

**В Т О Р
Н А Ц И О Н А Л Е Н
Е К О Л О Ш К И
А К Ц И О Н Е Н П Л А Н**

(НАЦИОНАЛЕН АКЦИОНЕН ПЛАН ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА)

2 0 0 6

Забелешка: Мислењата изразени во овој Извештај претставуваат мислења на авторите и не мора да ги одразуваат мислењата на Европската агенција за реконструкција или на друга организација што се споменува во Извештајот. Следствено на тоа, истите треба да се потврдат пред да се спроведуваат препораките содржани во нив.

CIP – Каталогизација во публикација
Народна и универзитетска библиотека “Св. Климент Охридски”,
Скопје

502.17 (497.7)“2006”(047)

ВТОР национален еколошки акционен план : (национален акционен план за животна средина) : Република Македонија, 2006 /(координатор на проектот Каја Шукова ; превод Вера Мирчевска), - Скопје : Министерство за животна средина и просторно планирање, 2006. - 230 стр. : граф.прикази ; 30 см

Фусноти кон текстот

ISBN 9989-110-55-7

1. Шукова, Каја

а) Политика за заштита на животната средина – Македонија - 2006 - Извештаи

COBISS.MK-ID 66517002

Проект финансиран од ЕУ,
управуван од Европска агенција за реконструкција

Консултант: COWI/DHV

COWI

Министерство за животна средина
и просторно планирање

Договор бр.: 01MAC05/05/001

Техничка помош за вториот Национален еколошки акционен план на Република Македонија

Координатор на проектот: Каја Шукова

Превод: Вера Мирчевска

Фотографии: ПРОФОТО ЗДРАВКО

Автор на насловна страна: Филип Трајковски

Дизајн и графичка обработка: МОНОЛИТ- ПРО

Печати: БПТ ПРИНТ

Тираж: 500 примерока

Документот е публикуван од: Министерство за животна средина и просторно планирање

СОДРЖИНА

Извршно резиме	4
Цел и делокруг на НЕАП.....	4
Структура и насоки на НЕАП	5
Мониторинг и ажурирање на НЕАП	6
Концепти и методологии применети во подготвувањето на НЕАП	7
1 ВОВЕД	9
2 ПРОЦЕСОТ, КОНЦЕПТОТ И МЕТОДОЛОГИЈАТА НА НЕАП	11
2.1 <i>Процесот на изготвување на НЕАП</i>	11
2.2 <i>Концептот и методологијата применети во НЕАП</i>	11
2.2.1 <i>Клучни документи и структура на НЕАП</i>	12
2.2.2 <i>Идентификација на проблеми и приоритети</i>	12
2.2.3 <i>Како се развиваат акциите</i>	13
2.2.4 <i>Усвојување на НЕАП</i>	13
2.2.5 <i>Имплементација и продолжување на НЕАП</i>	13
3 УЧЕСНИЦИ ВО ЗАШТИТАТА НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА	15
3.1 <i>Субјекти на централно ниво</i>	15
3.2 <i>Локална самоуправа</i>	17
3.3 <i>Приватен и јавен сектор, деловни и стручни организации</i>	17
3.4 <i>Невладини организации во областа на животната средина</i>	17
3.5 <i>Други научни, образовни и сродни организации</i>	17
3.6 <i>Меѓународна заедница и донатори</i>	18
4 ПРЕГЛЕД НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА	19
4.1 <i>Медиуми</i>	19
4.1.1 <i>Атмосфера</i>	19
4.1.2 <i>Управување со води</i>	29
4.1.3 <i>Управување со почвата</i>	36
4.1.4 <i>Управување со отпад</i>	39
4.1.5 <i>Природа и биодиверзитет</i>	46
4.1.6 <i>Користење на земјиштето и пределите</i>	50
4.1.7 <i>Управување со бучава</i>	54
4.2 <i>Сектори</i>	56
4.2.1 <i>Индустрија и рударство</i>	56
4.2.2 <i>Енергија</i>	60
4.2.3 <i>Земјоделство</i>	65
4.2.4 <i>Управување со шуми</i>	68
4.2.5 <i>Транспорт</i>	72
4.2.6 <i>Туризам</i>	77
4.2.7 <i>Урбан и рурален развој</i>	80
5 УПРАВУВАЊЕ СО РИЗИЦИ И ХАВАРИИ	86
5.1 <i>Индустриски ризици и хаварии</i>	86
5.2 <i>Безбедно управување со хемикалии и биосукурност</i>	88
5.2.1 <i>Безбедно управување со хемикалии</i>	88
5.2.2 <i>Биосукурност</i>	91
5.3 <i>Заштита од зрачење</i>	92
5.3.1 <i>Јонизирачко зрачење</i>	92
5.3.2 <i>Нејонизирачко зрачење</i>	94
5.4 <i>Заштита и спасување</i>	95
5.5 <i>Здравјето и животната средина</i>	98
6 ИНСТРУМЕНТИ И МЕХАНИЗМИ ЗА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА	103
6.1 <i>Мониторинг и информативни системи</i>	103
6.2 <i>ИСКЗ и доброволни спогодби</i>	107
6.3 <i>Инспекција и примена</i>	111
6.4 <i>Оцена на влијанието врз животната средина</i>	113
6.5 <i>Стратешка оцена на животната средина</i>	115
6.6 <i>Пристап до информации и учество на јавноста</i>	118
6.7 <i>Децентрализацијата и улогата на локалната самоуправа</i>	121
6.8 <i>Забрзување на подготвувањето на проекти за заштита на животната средина на локално ниво</i>	124

6.9	Економски инструменти	126
6.10	Животната средина во процесот на донесување на одлуки на ниво на Влада	132
7	ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА, МОНИТОРИНГ И АЖУРИРАЊЕ НА НЕАП	136
7.1	Механизми за редовно ажурирање на НЕАП	136
7.1.1	Улога и период на валидност на НЕАП	136
7.1.2	Алатки за имплементација	136
7.1.3	Улогата на Министерството за животна средина и просторно планирање	137
7.1.4	Тело за следење и имплементација на НЕАП	137
7.1.5	Известување за напредокот во имплементацијата	138
7.2	Механизам за мониторинг	139
8	ФИНАНСИРАЊЕТО НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА И УЛОГАТА НА МЕЃУНАРОДНАТА	
ЗАЕДНИЦА.....		143
8.1	Финансирање на животната средина	143
8.2	Македонија и меѓународната заедница	150
8.2.1	Меѓународна и регионална соработка	150
8.2.2	Координација на меѓународната помош и донаторите	151
9	ТРОШОЦИ ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ.....	152
9.1	Проценка на трошоците на спроведувањето	152
9.2	Можни извори за финансирање на НЕАП	153
10	ПРИЛОГ.....	154
10.1	Вовед	154
10.2	Како се употребува прилогот?	154
10.3	Проектни досијеа	156
10.4	Листа на меѓународни конвенции и протоколи во областа на животната средина	
	ратификувани или потпишани од Република Македонија	198
10.4.1	Општи спогодби	198
10.4.2	Трилатерални спогодби	201
10.4.3	Билатерални спогодби	202
10.5	Преглед на прописи во Република Македонија од областа на животната средина	203
ВО НОВИОТ ПРЕДЛОГ ЗА ДОНЕСУВАЊЕ НА ЗАКОН ЗА ВОДИТЕ, ДИРЕКТНО СЕ ПРЕНЕСЕНИ		
БАРАЊАТА ОД СЛЕДНИТЕ ДИРЕКТИВИ НА ЕУ ОД ОБЛАСТА НА УПРАВУВАЊЕТО СО ВОДНИТЕ		
РЕСУРСИ:.....		
204		
10.6	Меѓународни финансиски институции активни на полето на животната средина во	
	Република Македонија	207
10.7	Профил на земјата	209
10.8	Листа на министерства во Република Македонија	210
10.9	Листа на единици на локална самоуправа во Република Македонија	212
10.10	Листа на невладини организации во областа на животната средина во Република	
	Македонија	214
10.11	Листа на проекти од програмата за јавни инвестиции (2005 – 2007)	216
10.12	Парламентарната комисија за животна средина	217
10.13	Листа на индустриски жаришта (hot spots)	218
10.14	Листа на членови на телото за подготвување на НЕАП	222

ПРЕДГОВОР

Со потпишувањето на Спогодбата за стабилизација и асоцијација и добивањето на кандидатскиот статус, Република Македонија јасно го зацрта правецот на својата политика на патот кон Европската Унија. Истовремено, Министерството за животна средина и просторно планирање со смели и брзи чекори тргна во одработување на својот дел од домашната задача. Така, сосема логично и безусловно, следејќи ги насоките поставени со новата законска регулатива во 2005 година, следејќи го тековниот процес на децентрализација, како и трасирањето на правецот за обезбедување на одржлив развој, се појави потребата од ревидирање и на стратешките документи како што е НЕАП. Ако во 1996 година Р.Македонија беше една од првите земји во регионот што изготвија НЕАП, сега повторно е една од првите земји која направи ревизија на истиот.

Во НЕАП се јасно дефинирани проблемите на животната средина и мерките и активностите потребни за нивно надминување во наредните шест години, со што се создава флексибилна рамка за остварување на основните цели: продолжување на процесот на приближување кон политиката на ЕУ во областа животна средина, водење интегрирана политика како единствен начин на правилно надминување на предизвиците, зацртување на насоки за еколошки одржлив пристап, зголемување на степенот на исполнување на обврските од регионалните и глобалните договори и отворање на нови перспективи и вклучувања во меѓународните системи за заштита на животната средина.

Вредно е да се напомене дека во процесот на изработка на НЕАП ги вклучивме сите релевантни општествени субјекти: националните експерти, министерствата, останатите државни и научни институции, единиците на локална самоуправа и ЗЕЛС, приватниот сектор, како и невладиниот сектор и претставниците на граѓанското општество. Ги консултиравме и меѓународните финансиски институции, активни во Република Македонија, со цел уште при изработката на документот да отвориме патишта и можности за нивна поддршка и помош во имплементација на активностите идентификувани во документот.

Добар акционен план е оној кој што е применлив и реално остварлив. А дали бил успешно остварен и до каде е реализиран можеме да знаеме само доколку резултатите се мерливи. Затоа во овој НЕАП за сите цели, мерки и акции наведовме индикатори кои даваат можност за мониторинг на напредокот. Уште понатаму, преку Прилогот вклучивме оперативен сегмент во документот кој содржи корисни информации за читателот, со особен акцент на проектни досиеја за одредени активности и области.

И најпосле, воспоставивме основа за формирање на Тело за мониторинг на НЕАП кое треба да биде составено од претставници на сите релевантни владини институции, а раководено од МЖСПП, чија суштинска улога е редовно известување на Владата за неговата имплементација.

Се надеваме дека со изработката на овој НЕАП создадовме солидна рамка за интегрирана акција за следните 6 години, која ќе не води во правилно и успешно надминување на сите проблеми и предизвици на патот кон заштита на животната средина. Се надеваме дека истото ќе ни овозможи, користејќи интегриран пристап во своите дејствија, да обезбедиме одржлив развој и квалитетен систем за управување со животната средина во Република Македонија.

Министерство за животна средина и просторно планирање

ИЗВРШНО РЕЗИМЕ

Цел и делокруг на НЕАП

Вториот Национален еколошки акционен план обезбедува општи упатства и насоки за Република Македонија во областа на животната средина, во наредните шест години (до 2011 година). Покрај тоа што воспоставува општи приоритети и цели во различни сектори, НЕАП предвидува и посебни мерки и акции, коишто мора да се реализираат за да се постигнат таквите цели.

Според тоа, НЕАП ги претставува пристапот и одговорот на Владата кон проблемите во животната средина на Република Македонија во наредните шест години. Заложбата за нов НЕАП зрееше подолго време, главно заради приспособување кон новата меѓународна сцена и кон соодветните барања за заштита на животната средина што ги наметнува процесот на приближување кон ЕУ. Другите важни движења во развојот дополнително ја зацврстија потребата за релевантен и ажурен НЕАП. Ова особено се однесува на улогите и надлежностите на локалната самоуправа – процес на децентрализација и на претстојната Национална Стратегија за одржлив развој.

Во областа на животната средина, процесот на приближување кон ЕУ наметнува значителни барања од Република Македонија, не само во поглед на финансирањето, туку и во смисла на подобрување на капацитетите, институционално реструктурирање и зајакнување. Како потврда на ова, Владата, преку МЖСПП започна со подготовката на сеопфатна стратегија за апроксимација во областа на животната средина кон ЕУ законодавството. Се очекува оваа стратегија да биде завршена во 2007 година. Но, за илустрација, ќе споменеме дека поранешните прелиминарни проценки на трошоците упатуваат на инвестициони трошоци за управување со отпадните води и со цврстиот отпад од околу 270 милиони евра.¹ Во однос на директивите што бараат големи инвестиции во домените на отпадни води, воздух и отпад², проценките изнесени во овој НЕАП укажуваат дека годишните трошоци ќе се зголемат за повеќе од двојно³ за неколку години, како резултат на приближувањето кон ЕУ. Затоа, НЕАП посветува големо внимание на обезбедувањето на добра основа за развивањето на оваа стратегија, за обезбедување на потребната стратешка и законска рамка во којашто ќе се започне со аспектите на спроведување на законската регулатива на ЕУ и за обезбедување на потребните механизми за привлекување на максимално ниво на надворешна финансиска поддршка, во форма на неповратна помош и заеми.

Процесот на децентрализација, како одговор на Владата во исполнувањето на обврските од Охридскиот рамковен договор, вклучува опсежна реорганизација преку делегирање на суштински обврски и надлежности на локалната самоуправа. Помеѓу другото, локалната самоуправа ќе игра голема улога во постигнувањето на согласност со прописите на ЕУ, во поглед, на пример, на нивото на развиеност на комуналните инфраструктури и прашањата на примена на прописите и стандардите. Затоа, НЕАП настојува да обезбеди процес за брзо градење на капацитет кај локалната самоуправа, со цел да ја оспособи да ги преземе овие одговорности.

Се очекува развивањето на Националната стратегијата за одржлив развој на РМ да започне на почетокот на 2006 година, со цел кон крајот на 2008 година да се донесе и усвои на национално ниво. Итноста и релевантноста на една таква стратегија произлегува не само од заклучоците на Светскиот самит на ОН за одржлив развој од 2002 година, туку и од ургентната потреба на Република Македонија да развие детален стратешки пристап кон патот на стабилен економски раст, паралелно со социјални подобрувања и заштита на животната средина. Во 2004 година, стапките на пораст на БНП се проценети на скромни 2% наспроти општата стапка за регионот од 6.4%. Очекувањата за 2005 година се околу 3%, но нивото е сеуште многу ниско, особено поради фактот што БНП изнесува само околу 3,200 евра на жител. Ваквата состојба и фактот што невработеноста во 2002 година (извор попис) беше проценета на околу 30%, јасно ги илустрираат социјалните проблеми со коишто

¹ Зајакнување на капацитетот на Министерството за животна средина и просторно планирање, проект финансиран од ЕУ и раководен од Европската агенција за реконструкција, „Технички извештај за економските, финансиските и административните предуслови за приближување кон Европската унија“, 14 ноември 2003 година.

² Директивата за ИСКЗ не е вклучена во оваа проценка бидејќи е вонредно тешко да се изврши проценка на трошоците поврзани со ИСКЗ, без да се спроведе детална анализа на структурата на индустријата, вклучувајќи оценка на финансиската одржливост.

³ Споредено со сегашното проценето ниво од околу 4 милијарди денари.

се соочува земјата⁴. Одговарајќи на овие тешки предизвици, НЕАП експлицитно ги разгледува посебните економски сектори во Република Македонија и нуди насоки за подобра интеграција на барањата и аспектите на заштитата на животната средина во управувањето со овие сектори и нивното работење. Вградувањето на заштитата на животната средина во другите политички области ќе обезбедат поодржлив развој на различните сектори на ефикасен и економичен начин.

Како заклучок, во подготвувањето на НЕАП особено се има предвид:

- ✓ Процесот на децентрализација, во којшто пренесувањето на надлежностите и обврските на локалната самоуправа е во тек, што наложи идентификување на бројни приоритети и акции наменети за олеснување на ова пренесување на надлежностите, зголемување на капацитетот на локалната самоуправа за спроведување на нивните нови обврски и градење на цврста релација помеѓу државното ниво и нивото на локалната самоуправа. Важноста на овие прашања дополнително се потврдува со важната улога што ја игра локалната самоуправа во обезбедувањето на стабилен напредок кон усогласување со ЕУ.
- ✓ Предизвиците на приближувањето кон ЕУ, одразени во НЕАП, со силно акцентирање на потребата за обезбедување на доволен број луѓе со соодветен капацитет, на сите нивоа; обезбедување на брзо транспонирање; обезбедување на соодветна стратешка основа за спроведување; и обезбедување на капацитет и институционални структури потребни за обезбедување на забрзан процес на идентификација и подготвување на проекти според барањата за мултилатерална и билатерална поддршка.
- ✓ Предизвиците на одржливиот развој, одразени преку силно нагласување на вградувањето на еколошките прашања во другите релевантни области, со цел да се овозможи идниот развој на овие сектори да се одвива на поодржлив начин во однос на заштитата на животната средина и потврдувањето на фактот дека непосредната превенција е многу поефективна и поекономична, отколку идното санирање на состојбите.
- ✓ Потребата од зајакнување на капацитетите на администрацијата на централно и локално ниво за спроведување на законодавството
- ✓ Потреба од инвестиции во животната средина за исполнување на барањата на *acquis*, особено за третман на отпадни води и управување со отпад.

Структура и насоки на НЕАП

Овој НЕАП ги дефинира насоките и приоритетите на Република Македонија на полето на животната средина, во наредните шест години, а ја има следнава структура:

- ✓ Воведен дел (поглавја 1, 2 и 3), во коишто се објаснети неговиот контекст и опфат, методологиите и процесите што се користеа при неговото подготвување и средствата со чија помош ќе се спроведува и главните учесници во доменот на животната средина во Република Македонија.
- ✓ Тематски дел којшто ги анализира медиумите во животната средина и економските сектори (поглавје 4); управување со ризици и несреќи (поглавје 5) и инструменти и механизми за имплементација (поглавје 6). Поконкретно, поглавјето 4 и поглавјето 5 содржат делови за: управување со квалитетот на воздухот; управување со водите; управување со почвите; управување со отпадот; природа и биодиверзитет; намена на земјиштето; загадување со бучава; индустрија и рударство; енергија; земјоделство; управување со шумите; транспорт; туризам; урбан и рурален развој; индустриски ризици и хаварии; безбедно управување со хемикалиите и биосигурност; заштита од радијација; цивилна заштита; и здравјето и животната средина. Поголавјето 6 ги разработува хоризонталните проблеми што треба да се решат, со цел да се остварат одржливи подобрувања во областа на животната средина. Овие предизвици вклучуваат: системи за мониторинг и информирање; договори поврзани со интегрално спречување и контрола на загадувањето (ИСКЗ) и доброволни договори; инспекција и спроведување; оценка на влијанието врз животната средина; стратешка оценка на животната средина; пристап до информациите и учество на јавноста; децентрализација и улогата на локалната самоуправа; интензивирање на подготвувањето на проекти за заштита на животната средина на локално ниво; економски инструменти; и вклучување во одлучувањето на власта. Сите овие делови се подеднакво структурирани, на тој начин што прво даваат краток опис на состојбата до 2005 година, по што следи краток опис на политичкиот контекст. Врз основа на овие делови, се идентификуваат важните проблеми, по што се дефинираат основните цели што треба да

⁴ EBRD – Извештај за транзицијата. Лондон, 2005 година.

се постигнат во наредните години. На крајот, во секој дел се опишани мерките што треба да се спроведат за да се постигнат предвидените цели и акциите што треба да се преземат за да се реализираат овие мерки.

- ✓ Дел за имплементација, којшто најнапред (поглавје 7) ги утврдува институционалните структури и надлежности потребни за имплементација на НЕАП, вклучувајќи ги механизмите за негово редовно ажурирање, а потоа (поглавје 8) ги опишува вонредно важните прашања поврзани со финансирањето на заштитата на животната средина и соработката со меѓународната заедница. Во врска со првото, НЕАП става силен акцент на фактот според којшто неговата имплементација се потпира врз заедничката определба на сите нивоа на Владата и признавањето на важната улога што треба да ја игра општеството во целина. Притоа, не треба да се пренебрегне важноста на бројните хоризонтални директиви содржани во правото на ЕУ. На пример, стратешкото оценување на животната средина и оценувањето на влијанието врз животната средина претставуваат законски прописи коишто истовремено ставаат силен акцент врз учеството на јавноста и консултирањето на јавноста. Во поглед на финансирањето и меѓународната заедница, НЕАП ја илустрира потребата за доделување на дополнителни финансиски средства на секторот животна средина, особено на полето на комуналната инфраструктура и на важната улога што треба да ја играат меѓународните финансиски институции, како и билатералната помош, во овој контекст. Несомнено, постигнувањето согласно со ЕУ ќе бара значителен пораст на трошоците за заштита на животната средина од домашни извори, но не смеат да се забораваат и потенцијалите на идното зголемено финансирање од фондовите (ИПА) на ЕУ, како и од други извори на надворешна помош – помеѓу другото, ова се должи и на фактот што финансиската поддршка од надворешни институции, како што е EBRD, може да ја подобри способноста на инвестиционите проекти да привлечат друг вид, потполно комерцијална надворешна поддршка. Приоритетите во овој домен вклучуваат координација на донаторите под водство на Република Македонија (МЖСПП); градење на капацитети; и воспоставување на Единица за спроведување на проекти (ЕСП) во областа на животната средина, со цел да се забрза идентификувањето и подготвувањето на проектите. Исто така, не треба да се потцени суштинската важност на темелната ревизија на општата шема на надоместоците од корисниците за комуналните инфраструктурни услуги (отпадни води, вода и отпад). Развивањето на комунални инфраструктури со цел тие да станат поефикасни, еколошки поздрави и финансиски пооддржливи бара подобро планирање на надоместоците од корисниците, зголемување на нивото на надоместоците од корисниците и значително поголема заложба за зголемена стапка на наплата.

Мониторинг и ажурирање на НЕАП

Законот за животна средина предвидува обврска за известување на Владата за напредокот на имплементацијата на НЕАП на три години. Но, со цел да се обезбеди максимален степен на релевантност и применливост на Планот, потребно е поредовен мониторинг и ажурирање. НЕАП ќе се спроведува во мошне динамичен контекст. Стапките на економски раст, развојот на процесот на децентрализација, текот на приватизацијата на големите инсталации, и стратегиите на меѓународните институции претставуваат значајни надворешни фактори, што ќе влијаат на остварливоста на НЕАП и ќе имаат потенцијални импликации врз неговите насоки за неколку години. Покрај тоа, голем број основни стратешки документи сеуште не се донесени. Ова се однесува на конкретни сектори и теми, како и на поопшти стратегии, како што е стратегијата за апроксимација во област на животната средина кон ЕУ законодавството. Откако овие документи ќе се изготват и ќе се усвојат, нивната содржина може да има значајни реперкурсии врз НЕАП. Затоа, постои итна потреба да се воспостават механизми, со кои ќе се овозможи НЕАП да ги вгради овие аспекти, а со тоа ќе остане релевантен и применлив акционен план.

Врз основа на горното, во НЕАП се вградени следниве аранжмани:

- ✓ За сите цели, мерки и акции се предложени индикатори. Примената на овие индикатори ќе овозможи редовен мониторинг на напредокот, а со тоа ќе се помогне во идентификацијата на евентуалната потреба за измени во НЕАП
- ✓ НЕАП се состои од овој документ и Прилог (Анекс). Прилогот е оперативен документ, којшто ја вклучува, помеѓу другото, Програмата за јавни инвестиции, сектор животна средина, како првичен контакт за сите локални и меѓународни заинтересирани субјекти и проектни досијеа за акциите. Прилогот претставува најдинамичен дел на НЕАП и се очекува тој да подлежи на многу почести дополнувања. Ова особено ќе вклучува континуирано подготвување на проектни досијеа.

- ✓ Треба да се воспостави тело за мониторинг на НЕАП, кое ќе се состои од претставници на сите релевантни институции на Владата, а со него ќе раководи МЖСПП. Телото ќе ја планира својата редовна работа во поглед на целите, мерките и акциите на НЕАП и особено во врска со споменатиот Прилог. Телото на НЕАП ќе игра суштинска улога во редовното известување на Владата за имплементацијата на НЕАП.
- ✓ Посебно се нагласува потребата за ефикасни механизми за идентификација на проекти и за подготвување на проектите, во коишто се посветува посебно внимание на редовната координација на донаторите и на идната Единица за спроведување на проекти.

Концепти и методологии применети во подготвувањето на НЕАП

МЖСПП е назначено за надлежен орган за раководење и спроведување на процесот на подготвување на НЕАП. Во овој процес, МЖСПП остваруваше интензивна консултација и координација со националните експерти, со другите министерства и институции, со единиците на локалната самоуправа, со ЗЕЛС, со приватниот сектор и научните организации, со невладините организации, претставниците на граѓанското општество и со други заинтересирани субјекти. Покрај билатералните консултации, во текот на вообличувањето на НЕАП беа одржани четири работилници отворени за учество за сите заинтересирани субјекти. Со цел да ги прибере ставовите и очекувањата на единиците на локалната самоуправа, МЖСПП спроведе истражување, засновано на прашалник, меѓу сите единици на локалната самоуправа, со цел да ги осознае приоритетните проблеми, предизвици и области. Исто така, во текот на последната фаза од подготовката на НЕАП, беа консултирани меѓународните финансисаки институции и билатералните донатори што работат во Република Македонија, на полето на животната средина.

Активностите поврзани со изготвувањето на НЕАП беа поткрепени од страна на Надзорен Комитет, составен од високи претставници на широк опсег на министерства, како и од други релевантни субјекти. Со Комитетот претседаваше Министерот за животна средина и просторно планирање.

Во подготвувањето на НЕАП, на МЖСПП му помагаше тим на НЕАП, составен од домашни и меѓународни експерти, како дел од проектот финансиран од ЕУ, преку ЕАР, во рамките на програмата CARDS 2001. Во прилогот е даден преглед на формираните работни групи и нивното учество. Основниот принцип, според којшто се раководеше процесот на изработка на НЕАП, беше превентивно да се интегрираат и да се почитуваат сите постоечки и идни релевантни политички документи и трендови, со посебен акцент на процесот на приближување кон ЕУ, процесот на децентрализација и аспектите на одржливиот развој.

НЕАП, исто така, се потпира на заклучоците на Функционалната анализа и Планот за институционален развој на Министерството за животна средина и просторно планирање, каде што се вклучени клучните интерни стратешки документи, каков што е „Визија 2008: Патна карта на Министерството за животна средина и просторно планирање“ и на последните национални стратегии и акциони планови во областа на животната средина, вклучувајќи ги оние што се однесуваат на обврските од меѓународните или регионалните конвенции. Истовремено, НЕАП ги вградува препораките од релевантните поранешни и тековни проекти реализирани од страна на МЖСПП, со што се обезбедува додадена вредност на досега извршените активности, а ги интегрира и досега утврдените приоритети и обезбедува општа усогласеност со нив⁵. На своите маргини, НЕАП ги зема предвид и постојните релевантни стратегии изготвени за другите економски сектори во Република Македонија. Во исто време, НЕАП силно ја нагласува потребата за поголема интеграција на аспектите на заштитата на животната средина во политиките на другите сектори, поставувајќи го ова како приоритет за остварување во блиска иднина. На крајот, иако не е најмалку важно, НЕАП ја зема предвид и Националната стратегија за намалување на сиромаштијата. Во тој контекст, Планот настојува да ги вообличи мерките не само во поглед на потребите на животната средина, туку и во поглед на економските и социјалните импликации.

Во текот на подготвувањето на НЕАП беа подготвени неколку тематски материјали и основни документи, вклучувајќи извештаи подготвени во рамката ДПСИР (Движечки сили, Притисоци, Состојба, Импликации, Реакции), за сите теми од областа на животната средина. Рамката ДПСИР овозможува доследен аналитички пристап кон идентификувањето на клучните релации и резултирачките проблеми во рамките на еден сектор. Пристапот ДПСИР го користи Европската

⁵Како што се PHARE SOP 1999 „Зажакнување на капацитетите на Министерството за животна средина и просторно планирање“, реализиран од GOPA/COWI и тековниот проект во рамките на CARDS 2001 за изготвување на Национален план за управување со отпадот и физибилити студии за Регионалната стратегија за цврст отпад, изработени од DHV.

агенција за животна средина (ЕЕА), а опсежното користење на методот во подготвувањето на НЕАП помогна во голема мерка да се обезбеди темелно разбирање на неговата примена во врска со барањата на ЕЕА за известување.

На овој начин, конечната идентификација на приоритетните проблеми, цели и мерки се потпираше на суштински основни анализи, експертски совети, консултации и други клучни стратешки документи на Владата, како и на консултации со другите министерства, институции на Владата и со надворешни заинтересирани субјекти.

Тематските работни групи и номинираните експерти за посебните прашања играа суштинска улога во анализирањето на животната средина и во идентификувањето на проблемите што бараат решенија, како и во утврдувањето на приоритети меѓу целите, мерките и акциите. Овој пристап од основата нагоре беше од пресудно значење за обезбедување на широка и солидна основа за донесување на одлука во врска со опфатот, насоките и приоритетите на НЕАП. Конечната одлука беше во надлежност на МЖСПП. За таа цел, МЖСПП се консултираше со другите релевантни министерства и институции на Владата. Овој процес, од врвот надолу, се манифестираше преку преземањето на улогата на надлежен орган од страна на МЖСПП и воспоставувањето на потребната координација со другите заинтересирани субјекти на државно и на локално ниво. Исто така, сите документи усвоени од страна на Владата беа земени во предвид како предуслов за идните активности.

Врз основа на идентификуваните цели и мерки, беа утврдени конкретни акции. При развивањето на акциите, основниот пристап беше да се утврди логички редослед на постапно спроведување на предвидените мерки, на пример почнувајќи со општите рамковни политики или акциони планови во конкретна област, со што се воспоставува рамка за идните конкретни акции и пилот проекти што треба да се подготват⁶.

Во праксата, голем дел од овие акции ќе мора да се одвиваат паралелно, во исто време и во тесна координација, на пр: изготвувањето на национална стратегија може да се одвива паралелно со пилот проекти на локално ниво, придонесувајќи во работата на националната стратегија преку обезбедување на конкретни искуства на практичен план. Како што беше споменато и претходно, листата на акции останува отворена во текот на целиот процес на спроведување на НЕАП. На листата на акции може и ќе се воведуваат нови приоритетни акции. Ова може да биде особено релевантно за локалната самоуправа, каде што може да се очекува дека по тековниот процес на консолидација на администрацијата ќе следи идентификација на неколку итни потреби, коишто спаѓаат во доменот на животната средина, а како активности се важни за постигнување на резултатите предвидени во НЕАП и за поддршка на процесот на приближување кон ЕУ. Секоја акција ќе се преточи во подетално Проектно досие. Во текот на подготвувањето на НЕАП, беа подготвени и Проектни досиеја (дадени во прилог) за одделни акции, а во континуитет ќе се подготвуваат и други⁷. Сега дефинираните акции во НЕАП, во голема мерка, се од мошне стратешка и подготвителна природа. Ова е одраз на фактот според којшто добро разработените стратегии, оперативни приоритети и насоки, како и доволен број и доволно обучениот кадар претставуваат основни предуслови за понатамошен развој во различните области. Но, според предвидувањата, со напредувањето на имплементацијата на НЕАП, остварувањата во овие области ќе резултираат во идентификација на определен број на демонстрациони проекти, коишто можат да обезбедат видливи и конкретни резултати.

Нацрт верзијата на НЕАП беше презентирана пред пошироката група на учесници во јуни 2005 година, преку доставување до нив и одржување на дводневна работилница, каде што беше извршена дополнителна презентација и беше понудена можност за дискусија. Потоа, беа анализирани забелешките и коментарите, беа одржани непосредни консултации во самото министерство и со останатите министерства, по што финализираната нацрт верзија беше доставена до Надзорниот комитет за коментари пред целосната финализација. Пред да се достави до Владата документот преку веб страната на министерството беше достапна до јавноста за коментирање, а беше организирана и расправа со претставници на локалната самоуправа, индустријата, невладиниот сектор, научниот сектор и др. Потоа, НЕАП беше презентирани пред Владата на РМ, којшто го усвои на 29 март, 2006 година.

⁶ Важно е уште еднаш да се подвлече дека акциите ќе се подготвуваат и спроведуваат од различни учесници, од администрацијата на државно и на локално ниво, преку приватниот и деловен сектор, научните и образовните институции, групи и поединци, со што се овозможува паралелна реализација на обемните акции

⁷ При подготвувањето на новите проектни досиеја, информациите содржани во табелите за акциите, внимателно ќе се анализираат и евентуално ќе се ревидираат, со цел да се постигне подобра формулација на акцијата.

1 ВОВЕД

Овој Национален еколошки акционен план ги дефинира проблемите во животната средина во РМ , истовремено утврдувајќи мерки, насоки и активности за унапредување на животната средина. за следните 6 години. Обврската за изготвување на НЕАП произлегува од Законот за животна средина (Сл.весник бр.53/05 и 81/05).

Во 1996 година, Република Македонија беше една од првите земји во регионот што изготвија НЕАП, а сега е, повторно, една од првите земји што врши ревизија на планот. Според тоа, овој втор НЕАП, претставува надградба на НЕАП-от од 1996 година. Тој е изработен во согласност со одредбите на Законот за животна средина и ги надградува вредните искуства стекнати преку изготвувањето и спроведувањето на првиот НЕАП од 1996 година, со посебен акцент на предизвиците што ги носи процесот на приближување кон ЕУ. Настојувањата за изработка на нов НЕАП траат веќе подолг период, помеѓу другото, за да се приспособи кон новата меѓународна сцена и соодветните барања во областа на животната средина.

Процесот на пристапување кон ЕУ за Република Македонија е клучната причина поради којашто се одлучи да се отстапи од класичниот концепт за подготвување на НЕАП како класичен „акционен план“. Наместо тоа, беше одлучено НЕАП да се поврзе, во што е можно поголема мерка, со процесот на пристапување кон ЕУ и со принципите на одржливиот развој⁸, посветувајќи истовремено максимално внимание на процесот на децентрализација и на новите улоги на единиците на локалната самоуправа (ЕЛС). Во тој контекст, дефинираните приоритетни акции и проекти се клучен елемент на овој акционен план, дефинирани со јасна насоченост кон процесот на пристапување кон ЕУ и кон новите надлежности на ЕЛС. Покрај тоа, земена е во предвид потребата за рамнотежен економски и социјален развој, која овозможува доволно ниво на заштита на животната средина.

НЕАП е заснован на триаголникот составен од трите основни тренда:

- ✓ **Спогодбата за стабилизација и асоцијација (ССА) и Европското партнерство.** НЕАП воспоставува тесни врски и повратни спреги со тековниот процес на приближување кон *acquis* за животна средина на ЕУ, а е заснован на Националната програма за приближување на законодавство⁹. Процесот на пристапување кон ЕУ за НЕАП претставува поттик за унапредување на животната средина, вклучувајќи ги и потребите за финансирање, истовремено поставувајќи основи за развивање на секторски стратегии
- ✓ НЕАП, исто така, го смета **процесот на децентрализација** како одговор на обврските на земјата преземени со Охридскиот рамковен договор. Овој процес кој се наоѓа во почетна фаза на реализација делегира поголеми надлежности на локалната самоуправа (ЕЛС) , вклучувајќи надлежности во секторот животна средина. Можностите и предизвиците пред ЕЛС, поврзани со управувањето со сопствениот буџет, со администрацијата и со имотот резултираат со засилена потребата за зајакнување на капацитети на локалните власти . Во исто време, локалната самоуправа ќе се соочи со новите и комплексни барања на ЕУ кои треба да се имплементираат и со потребата за подобрување на локалната инфраструктура.
- ✓ Во исто време, Република Македонија наскоро ќе започне со изработката на **Национална стратегија за одржлив развој со Акционен план (НСОРАП)**, во насока на спроведување на заклучоците на Светскиот самит на Обединетите нации за одржлив развој во Јоханезбург, 2002 година. Усвојувањето на НСОП со АП се очекува до крајот на 2008 година. Во неа ќе се разработат димензиите на одржливиот развој на подетален и пооперативен начин. Стратегијата ќе биде насочена кон остварување на одржлив економски и социјален развој, преку зголемување на конкурентноста и интегриран пристап кон решавањето на проблемите во животната средина. При утврдувањето на националните приоритети ќе се промовира интегриран пристап.

Во согласност со изнесеното, општите цели на НЕАП се:

⁸ Стратегија за одржлив развој ќе се подготвува во периодот од 2006-2008 година.

⁹ Континуираното приближување на законодавството кон правото на ЕУ претставува важен механизам за ефикасна реализација на политиката за заштита на животната средина.

- **Да се продолжи со процесот на приближување кон политиките на ЕУ во областа на животната средина, кон основното законодавство и кон конкретните барања што произлегуваат од директивите.** Овој процес е во тек преку донесувањето на основните закони и подзаконските акти и преку насочување на вниманието кон следната важна фаза, којашто се однесува на нивна имплементацијата ;
- **Да се овозможи интегрирање на политиката за заштита на животна средина во останатите секторски политики** како средство за подобрување на процесот на одлучување, вклучувајќи и остварување баланс помеѓу економската ефикасност и ефективноста на заштитата на животната средина, преку концентрирање, помеѓу другото, на можностите што ги нудат економските инструменти.
- **Да се посочат административните структури потребни за обезбедување на ефикасно управување со животната средина.** Оваа цел се однесува на новите надлежности на локалната самоуправа во процесот на децентрализација и посветува особено внимание на соодветната поделба на надлежностите и одговорностите. Исто така, акцент треба да се стави и на воведувањето на други национални, регионални или локални структури, со коишто Република Македонија ќе се подготви за целосно искористување на фондовите на ЕУ ;
- **Да обезбеди платформа за ефикасна имплементација и спроведување на барањата за заштита на животната средина** преку зајакнување на капацитетите за ефикасно управување со животната средина на сите нивоа на управување, а преку обезбедување на блиска соработка помеѓу надлежните органи на хоризонтално и на вертикално ниво. Притоа, посебен акцент се става на локалната самоуправа и потребата за обезбедување на практични насоки за начинот на управување со нивните надлежности во доменот на животната средина, со што тие ќе се поддржат во настојувањата за практична имплементација на законската регулатива и за обезбедување на подобри услуги во сферата на животната средина.
- **Да се поттикнат индустријата, давателите на услуги и другите субјекти во областа на животната средина кон поголема одговорност за заштитата на животната средина,** на пример преку механизми како што е саомониторинг на квалитетот на животната средина.;
- **Да се дадат насоки за еколошки одржлив пристап** преку интегрирање на аспектите на заштитата на животната средина во активностите на различните сектори, водејќи, истовремено, грижа за социјалните потреби и заложбите за економски раст.;
- **Да се решаваат важните еколошки проблеми,** кои се од национално значење. Притоа се водеше сметка дека поставувањето на приоритетите треба да биде во согласност со националните финансиски и економски ограничувања;
- **Да се зголеми степенот на исполнување на обврските од регионалните и глобалните договори во областа на животната средина,** чијашто страна е Република Македонија, што подразбира и активно вклучување во меѓународните системи за заштита на животната средина.

2 ПРОЦЕСОТ, КОНЦЕПТОТ И МЕТОДОЛОГИЈАТА НА НЕАП

2.1 Процесот на изготвување на НЕАП

Министерството за животна средина и просторно планирање како надлежен орган за водење и реализација на оваа активност, го водеше процесот во консултација и координација со национални експерти, другите министерства и институции, локалните самоуправи, ЗЕЛС, приватниот сектор и стручните организации, како и со невладините организации, претставниците на граѓанското општество и други заинтересирани учесници.

Консултации се водеа во текот на целиот процес на идентификување приоритети, мерки и активности. Беа одржани четири работилници, отворени за сите заинтересирани субјекти, во Скопје, во февруари 2004 година, во ноември 2004 година и во април 2005 година. Завршната работилница се одржа во Маврово, во јуни 2005 година. Работилниците помогнаа во обезбедувањето на учество и во воспоставувањето на дијалог за методологијата, како и за идентификацијата на приоритетите и активностите. Во насока на продлабочено истакнување на ставовите и очекувањата на ЕЛС, МЖСПП спроведе истражување, засновано на прашалник, доставен до сите ЕЛС, со цел да се утврдат приоритетните области, проблеми и предизвици.

Надзорен комитет составен од високи претставници на значителен број министерства, како и од другите релевантни учесници, ја водеше работата на изработката на НЕАП. Со Комитетот раководеше Министерот за животна средина и просторно планирање.

Во процесот на изготвување на НЕАП, на Министерството му помагаше тим на НЕАП, составен од локални и меѓународни експерти. Проектот е финансиран од ЕУ, раководен од ЕАР во рамките на CARDS 2001 програмата. Преглед на формираните работни групи и нивните членови е даден во прилог.

Во последната фаза на изготвувањето на НЕАП, беа консултирани и меѓународните финансиски институции кои се активни во Република Македонија, со цел да се добијат нивните гледишта и очекувања за имплементација на документот, и со цел да се подготви патот за нивната поддршка во реализацијата на планот.

2.2 Концептот и методологијата применети во НЕАП

Водечкиот принцип на којшто се потпираше изготвувањето на НЕАП, беше интегрирање и почитување на релевантните документи. На тој начин, НЕАП во голема мерка го одразува високиот приоритет што го ужива процесот на приближување кон ЕУ (Европско партнерство со Акционен план).

НЕАП се потпира и на структурата и концепцијата на Петтата акциона програма на ЕУ за животна средина (5^{та} ЕАП)¹⁰, вгради и елементи од Шестата ЕАП, согласно состојбите и околностите во РМ.

Акциите се усогласени со *acquis communautaire* за животна средина и Националната програма за приближување на законодавството. Треба да се има во предвид дека целосното пренесување на конкретните директиви подетално ќе се разработи и преку претстојната Стратегија за приближување на законодавството во областа на животната средина (CARDS 2005).

НЕАП, исто така, ги зема предвид резултатите од Функционалната анализа со План за институционален развој на Министерството за животна средина и просторно планирање, во која е вклучена и „Визија 2008“.

НЕАП се повикува и на најновите национални стратегии и акциони планови на полето на животната средина, вклучувајќи ги и оние поврзани со обврските од меѓународните или регионалните договори. Исто така, во него се интегрирани препораките од поранешни, како и тековни проекти на МЖСПП¹¹.

¹⁰ Структурата на 5^{тата} ЕАП се сметаше како најсоодветна на потребите на Македонија, во смисла на институционалниот, правниот и техничкиот статус и тековните обврски и насоки.

¹¹ Како што се PHARE SOP 1999 „Зажакнување на капацитетите на Министерството за животна средина и просторно планирање“, реализиран од GOPA/COWI и тековниот проект во рамките на CARDS 2001 за изготвување на Национален план за управување со отпадот и физибилити студии за Регионалната стратегија за цврст отпад, во реализација на DHV.

НЕАП ги зема во предвид и релевантни национални секторски стратегии истовремено, нагласувајќи ја потребата за подобра интеграција на аспектите на заштитата на животната средина во другите секторски политики, што претставува приоритетот во блиска иднина.

Најпосле, но не и најмалку важно, НЕАП ја зема предвид и Националната стратегија за намалување на сиромаштијата. Во овој контекст мерките не се поставени единствено според потребите на заштитата на животната средина, туку и согласно економските и социјалните импликации.

2.2.1 Клучни документи и структура на НЕАП

НЕАП се состои од основен документ и Прилог со дополнителни детали за акциите, во вид на прелиминарни проектни досијеа (Project Fiches). Структурата на НЕАП се состои од:

- Поглавјето 1 содржи вовед, по којшто следи преглед на процесот, концептот и применетата методологија (поглавје 2).
- Поглавјето 3 накратко ги претставува клучните учесници во управувањето со животната средина
- Поглавје 4 ги разгледува медиумите на животната средина и сектори. Секоја тема на Поглавјето 4 е структурирана на ист начин. Така, се дава краток преглед на сегашната состојба, по што следи опис на притисоците и влијанијата врз животната средина, Понатаму, се идентификуваат клучните проблеми и цели, по што следи идентификација на мерките што треба да се спроведат за да се решат овие проблеми, односно да се постигнат утврдените цели, како и соодветна листа на акции. Конкретните акции имаат за цел да му обезбедат на НЕАП спроведливост и оперативност. Акциите се презентирани во матрица, преку којашто се посочуваат врските со барањата на ЕУ и со другите меѓународни барања, како и потенцијалните врски со активностите во рамките на темите, со што се потврдува интегративниот пристап со којшто беше подготвуван НЕАП.
- Поглавјето 5 се однесува на управувањето со ризици и со хаварии
- Поглавјето 6 ги опишува инструментите и механизмите за имплементација
- Поглавјето 7 е фокусирано на имплементација, мониторинг и ажурирање на НЕАП
- Поглавјето 8 ги разгледува предизвиците и приоритетите во поглед на финансирањето на заштитата на животната средина, како и односот со меѓународната заедница.¹²
- Поглавјето 9 се осврнува на трошоците за спроведување.

Во Прилогот, неколку од акциите се развиени во конкретни Проектни досијеа (Project Fiches), со цел да се олесни и да се забрза подготвувањето на проектите за финансирање од ЕУ и од други меѓународни извори на ко-финансирање.

2.2.2 Идентификација на проблеми и приоритети

Тематските работни групи и номинираните експерти за посебните прашања играа клучна улога во анализирањето на животната средина и во идентификувањето на проблемите што треба да се решаваат. Овие форуми и поединци придонесоа и кон извршувањето на задачата за поставување на приоритети меѓу целите, мерките и акциите. Ваквиот пристап одозгора надолу беше од суштинско значање во обезбедувањето на солидна основа за донесување на одлуки во поглед на опфатот, насоките и приоритетите на НЕАП. Конечната одлука беше одговорност на МЖСПП. За таа цел, МЖСПП се консултираше со други ресорни органи на управа и со други релевантни институции. Овој процес одозгора - надолу се манифестираше и во водечката улога на МЖСПП, како надлежен централен орган и воспоставувањето на потребната координација со другите инволвирани субјекти на државно и на локално ниво. Покрај тоа, беа земени предвид сите документи што ги усвои Владата, како предуслов за каква било идна активност.

Основниот пристап во утврдувањето на приоритетот на еколошките проблеми што треба да се решаваат ги имаше предвид 1) влијанието врз здравјето на луѓето; 2) влијанието врз екосистемите; како и 3) социјалната и економската важност.

На овој начин, конечната идентификација на приоритетните проблеми, цели и мерки се потпираше на опсежни анализи, стручни совети, анализа на клучни стратешки документи на владата, како и консултации со другите органи на управа, релевантни институции и надворешни заинтересирани субјекти.

¹² Генерално, сите поглавја се структурирани слично како Поглавјето 4, со помали отстапувања извршени заради разбирливост на документот.

Обемните основни анализи што беа извршени се документирани во тематски основни извештаи во формат ДПСИР¹³. Аналитичката рамка на ДПСИР нуди доследен и сеопфатен метод за анализирање на секоја одделна тема. Методот е во широка употреба од страна на Европската агенција за животна средина, а неговата обемна употреба во текот на подготвувањето на овој НЕАП придонесе кон подобрување на прегледот со состојбата на животната средина¹⁴.

2.2.3 Како се развиваат акциите

Врз основа на споменатата идентификација на целите и мерките, беа утврдени конкретните акции. При развивањето на акциите, основниот пристап се состоеше во утврдување на логички редослед за постапна имплементација на предвидените мерки, на пр: почнување од општите рамковни политики или акциони планови во конкретна област, а со тоа поставување на рамка за понатамошни конкретни акции и пилот проекти, коишто треба да се подготват¹⁵.

Во праксата, голем дел од овие акции ќе мора да се одвиваат паралелно, во исто време и во тесна координација, на пр: изготвувањето на национална стратегија може да се одвива паралелно со пилот проекти на локално ниво, придонесувајќи во работата на националната стратегија преку обезбедување на конкретни искуства стекнати на практичен план.

Листата на акции ќе биде отворена во периодот на имплементација на НЕАП-от. Нови приоритетни акции ќе бидат додадени кон листата на акции. Ова може да се покаже релевантно особено во случајот со ЕЛС, кога сегашниот период на консолидација на административната структура ќе биде проследен со идентификација на итни потреби кој ќе треба да се преточат во еколошки активности. Истите ќе придонесат кон исполнување на заложбите на НЕАП и ќе го подржат процесот на ЕУ апроксимација.

Се предвидува голем дел од идентификуваните акции да се спроведуваат од страна на различни надлежни инволвирани субјекти. На овој начин, базата на кадровски и технички ресурси што постои на национално ниво ќе се искористи ефикасно.

Приоритетните акции се разработени во подетални Проектни досиеја. Тие беа подготвени за селектирани акции во текот на подготовката на НЕАП-от, а останатите ќе бидат подготвувани дополнително (презентирани се во прилогот на документот).

Акциите што се дефинираат во НЕАП, во голема мерка, имаат стратешки и подготвителен карактер. Ова е одраз на фактот според кој солидно елаборирани стратегии, оперативни приоритети и насоки, како и бројно и кадровски соодветни човечки ресурси, се основни предуслови за понатамошен развој на различните полиња. Но, се претпоставува дека, со напредувањето на спроведувањето на НЕАП, достигнувањата во овие полиња ќе обезбедат идентификација на определен број на демонстрациони проекти, коишто можат да дадат видливи и конкретни резултати.

2.2.4 Усвојување на НЕАП

Нацрт верзијата на НЕАП беше презентирана пред пошироката група на заинтересирани субјекти во јуни 2005 година. На овој начин, нацрт НЕАП беше доставен до заинтересираните субјекти, коишто, исто така, беа поканети на дводневен семинар, заради дополнителна презентација и разгледување на документот. Потоа, беа анализирани коментарите и повратните информации, беа одржани непосредни внатрешни и меѓуминистерски консултации и финалната нацрт верзија на НЕАП беше доставена до Надзорниот комитет, за коментирање пред неговата финализација. После тоа, НЕАП беше повторно презентиран пред ресорните министерства, па пред Владата, којашто го усвои на 29 март, 2006 година.

2.2.5 Имплементација и продолжување на НЕАП

Процесот на развивање на НЕАП не е ограничен само на изготвувањето и усвојувањето на самиот НЕАП (т.е. овој документи и неговите прилози). Се подразбира дека неговите заслуги и резултати произлегуваат од практичната имплементација на акциите предвидени во него. Во овој контекст, важно е да се осознае дека НЕАП ќе се спроведува во динамична средина што ќе минува низ постојани промени и во којашто реализацијата не е само прашање на определба, туку и на

¹³ Движечки сили, Притисоци, Состојба, Импликации, Реакција

¹⁴ Покрај самиот пристап на ДПСИР, беа применети и неколку дополнителни методологии, како инструменти за водење на процесот (како што се SWOT, CAF)

¹⁵ Акциите ќе бидат подготвувани и имплементирани од различни инволвирани субјекти, како владини институции, приватен сектор, НВО. Учество на многу заинтересирани страни овозможува паралелна имплементација на голем број на акции

обезбедување на постојана релевантност и применливост. Од оваа причина, НЕАП исто така содржи, како составен дел, информации во однос на неговото спроведување, мониторинг и ажурирање (Поглавје 7). Поконкретно, ги поставува приоритетите, мерките и акциите и за редовна ревизија на напредокот, за редовното известување на Владата и за начините на неговото ажурирање.

Во согласност со ова, извештаите до Владата ќе се доставуваат на три години, а во нив ќе се содржат информации за напредокот, како и мониторингот врз основа на индикатори. Самиот НЕАП е динамичен документ. Тој поставува насоки и општи приоритети и содржи листи на акции што треба да се преземат. Но, во текот на неговата реализација, листите на акции внимателно ќе се ревидираат и редовно ќе се ажурираат. Исто така, редовно ќе се изработуваат проектни досијеа за дополнителни акции.

3 УЧЕСНИЦИ ВО ЗАШТИТАТА НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА

Главните учесници во заштитата на животната средина ги вклучуваат следниве субјекти:

- ✓ Субјекти на централно ниво
- ✓ Субјекти на локална ниво
- ✓ Субјекти во приватниот и во јавниот сектор, вклучувајќи ги деловните и стручните организации
- ✓ НВО-и
- ✓ Други научни, образовни и сродни организации
- ✓ Меѓународната заедница и донаторите

Ова Поглавје накратко ги претставува клучните особини и главните движења во однос на наведените шест категории на инволвирани субјекти¹⁶.

3.1 Субјекти на централно ниво

Министерството за животна средина и просторно планирање извршува задачи во областа на животната средина, поврзани со процесот на хармонизација на законодавството, подготвувањето на национални стратегии и акциони планови, инспекција и спроведување, вклучувајќи интервенции, доколку се потребни, против поголемите загадувачи, мониторинг на целата територија, информативни системи и катастри. МЖСПП ја воспоставува општата рамка за политики и правно регулирање во сферата на животната средина, оставајќи, на места, определена „дискреција“, на локалните власти за одредување на начинот на спроведувањето во локалните услови. Исто така, меѓународната координација е задача којашто се управува на државно ниво, во однос на ЕУ, со меѓународните договори и со помошта што се обезбедува преку меѓународната или билатералната донаторска заедница.

Во насока на ефикасно спроведување на *acquis*, кое меѓу другото подразбира планирање и подготвување на стратегии за финансирање, ќе треба да се изнајдат соодветни решенија за зајакнување на административни капацитети во МЖСПП (особено во подрачјата дефинирани со апроксимираните закони од областа на животна средина и ратификуваните меѓународни договори), но и на другите министерства кои раководат со сектори кои се тесно поврзани со заштита и унапредување на животната средина и природата. Ова особено се однесува на вработување на нов специјализиран кадар и обука на вработените за подготвување на законски решенија, проекти, стратегии и политики.

Други клучни владини институции со надлежности, директни или индиректни, поврзани со животната средина, се: Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство, Министерството за транспорт и врски, Министерството за здравство, Министерството за економија, Министерството за локална самоуправа, Министерството за финансии, Министерството за култура, Министерството за правда, Министерството за образование и наука, Министерството за одбрана, Министерство за внатрешни работи. Исто така, Секретаријатот за европски прашања и различните органи поврзани со Министерствата, имаат определени надлежности во областа на животната средина. Табела 3-1 содржи генерален преглед на конкретните надлежности на различните институции.

¹⁶ Повеќе информации за надлежностите на различните инволвирани субјекти можете да најдете, на пример, во Стратегијата за комуникација во областа на животната средина, изготвена во рамките на Проектот „Зајакнување на капацитетот на МЖСПП“

Табела 3-1 Преглед на органите на управата со директни и индиректни надлежности во областа на заштита на животната средина

Министерство за животна средина и просторно планирање (сектори и органи во состав)	Заштита и унапредување на животната средина Планирање и одржливо користење на просторот Следење на состојбата на животната средина Заштита на води, почва, флора, фауна, воздухот и озонската обвивка од загадување Заштита од бучава во животна средина Јонизирачко зрачење Заштита на биодиверзитетот, геодиверзитетот, националните паркови и заштитени области Реставрација на загадени делови Мерки за постапување со опасен отпад Управување со хемикалии Просторно планирање Обработка, анализа и презентација на дигитални просторни податоци Надзор над спроведување на законите и други акти Мерење и стручни анализи на загадувањето Индустриско загадување
Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство -Управа за хидрометеоролошки работи -Управа за заштита на растенија -Ветеринарна управа -Управа за водостопанство -Државен инспекторат за шумарство и ловство	Земјоделство, шумарство и водостопанство Користење на земјоделско земјиште, шумите и други природни богатства Лов и риболов Заштита на добиток и растенија од болести и штетници Следење и проучување на состојбите со водите, одржување и подобрување на режимот на водите Хидромелиоративни системи Метеоролошки, хидролошки и биометеоролошки појави и процеси Управување со почвите и генетски модифицирана храна
Министерство за транспорт и врски -Државен комунален инспекторат	Внатрешна пловидба Стамбено-комунални работи (комунална инфраструктура што опфаќа и третман на отпадни води и водоснабдување) Транспорт на опасни материи
Министерство за здравство - РЗЗЗ и други регионални заводи за здравствена заштита -Биро за лекови -Државен санитарен и здравствен инспекторат -Дирекција за храна	Заштита на здравјето на населението преку следење/контрола на загаденоста на воздухот, безбедност на водата за капење, спорт, рекреација и за наводнување, вода за пиење во втора и трета зона, природни минерални води, земјиштето и животните продукти Заштита на населението од заразни болести, од штетното влијание на гасовите, јонизирачкото зрачење, бучава, хигиено-епидемиолошка состојба Мерки за заштита од штетни материи Постапување со отрови Безбедност на храна и производи и материјали што доаѓаат во контакт со храната Храна произведена со иновирани технологии, вклучително и генетски модифицирана храна Оценување на здравствено еколошки ризици од сите медиуми на животната средина
Министерство за економија	Еко-туризам Индустриско загадување Геолошки истражувања и експлоатација на минерални сировини Енергетика – енергетска ефикасност
Министерство за локална самоуправа	Надлежности согласно законската регулатива од областа на животната средина и локалната самоуправа
Министерство за финансии -Царинска управа	Увоз-извоз на стоки (надоместоци)
Министерство за култура -Управа за заштита на културно наследство	Заштита на културно наследство
Министерството за правда	Кривичен законик
Министерството за образование и наука -Хидробиолошки завод	Мониторинг на води Заштита на биодиверзитет
Министерство за одбрана	Опасни супстанции
Министерство за внатрешни работи	Производство, промет, складирање и заштита од запаливи течности, гасови, експлозивни и други опасни материјали и превоз на истите Помош при непогоди и епидемии Пожари
Дирекција за заштита и спасување	Заштита и спасување
Дирекција за радијациона сигурност	Заштита од јонизирачко зрачење и радијациона сигурност
Институт за стандардизација и метеорологија	Стандарди

3.2 Локална самоуправа

Спроведувањето на политиката за заштита на животната средина на локално ниво е утврдена со Законот за локална самоуправа и Законот за животна средина..

Во надлежност на единиците на локалната самоуправа поминуваат активностите за спроведување на општи мерки за заштита на воздух, вода и почва, заштита на природа, заштита од јонизирачко зрачење и заштита од бучава. Исто така, ЕЛС се задолжени за организација и управување со комуналните дејности (инфраструктура за водоснабдување, зафаќање и третман на отпадни води), управување со цврстиот отпад и уредување на просторот и рекреативните површини.

Покрај наведените надлежности ЕЛС се задолжени за издавање на Б еколошки интегрирани дозволи при лоцирање и изградба на индустриски објекти¹⁷, стратешка оценки на животната средина (СЕА) во однос на локални стратегии, планови и програми, како и за спроведување на инспекциски надзор и мониторинг на територијата на општината.

Од наведените активности произлегува и определбата дека ЕЛС и градот Скопје се должни во рамките на сопствениот буџет да обезбедат финансиски средства за заштита и унапредување на животната средина и природата. Во овој процес битна улога треба да има и Зедницата на единици на локална самоуправа (ЗЕЛС).

3.3 Приватен и јавен сектор, деловни и стручни организации

Деловниот сектор, како таков, помина низ значајни промени во изминативе неколку години. Сите мали претпријатија се приватизираа, како и речиси сите поголеми претпријатија. Деловната заедница и раководителите на компаниите мора да станат поактивни партнери во креирањето и спроведувањето на политиката за заштита на животната средина. Информираноста и вклученоста на приватниот сектор обезбедуваат поефективна политика за заштита на животната средина, а еколошките стандарди нема да бидат само параметар на конкурентност за влез на нови пазари во иднина и за проширувањето на постојните пазари, туку и задолжителен предуслов за слободно движење на стоките не само кон Европската заедница, туку и кон светот во целост. Посебно внимание треба да се посвети на новиот систем на издавање на дозволи којшто произлегува од Директивата за интегрално спречување и контрола на загадувањето (ИСКЗ), како и во однос на доброволните спогодби (еко-етикетирање). Интензивен и соодветен воден дијалог помеѓу надлежните органи за животна средина и деловниот сектор може значително да придонесе кон дефинирањето на најсоодветни практики за подобрување и/или воведување на нови стандарди за заштита на животната средина и за проучување на можностите за поголема примена на финансиски механизми засновани на стимулативни мерки, вклучувајќи економски инструменти. Поголемите компании се во состојба да ги застапуваат своите интереси и да ги изнесуваат своите ставови. Но, за да се обезбеди балансиран пристап, кој ги зема предвид и ставовите и влијанијата на малите претпријатија, важно е да се идентификуваат институционални механизми преку коишто овие субјекти ќе се вклучат на поформален начин.

3.4 Невладини организации во областа на животната средина

НВО-ите во областа на животната средина се меѓу најактивните НВО-и во Република Македонија. Помеѓу 70 и 100 НВО-и се регистрирани како НВО-и за заштита на животната средина. Многу од нив реализираат проекти за заштита на животната средина, посебно на локално ниво, финансирани од домашни извори или преку странска донаторска помош, или програми за неповратна помош. Ефективна и функционална невладина заедница придонесува кон креирањето на здрави политики за заштита на животната средина, преку дијалог и повратно информирање на оние што одлучуваат.

3.5 Други научни, образовни и сродни организации

Овие организации, исто така, играат важна улога во процесот на унапредување на животната средина. (како што се Македонската академија на науките и уметностите (МАНУ) и Универзитетите со релевантните факултети и институти).

¹⁷ Според ИСКЗ, дозволите за инсталациите категоризирани како група А ќе ги издава Министерството, а за инсталациите категоризирани во група Б - на локално ниво.

Динамичниот контекст во којшто се креира политиката во Република Македонија упатува дека локалните консултантски потенцијали стануваат важен извор на информации и знаења. Ова особено се однесува на стратешки важните области, како што се економијата и финансиите, кадешто националната база е сеуште ограничена во споредба со потребите.

3.6 Меѓународна заедница и донатори

Република Македонија активно соработува со меѓународните партнери во областа на животната средина, меѓу кои ЕУ, преку Европската комисија, која игра клучна улога во процесот на ЕУ интеграција на РМ. Истата своите проекти ги реализира преку Европската агенција за реконструкција, во рамките на EU PHARE и CARDS програмите.

РМ во изминатиов период направи значителни чекори за стекнување статус полноправно членство во Европската агенција за животна средина (EEA). Во рамките на таа соработка се реализираат одредени активности, воглавно преку EIONET мрежата, како и активностите поврзани со европските тематски центри (ETC).

На регионално ниво, РМ е полноправна членка на : Процесот за соработка во Југоисточна Европа (SEESP), Централно европската иницијатива (CEI), Пактот за стабилност (SP) и Иницијативата за соработка во Југоисточна Европа (SECI). Во таа насока, на пример РМ активно учествува во иницијативата за соработка заснована на Регионалната програма за реконструкција на животната средина за југоисточна Европа (REReP) во рамките на Пактот за стабилност за ЈИЕ.

Понатаму, Република Македонија поднесува извештаи до ООН и УНЕЦЕ во врска со меѓународни договори, на коишто е Страна или потписничка. Во таа насока, активно се соработува преку реализација на проектни активности со UNDP, UNEP и UNIDO во врска со глобалните конвенции за животна средина.

Поддршка обезбедуваат и меѓународни финансиски организации, како Светската банка (WB), а се очекува помош и од Европската Банка за обнова и развој (EBRD), и Европската банка за инвестиции (EIB). Друга мултилатералната донаторска помош се обезбедува, главно, преку Глобалниот еколошки фонд (GEF).

Помош за заштита и унапредување на животната средина се добива и од билатерални донатори, како што се Швајцарската влада, Германската влада (GTZ и KfW), Шведската влада (SIDA), Јапонската влада (преку JICA), Австриската влада, Италијанската влада, програмата PSO на Холандската влада и други донатори.

4 ПРЕГЛЕД НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА

4.1 Медиуми

4.1.1 Атмосфера

4.1.1.1 Управување со квалитетот на воздухот

Управувањето со квалитетот на воздухот претставува суштинска алатка во унапредувањето на неговиот квалитет. Од почетокот на 50-те години доаѓа до влошување на квалитетот на амбиентниот воздух, како последица на зголемени количини на емисијата за загадувачките супстанции, како резултат на индустрискиот развој и зголемување на интензивноста на сообраќалот.

Загадувањето од индустриското производство и производството на енергија, согорувањето на фосилните горива и транспортните активности претставуваат и понатаму потенцијална закана за квалитетот на воздухот, особено во градовите и во областите со интензивна индустрија. Лошиот квалитет на воздухот може да доведе до сериозни здравствени проблеми, особено кај најмладата популација.

Состојба на емисиите со загадувачки супстанции

Присуството на загадувачки супстанции во воздухот претежно се должи на три процеси: емисии, трансмисија и влијание на концентрацијата на загадувачките супстанции на животната средина и луѓето. Загадувањето на воздухот претставува закана за условите во биосферата. На национално ниво, емисиите во воздухот на загадувачки и загадувачки супстанции се уште не се целосно идентификувани, но утврдено е дека загаденоста на воздухот е посебно загрижувачка во градските подрачја. На тој начин, потенцијално се загрозува здравјето на голем процент од населението.

Најголем удел во загадувањето имаат стационарните и мобилните извори на загадување и тоа; производство и трансформација на енергија, согорување на горива, , производство на топлина за индустрија и затоплување на индивидуалните домови и административни установи.

Емисиите во воздухот во периодот до 2000 година бележат намалување, главно како последица на периодот на транзиција кој особено влијаеше на индустрискиот сектор. Но, оттогаш наваму, трендот се одвива во обратна насока, со скромно но постојано зголемување на индустриската активност што самото по себе придонесе кон благо зголемување на емисиите на SO₂, NOx и прашина. Проблемите поврзани со квалитетот на воздухот се особено изразени околу подрачјата на поголемите градови¹⁸, со што е засегнато околу 60% од целокупното население на РМ.

¹⁸ Скопје, Велес, Битола, Тетово и Куманово

Табела 4-1 Загадување на воздухот - емисии според сектори¹⁹

	2002				2003			
	SO ₂ t/год.	NO _x t/год.	CO t/год.	Прашина t/год.	SO ₂ t/год.	NO _x t/год.	CO t/год.	Прашина t/год.
Согорување и трансформација на енергија во електро енергетски објекти (стационарни извори)	90276	12267	1642	2064,4	91884	13447	1642	2064,4
Нестопански постројки за согорување (стационарни извори)	6298	1130	1846	326	6298	1130	1846	326
Согорување во производната индустрија (стационарни извори)	5400	1510	1942	1830	5400	1510	1942	1830
Производни процеси (стационарни извори)	30 660	4167	4730	1240	30880	6221	5267	24312
Користење на растворувачи и други производи	3980	1420	16594	145	3980	1420	16594	145
Патен сообраќај и други мобилни извори и машини	514	11348	49305	67	514	11348	49305	67
ВКУПНО емисии	137128	31842	76 059	5672	138956	35076	76596	28744

Извор: МЖСПП, МИЦЖС, Известување за состојбата со годишните емисии во РМ, 2003 година

Како што може да се види, скоро две третини од вкупните годишни емисии на SO₂ потекнуваат од согорувањето во производството и трансформацијата на енергијата, а најголеми причинители на вкупните емисии на NO_x се производството на енергија и мобилните извори. Поединечни индустриските производни процеси (особено СИЛМАК, Јегуновце) се основниот извор на емисија на прашина, а основен извор на емисии на CO е патниот сообраќај.

Како резултат на застарената опрема и отсуството на современи технологии, индустрискиот сектор претставува голем загадувач на воздухот. Главниот притисок врз квалитетот на воздухот доаѓа од секторот металургија²⁰ и од хемиската индустрија²¹,

Производството на енергија од термоцентралите (РЕК Битола произведува околу 75% од вкупната побарувачка на електрична енергија на државно ниво) и постројките за производство на топлинска енергија, се другите сектори, чиишто активности сериозно го загрозуваат квалитетот на воздухот.

Нивото на емисиите во воздухот од мобилните извори не зависи само од степенот на активност, туку постои и директна поврзаност со квалитетот на горивата што се користат како и старосната структура на возниот парк. (види поглавје 4.2.5)

Емисиите на перзистентните органски загадувачи (POPs) како ослободувања во воздухот во најголем дел се застапени преку диоксините (PCDDs) и фураните (PCDFs).²² Прелиминарната вредност на емисиите од потенцијалните извори на диоксини и фурани во воздух добиена со естимација (направена согласно препораките на УНЕП) изнесува 166 g TEQ/a.

Енергетскиот сектор е извор на GHG емисии. Во подпоглавието за климатски промени оваа појава е подетално елаборирана.

Табела 4-2 Емисии на CO₂ (еквивалент) по сектори

Емисии на CO ₂ (еквивалент) по сектори	Енергетски сектор	Индустриски активности	Земјоделие	Отпад	Искористување на земјиште и шумарство
	70%	7%	14%	8%	1%

Извор-Прв национален извештај за климатски промени

GHG (изразено како емисии на CO₂ – еквивалент) е: CH₄ со 25%, CO₂ со 65% и N₂O со 10%.

¹⁹ Податоци за емисиите од мобилни извори, земјоделие и отпад не се комплетни

²⁰ топилницата за олово и цинк „Злетово“ од Велес и Феро-легури „СИЛМАК“ – Јегуновце, Балкан Стил – Скопје, Металски завод Леарница – Скопје, ФЕНИ Индустрии – Кавадарци

²¹ Рафинеријата ОКТА, хемискиот комплекс ОХИС и фабриката за цемент ТИТАН

²² МЖСПП, Национален план за имплементација за намалување на неразградливите органски загадувачки материји, 2004 година

Супстанциите што го осиромашуваат озонот (ODS) се елиминирани за 90% од вкупната потрошувачка во периодот 1995-1997 година (Извор - Национална програма). Ова е резултат на националната акција за отстранување на ODS од употреба.

Политичка рамка

Законот за квалитет на амбиентниот воздух²³ усвојува гранични вредности, маргини на толеранција, целни вредности, горен и долен праг на оценување за поединечни загадувачки супстанции, пропишани во Рамковната директива 96/62/ЕС. Понатаму, МЖСПП започна со подготвувањето на подзаконските акти за квалитет на амбиентниот воздух, коишто ќе се усогласат со Рамковната директива за квалитет на воздухот 96/62/ЕС, како и со соодветните директиви ќерки²⁴. Приоритет е и донесувањето на Национален план за заштита на амбиентниот воздух, како и Програма за намалување на загадувањето и подобрување на квалитетот на амбиентниот воздух. Утврдување на Оценувачки критериуми за квалитет на амбиентниот воздух и Листи на зони и агломерации е исто така утврдено како една од обврските која треба да се реализира во наредниот период. Во рамките на CARDS 2004 ќе се изготват и подзаконски акти за гранични вредности на емисии од стационарни извори на загадување на воздухот.

Законот на животна средина регулира области, коишто директно влијаат на квалитетот на воздухот, односно ќе придонесат кон намалувањето на емисиите во воздухот. Така, Законот ги регулира прашањата за IPPC, EIA/SEA (ИСКЗ, ОБЖС/СОЖС,) локалните еколошки акциони планови и климатските промени.

Потребни се значителни дополнителни чекори во насока на хармонизација на подзаконските акти²⁵, со почитување на роковите од Националната програма за приближување на законодавство. Во програмата предвидено е да се транспонира и Директивата за национални горни граници за емисии на определени атмосферски загадувачки супстанции, со цел да се воспостават национални горни граници за основните загадувачки супстанции, како и за супстанциите прекурсори на озонот, супстанции кои предизвикуваат еутрофикација и закиселување коишто се особено поврзани со спроведувањето на Директивата за интегрално спречување и контрола на загадувањето (ИСКЗ).

Во 2003 година беше изготвен „Основен план за отстранување на оловниот бензин“. Основниот план ги зема предвид Директивата 98/70/ЕС за квалитет на бензинските и дизел горивата, Одлуката на ЕУ 2000/159/ЕС и Директивата 96/62/ЕС за квалитет на воздухот.

Република Македонија е Страна на Конвенцијата за далекусежно прекугранично загадување на воздухот (CLRTAP) и на Протоколот на Европската програма за мониторинг на животната средина (EMEP). Другите Протоколи на Конвенцијата за SO₂, NO_x и VOC треба да се анализираат во однос на постојните и потребните капацитети за нивна имплементација. Барањата содржани во овие Протоколи треба да се вградат во подзаконските акти за квалитет на амбиентниот воздух.

МЖСПП го изготви Катастарот на загадувачи на воздухот за Скопје, во декември 2004 година. Националниот Катастар беше изработен кон крајот на 2005 година. Ова претставува основа за воведување единствена методологија за инвентаризација на загадувањето според CORINAIR (Core Inventory for Air Pollution) и SNAP (Selected Nomenclature for Air pollution), и IPCC методологија (Методологија на меѓувладин панел за климатски промени).

Проблеми и приоритети

- ✓ Недоволни институционални и човечки капацитети во МЖСПП и другите инволвирани субјекти (особено во индустрискиот сектор) за транспонирање и имплементација на директивите на ЕУ во доменот на воздухот (потреба за воспоставување на единица за управување со квалитетот на воздухот, којашто ќе биде одговорна за подготвување, имплементација и оценка на националниот план за заштита на амбиентниот воздух, како и за развивање на соработката со инволвираните субјекти).
- ✓ Недостаток на Национален план за заштита на амбиентниот воздух и програми за намалување на загадувањето на воздухот и унапредување на квалитетот на амбиентниот воздух
- ✓ Отсуство на ратификација и имплементација на Протоколите на LRTAP на UNECE и на други релевантни меѓународни конвенции и протоколи

²³ Законот обезбедува основи за воспоставување на гранични вредности за квалитет на амбиентниот воздух и за прагови на алармирање, гранични вредности за емисија за издувни гасови и пареи од стационарни извори и за содржината на штетни супстанции во горивата („Службен весник на РМ“ бр. 67/04)

²⁴ Трите Директиви ќерки: 99/30/ЕС, 2000/69/ЕС, 2002/3/ЕС

²⁵ Процесот на подготвување и транспонирање на прописите е во тек

- ✓ Голем дел од законската регулатива на ЕУ не е транспонирана во националното законодавство
- ✓ Отсуство на сеопфатни и сигурни податоци за загадувачките супстанции и загадувачите
- ✓ Отсуство на единствена методологија за инвентаризација на загадувањето на воздухот
- ✓ Застарена опрема и стара индустриска технологија
- ✓ Старосна структура на возилата
- ✓ Квалитет на горивата (висока содржина на сулфур).

Цели

Ц1 Подобрување на квалитетот на воздухот преку намалување на емисиите на основните загадувачки супстанции од релевантните сектори

Индикатори:

- Годишни емисии на основните загадувачки материи SO₂ (закиселување/зимски смог), NO_x (летен смог/озон), VOC, NH₃, O₃ (смог), CO (квалитет на урбаниот воздух) и честички, споредени со референтни вредности (т.е. вкупни емисии за 2004 година, доколку постојат податоци). Со исполнувањето на оваа цел, вкупните емисии треба да се намалуваат секоја година во однос на референтната година.

Мерки

М1 Да се подготви национален план за заштита на амбиентниот воздух

Индикатори:

- Усвоен националниот план за заштита на амбиентниот воздух (да/не)
- Подготвена и одобрена Програма за намалување на загадувањето и подобрување на квалитетот на амбиентниот воздух (да/не)

М2 Да се зајакне процесот на мониторинг и оценување на квалитетот на воздухот

Индикатори:

- Дефинирано, одобрено и спроведено подобро собирање на податоци за квалитет на воздухот
- Одобрено и спроведено подобрување на процесот на мониторинг, вклучувајќи оценување на дефинираните податоци (што да се следи, што да се анализира, колку често да се известува, до кого да се испраќаат извештаите, итн.)

Акции

Цел	Мерки и активности		Ниво и учесници	Врска со другите сектори	Врска со директиви, договори, стратегии и останати документи на ЕУ	Параметар за мониторинг / индикатор
	M ₁	Зајакнување на капацитетите за подготвување и спроведување на законска регулатива, вклучувајќи подготвување на план за имплементација за секој поединечен пропис	Н/МЖСПП, МЗ	Здравство, транспорт, хемикалии и др		- План за зајакнување на капацитетите за подготвување и за спроведување на донесената законска регулатива. - Ниво на реализација на планот.
Ц ₁	M ₁	Подготвување на Национален план за заштита на амбиентниот воздух Воспоставување на листи на зони и агломерации на квалитет на воздух Подготвување на Програми за намалување на емисиите и подобрување на квалитетот во одделни ЕЛС (пилот град Скопје), Градење на капацитети за техничка контрола на возилата при увоз, регистрација, годишни технички преглед и контроли на патиштата.	Н/МЖСПП, МЗ	Индустрija Енергетика Транспорт Здравство Отпад	99/30/EЗ 1996/62/EЗ 1999/30/EЗ 2000/69/EЗ 2002/3/EЗ 96/62/EЗ 80/779/EEЗ	- Подготвен национален план за заштита на амбиентниот воздух. - Подготвени Програми за намалување на емисиите и подобрување на квалитетот во одделни ЕЛС, - Утврден бројот на зони и агломерации на квалитет на воздухот - Спроведена и доставена оценка на потребата за градење на капацитети за техничка контрола.

						- Спроведено градење на капацитетите.
Ц ₁	М ₁	Подготвување на подзаконски акти за квалитет на воздухот според Националната стратегија за пристапување со приоритети Национални максимални емисиони вредности за некои атмосферски загадувачки супстанции (2001/81/ЕЗ) Друг пропис, согласно Планот	Н/МЖСПП, МЗ	Индустрија Енергетика Транспорт Здравство Отпад	Стратегија за пристапување 2001/81/ЕЗ 99/13/ЕЗ 94/63/ЕЗ 2001/80/ЕЗ	- Подготвени подзаконски акти за квалитет на воздухот согласно НППЗ - Утврдени национални максимални емисиони вредности за некои атмосферски загадувачки супстанции - Идентификуван друг пропис. - Подготвен друг пропис.
	М ₁	Понатамошно спроведување на Националниот план за имплементација, за намалување на емисиите на POPs	Н/МЖСПП, МЗ, МЗШВ	Земјоделство Отпад Здравство	Стокхолмска конвенција	- Листа на потребни, а неспроведени акции за целосно спроведување на планот - листа на потребните казии што ќе се имплементираат по 2005 година
Ц ₁	М ₁	Понатамошна имплементација на Основниот план за отстранување на оловниот бензин. Подготвување на нови стандарди за квалитет на горивата. Издавање сертификати и акредитација на лабораториите и вршење инспекција заради обезбедување на квалитет на горивата	Н/МТВ	Транспорт Здравство	98/70/ЕЗ, 93/12/ЕЕЗ, изменета со 99/32/ЕЗ 98/70/ЕЗ, 93/12/ЕЕЗ, изменета со 99/32/ЕЗ	- Листа на потребни, а неспроведени акции за целосно спроведување на планот - листа на потребните казии што ќе се имплементираат по 2005 година. - Подготвени национални стандарди за квалитет на горивото во согласност со барањата на ЕУ - Идентификувани релевантни лаборатории и инспекции - Подготвена листа на лаборатории и инспекции со сертификат
Ц ₁	М ₂	Имплементација на Стратегијата за системи за мониторинг и управување со податоци Воспоставување на национална и локални мрежи за мониторинг на воздухот Воведување на методологијата CORINAIR за инвентаризација на загадувањето на воздухот и известување Зајакнување на капацитетот на мрежата за мониторинг, калибрациона лабораторија и одржување на централниот софтвер за верификација на податоци	Н/МЖСПП	Сите медиуми	97/101/ЕЗ 99/296/ЕЕЗ	- Подготвен План за имплементација на стратегијата - Спроведен План за имплементација на стратегијата - Испланиран и воспоставен бројот на национални мониторинг мрежи за квалитет на воздухот - Имплементирана методологијата CORINAIR за инвентаризација на загадувањето на воздухот - Спроведено градење на капацитети за - мониторинг мрежи - калибрациона лабораторија - одржување на централен софтвер

²⁶ Ниво на учесници – Н – Национално; Л – локално; МЖСПП – Министерство за животна средина и просторно планирање, МФ – Министерство за финансии, МЗШВ – Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство, МЗ – Министерство за здравство, МЕ – Министерство за економија, МТВ – Министерство за транспорт и врски, МЛС – Министерство за локална самоуправа, МК – Министерство за култура, ЕЛС – Единици на локална самоуправа, НВО – невладинa организација, ДЗ – Деловна заедница

²⁶ Појаснувањата на кратенките во табелата се однесуваат на сите табели со акции во документот

4.1.1.2 Климатски промени

Состојба на животната средина

Првиот Инвентар на гасови што го предизвикуваат ефектот на стаклена градина (стакленички гасови, во понатамошниот текст GHG) се изготви во рамките на Првиот национален извештај за климатски промени во 2003 година. Вкупните емисии на GHG во 1998 година изнесуваа 15 милиони тони CO₂-еквивалентно²⁷. Споредено со 1990, основното сценарио покажува зголемување на GHG емисиите до 2012 год. за 17%, а 28% до 2020. Емисиите во 1990 се проценети на 15,511 kt CO₂-eq.

Учеството на CO₂ во вкупните еквивалентни емисии на GHG е највисоко (околу 66%), додека учеството на CH₄ и N₂O е 25%, односно 9%²⁸. Енергетскиот сектор нуди и најголем потенцијал за намалување на емисиите на GHG како што е илустрирано претходно. Во емисиите на GHG од индустриските процеси, активностите на три сектора учествуваат во емисиите на GHG: метало-преработувачкиот со 56,8%, производството на минерали со 35,5% и хемиската индустрија со 7,8%. Секторот отпад има недостаток на модерен третман на отпад и практики за одлагање на отпад (види поглавие 4.1.4) што го прави несоодветен за планирање во процесот на GHG намалување. CH₄ и N₂O емисиите доминират во земјоделството, најчесто од одгледување на животни и од земјоделската почва.

Политичка рамка

МЖСПП ја координира проблематиката на климатските промени на национално ниво и е надлежно за креирањето на политиката²⁹ во врска со имплементацијата на Рамковната конвенција на ОН за климатски промени. Владата го усвои Првиот национален извештај за климатски промени во 2003 година, којшто содржи и Акционен план за намалување на емисиите на GHG, како и мерки за приспособување на најчувствителните сектори кон идните климатски промени. Во планот недостасува прецизна спецификација на обврските, како и временска рамка и проценки на трошоците за реализација на предложените активности (што ќе се надмине со Вториот национален извештај за климатски промени, чиешто изготвување е во тек).

Мерки кои треба да се имплементираат во насока на намалување на GHG емисии вклучуваат и зголемена употреба на биомаса и обновливи извори на енергија, како и воведување на почисто производство и најдобро достапни техники. Овие прашања се дополнително опфатени во поглавијата 4.2.1, 4.2.2. и 6.2

Проблеми и приоритети

- ✓ Недостаток на доволно верификувани и точни податоци
- ✓ Проблеми со мониторингот на самиот извор
- ✓ Ниска енергетска ефикасност
- ✓ Високо учество на патниот сообраќај во споредба со другите модели на транспорт (железничкиот), висока просечна старост на возилата и ниско учество на јавниот превоз
- ✓ Ниско ниво на користење на алтернативни извори на енергија
- ✓ Стари индустриски постројки

Цели

Ц1: Стабилизација на концентрациите на GHG во атмосферата

Индикатори:

- Годишни емисии на CO₂³⁰
- Годишни емисии на CO₂ на жител
- Емисии на CO₂ на БНП

²⁷ Претходниот дел за квалитет на воздух го опишува релативниот придонес од различни економски сектори

²⁸ Прв национален извештај за климатски промени, 2003

²⁹ Развивањето на меѓународната политика за емисиите на GHG се заснова на UNFCCC и Протоколот од Кјото. Република Македонија го ратификуваше Протоколот од Кјото во јули 2004 година („Службен весник на РМ“ бр. 49/04).

³⁰ GHG изразени како CO₂-еквивалентно

Мерки

M1 Да се подготви Национален план за ублажување на климатските промени

Индикатор:

- Подготвен, усвоен и спроведен Национален план за ублажување на климатските промени

M2 Оценување на можностите за воспоставување и имплементација на механизмот за чист развој преку изработка на Стратегија за имплементација на протоколот од Кјото

Индикатор:

- Достапност на резултатите од оценката на можностите за воспоставување и имплементација на механизмот за чист развој
- Изработена стратегија

Акции

Цел	Мерки и активности	Ниво и учесници	Врска со другите сектори	Врска со директиви, договори, стратегии и останати документи на ЕУ	Параметар за мониторинг / индикатор	
Ц ₁	<p>M₁</p> <p>Подготвување на Национален план за ублажување на климатските промени</p> <p>Предлагање на мерки за намалување на емисиите на GHG во секторските политики (транспорт, енергетика, земјоделство) и подготвување на акциони планови за целните сектори</p> <p>Воведување методи и постапки за намалување на метанот и амонијакот во земјоделството</p> <p>Енергетска ефикасност: користење на отпадната биомаса</p> <p>Транспорт – промовирање на јавниот транспорт</p>	Н/МЖСПП, МТВ, МЗШВ, МЕ	<p>Енергетика</p> <p>Земјоделство</p> <p>Отпад</p> <p>Транспорт</p> <p>Земјоделство</p> <p>Енергетика</p> <p>Транспорт</p>	<p>UNFCCC</p> <p>Одлука 99/296/ЕЕЗ</p> <p>Одлука 280/2004/ЕЗ</p>	<p>- Национален план за ублажување на климатските промени</p> <p>- Подготвен преглед на динамиката и методите на инвентаризација на GHG</p> <p>- Подготвено нанесувањето на карта на потенцијалите за намалување на емисиите на GHG</p> <p>- Подготвени мерки за намалување на емисиите на GHG</p> <p>- Подготвен акционен план за намалување на емисиите на GHG во целните сектори</p> <p>- Постапки за намалување на метанот и амонијакот во земјоделството</p> <p>- подготвени</p> <p>- имплементирани</p> <p>- Анализирани мерки за зголемување на енергетската ефикасност и за искористувањето на отпадната биомаса</p> <p>- Имплементирани мерки за зголемување на енергетската ефикасност и за искористувањето на отпадната биомаса и</p> <p>Подготвена оценка на потенцијалот за намалување на емисиите на GHG преку промовирање на јавниот транспорт.</p>	
Ц ₁	M ₁	Подготвување на Вториот национален извештај за климатски промени, со акционен план	Н/МЖСПП	Енергетика Транспорт Земјоделство	UNFCCC	Подготвен акционен план за климатски промени, како дел од вториот национален извештај
Ц ₁	M ₂	Институционално зајакнување и градење на капацитети за спроведување на CDM проекти согласно Протоколот од Кјото.	Н/МЖСПП	Енергетика Транспорт Земјоделство		- Подготвен План за институционално зајакнување во врска со спроведување на CDM проекти.

		<p>Воведување на стимулативни мерки и економски инструменти и оценка на можностите за имплементирање на механизмот за чист развој</p> <p>Изработка на Стратегија за имплементација на протоколот од Кјото</p>				<p>- Ниво на спроведеност на планот</p> <p>- Подготвена оценката на можностите за воведување на данок на CO₂.</p> <p>- Подготвена оценката на можностите за имплементирање на механизмот за чист развој</p> <p>-Изработена стратегија</p>
--	--	---	--	--	--	--

4.1.1.3 Заштита на озонската обвивка

Република Македонија во 1994 година ги ратификуваше Виенската конвенција за заштита на озонската обвивка и Монреалскиот протокол за супстанциите што ја осиромашуваат озонската обвивка. Во 1997 година беше формирана Канцеларија за заштита на озонската обвивка при МЖСПП, со задача да ги координира националните активности за намалување и елиминација на супстанциите што ја осиромашуваат озонската обвивка (ODS). Оваа Канцеларијата имплементираше повеќе проекти³¹ во сите релевантни сектори, каде што се користат хемикалиите кои се опфатени со Конвенциите. Активностите резултираа со елиминација на повеќе од 90% од потрошувачката на супстанциите коишто се класифицирани во анексите на Монреалскиот протокол. Исто така, подигањето на свеста на јавноста и нејзиното учество во доменот на ODS спаѓаат во задачите на оваа Канцеларија. Комплетна елиминација на CFCs до 2009. е главен предизвик со кој во моментот се соочува РМ.

Цели

Ц1 Комплетна елиминација на CFCs до 2009 година

Индикатор:

- Годишни емисии на CFC. Емисиите се споредуваат со тренд сведен на 0 во 2009 година. За да се постигне оваа цел, вкупните емисии треба да се намалуваат секоја година и целосно да се елиминираат во 2009 година.

Мерки

М1 Усвојување и спроведување на законска регулатива за целосна елиминација на CFCs, усогласена со одредбите на Монреалскиот протокол и релевантните директиви на ЕУ

Индикатори:

- Чекор 1: Извршена и објавена анализа на недостатоците со цел да се идентификуваат потребните промени во националното законодавство.
- Чекор 2: Подготвени предлози за измени на законодавството.
- Чекор 3: Предлозите за измени на законодавството се прифатени во Парламентот.
- Чекор 4: Предлозите за измени на законодавството се спроведени.

М2 Обезбедување на перманентна контрола и мониторинг на употребата, увозот и извозот на останатите супстанции кои ја осиромашуваат озонската обвивка, наведени во анексите на Монреалскиот протокол.

Индикатор:

- Употребата, увозот и извозот на останатите супстанции кои ја осиромашуваат озонската обвивка, наведени во анексите на Монреалскиот протокол се контролира и следи. Резултатите се соопштуваат редовно.

³¹ Проект за постапно отстранување на CFC-11/12 во фабриката за фрижидери „Фринко“; Проект за постапно отстранување на CFC-11 во производството на еластични пени во фабриката „Силекс“; Проект за постапно отстранување на CFC-11 во производството на цврсти пени во фабриката „Силекс“; Пилот проект за алтернативите на примената на метил бромидот во земјоделството; Проект „План за управување со разладувањето“; Постапно отстранување на CFC-11/12 во производството на аеросоли во „Алкалоид“.

Акции

Цел	Мерки и активности		Ниво и учесници	Врска со другите сектори	Врска со директиви, договори, стратегии и останати документи на ЕУ	Параметар за мониторинг / индикатор
Ц ₁	М ₁	Подготвување на законска регулатива за CFCs и за опрема што содржи CFCs	Н/МЖСПП	Индустрија Земјоделство	Виена, Монтреал 2002/3/ЕЗ 2037/2000	Законска регулатива -подготвена -донесена -спроведена
Ц ₁	М ₁	Имплементација на проекти, на национално ниво, за целосна елиминација на CFCs и на опрема што содржи CFCs (обука на персонал, собирање и рециклирање, мониторинг...)	Н/МЖСПП	Индустрија Земјоделство		-Подготвена бруто листа на проекти -Достапна е листа на приоритети - Листа на тековни проекти - Листа на завршени проекти
Ц ₁	М ₂	Понатамошна имплементација на Националната програма за целосна елиминација на емисиите на ODS (перманентна контрола и мониторинг на увозот, извозот и употребата на останатите ODS наведени во анексите на Монтреалскиот протокол).	Н/МЖСПП	Индустрија Земјоделство		-Бруто листа на останатите ODS -Листа на останати ODS што се следат -Листа на останати ODS што се контролираат

4.1.1.4 Закиселување, еутрофикација и тропосферски озон

Состојба на животната средина

Согорувањето на фосилни горива и земјоделските активности се најзначајните човекови активности кои предизвикуваат ефекти на закиселување и еутрофикација во животната средина, како и зголемено ниво на тропосферски озон преку емисии на сулфурдвооксид (SO₂), емисии на азот оксид (NO_x) и емисии на испарливи органски соединенија (VOC) и амонијак (NH₃).

Ефектите на закиселување и еутрофикација, како и зголеменото ниво на тропосферскиот озон се појави кои во РМ треба дополнително да се следат и истражуваат. Во моментов, не постојат податоци, ниту солидна база за истите врз основа на кои можат да се идентификуваат одредени сознанија за овие појави. Односно, не постојат прецизни податоци за степенот на еутрофикација на на пр.површинските води и други медиуми.

Проблеми и приоритети

- ✓ Недостаток на верификувани и точни податоци
- ✓ Не се врши нанесување на карта на податоци за критичните наноси и области
- ✓ Нецелосна оценка на состојбата на почвите и на шумите во однос на закиселувањето
- ✓ Отсуство на мониторинг на тропосферскиот озон на национално ниво
- ✓ Нередовен мониторинг и оценка на еутрофикацијата за површинските води

Цели

Ц1 Контрола на процесите на закиселување и еутрофикација, како и на состојбата со тропосферскиот озон³²

Индикатори:

- Ниво на закиселување и еутрофикација
- Ниво на тропосферски озон

Мерки

М1 Намалување на емисиите на супстанции што предизвикуваат закиселување и еутрофикација; намалување на наносите под критичните нивоа.

³² Како дел од Интегралната стратегија за воздух

Индикатори

- Годишни емисии на SO₂ споредени со критичните нивоа
- Годишни емисии на NO_x споредени со критичните нивоа.

M2 Воспоставување на систем за мониторинг на процесите што предизвикуваат закиселување и еутрофикација и на нивото на тропосферскиот озон.

Индикатори:

Системот за мониторинг на процесите што предизвикуваат закиселување и еутрофикација и на нивото на тропосферскиот озон

- е проектиран (да/не)
- е изграден (да/не)
- е имплементиран (да/не)

M3: Вршење на пресметки и нанесување на карта на критичните наноси за Македонија во целина, вклучувајќи ги прекуграничните наноси.

Индикатор:

- Воспоставено нанесување на карта на критичните наноси за Македонија и известување во врска со истото.

Акции

Цел	Мерки и активности	Ниво и учесници	Врска со другите сектори	Врска со директиви, договори, стратегии и останати документи на ЕУ	Параметар за мониторинг / индикатор
Ц ₁	<p>M₁</p> <p>Намалување на емисијата на супстанции што предизвикуваат закиселување и еутрофикација; намалување на наносите под критичните нивоа</p> <p>Утврдување на национални максимални нивоа за супстанции што предизвикуваат закиселување и еутрофикација;</p> <p>Подготвување и усвојување на релевантните подзаконски акти;</p> <p>Воведување на мерки за намалување за определени супстанции во секторските политики (транспорт, енергетика, земјоделство) и подготвување на акциони планови за целните сектори</p> <p>Воведување на методи и постапки за намалување на метанот и амонијакот во земјоделството;</p>	Н/МЖСПП, МЗШВС, МТ	Транспорт Индустија Енергетика Земјоделство	96/62/ЕЗ 99/30/ЕЗ 2001/81/ЕЗ	<p>-Воспоставени критични нивоа на наноси</p> <p>-емисијата на супстанции што предизвикуваат закиселување и еутрофикација; се споредува со нивоата</p> <p>-воспоставени национални максимални нивоа за супстанции што предизвикуваат закиселување и еутрофикација</p> <p>-Листа на релевантните подзаконски акти што треба да се подготват</p> <p>-Подготвени подзаконски акти од листата</p> <p>-Нанесување на карта на потенцијалите за намалување на емисиите во транспортот, енергетиката и земјоделството.</p> <p>-Подготвени мерки за намалување на емисиите</p> <p>-Акционен план за намалување на GHG во целните сектори</p> <p>-Утврдена листа на мерки за намалување на метанот и амонијакот во земјоделството</p> <p>-Воведени релевантни мерки</p>
Ц ₁	M ₂	Н/МЖСПП МЗШВС		97/10/ЕЗ 2002/3/ЕЗ	Мониторинг на процесите на закиселување и еутрофикација и на тропосферскиот озон:

	<p>тропосферскиот озон; Собирање и верификација на постојните податоци за закиселувањето, еутрофикацијата и тропосферскиот озон. Спроведување на пресметки и нанесување на карта на критичните наноси за македонија во целост, вклучувајќи прекугранично.</p> <p>Инсталирање на станица за мониторинг за концентрација на тропосферски озон во Скопје.</p>				<p>-проектиран -воспоставен -имплементиран. -Подготвена збирна листа на постојни податоци: -Собирање и верификација на постојните податоци за закиселување, еутрофикација и тропосферски озон; -Нанесување на критичните наноси на карта, на државно ниво; -Спроведена ревизија на постојниот мониторинг систем, со цел тој да биде во согласност со прописите на ЕУ; -Имплементиран новиот мониторинг систем усогласен со прописите на ЕУ; Мониторинг станица за ниво на тропосферски озон во Скопје: -испланирана, -воспоставена.</p>
--	--	--	--	--	---

4.1.2 **Управување со води**

Слатката вода претставува ограничен и драгоцен ресурс, неопходен за одржување на животот, со којшто се обезбедува социјална добросостојба, економски просперитет и здравје на екосистемот. Оттука, политиките за одржлив развој мора да ја третираат потребата за еднаков пристап до водните ресурси и нивното одржливо користење во интерес на општеството како целина.

4.1.2.1 **Состојба на животната средина**

Водни ресурси

Територијата на Република Македонија се класификува како семи-аридно подрачје (областа на Овче Поле е најсува област во централниот дел на Балканскиот Полуостров). Затоа, користењето, заштитата и зачувувањето на водните ресурси се од големо значење. Во различни сезони, некои од параметрите достигнуваат екстремни вредности, коишто влијаат на компонентите на хидролошкиот циклус.

Според хидрографската состојба во земјата, постојат четири подрачја на речен слив³³ и три големи природни езера³⁴. Најголем дел од површинските води се домицилни, формирани на територијата преку врнежи. Република Македонија не е богата со површински води (околу 3.000 m³/жител) и тие главно зависат од појавата, времетраењето и интензитетот на врнежите. Како резултат на морфолошката, хидрогеолошката и хидрогеографската структура на релјефот, површинските теченија брзо втекуваат во хидрографската мрежа (реките, потоците и езерата) и водата истекува надвор од земјата. Единствени исклучоци се карстните области, кадешто водата се задржува подолго време под површината и ги прихранува протечните води од речната мрежа. Вкупното годишно количество на површински води во земјата се проценува на 6,372 милијарди m³.

Постојат 22 големи, во најголем дел повеќенаменски брани. Од нив се обезбедува вода за населението и/или за индустријата, за наводнување, производство на енергија, а тие служат и за одржување на минималните прифатливи протеци и се користат за заштита на низводните области од ерозија и од поплави. Покрај тоа, областите околу акумулациите претставуваат популарни локации за туристите и за рекреација на населението. Понатаму, постојат над 120 мали брани и акумулации. Со

³³Речен слив на река Вардар, на река Црн Дрим, на река Струмица и речен слив на река Јужна Морава

³⁴Охридско, Преспанско и Дојранско Езеро

нив се обезбедува вода за наводнување на помали површини, за водоснабдување на руралните области и за локалните индустрии, како и за кафезно одгледување на риби.

Регистрирани се околу 4.400 извори со вкупна издашност од 992 милиони m³ годишно, од кои 58 имаат капацитет од над 100 l/s. Не постојат доволно и соодветни податоци за резервите на подземните води, за количеството или за квалитетот, како последица на отсуството на систематски и континуирани следења и испитувања на подземните води, со исклучок на податоци за локалните потреби за некои региони .

Територијата на Република Македонија избобилува со минерални, термални и термо-минерални води³⁵. Геотермалната вода традиционално се користи за бањски и лековити намени.

Водни живеалишта

Постојат 44 водни живеалишта³⁶, со вкупна површина од 57.422 ha или околу 2% од вкупната територија. Најголемиот процент им припаѓа на природните езера. Квалитетот на водата во овие водни живеалишта се загрозува со неконтролирано испуштање на отпадните води, неконтролираното црпење на вода, туристичките активности и неповолните временски услови.

Мониторинг на водите

Во моментот, мониторинг на површинските води се врши на 110 мерни станици. Управата за хидрометеоролошки работи (УХМР) врши мониторинг на количеството на површинските и подземните води. Мониторинг на квалитетот на површинските води исто така го врши УХМР, а регионалните заводи за здравствена заштита се задолжени за вршење на мониторинг на квалитетот на површинските води во рамките на своите надлежности. Мониторингот опфаќа мрежа од 20 мерни места лоцирани на реките, езерата и акумулациите. Анализи се вршат 12 пати годишно и 8 пати месечно. Контролата на квалитетот се состои од анализа на физичко-хемиските параметри, токсико-хемиските и микробиолошките параметри.

Во Скопје и неговата околина, мониторингот на подземните води започна во 1949 година (115 мерни места), а во 1979 година започна мониторингот на квалитетот на подземните води на 20-30 мерни места во истиот регион. Во тој период, со примена на слична методологија, се вршеше мониторинг на подземните води во Пелагонија, Полог и Струмица, на по 10 мерни места во секој регион. Но, поради намалувањето на буџетот, овој процес беше запрен пред неколку години. Сепак, општата слика што може да се забележи одразува состојба во којашто квалитетот на најголем дел од површинските води не ги исполнува барањата на релевантните закони (Уредба за категоризација на водите од 1999 година и Уредба за категоризација на реките, езерата, акумулациите и подземните води, од 1999 година).

Наспроти фактот што подземните води се од најголемо значење поради поврзаноста на површината и подповршинските слоеви, особено во карстните и алувијалните подрачја покрај речните корита, за жал, не постои систематски мониторинг на квалитетот и количеството на подземните води. Овој недостаток претставува најслаба точка во системот за мониторинг на водите.

Исто така не се врши систематски мониторинг на индустриските отпадни води.

Користење на водите

(а) Водоснабдување

Најголеми корисници на вода се земјоделството, индустријата, домаќинствата и производството на енергија.

Покрај определен број на локални водоводи, постојат и неколку регионални системи за водоснабдување³⁷. Со системите за водоснабдување управуваат јавни претпријатија. Процентот на приклученост на јавните водоводи во градските општини се движи од 82% до 100%. Вкупниот број на приклученото население на овие системи во урбаните подрачја изнесува 1,2 милиони жители. Што се однесува до руралните подрачја, процентот на приклучени домаќинства на јавни водоводи е мошне различен, од 10% до 100%. Според постојните податоци, средниот процент е околу 70, а вкупниот број на населението приклучено на јавни водоводи изнесува 250.000 жители.

³⁵ Основните геотермални води се во областите на Волково-Скопје-Катланово, Куманово-Кратово, Исти Бања-Кочани-Штип, Струмица, Смоквица-Негорци-Гевгелија и Косоврасти-Дебар-Бањиште.

³⁶ Овие водни живеалишта се групираат на следниов начин: 19 вештачки езера (акумулации), 8 мочуришта, 6 леднички езера, 3 рибници, 3 природни езера, 1 временна вода, 2 реки, еден аквадик и еден извор.

³⁷ „Студенчица“ за Кичево, Прилеп, Македонски Брод и Крушево, „Лукар“ за Кавадарци, Неготино и 13 села и „Дебар“ за градот Дебар и неколку околни села

(b) Потреби за вода за пиење

Потребата за вода за пиење, за градовите, изнесува 0.300-0.400 m³/жител/дневно, а во руралните области 0.250 m³/жител/дневно. Новите проценки³⁸ на годишната потреба за вода за пиење се пресметани врз основа на искуствата и студиите што следеа по НЕАП 1, како и врз основа на намалената нормата за водоснабдување на руралните подрачја, којашто беше намалена на 0,2 m³/жител/дневно. По резултатите од пописот од 2002 година и нормите за водоснабдување од Експертскиот извештај за управување со водни ресурси (ЕИУВР - ERWRM), се проценува вкупната годишна потреба за вода за пиење, како што е прикажано на следната табела.

Табела 4-3 Потреби за вода за пиење според НЕАП 1, ERWRM и НЕАП 2

Речен слив	Потреби за вода за пиење, НЕАП 1 m ³ /годишно	Потреби за вода за пиење, ERWRM m ³ /годишно	Потреби за вода за пиење, НЕАП 2 m ³ /годишно
Река Вардар	203.996.845	181.754.000	183.567.187
Река Струмица	14.087.686	11.018.900	11.348.854
Река Црн Дрим	19.031.912	15.220.600	17.094.739
Вкупно:	237.116.443	207.993.500	212.010.779

(c) Квалитет на водата за пиење

Според податоците на Републичкиот завод за здравствена заштита, квалитетот на водата за пиење во јавните системи за водоснабдување ги задоволува важечките параметри за квалитет³⁹.

Загадување на водите

(a) Урбани отпадни води

Само 12 градови имаат изградени посебни канализациони системи. Градот Скопје има изградено посебен одводен систем за отпадни води⁴⁰ (56%) и за атмосферски води (18%). Должината на колекторската мрежа изнесува 280,6 km, а на канализационата мрежа 1,239,1 km. Од вкупниот број на домаќинства, 60% се поврзани на јавната канализација, 21% од домаќинствата имаат септички јами и 12% од домаќинствата ги испуштаат отпадните води неконтролирано. Не се врши мониторинг на отпадните води што ги испуштаат комуналните одводни системи. За управувањето со канализационите системи, одговорни се јавните претпријатија за водовод и канализација.

Инвестициите во комуналната инфраструктура се многу мали и ќе треба да се зголемат за да се исполнат барањата на *acquis*. Недостасува општ план за инвестирање во заштита на животната средина, особено за областа пречистување на отпадни води.

(b) Индустрија

Количеството на водата што ја троши индустријата варира. Според достапните податоци, вкупното количество вода потрошено за индустријата и за рударството се намали од 168,294, 000 m³/годишно во 1999 година на 133,065,000 m³/годишно во 2002 година.

Најголеми потрошувачи се хемиската индустрија, прехранбената индустрија, производството на обоени метали, текстилната индустрија. Постојните термоцентрали „РЕК-Битола“ и „РЕК-Осломеј“ користат техничка вода со рецикулаторни водоснабдителни системи. Во овие системи, сировата вода се користи само за покривање на губитоците на вода. Термоцентралата во Неготино користи протечна вода од реката Вардар. Потрошувачката на водата за ладење се намали во последниве години, на истото ниво како и индустриската вода.

Не постојат податоци за квалитетот на употребената вода, дали одредено индустриско претпријатие поседува дозвола за црпење на вода и, доколку има, дали таа се почитува, колкаво количество вода се користи за единица производ, како и други услови содржани во дозволата.

³⁸ Овие проценки беа извршени за потребите на Експертскиот извештај за управување со водни ресурси (ERWRM)

³⁹ На пример, анализата на микробиолошките параметри покажува дека бројот на неисправни примероци за јавните системи за водоснабдување не е поголем од 1,5%.

⁴⁰ Покрај трите пречистителни станици за отпадни води, за заштита на Охридското, Преспанското и Дојранското Езеро, постојат пречистителни станици и во Свети Николе и во Македонски Брод. За жал, единствено пречистителните станици за отпадни води во селото Враништа, Струга, во Дојран и во Македонски Брод се во функција.

Количеството и квалитетот на индустриските отпадни води се прилично променливи и зависат од технологиите, технолошкиот процес и од капацитетот на индустријата⁴¹.

Бројот на изградени пречистителни станици за индустриска отпадна вода е ограничен и повеќето од нив применуваат само механичко пречистување. Мал број од индустриските пречистителни станици поседуваат механичко и хемиско (или биолошко) пречистување. Некои од индустриските пречистителни станици не работат поради дефект, недостаток на резервни делови или превисоките трошоци на нивното работење. Тешко е да се предвиди побарувачката на водата за индустријата во отсуство на јасна развојна стратегија. ERWRM ја проценува побарувачката на вода од индустријата за 2010 и 2020 година на 287.014.000 m³/годишно.

Количеството на испуштена индустриска отпадна вода е поврзано со количествата на вода во водоснабдувањето. Процентката за количеството на индустриската отпадна вода за 2010 и за 2020 е исто и изнесува 229.611.200 m³/годишно. (Извор: ERWRM)

(с) Земјоделство

Досега се изградени 106 системи за наводнување. Тие ефективно покриваат површина од 126.600 ha. Процентот на реално наводнуваните површини во 2002 година изнесуваше околу 17% (во 1990 година беше 68%). За сите поголеми системи за наводнување, главните водни ресурси се акумулациите, обично лоцирани во горните делови на теченијата на реките. Постојат податоци од мониторингот на квалитетот на водата во акумулациите што се користат за наводнување. Утврдената класа е I или II, којашто според Правилникот за класификација на водите, е соодветна за наводнување. Во регионите со интензивна употреба на вештачки ѓубрива и хемикалии за заштита на растенијата се забележува загадување на почвата и на подземните води, но не постои систематски мониторинг и не се вршат анализи. Според податоците од Статистичкиот годишник, потрошувачката на азотни ѓубрива во земјоделските претпријатија и комбинати е на прилично ниско ниво. Не постојат податоци за користењето на вештачки ѓубрива на приватните фарми. Истиот тренд на опаѓање се забележува и кај потрошувачката на неколку видови пестициди.

Загадувањето на површинските и подземните води со нутриенти од големите свињарски и живинарски фарми и од сточарството е вообичаено за руралните области. Не постојат податоци за количеството и за квалитетот на испуштената отпадна вода од фармите, со исклучок на свињарските фарми од Куманово и Петровец⁴².

Системи за заштита од поплави

Поплавите предизвикуваат многу проблеми и оштетуваат земјоделски површини, инфраструктура, индустриски капацитети, домови, итн. Овие проблеми се последица од неисправноста на системи за одводнување, недоволните објекти за заштита од поплави и недоволната контрола на ерозијата во горните теченија на реките и порите. Големи системи за контрола на поплавите се изградени за заштита на следниве области: Скопје, Пелагонија, Струмица и Струга.

Системите за одводнување кои ги евакуираат високите подземни води покриваат вкупна површина од 82,195 ha (околу 11% од територијата). Сегашната состојба на системите за одводнување е незадоволителна, како во однос на реципиентите, така и во однос на и останатата мрежа за одводнување, вклучувајќи ги и објектите и деталната каналска мрежа. Според тоа, постои потреба за подобро одржување, реконструкција и санација на постојните одводни системи, како и заокружување на изградбата на деталната одводна мрежа. Не постојат податоци за количеството и квалитетот на водата што се одведува од системите.

⁴¹ Според Постконфликтната оценка на животната средина, спроведена од страна на UNEP во 2000 година, главните индустриски потенцијални загадувачи на водите се: рудникот за бакар Бучим во Радовиш (во моментот не работи), металопреработувачката фабрика во Кичево, индустријата Југохром за феролегури, топлиницата за олово и цинк во Велес, рудниците за олово и цинк во Каменица, Пробиштип и Тораница (во моментот, последните два не работат), хемиската индустрија ОХИС во Скопје, термоцентралата во Битола, фабриката за вештачки ѓубрива во Велес и други помали фабрики.

⁴² Лагунскиот систем за пречистување во Петровец, како алтернатива на стандардните системи, претставува мошне ефективен и исплатлив пристап кон пречистувањето на отпадните води.

4.1.2.2 *Политичка рамка*

Во текот на подготвувањето на Предлог на Законот за води (треба да биде донесен во 2007 година), беа разгледани и земени во предвид директивите на ЕУ⁴³ кои се донесуваат на овој медиум. Посебно внимание се посветува на пристапот на интегрирано управување со речните сливови. Исто така, Предлог Законот за води предвидува три вида на документи за управување, планирање и развој на водните ресурси:

- **Националната стратегија за води** ќе ја определи долгорочната политика за одржливо користење на водните ресурси, преку задоволување на потребите на сите корисници, со исправна вода во доволно количество, заштита на водите од загадување, заштита и унапредување на водните екосистеми и заштита од штетните ефекти на водата.
- **Водостопанската основа** останува како плански документ, со нова функција на интегрирање на принципите пропишани со плановите за управување со речните сливови, со цел да се обезбеди интегрален систем во управувањето со водите и преглед на состојбата на водните тела на општо ниво, на целата државна територија.
- **Плановите за управување со речни сливови** претставуваат новост и се резултат на општата промена во организирањето на управувањето со водите на ниво на управување со речно сливно подрачје.
- Наспроти фактот што сите површински води се со прекуграничен карактер, Хелсиншката Конвенција на UNECE за заштита и управување на прекуграничните водотеци и меѓународните езера сеуште не е ратификувана од страна на Република Македонија.

4.1.2.3 *Проблеми и приоритети*

Листата на проблеми во секторот за управување со води е долга:

- Отсуство на интегриран пристап кон управувањето со водните ресурси;
- За надлежните министерства и другите институции, проблемите опфаќаат преклопување на надлежностите и одговорностите, недостаток на институционална координација и недоволна ефикасност во работењето;
- Незадоволително ниво на спроведување, а во некои случаи и отсуство на законски одредби за квалитетот на водите;
- Недостаток на инвестиции во оваа област
- Недостаток на колектори и пречистителни станици за отпадни води – колектори треба да има за секои 2000 еквивалент жители, а пречистителни станици над секои 2000 еквивалент жители;
- Недоволно канализациони системи, особено во руралните области;
- Застарен систем за мониторинг на квалитетот на водата;
- Катастарот и карти на загадувачи и загадувачки супстанции на цврст и опасен отпад и отпадни води треба да се надгради;
- Незадоволителна состојба на водоводните системи во многу градови и недостаток на водоводни системи во руралните области;
- Лошите состојба на системите за наводнување (со исклучок на санираните Тиквеш, Брегалница и Полог), со висок процент на загуби на вода и мошне ниско ниво на ефикасност на искористеноста на водата;
- Ниски стапки на наплата за услугите од корисниците на комунални услуги, коишто се плаќаат на вршителите на услугите;
- Ограничени податоци за потрошувачката на вода од страна на различните корисници на вода;
- Лоши состојба на системи за одводнување и на системите за заштита од поплави и ерозија
- Недостаток на системи за заштита од поплави (поројни и поплавни барнови) и ерозија;
- Неефикасна заштита од поплави и акции за ублажување на последиците;
- Големи количества на наноси од ерозија во реките и езерата;

⁴³Рамковна Директива на ЕУ за води (2000/60/ЕС), директива на ЕУ за квалитет на водата наменета за употреба од луѓето (98/83/ЕС), Директива на ЕУ за пречистување на урбани отпадни води (91/271/ЕЕС), Директива на ЕУ за квалитет на водите за капење (76/160/ЕЕС), Директива на ЕУ за заштита на водите од загадување предизвикано од нитрати од земјоделски извори (91/676/ЕЕС) и Директива на ЕУ за мил добиен со прочистување на отпадните води (86/278/ЕЕС).

Цели

Ц1 Интегрирано управување со водите засновано на принципите на одржлив развој, преку воведување на практика на управување со речен слив

Индикатор:

- Исвојување на законот за води и определување на интитуционална структура за управување со подрачјата на речен слив
- Дефинирање на начинот на мерење на одржливиот развој во управувањето со речен слив
- Годишни оценки преку кои ќе се утврди дали управувањето со водите е во согласност со погоре дефинираното.

Мерки

М1 Подготвување на национална стратегија за води и планови за интегрално управување со речен слив

Индикатор:

- Подготвена Национална стратегија за води и подготвена за усвојување(да/не)
- Подготвени планови за интегрално управување со речен слив

М2 Изградба на приоритетните пречистителни станици и останатата инфраструктура

Индикатор:

- Наведени приоритетните пречистителни станици
- Пречистителните станици од листата се градат
- Пречистителните станици од листата се во функција

Акции

Цел	Мерки и активности	Ниво и учесници	Врска со другите сектори	Врска со директиви, договори, стратегии и останати документи на ЕУ	Параметар за мониторинг / индикатор
Ц ₁	М ₁	Зајакнување на капацитетите за подготвување и имплементација на законската регулатива, вклучувајќи подготвување и имплементација на план за секој законски акт одделно Зајакнување на капацитетите за подготвување и имплементација на планови за управување со речен слив	Н/МЖСПП и МЗШВ МЗ **надлежноста за управување со води дополнително ќе се утврдува	Земјоделие Здравство	- План за зајакнување на капацитетите за подготвување и имплементација на законска регулатива - Ниво на реализација на планот - План за зајакнување на капацитетите за подготвување и имплементација на плановите за управување со речен слив - Ниво на реализација на планот
		Подготвување на анализа и стратегија за ратификација на Хелсиншката конвенција на UN/ECE за заштита и користење на прекугранични водотеци и меѓународни езера	Н/МЖСПП и МЗШВ МЗ **надлежноста за управување со води дополнително ќе се утврдува	Земјоделие Здравство	-Анализа на обврските и влијанието врз Македонија -Подготвување на закон -Ратификација
Ц ₁	М ₁	Изработка на Национална стратегија за води (2009 год) Усвојување на нацрт Законот за води (2007 год.) и подготвување на подзаконски акти според барањата на ЕУ	Н/МЖСПП и МЗШВ МЗ, МТ **надлежноста за управување со води дополнително	Земјоделство Транспорт Здравство	- Изготвена национална стратегија за води - Усвоен нацрт Законот за води - Подготвени подзаконски акти според барањата на ЕУ - Формирана Управа за

		<p>Формирање на Управа за води</p> <p>Воспоставување на тела за управување со подрачјата на речни сливови</p> <p>Подготвителни активности за подготвување на планови за управување со речниот слив – пилот р. Вардар и р.Брегалница</p>	ќе се утврдува		<p>супстанции на полето на политиката за води, а со која се менува Директивата 2000/60/ЕЗ</p>	<p>води</p> <ul style="list-style-type: none"> - Подготвен план за воспоставување на тела за управување со води - Ниво на реализација на планот - Пилот проект за управување со речниот слив на Вардар и Брегалница <ul style="list-style-type: none"> -опишан -започнат -завршен
Ц ₁	М ₁	Изработка на Водостопанската основа на Република Македонија (2010 год)	Н/МЗШВ,и МЖСПП	Земјоделство		<ul style="list-style-type: none"> -Подготвителни активности -Изготвена Водостопанска основа
Ц ₁	М ₁	<p>Подобрување на мрежата за мониторинг на водите – мониторинг систем на реките во РМ, втора фаза</p> <p>Подобрување на мониторингот на подземните води – изработка на програма</p> <p>Изготвување на Катастар на загадувачи и Регистар на загадувачки материји</p>	Н/МЗШВ, МЖСПП, МЗ	Земјоделство Здравство	<p>80/68/ЕЕЗ</p> <p>80/68/ЕЕЗ СОМ (2000)550</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Подготвена идентификацијата за потребните подобрувања во мрежата за мониторинг на водите - Имплементирани подобрувања - Подготвена идентификацијата за потребните подобрувања на мониторинг на подземните води - Имплементирани подобрувања - Подготвен план за изготвување на Катастар на загадувачи - Подготвен регистар за загадувачки материји - Ниво на реализација на планот
Ц ₁	М ₁	Подобрување на системите за заштита од поплави во горните теченија на реките Вардар и Струмица	Н/МЗШВС Н/МЖСПП	Земјоделство Почва		
Ц ₁	М ₂	<p>Реконструкција и изградба на колекторски системи и пречистителни станици и други објекти за третман на отпадни води – програми за вода (согласно ПИП 2006-2008, програма за работа на Владата на РМ и други програми)</p> <p>Модернизација и изградба на канализациони системи во урбани и рурални подрачја</p> <p>Изградба на пречистителни станици за големите индустриски капацитети</p> <p>Санација на мрежите за водоснабдување и доведување во оптимална состојба на системите за наводнување</p> <p>Реализација на проекти за снабдување со вода</p>	Л/Н МЖСПП, ЛС, МТ, МЗШВ	Транспорт Индустија Земјоделие	<p>91/271/ЕЕЗ</p> <p>86/278/ЕЕЗ</p> <p>98/15/ЕЗ</p>	-Имплементација на проектните активности
Ц ₁	М ₂	Да се зајакне и да се реорганизира системот за ефективна наплата на надоместоците за вода и да се вградат реалните трошоци за управување со отпадните води	Л/МЖСПП ЛС			<ul style="list-style-type: none"> -Подготвена оценка на администрацијата на надоместоците од корисниците. -Завршено зајакнување или реорганизација. -Оценување на

						<p>можностите за вградување на реалните трошоци за управување со отпадните води во надоместоците за води.</p>
--	--	--	--	--	--	---

4.1.3 Управување со почвата

Почвата претставува мошне чувствителен медиум и важен природен и економски ресурс, особено за секторите земјоделство и шумарство. Заштитата на почвата традиционално се наоѓа на маргините на социјалниот и еколошкиот интерес, што упатува на силна потреба за нејзино интегрирано управување.

4.1.3.1 Состојба на животната средина

Почвата има бројни еколошки функции, коишто се од суштинско значење за заштитата на животната средина, но и за економијата и напредокот на општеството во целост. Влијанијата врз почвата кои ги предизвикуваат човековите активности постојано се зголемуваат и водат кон деградација и опустинување на земјиштето, што предизвикува сериозни социо-економски последици. Главни закани за здравата состојба на почвата се ерозијата, локална и дифузна контаминација, салинизација, испостување на почвата и др. Исто така, постојат и други видови на физичко-механичка деградација, коишто можат да резултираат со конверзија на продуктивната во непродуктивна почва.

Според тоа, голем предизвик е да се спречи деградацијата на почвата. Ова мора да се постигне преку посебни мерки на политиката за заштита и управување на почвата, како и вградување на прашањата за заштита на почвата во останатите секторски политики, односно во земјоделството, шумарството, управувањето со водите, транспортот и др..

Почвата⁴⁴ во Република Македонија е хетерогена, а промените се забележливи на многу мали растојанија. Врз неа дејствуваат различни видови влијанија, како што се: уништувања на земјиштето; намалување на неговата површина; контаминација и деградација на почвата преку активностите во земјоделството и шумарството; инфекција со патогени организми и др.

Главните карактеристики на актуелните состојби можат накусо да се презентираат на следниов начин:

- ✓ Ерозијата на почвата останува основен вид на деградација на почвата во Република Македонија;
- ✓ Според податоците од 2005 година околу 10% од територијата на РМ спаѓа во класата на непродуктивно земјиште;
- ✓ Само една половина од продуктивното земјиште е соодветна за обработување, што претставува една четвртина од територијата на државата. Но, делови од обработливото земјиште се напуштени, а со тоа обработливото земјиште се сведува на една петтина од територијата.
- ✓ Само 10% од обработливото земјиште припаѓа на повисоките класи на обработливо земјиште. Намалувањето на обработливите површини продолжува и во најплодните делови, како резултат на различните видови на деградација;
- ✓ Во целина, во изминативе години, околу 70,000 ha, од кои повеќето се земјиште од прва класа, не се употребуваат за земјоделско производство
- ✓ Контаминацијата на продуктивната почва и понатаму претставува голем проблем, особено и поради недостаток на следење на степенот на контаминација преку воспоставен мониторинг и информативен систем.

Ерозијата на почвата е доминантен вид на почвена деградација. Според Картата на ерозија на Република Македонија (Завод за водостопанство-1993 година) 96,5% од целокупната површина се подложени на процеси на ерозија. Природните услови, како и несоодветната практика на полјоделската обработка и управувањето со пасиштата, како и обесшумувањето што било присутно во минатото, придонеле за висока стапка на ерозивни процеси.

Процесите на **водена ерозија** се најдоминантни и според Извештајот на Европската агенција за животна средина, Република Македонија е рангирана во таканаречената "црвена зона на

⁴⁴ Според класификацијата на Скорик А. и др. автори, и според монографијата "Почвите во Република Македонија", почвени типови се: литосоли, регосоли, ареносоли, колувијални почви, рендсини на тврди варовници и доломити, рендсини, ранкери, вертисоли, црноземи, хромни камбисоли, црвени почви (terra rosa), кафеави почви на варовници и доломити, кафеави шумски почви, илимеризирани почви, кафеави подзолни почви, алувијални почви, флувијални ливадски почви, хидроморфни црни почви, глејни почви, тресетни почви (хистозоли), псеудоглејни, слатини и солонетц (солени почви).

водена ерозија во Европа". Значаен дел од ерозивните наноси се појавуваат во природните езера и во акумулациите⁴⁵. Економските загуби поврзани со последиците од ерозијата се големи. За жал, не постојат податоци за деградацијата и за опустинувањето на земјиштето, наспроти ургентноста на проблемите поврзани со ерозивните процеси. Исто така, не постои потемелно истражување во оваа област, ниту податоци на истражувачко ниво. Во рамките на Проектот за самооценка на националните капацитети (NSCA), поддржан од GEF, беше изготвен тематски извештај за опустинување во кој се дефинирани активностите што треба да се преземат за да се одговори на утврдените потреби за градење на капацитети на индивидуално, институционално и системско ниво.

Како последица од климатските услови и други фактори поврзани со **закиселувањето на почвата**, овој тип на почвена деградација е незначителен. Постојат 11.000 хектари природно солени почви лоцирани во најсушниот регион Овче Поле. Факт е дека наводнувањето, особено во сушните региони, води кон зголемена салинизација, но заради отсуство на мониторинг или истражување, интензитетот, димензијата и состојбата на салинизацијата не можат да се дефинираат прецизно.

Постои веројатност од **загадување на почвата** како резултат на употребата на ѓубрива, пестициди, органски загадувачки материи, тешки метали⁴⁶ и нафта, но не постои востановен постојан и долгорочен систем на мониторинг на почвата. Значајно е да се напомене загадувањето од комуналниот, индустрискиот и опасниот отпад. Но, и во овој случај има недостаток на истражувања и податоци, за да може попрецизно да се оцени состојбата и присутните проблеми.

4.1.3.2 Сегашна политика

Заштитата на почвите се регулира во неколку закони, меѓу кои законите кои се однесуваат на животната средина, природата, шумите, водите и на управувањето со отпадот. Спроведувањето на законите е во надлежност на различни државни органи, во зависност од проблематиката. Отсуството на јасна дефинираност на институционалните надлежности и отсуството на контрола и на казни, ги чинат овие прописи неефикасни.

Системи за мониторинг на почвите сеуште не се воспоставени. МЖСПП започна првични активности за утврдување на состојбите на почвите согласно барањата на Европската агенција за животна средина. Првиот национален извештај во рамките на Тематскиот центар за почва беше доставен во 2004 година. Комплексноста на овој проблем е дотолку поголема што и законската регулатива на ЕУ сеуште не го третира ова прашање преку заеднички пристап. Поради тоа, РМ мора да развие сопствена национална политика, постепено следејќи го развивањето на ЕУ политиката во оваа област.

4.1.3.3 Проблеми и приоритети

Основните проблеми во областа на управувањето со почвата се:

- ✓ Деградација на почвите (пр: ерозија на почвата и контаминација на почвата)
- ✓ Отсуство на постојан мониторинг на почвата, како и недостаток на податоци
- ✓ Парцијална политика на заштита на почвата
- ✓ Намалување на содржината на хумусот во почвата заради несоодветно користење
- ✓ Запоставување на економските функции на почвата
- ✓ Застарени и несоодветни технологии и процеси во земјоделството и шумарството
- ✓ Низок степен на образование и јавна свест во областа на заштитата на почвата
- ✓ Шумски пожари и нелегална експлоатација на шумите
- ✓ не постојат податоци за деградацијата и за опустинувањето на земјиштето, наспроти ургентноста на проблемите поврзани со ерозивните процеси. Исто така, не постои потемелно истражување во оваа област, ниту податоци на истражувачко ниво.

⁴⁵ Годишната загуба на почва претставува годишна загуба на обработлив слој на почвата со длабочина од 20 mm на површина од 8.500 ha. Со други зборови, секоја година се губат 17.000.000 m³ почва.

⁴⁶ Досегашните истражувања укажуваат дека количеството на тешки метали во земјоделските почви не ја надминува максимално дозволената концентрација (МДК), со исклучок на почвите и растенијата во близина на неколкуте "жаришта", како што се металуршките капацитети (особено оние во Велес), каде што загадувањето се пренесува преку воздухот или е предизвикано од флотацискиот материјал од рудниците. Мерењето на количеството на тешки метали (олово, цинк, бакар) во почвата и растенијата во урбаното подрачје на Скопје покажува дека постојат делови каде вредностите на овие тешки метали се над МДК. Анализите на почвата во близина на автопатиштата покажуваат зголемени количества на олово, цинк и кадмиум.

Цели

Ц1 Подобрување на состојбата со почвата во насока на нејзино одржливо користење преку намалување на ерозијата, контаминацијата и другите видови на деградација на почвите

Индикатори:

- Годишно известување за намалување на деградацијата на почвата, вклучувајќи преглед на причините (ерозија, закиселување, загадување и инфраструктура)

Годишно известување за количеството на искористено земјиште и обработливото земјиште.

Мерки

M1 Да се интегрираат аспектите на одржливо управување со почвите во релевантните секторски политики (Ц1)

Индикатор:

- Усвоен документ со одредби и препораки за начинот на интегрирање на управувањето со почвите во другите релевантни сектори.

M2 Воведување на мониторинг и информативен систем за почвата (Ц1)

Индикатори:

- Чекор 1: Проектиран Систем за мониторинг на почвите (донесена одлука што да се мери, како и кој ќе доставува податоци, ќе известува, итн.)
- Чекор 2: Развиен Систем за мониторинг на почвите (развиен и тестиран софтверски систем за собирање на податоци и за изготвување на извештаи).
- Чекор 3: Имплементиран Систем за мониторинг на почвите (редовно доставување на податоците, и изготвени потребните извештаи на годишно ниво).

Акции

Цел	Мерки и активности		Ниво и учесници	Врска со другите сектори	Врска со директиви, договори, стратегии и останати документи на ЕУ	Параметар за мониторинг / индикатор
Ц ₁	M ₁	Подготвување на програма за заштита на почвите Воведување на мерки за соодветно управување со шумското и обработливото земјиште (добри земјоделски практики) во области со високи ризици од ерозија – изработка на насоки за добри практики според искуството од демонстрационен проект Подготвување на Закон за заштита на почвите, со јасно дефинирање на институционалните надлежности	Н/МЖСПП МЗШВС, МЗ	Земјоделство Шумарство	Извештај од Комисијата до Советот, Европскиот Парламент, Економско-социјалниот Комитетот на Регионите кон Тематска стратегија за заштита на почвите	-Изготвена програма за заштита на почвите од Искуствата од демонстраци-оните проекти се преточени во насоки за добри практики - Воведени се Насоки за релевантните корисници на шумско и обработливо земјиште -Идентификувани кандидати за демонстрациони проекти -Неколку тековни проекти -Неколку завршени проекти Неколку подготвени насоки на различни теми -Подготвена законска регулатива за заштита на почвите
Ц ₁	M ₁	Изготвување на карта на ерозија Санација на ерозивните жаришта. Имплементација на различни демонстрациони проекти (од различни проблеми поврзани со ерозијата и подготвување на насоки и модел проект за решавање	Н/МЖСПП МЗШВС	Земјоделство Шумарство Цивилна заштита		-Листа на подрачја со потенцијален ризик од ерозија -Листата илустрирана во ГИС карта - Подготвена и доставена листа на жаришта -Санирани жаришта од листата - Листа на насоки и рамка за технички решенија преку проекти

Ц ₁	М ₂	<p>Воспоставување на сеопфатен мониторинг и информативен систем на почвите</p> <p>Проценка/идентификација на контаминирани жаришта и подготовка на План за санација за конкретни поголеми контаминирани локалитети и негова имплементација во вид на демонстрационен проект</p> <p>Воспоставување на база на податоци и подготвување на Основна педолошка карта</p> <p>Проект за пресметување и нанесување на карта на критичните наноси на почвите</p>	Н/МЖСПП МЗШВС	Земјоделство Индустија и рударство	Погледни сектор отпад	<p>Систем за мониторинг</p> <ul style="list-style-type: none"> -проектиран -развиен -имплементиран - Подготвена и доставена листа на контаминирани локалитети -Подготвен план и мерки за санација на главните контаминирани локации -Подготвен план за демонстрациони проекти за санација на главните контаминирани локалитети -Развиена база на податоци (треба да биде достапна од новиот систем за мониторинг) -Подготвена база за квалитет на почвите -Изработен предлог проектот за нанесување на критичните наноси на карта -Подготвен план
----------------	----------------	---	------------------	--	--------------------------	---

4.1.4 **Управување со отпад**

Голем дел од процесите и производите што се поврзуваат со современиот начин на живеење имаат негативни ефекти врз животната средина. Меѓу значајните последици се и растечките трошоци за третирање и одлагање на прекумерните количества отпад. Правилното управување со обемните количества на отпад, што се создава од домаќинствата, индустријата и од стопанството е од огромно значење за добросостојбата на општеството. Во изминатиов период, лошите практики на управување со отпадот доведоа до деградација на екосистемите, како и до губење на драгоцени природни ресурси и потенцијални здравствени ризици.

4.1.4.1 **Состојба со животната средина**⁴⁷

Видови на отпад и практики за управување со отпад

Вкупното годишно производство на **комунален цврст отпад** (отпадот од домаќинствата, комерцијален отпад и други видови отпад) изнесува околу 570.000 тони.. Околу 25% од вкупното количество комунален отпад отпаѓа на биоразградлив отпад. Просечното производство на отпад е во опсегот од 250 до 315 kg на жител (податоците се врз основа на земени примероци и од комунални претпријатија). Процентот на население опфатено со организирано собирање на комуналниот отпад се проценува на околу 70 %. Само 10% од населението во руралните населби се вклучени во оваа бројка.

⁴⁷ Постојниот систем на управување со отпадот не вклучува редовно евидентирање на податоци за создавањето, собирањето, третманот, искористувањето и одлагањето на отпадот на детален и структурен начин. Оттука, оценката на сегашната состојба со неизбежно мора да се потпре на претпоставки и проценки. Катастарот и карти на загадувачи и загадувачки супстанции на цврст и опасен отпад и отпадни води треба да се надгради. Информациите изнесени во овој дел во голема мерка се земени од Националниот план за управување со отпад (2005 година).

Табела 4-4 Преглед на создавање и состав на комунален цврст отпад

	Количество (тони/годишно)	(%)
Текови на отпад		
Отпад од домаќинства	418,000	73
Комерцијален отпад	155,000	27
Видови на отпад		
Биоразградлив отпад	149,000	26
Отпад од пакување	97,000	17
Габаритен отпад	29,000	5
Друг отпад	298,000	52
Вкупно	573,000	100

Постојат 55 општински депонии, од кои само депонијата Дрисла, којашто го опслужува Скопскиот регион, се управува релативно добро. Таа е со капацитет од 16 Mt, а искористеноста на нејзиниот проектиран капацитет изнесува околу 6%. Сепак, управувањето со Дрисла, од аспект на заштита на животната средина, е несоодветно. Сеуште не се реализирани плановите за поставување на непропустлива подлога со цел да се спречи потенцијалната контаминација на подземните води, изградениот систем за зафаќање на гасот сеуште не почнал да функционира и не се преземени посебни градежни мерки за да се спречи потенцијалното истекување на течниот отпад во горните и во долните подземни водоносни слоеви. Искористеноста на капацитетот на депониите е околу 60%. Покрај тоа, постојат околу 1,000 помали диви депонии низ државата.

Евиденција на количините на отпадот се врши единствено во Дрисла, кадешто од општините надвор од Скопје кои ја користат депонијата се наплаќа такса за депонирање по тон депониран отпад. Неколку други депонии (Велес, Битола и Винаца) наплаќаат паушална такса од другите општини што ги користат нивните депонии. Управувањето со цврстиот отпад, во принцип, треба да се финансира од корисниците на услугите. Надоместокот го утврдуваат општинските власти, а фактурирањето и наплатата ги вршат соодветните комунални служби. Но, стапките на наплатата и тарифите се ниски, а при нивното определување се води посебна сметка за аспектите на достапноста. Исто така, постојат индикации за неостварени добивки од ефикасност, делумно како резултат на недостаток на средства за одржување и за замена на старата опрема. Во Поглавјето 8 подетално е разработено прашањето за тарифите.

Во случајот на **отпадот од пакување**, сеуште не е организиран формален систем за негово собирање и рециклирање, а транспонирањето на Директивата за пакување⁴⁸ не е започнато. Постои капацитет, кој не е доволно активен, за рециклирање на метали, хартија и картон, како и PET, PVC и HDPE, особено поради недостаток на финансиски средства и недостаток на искуство. Неформалниот сектор е најактивен во поглед на собирањето и рециклирањето на отпадот од пакување, но расте и интересот на малите приватни компании за вклучување во оваа активност.

Пакување	Хартија/картон	PET	Стакло
Рециклирани (т)	14.844	0,2	0
Увезени	n/a	0	0
Извезени	3.600	0	0
Депонирани (на депонија)	71,655	10.748	13.972
Вкупна количина (создаден)	86.499	10.748	13.972
Стапка на рециклирање	21,1%	0,01%	0%

⁴⁸ Директива 94/62/EЗ

Опасниот и неопасниот **индустриски цврст отпад** вообичаено се депонира на индустриски депонии, заедно со останатиот отпад од процесите или на комуналните депонии заедно со останатиот отпад. Но, депонијата Дрисла не смее да прифаќа индустриски отпад. Најголем дел од опасниот индустриски отпад се произведува во рударството. Не постои систем на официјални дозволи за собирачи и транспортери на опасен отпад. Сепарацијата на определени текови на опасен отпад има тенденција да се раководи според побарувачката на пазарот, односно се врши сепарација на оние видови опасен отпад за коишто постои комерцијален пазар. Се проценува дека околу 5,000 тони индустриски неопасен отпад се депонира на комуналните депонии, заедно со околу 500 тони индустриски опасен отпад.

Вид на отпад	Вкупно	Неопасен отпад	Опасен отпад	%
	'000 тони/годишно	'000 тони/годишно	'0000 тони/годишно	
Од рударство	17,246	12,700	4,546	26
Од термо-процеси	2,091	2,015	75	4
Од други преработувачки индустрии	109	107	2	2
Вкупно	19,446	14,822	4,623	32

Според проценките, на годишно ниво се создава околу 900 и 1000 тони опасен **медицински отпад**, кој претставува околу 15% од вкупниот отпад создаден во здравствените институции. Во депонијата Дрисла постои инсенератор за болнички отпад и се проценува дека таму се спалува околу 35% од вкупното количество опасен болнички отпад. Оваа активност и сепарацијата на опасниот медицински отпад се финансираат од Министерството за здравство (за јавното здравство) и од приватните создавачи на медицински отпад што учествуваат во системот. Несепарираниот опасен медицински отпад и останатиот болнички отпад се депонираат на депониите.

Не постои организирано собирање и третман на **земјоделско-сточарски отпад**, па затоа не постојат ни сигурни статистички информации и податоци за ова прашање. Сепак, проценките укажуваат на количествата прикажани подолу:

Тек на отпад	Ѓубриво '000 тони/годишно.	Животински лешови, '000 тони/годишно.
Отпад од сточарство		
Живина	81	340
Свињи	470	470
Говеда	3,000	
Овци	1,300	
Растенија	Органски остатоци	
Житарици	500	
Лозови насади	54	
Градинарски култури	13	
Овошје	6	

Постоечките практики за управување со овој вид на отпад треба да се воспостават и зајакнат и тоа во однос на третман на животинскиот измет, отпадот од животински ткива, растителни ткива, агрохемиски отпад, како и пластичен отпад кој потекнува од производството од стаклени градини и силажи.

Посебни видови на отпад

Според проценките, вкупното количество на **отпадни масла** што се создава на национално ниво изнесува 8,000 t/годишно. Како што може да се види од табелата подолу, секторот металургија претставува најзначаен корисник на масла и средства за подмачкување. Република Македонија нема

систем за организирано собирање на отпадните масла. Голем дел од отпадните масла⁴⁹ се користи како гориво (31%), а 21% се одлага директно во почвата или преку испуштање во канализационите системи. Речиси една третина од отпадот се пренесува на трети лица, обично мали претпријатија, а остатокот се складира привремено.

Табела 4-5 Распоред на употребата на масла и средства за подмачкување.

Металургиски сектор	Транспортен сектор	Енергетски сектор	Градежен сектор	Друго
39	19	18	8	16

Отпадните автомобилски школки не се опфатени со организирано собирање. Вообичаено, нив ги собира неформалниот сектор од диви депонии или од технички несоодветни складишта. Тие се преработуваат за искористување на резервните делови или се третираат како старо железо, коешто се извезува. Исто така, тие може да се продаваат на железарницата во Скопје, којашто има дробилка за дробење на металните остатоци пред нивното мелење.

Отпадните батерии и акумулатори се одлагаат како составни делови на цврстиот отпад, во депониите. Но, неколку компании вршат увоз на стари автомобилски акумулатори (околу 7,000 t годишно). Тие ги демонтираат акумулаторите и ги извезуваат компонентите што можат да се рециклираат на капацитети за рециклирање во странство.

Отпадните гуми, главно се депонираат, но, дел од нив се собираат и се користат како гориво во производството на вар. Користење за енергија од согорување на гуми не се применува, иако постои преработувачки капацитет во цементарницата во Скопје, којашто има искажано интерес за преработка на стари гуми.

Не постои систем за управување со **отпад од електрични и електронски апарати** и сеуште не е започнато транспонирањето на релевантната регулатива на ЕУ (2002/96/ЕЗ).

Информациите за **биоразградливиот отпад** (комунален отпад, земјоделски отпад, зелени остатоци од парковите и зелените површини и од зелените пазари), отпадната биомаса од шумарството и од дрвната индустрија и за **градежниот отпад/градежен шут**, се мошне ограничени, а не постојат посебни системи за ваквите видови отпад.

Во моментот не е воспоставен национален систем за мониторинг на испуштањата на неразградливите органски загадувачки материи (POPs). Но, се очекува дека претстојниот детален инвентар на контаминирани локалитети ќе обезбеди солидна база за развивање на стратегија за ревитализација и можност за правилна оценка на постојните капацитети⁵⁰.

Во инвентарот направен во рамките на НПУО се идентификувани 16 поголеми **индустриски контаминирани локации**, еколошки жаришта⁵¹. Голем број од нив се напуштени локации. Кај другите, коишто се сеуште во функција, активностите за расчистување се дополнително отежнати поради отсуството на јасна поставеност во врска со одговорноста за расчистување. Разрешувањето на ваквата состојба би било многу скапо и би требало да се постави како долгорочна цел. Но, во исто време, од суштинско значење е да се спречат дополнителни вакви појави.

Во управувањето со наведените видови и текови на отпад се вклучени многу субјекти. Министерството за животна средина и просторно планирање ја има општата регулаторна улога, како и општата одговорност за мониторинг и инспекција. Министерството за транспорт и врски издава

⁴⁹ Испитување преку анкета

⁵⁰ Односот помеѓу прашањето на неразградливите органски загадувачки материи (POPs) и отпадот се анализира во „Националниот план за имплементација за намалување и елиминација на POPs во Република Македонија“ (2004 година). Овој документ ја опишува сегашната состојба, на систематски начин, во клучните сектори и поставува цели и дава препораки за понатамошните акции што треба да се преземат.

⁵¹ Студија „Состојба со отпадните масла во Македонија и нивното влијание врз животната средина“², Рударски институт Скопје, 2003 година: „Силмак“, фабрика за феролегури (поранешен ХЕК „Југохром“)*- Јегуновце, МХК „Злетово“ (топилница за олово и цинк)- Велес, МХК „Злетово“ (фабрика за вештачки губрива)-Велес, ОХИС АД, Скопје (органско-хемиска индустрија)- Скопје, „Макстил“ (железарница)- Скопје, Рафинерија ОКТА АД (Рафинерија за нафта)- Скопје, РЕК „Битола“ (термоцентрала и рудник за јаглен)- Битола, РЕК „Осломеј“ – ЕСМ (термоцентрала и рудник за јаглен)- Кичево, Металопработувачка индустрија „Фенимак“- Кавадарци, Рудници „Злетово“ (рудници за олово и цинк)- Пробиштип, Рудник за олово и цинк „Саса“- Македонска Каменица, Рудник за олово и цинк „Тораница“- Крива Паланка, Рудник за бакар „Бучим“- Радовиш, Кожарска индустрија „Годел“- Скопје, „Тане Цалески“ (обложување на метални површини)- Кичево, Лојане (поранешен рудник за арсен и антимон)**- Куманово *, веќе ревитализиран преку проектот финансиран од ЕАР во 2003/2004 година, **Студија за оценка и ревитализација, со поддршка од UNDP, финансирањето е предвидено за 2006 година

градежни дозволи за објектите и го регулира управувањето со градбата. Министерството за здравство и Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство се одговорни за регулирање, мониторинг и инспекција на медицинскиот, односно земјоделскиот и сточарскиот отпад. Министерството за финансии ја финансира инвестиционата програма на МЖСПП и кофинансира капитална инфраструктура. Општините се одговорни за неопасниот отпад, во доменот на локалните прописи, мониторингот и инспекцијата. Законот за локална самоуправа пренесува голем број оперативни и планерски надлежности на новите единици на локалната самоуправа. Собирачите на отпад, операторите на постројките и индивидуалните посебни создавачи на отпад се должни да вршат самомониторинг и да известуваат.

4.1.4.2 Политичка рамка

Законот за управување со отпад обезбедува општа рамка за управување со отпадот во Република Македонија.⁵² Законот ја обезбедува неопходната основа за подготвување и донесување на подзаконските акти. Подзаконските акти можат да се поделат во две основни групи:

1. подзаконски акти за регулирање на постапувањето со отпадот (отстранување на отпадот, главно преку одлагање и спалување/инсинерација на отпадот, преработка на отпадот, пакување и етикетирање на отпадот, оценување на својствата на отпадот, увоз/извоз и транзит на отпадот) и
2. подзаконски акти за регулирање на управувањето со поединечните текови на отпад (како што се отпадот од пакување, отпадните масла, полихлоринирани бифенили (PCB), стари возила, стари батерии и акумулатори, отпадот од електрични и електронски апарати, медицинскиот отпад и отпадот што содржи азбест).

Законот за управување со отпад, ја воведува обврската за донесување и спроведување на стратешки, плански и програмски документи за управување со отпадот. и тоа:

- Стратегија за управување со отпад која опфаќа период од 12 години, за коишто дава основни насоки. Стратегијата ќе ги утврди долгорочните потреби на Република Македонија и ќе ги дефинира законодавните мерки што се потребни за нејзиното спроведување.
- План за управување со отпад (истиот е подготвен кон крајот на 2005 година), кој ги утврдува состојбите и дава препораки за период од шест години.
- Планови за управување со отпад, кои ги подготвуваат и донесуваат единиците на локалната самоуправа, за период од најмалку три, а најмногу шест години, кои треба да бидат усогласени со Планот за управување со отпад.
- Програми за управување со отпад, кои треба да ги подготват и да ги донесат МЖСПП и единиците на локалната самоуправа, коишто треба да обезбедат фактичка имплементација на плановите за управување со отпад. Исто така, правните и физичките лица, коишто управуваат со отпад или создаваат отпад во количества над утврдениот праг⁵³, се должни да подготват Програми за управување со отпад.

4.1.4.3 Проблеми и приоритети

Постојат бројни и комплексни причини поради кои управувањето со отпадот во Република Македонија во голема мерка заостанува зад стандардите на развиените земји. Коренот на проблемите е длабоко во минатото, кога прашањата поврзани со отпадот беа превидувани и запоставувани, како и повеќето други еколошки проблеми. Според тоа, несоодветното управување со отпадот е клучен проблем во животната средина, којшто резултира и од акумулираните проблеми во доменот на управување со отпадот во минатото. Поконкретно, недостатоци на техничкото и оперативното функционирање на системот на управување со отпад се:

- ✓ Само 70% од населението е опфатено со систем на организирано собирање и депонирање на отпадот
- ✓ Најголем дел од локациите за депонирање на отпад се несоодветно проектирани; голем е бројот на диви депонии, а ниту една од депониите во земјата не е во целосна согласност со ЕУ стандардите
- ✓ Сепарацијата на отпадот што може да се рециклира и на опасните компоненти на отпадот е мошне ограничена

⁵² „Службен весник на РМ“ бр. 68/04, 71/04

⁵³ Ќе се утврди во Планот за управување со отпад

- ✓ Постојат само неколку посебни и соодветни решенија за посебните видови на отпад (отпадни гуми, отпадни масла, отпад од пакување, земјоделски отпад, медицински отпад, отпад од електрични и електронски апарати и стари возила), како и ограничени активности за промовирање на спречувањето на создавањето, рециклирањето и повторното користење на отпадот

Покрај тоа, мора да се надминат следниве важни недостатоци:

- ✓ Потребата за заокружување на постојната правна рамка со неопходните подзаконски акти и за обезбедување на соодветни механизми за мониторинг и спроведување на прописите и капацитети на сите нивоа.
- ✓ Несоодветна институционална поставеност, којашто се одразува во:
- ✓ Отсуство на јасна поделба на надлежностите помеѓу бројните инволвирани субјекти
- ✓ Отсуство на функционална поврзаност помеѓу локалното и националното ниво, што е важно од аспект на новите надлежности и задачи што треба да ги преземат единиците на локалната самоуправа, на кои ќе им бидат потребни модалитети за размена на искуства и значително зголемување на капацитетот
- ✓ Потреба за посебен сектор/одделение за отпад во МЖСПП, со цел да се забрза развојот (вклучувајќи спроведување на стратегија за управување со отпад) во доменот на управување со отпад, а поконкретно да се подобри соработката помеѓу националното и локалното ниво и да се координираат и разјаснат надлежностите помеѓу бројните инволвирани субјекти
- ✓ Недостаток на средства за финансирање на потребната надградба на инфраструктурата (вклучувајќи депонии, опрема за собирање и транспорт и посебни капацитети за преработка на отпад), што упатува на акција за зголемување на стапката на наплата и зголемување и реструктурирање на надоместоците. Исто така треба да се подобри ефикасноста на системите и да се обезбеди соодветна институционална поставеност за понатамошен развој на економските стимули за промовирање на подобро управување со отпадот.
- ✓ Низок степен на наплата на надоместоци
- ✓ Недостаток на активности за зголемување на јавната свест и едукација,

(Со Националниот план за управување со отпад ќе се адресираат голем број од овие критични прашања, како и прашања кои се однесуваат на стратешки согледувања, ресурси и финансиски импликации во процесот на управување со отпад).

Цели

Ц1 Воспоставување на интегрирано управување со отпад и финансиски самоодржлив систем за управување со отпад

Индикатори:

- Процент на население покриено со организирано собирање и одлагање на отпад
- Процент на локации за одлагање на отпад категоризиран според нивото на ризик
- Процент на депонии изградени согласно барањата на ЕУ регулативата
- Број на нелегални депонии
- Количина на рециклиран и реупотребен отпад

Мерки

М1: Да се заокружи рамката на политики и законската основа

Индикатори:

- Број на изработени подзаконски акти
- Изработени документи согласно Законот за управување со отпад

М2: Да се воспостави ефикасна институционална и организациона поставеност, со соодветни кадровски и административни капацитети на сите нивоа на управување со отпад

Индикатори:

- Проценка на институционална и организациска поставеност
- Подготвен план за воведување на надоместоци
- Завршени промени во организациската поставеност

M3: Да се оодобри инфраструктура за управување со отпад

Индикатори:

- Проценка на потребите за подобрување на инвестициите
- Листа на приоритетни инфраструктурни проекти
- Поцент на реализирани инфраструктурни проекти

Акции

Цел	Мерки и активности	Ниво и учесници	Врска со другите сектори	Врска со директиви, договори, стратегии и останати документи на ЕУ	Параметар за мониторинг / индикатор
Ц ₁	M ₁ Изготвување на подзаконски акти Имплементација на план за управување со отпад Подготвување на локални планови и програми за управување со отпад	Н/МЖСПП, МЕ, МЗ, МТВ, МФ, МЗШВ Н/МЖСПП, МЕ, МЗ, МТВ, МФ, МЗШВ Л/ЕЛС Поединечни субјекти	ЕЛС-земјоделство, ИРРС, воздух, вода, здравство Економски инструменти	75/442/ЕЕС 91/156/ЕЕС 91/692/ЕЕС 2000/532/ЕЕС 96/350/ЕЕС 91/689/ЕЕС 75/439/ЕЕС 95/59/ЕЕС 91/157/ЕЕС 94/62/ЕЕС 2000/53/ЕЕС 2002/96/ЕЕС 2002/95/ЕЕС 78/176/ЕЕС 99/31/ЕЕС 2000/76/ЕЕС	-Изготвени подзаконски акти -Имплементирани акции од планот -Подготвени локални планови и програми
Ц ₁	M ₁ Изработка на Стратегија за управување со отпад	Н/МЖСПП		86/278/ЕЕС др.	-Изготвена Стратегија за управување со отпад
Ц ₁	M ₂ Воспоставување на мониторинг и спроведување, вклучувајќи проекти за самоиниторинг, дозволи за управување со отпад и инспекција на правни и физички лица кои поседуваат дозвола Формирање на сектор/одделение за управување со отпад и обука на кадарот за подготвување и имплементација на регулатива, стратегии, планови и програми; обезбедување на подобра соработка помеѓу локалното и националното ниво; јасна распределба на надлежностите и задачите меѓу институциите и административните нивоа	Н/МЖСПП ЕЛС Н/МЖСПП	Земјоделство Шумарство Здравство Мониторинг		-Воспоставена мониторинг мрежа -Формиран сектор/одделение за управување со отпад
Ц ₁	M ₂ M ₃ физибилити студија за аранжмани за имплементација за воведување на надоместок /данок за депонирање Физибилити студија за мерки за поврат на трошоците, за разлика од систем на единствен надоместок и систем на оптимална тарифа Пилот шема за користење на стари гуми, вклучувајќи систем на надоместоци, шема на собирање и технологија за согорување во комбинација со интегрални дозволи	Н/МЖСПП МФ ЗЕЛС и ЕЛС ЗЕЛС ЕЛС Н/МЖСПП Увозници	Економски инструменти Економски инструменти		-Изработени физибилити студии
Ц ₁	M ₃ Физибилити студии за подобрување на управувањето со опасен и медицински отпад Регионални физибилити студии	Н/МЕ, Стопанска комора Индустриски постројки	Индустрија Здравство		-Изработени физибилити студии

	за управување со цврст отпад Детален проект за затворање/ревитализација на постојните општински и диви депонии	Н/МЖСПП МЗ Н/МЖСПП и ЕЛС			-Започнат проект за ревитализација на депонии
	Детален проект за затворање/ревитализација на еколошките жаришта	МЖСПП индустрија			-започнат проект за еколошки жаришта

4.1.5 Природа и биодиверзитет

Природата и биолошката разновидност го опфаќаат богатството на животот свет и разновидните модели што истата ги оформува. Тие се дел од постојаниот развој, врз којшто се изградени нашите општества и економии, на локално, национално и глобално ниво. Тие се резултат на милијарди години еволуција, и се под се поголемо влијание на човековите активности како индустријата, транспортот, биотехнологијата, искористувањето на земјиштето, шумарството, земјоделието итн. Потребата за заштита на природата и биодиверзитетот не е само прашање на национално, туку е и прашање кое со децении се решава на глобално ниво.

4.1.5.1 Состојба со животната средина

Уставот на Република Македонија (1991)) како највисок правен акт во државата содржи општи начелни одредби за заштитата на природата, со што се дава можност и обврска за поконкретна и подетална заштита на природата.

Според Просторниот План на Република Македонија во мрежата на заштитени подрачја во нашата држава се вклучени 74 локалитети на природата со вкупна површина од 187,770 ха или 7,30 % од националната територија. Истиот, предвидува 11.6 % од територијата на државата да се стави под заштита. Во Просторниот План на Р. Македонија за период 2004-2020 година предвидено е прогласување на уште два национални паркови и тоа Јакупица и Шар Планина.

Согласно Законот за заштита на природата во Република Македонија постојат шест категории на заштитени подрачја: Строг природен резерват, Национален парк, Споменик на природата, Парк на природата, Заштитен предел и Повеќенаменско подрачје. Категоризацијата на заштитените подрачја е извршена согласно критериумите на Светската унија за заштита на природата.

Заштитени подрачја со меѓународен признат статус се: Споменик на природа "Охридско Езеро"- Светско природно наследство (УНЕСКО), Споменик на природа "Преспанско Езеро - Рамсарско место, Споменик на природа "Маркови Кули" - Светско природно наследство (УНЕСКО - привремена листа) и Споменик на природа "Слатински Извор - Светско природно наследство (УНЕСКО - привремена листа)

Заради унапредување на системот на заштитени подрачја, Република Македонија го прифати концептот на еколошки мрежи. Во 2002 година се започна со развој на Емералд мрежа на подрачја од посебен интерес за зачувување (ASCІ). Досега во националната Емералд мрежа се вклучени шест ASCІ.

Во 2004 година отпочнати се активности за изготвување индикативна карта на Пан - европска еколошка мрежа (ПЕЕН) за регионот на Југоисточна Европа (картата е во фаза на печатење) и почетни активности за воспоставување на Зелениот појас на иницијатива на Светската унија за заштита на природата (IUCN). За Балканскиот суб-регион во кој припаѓа и Република Македонија се креира Балкански зелен појас (BGB). Во процесот активно учествува РМ преку МЖСПП.

Богатството и разновидноста на видовите и екосистемите претставува основна одлика на биодиверзитетот во земјата. Ова произлегува од специфичната географска положба, климатските, геолошките, геоморфолошките, хидрографските и педолошките карактеристики. Присуството на бројни реликтни видови и екосистеми сведочи за значајното влијание на геолошките и антропогените промени врз биодиверзитетот во минатото. Богатството на биодиверзитетот може да се претстави преку исклучителниот број од над 16,000 растителни и животински видови, како и видови на фунги, од кои над 850 се ендемски, а разновидните екосистеми се дом на над 260 растителни заедници (Табела 4-6).

Регистрирани се голем број различни реликтни и рецентни екосистеми⁵⁴. Шумите зафаќаат околу 37% од државната територија, со доминација на широколисните видови. Езерските екосистеми се од

54 Водни екосистеми, водни живеалишта, ливади, халофитски, степолики, суви тревести екосистеми, шумски, планински - алпски и суб-алпски, како и антропогено модифицирани екосистеми - плевелни и рудерални и културни екосистеми

клучно значење, заедно со развиената хидрографска мрежа. И покрај фактот што флората, фауната и фунгите на Република Македонија се недоволно истражени, анализите на богатството на биодиверзитетот на различни европски земји ја вбројуваат Република Македонија на самиот врв, имајќи ја предвид нејзината мала површина. Високата стапка на ендемизам претставува посебна одлика на македонскиот биодиверзитет.

Табела 4-6 Разновидност и ендемизам на видовите

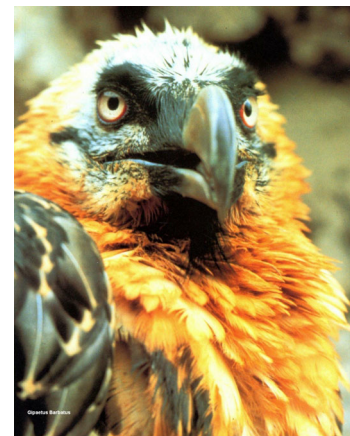
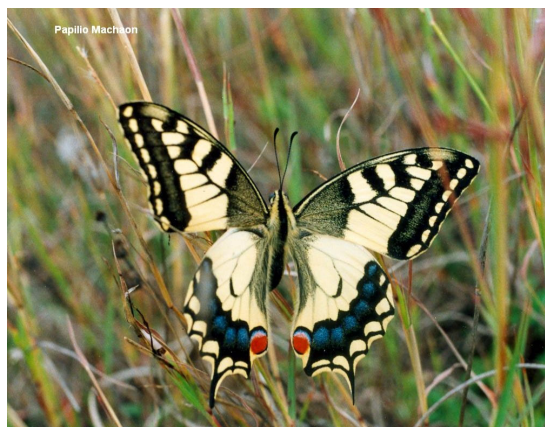
Таксономска група	Број на познати видови	Број на ендемити
Фунги и лишаи	1590	/
Алги	1580	135
Виши растенија	3619	116
Безрбетници	8833	579
Хордати	506	23

Извор: Национална стратегија за биолошка разновидност со Акционен план

Агробидиверзитетот е застапен со голем број вариетети на локални сорти и видови меѓу одгледуваните растенија и растенија со автохтоно потекло. Но, интензивирањето на употребата на модерни, високопродуктивни генотипови за интензивно производство, доведе до истребување на најголем дел од старите сорти и вариетети. На овој начин се изгубени значајни генетски ресурси.

Биодиверзитетот е изложен на бројни директни и индиректни закани. Од директните најзначајните негативни ефекти за стабилноста на екосистемите и загрозување и закана од уништување на биодиверзитетот вклучуваат губење, модификација и фрагментација на живеалиштата и прекумерното искористување на биолошките ресурси (лов, риболов, тргување со лековити и ароматични растенија, полжави, желки, печурки, црпење вода, песок, чакал од езера, речни корита и крајбрежја).

Прелиминарното рангирање на основните економски сектори според нивното влијание врз биодиверзитетот може да се претстави на следниов начин: земјоделството; риболовот; транспортот (фрагментација на живеалиштата); енергетиката (загадување, изградба на хидро-енергетски акумулации и особено производството на енергијата); индустријата и рударството (т.н. „жаришта“, напуштени рудници и депонии); туризмот (викенд населби и незаокружена комунална инфраструктура во туристичките центри); градежништвото (користење на земјоделско земјиште од висока катастарска класа за непродуктивни цели).

4.1.5.2 Политичка рамка

Просторен План на Република Македонија (2002), Секторска студијата за заштита на природното наследство, претставува развоен стратешки документ во кој се утврдени подрачјата и објектите на природата кои врз основа на основните општествени вредности се чуваат како најзначајно природно наследство од национално значење. Студијата ги вклучува прашањата на заштита на одделните локалитети и содржи предлози за просторно димензионирање на нивна заштита и заштитни мерки.

Среднорочната политика на МЖСПП утврдена во “Визија 2008” предвидува спроведување на реформи насочени кон подобрување на заштитата на природата и тоа: имплементација на Законот за заштита на природата, изготвување на Национална стратегија за заштита на природата и планови за управување со заштитените подрачја.

Во Република Македонија заштитата на природата е регулирана со Законот за заштита на природата ("Службен весник на РМ" бр.67/2004). Законот ја уредува заштитата на природата преку заштита на биолошката и пределската разновидност и заштита на природното наследство во заштитени подрачја и надвор од нив (транспонирани се двата клучни правни акти⁵⁵ на ЕУ во однос на заштитата на природата). Согласно законот, заштитата на природата претставува дејност од јавен интерес. Законот претставува интегрална рамка за заштита на видовите, нивните живеалишта и екосистемите. Тој ги инкорпорира стандардите на ЕУ во националното законодавство и тоа: Директива на Советот 1992/43 за зачувување на природните живеалишта, Директива на Советот 1979/409 за заштита на дивите птици и Регулативата на Советот 338/1997 за заштита на загрозените видови дива фауна и флора преку регулирање на трговијата со нив. Покрај тоа, земени се предвид и прописите за генетски модифицирани организми и нивната употреба.

Клучни обврски од Законот за заштита на природата се ревалоризација на заштитените подрачја, заштитени пред неговото донесување и изготвување на нови акти за прогласување, со што ќе се обезбеди комплетирање на системот на заштитени подрачја. Исто така, обврска од Законот е и изготвување на Стратегија за заштита на природата со важност до 10 години, која треба да содржи долгорочни основи на политиката на заштита на природата, како и изготвување на планови за управување со заштитени подрачја.

Правна основа за заштита на природата обезбедуваат и меѓународните договори⁵⁶, потпишани или ратификувани во областа на заштитата на природата. Исто така, основа за заштита на природата обезбедува и Стратегијата за заштита на биолошката разновидност со Акционен план.

Во однос на заштитата на биодиверзитетот, согласно Законот за природа, клучна обврска е изготвување на национални Црвени листи и Црвена книга (за алги, лишаи, растенија, габи и животни).

Стратегија и Акциониот План за заштита на биолошка разновидност на Република Македонија (2004) во општи црти ја објаснува целокупната визија и целите на заштитата на биолошката разновидност и претставува една интегрална рамка заснована на серија на стратешки компоненти и пристапи. Акциониот план содржи детални информации за начините на кои што ќе се реализираат целите во контекст на локалните услови во земјата. Главната цел на Стратегијата е да се заштити биолошката разновидност и да се обезбеди нејзино одржливо користење заради благосостојба на луѓето, водејќи сметка за уникатните природни вредности и богатата традиција на Република Македонија. Стратегијата со Акциониот план бара итно подготвување на подзаконските акти, коишто се неопходни за спроведување на Законот за заштита на природата и ревизија на соодветните секторски закони, со цел да се постигне целосна хармонизираност на законската регулатива на полето на биолошката разновидност и користењето на природните ресурси со прописите на ЕУ. Покрај тоа, Стратегијата со Акциониот план, дава висок приоритет на воспоставувањето на еколошки мрежи на заштитените подрачја, на зачувувањето на преостанатите и ревитализација на оштетените водни станишта, на заштитата на преселните видови и на нивните живеалишта и на зачувувањето на глобално загрозените видови. Сето ова ќе и помогне на Република Македонија да ги заштити своите исклучителни природни вредности и истовремено да ги исполни своите меѓународни обврски.

Стекнувањето на статусот земја кандидат и можноста за користење на средствата од пред-пристапните фондови за инфраструктурни проекти, на полето на биолошката разновидност и заштитата на природата, ќе претставува нов предизвик за Република Македонија. Имено, овие активности ќе мора да резултираат со исполнување барањата за обезбедување на соодветно управување со заштитата на живеалиштата, во согласност со целите на политиката на ЕУ. Имплементацијата на Директивите за птици и живеалишта е вонредно комплексна задача, поради потребните технички и човечки капацитети. Понатаму, искуството на новите држави членки е дека во оваа област не се дозволени преодни периоди. Според тоа, се чини дека ќе биде неопходно да се спроведат подготвителни акции, активности и проекти, за да се обезбеди пристап до фондовите на

⁵⁵ Директива на Советот 1992/43 за зачувување на природните живеалишта и на дивата фауна и флора и Директива на Советот 1979/409 за заштита на дивите птици

⁵⁶ Конвенција за биолошка разновидност, Конвенција за водни станишта со меѓународно значење, особено како живеалишта на водните птици (Рамсар), Конвенција за заштита на преселните видови диви животни (Бон), Конвенција за заштита на европскиот див свет и природните живеалишта (Берн), Конвенција за заштита на светското културно и природно наследство, Конвенција за меѓународна трговија со загрозени видови дива фауна и флора, Европска конвенција за заштита на вертебралните животни што се користат за експериментални цели, Договор за заштита на лилјациите во Европа, Амандман кон Договорот за заштита на лилјациите во Европа, Договор за заштита на африканско-азиските преселни водни птици (Хар), Картагенски Протокол за биолошка безбедност кон Конвенцијата за биолошка разновидност (потпишан) и Меморандум за разбирање за заштита и управување со средно-европската популација на Големата дропља (*Otis tarda*) (потпишан)

ЕУ во почетната фаза. Исто така, навременото воспоставување на мрежата Натура 2000 е важно во насока на ефикасна заштита на природното наследство во иднина, што меѓу другото наметнува потребата од промовирање на интегрално управување со природното и културното наследство. Овие проблематики наметнуваат предизвик, односно ќе бараат значителни технички капацитети, како и обезбедување на сигурни извори за финансирање на приоритетните активности доволно финансиски средства.

4.1.5.3 Проблеми и приоритети

- ✓ Не е воспоставен меѓуресорски механизам предвиден со Националната стратегија за биодиверзитет со Акционен план за заштитата на природата и биодиверзитетот
- ✓ Недоволна усогласеност на националното со законодавството на ЕУ
- ✓ Несоодветно користење на земјиштето и неконтролирана урбанизација
- ✓ Недостаток на информации за управување со зачувување на природата (особено во руралните области)
- ✓ Ниско ниво на свест кај јавноста и институциите
- ✓ Незаконска експлоатација на шумите и дивите растителни видови и габи, прекумерно ловење и риболов, како и неодржливо земјоделство
- ✓ Недостаток на пречистување на отпадните води и отпадните гасови, што води до влошување на состојбата на природата, особено на водните екосистеми со контаминација на земјиштето и загадување на амбиенталната средина/пределот
- ✓ Отсуство на национален систем за мониторинг и индикатори за биолошката разновидност
- ✓ Неповолна социо-економска состојба што го зголемува притисокот врз биодиверзитетот и на природните ресурси.

Цели

Ц1 Воспоставување на интегрален систем за заштита на природата и зачувување на биодиверзитетот согласно ЕУ стандардите и меѓународните договори

Индикатори:

- Донесена Национална програма за мониторинг над природата и биодиверзитетот – усвоена на Влада
- Формирано тело/служба за имплементација на Националната програма за мониторинг

Мерки

М1 Примена на ефикасни механизми за понатамошна имплементација на Националната стратегија за биодиверзитет и Националната самооценка на капацитетите (НЦСА), Законот за заштита на природата и обезбедување соодветни услови за воспоставување на мрежата Натура 2000

Индикатор:

- Извештаи за постигнати резултати од примената на механизмите за понатамошна имплементација на Националната стратегија за биодиверзитет (НСБ), Националната самооценка на капацитетите (НЦСА) и Законот за заштита на природа, се:
 - Идентификувани
 - Воспоставени
 - Имплементирани

Акции

Цел	Мерки и активности		Ниво и учесници	Врска со другите сектори	Врска со директиви, договори, стратегии и останати документи на ЕУ	Параметар за мониторинг / индикатор
Ц ₁	М ₁	Зажакнување на институционалните и човечките капацитети за	Н/Л МЖСПП, МЗШВ,	Управување со води Земјоделство	CBD CITES	План за зајакнување на институционалните и човечките капацитети за

	<p>насочување на аспектите на природата и биодиверзитетот во различните сектори и за понатамошна имплементација на стратегиите</p> <p>Зајакнување и примена на капацитетите за имплементација на законската регулатива и на стандардите за заштита на природата.</p> <p>Подготвување на Црвена листа и Црвена книга .</p> <p>Развивање на национална програма за мониторинг на компонентите на биодиверзитетот и индикатори на биодиверзитетот.</p> <p>Изработка на Национална стратегија за заштита на природата</p> <p>Ревалоризација на природното наследство и негова категоризација</p> <p>Зајакнување на капацитетите и подготвување на насоки за подготвување и имплементација на плановите за управување со заштитени области, со акцент на финансиските механизми за заштита на природата - Пилот проект</p> <p>Подготвување на документација и анализа за воспоставување на НАТУРА 2000.</p> <p>Воспоставување на национална еколошка мрежа</p>	<p>МТВ, научни институции, НВО, ЕЛС</p>	<p>Шумарство Транспорт Урбан и рурален развој</p>	<p>Конвенција</p> <p>Бернска Конвенција</p> <p>79/409/ЕЕЗ (97/49/ЕЗ) 86/609/ЕЕЗ 2001/18/ЕЗ</p>	<p>насочување на аспектите на природата и биодиверзитетот во различните сектори и за понатамошна имплементација на стратегиите</p> <p>-подготвен -во тек -реализиран.</p> <p>План за капацитетите за имплементација на законската регулатива и на стандардите за заштита на природата</p> <p>-подготвен -во тек -реализиран.</p> <p>Подготвена Црвена листа и Црвена книга .</p> <p>Развиена Национална програма за мониторинг Дефинирани национални индикатори за биодиверзитетот</p> <p>Усвоена стратегија за заштита на природа</p> <p>Извештај за ревалоризирано природно наследство</p> <p>Извршено зајакнување на капацитетите и подготвување на насоки. Идентификувани потенцијални подрачја за пилот проекти. Пилот проекти -дефинирани -во тек -реализирани</p> <p>Подготвена документација и анализа за воспоставување на НАТУРА 2000</p> <p>План за воспоставување на национална еколошка мрежа -подготвен -имплементиран.</p>
--	---	---	---	--	---

4.1.6 Користење на земјиштето и пределите

Земјиштето е природен ресурс од фундаментално значење за развојот на економијата, но секако и за животната средина. Постојат различни и потенцијално конкурентни намени на земјиштето, како што се за земјоделство, за шумарство, за домување, за индустриски развој и за инфраструктура. Притисокот за изградба постојано расте, што неизбежно доведува до промени во намената, како и до деградација на земјиштето.

4.1.6.1 Состојба со животната средина

Во изминатиот период, Владата настојуваше да ги сведе на најниско можно ниво последиците од промената на намената на земјиштето и да ја контролира изградбата воопшто, преку носење на просторни планови. Но, евидентно е дека воспоставените инструменти со Просторниот План на Република Македонија и Законот за просторно и урбанистичко планирање не се доволни и не се целосно соодветни за контрола на процесот на менување на намената на земјиштето. Слабите институционални структури за спроведување на прописите, проследени со ниското ниво на почитување на насоките и препораките од претходниот Просторниот План на Републиката (1982 година), се главните причини поради коишто се врши силен притисок врз состојбата на земјиштето, намената на земјиштето, природните ресурси, организацијата на просторот и квалитетот на животната средина. Проблемите стануваат уште поевидентни со процесот на приватизација и со променетите надлежности во врска со децентрализацијата.

Земјоделското земјиште зазема 48,4% од вкупната територија на земјата, а 25,86% од земјоделското земјиште е обработливо. Денес, само на мал дел од обработливото земјиште се врши интензивно производство. Се зголемува бројот на домаќинствата што имаат земјоделско земјиште во приватна сопственост (126,000 домаќинства). Но, површините на земјоделските стопанства се мали (1 ха на сопственик). Голем дел од земјоделските површини се напуштени, како резултат на мигрирањето на населението (помеѓу 140,000 ха и 190,000 ха).

Шумите зафаќаат значителен дел од вкупната површина (околу една третина). Се зголемуваат и повторно пошумените површини. Активностите на пошумување беа особено интензивни во периодот од 1970 до 1990 година, но и во последните петнаесетина години овој процес се реализира, но со помал интензитет на пошумување.

Процесот на урбанизација носи многу притисоци, коишто од своја страна имаат многу влијанија врз земјиштето и пределите, проследени со негативни ефекти. Најзначајните влијанија се однесуваат на губењето на обработливо земјиште (населбите зафаќаат околу 35,000 ха од вкупната површина, а најголем дел од тоа е обработливо земјиште); на ефектите врз биодиверзитетот, врз пределската разновидност и врз живеалиштата; врз квалитетот на медиумите на животната средина; со што се произведува надолна спирала на сиромаштија и ранливост, како и негативни реперкурсии врз перспективите за одржлив развој.

Просечната густина на населеност во земјата изнесува 75 жители на km^2 . Но, постојат големи варијации на оваа просечна бројка - над 500 жители на km^2 населуваат 2% од територијата на земјата, а на 14% од територијата, густината на населеност е 1-10 жители на km^2 . Генерално, населеноста е во пораст во западните и во југозападните делови, а се намалува во источните делови на земјата, како резултат на стапката на природниот прираст на населението и на миграциите. 87% од населението е концентрирано во поголемите градови. Областите што гравитираат кон градовите и населбите се изложени на значителни промени во функциите и населувањето. Ова особено се забележува во појавата на дивоградбите што доведува до социјални, политички, економски и еколошки проблеми. Речиси сите општини се соочуваат со овој проблем.

Недоволната комунална инфраструктура, нискиот економски развој и зголемениот степен на сиромаштија, како и проширување на градовите на високо квалитетно земјоделско земјиште меѓу другото доведуваат до негативни ефекти во процесот на управување со земјиштето.

Просторниот план на Република Македонија (2004 година) анализира многу проблеми и дилеми во врска со намената на земјиштето. Површините што се предмет на испитување вклучуваат: несоодветен интензитет во искористеноста на градските градежни површини; нелегално проширување на градежните површини (предизвикани со миграциите и поради пониските трошоци за градба на неурбанизираните површини); недоволни физички капацитети, особено во поглед на инфраструктурата; перманентна пренамена на високо-бонитетно земјоделско земјиште; деградација

на животната средина; несовпаѓање помеѓу насоките за планираната инфраструктура и начинот на реално искористување на земјиштето; и социјалните ефекти и здравствените импликации од постојните практики на користење на земјиштето. Планот констатира дека, генерално, градежните активности и урбанистичкото планирање не ги земаат предвид, во целост, приоритетите на заштитата на животната средина, ниту пак обрнуваат должно внимание на прашањето за најдобриот начин на искористување на земјиштето. Поради тоа, наспроти напорите за урбанистичко планирање, реализираните урбанистички градби често не се во согласност со целите на заштитата на животната средина.

4.1.6.2 Политичка рамка

Просторниот план на Република Македонија (Сл.весник на РМ бр.39/04) предвидува јасни насоки за процесот на урбанизација и за развојот на населбите (помеѓу другото, тој предвидува: усогласување на уредувањето на просторот, водејќи сметка за принципите на полицентризам и хиерархија; развој на пасивните региони; воведување на алтернативни извори на енергија и технологии; преуредување на индустриските зони; и потребата за надминување на урбаната сиромаштија). Законот за спроведување на Просторниот план на Република Македонија беше донесен паралелно со донесувањето на Планот (Сл.весник на РМ бр.39/04). Планот пропишува дека МЖСПП е надлежен орган за издавање на просторна согласност за градење вон областите наменети за урбанистичка градба. Исто така, Законот има за цел да ја подобри соработката помеѓу секторите и оценката на потенцијалните влијанија на просторот. Во овој контекст, се прават напори да се подобрат постојните закони и подзаконски акти. Во фаза на изработка се одредбите за оценка на влијанијата врз животната средина, согласно Законот за животна средина.

Проценките укажуваат дека условите во градовите се менуваат мошне брзо и дека урбаниот простор ќе продолжи да се стеснува. Може да се јават зголемени потенцијали за помалите градови, но досега не е темелно испитано како би можеле таквите градови да ја преземат улогата на промотори на регионалниот развој. Генерално, урбанистичките планови се повеќе од техничка природа, со помала нагласеност на нивната улога како инструмент за развој. Исто така, поминуваат долги времески периоди помеѓу донесувањето и реализацијата на плановите. Институционалните капацитети за урбанистичко планирање се недоволни и има недостаток на квалификуван кадар во локалната самоуправа. Исто така, недоволното ниво на развиеност на ГИС може да се смета како проблем, со оглед на тоа што ГИС системите нудат можности за добра практика и за ефикасно урбанистичко планирање.

Во изминативе 10 години се реализираа важни активности, како што е изготвувањето на локални еколошки акциони планови (ЛЕАП) и локални економски развојни планови. Истите треба да посветат доволно внимание на процесите за управување со земјиштето и заштитата на пределите.

МЖСПП е надлежно за заштита на природата, но нема надлежност во врска со усвојувањето на урбанистичката документација за заштитените подрачја. Интересите на инвеститорите многу често се главните причини за значителните влијанија врз животната средина во заштитените подрачја/предели (викенд куќи на Охридското Езеро; во Националните паркови; на Беровското Езеро; како и индустриски капацитети покрај реката Радика)

Заштитата на културното наследство е регулирана со Законот за заштита на културното наследство (Сл.весник на РМ бр.20/04). Евидентен е недостаток на планови за управување со локалитетите на културно наследство. Има потреба за унапредување на соработката помеѓу МЖСПП и Министерството за култура, во однос на проектите за интегрална заштита на природното и културното наследство и развојот на општините и културата.

Закон за земјоделско земјиште исто така покрива одреден сегмент кој се однесува на ова поглавие. Зголеменото и понекогаш несоодветно користење на земјоделското земјиште може да предизвика несакани појави и последици по животната средина.

Република Македонија е вклучена во Проектот ESTIA-SPOSE. Со Проектот ќе се подготви Акционен план за просторна опсерваторија во Југоисточна Европа, во согласност со интегрален пристап на територијални индикатори, компатибилни со Европската перспектива за просторен развој (ESDP) и Европската мрежа на опсерватории за просторно планирање (ESPON).

4.1.6.3 Проблеми и приоритети

- ✓ Потреба за дополнителни инструменти за заштита на високо-бонитетното обработливо земјиште во долините од прекумерните ефекти од урбанистичкиот развој, особено околу градовите
- ✓ Нерамномерен регионален развој (поларизација на населението на густа населеност во Скопје, а во северните делови на земјата големи, речиси отселени области)

- ✓ Недостаок на инструменти за интеграција на приоритетите на заштитата на животната средина во урбанистичкото планирање и градежништвото
- ✓ Тренд на намалување на бројот на мали села
- ✓ Незаконска изградба околу Скопје и другите градови
- ✓ Потреба за подобри практики засновани на постапките за оценка на влијанијата врз животната средина и стратешка оценка на животната средина
- ✓ Потреба за подобро управување со шумите и шумското земјиште
- ✓ Подobar мониторинг на промените во намената на земјиштето
- ✓ Потреба за планови за управување со областите со културно наследство
- ✓ Недостаток на соодветна интеграција на аспектите на културното наследство во урбанистичкото планирање
- ✓ Потреба за подобра контрола на ерозијата
- ✓ Ризици од поплави во Струмичко Поле, Полог, Кавадарци, Неготино
- ✓ Појава на клизишта како резултат на човековите активности
- ✓ Потреба за решавање на комплексните проблеми предизвикани од сушите

Цели

Ц1: Одржливо просторно планирање и управување со градежното земјиште

Индикатори:

- Извршено дефинирање на одржливото просторно планирање и управување со градежното земјиште
- Известување за одржливоста на просторното планирање и управувањето со градежното земјиште

Мерки

М1: Подобрвање на процесот на одлучување

Индикатори:

- Подготвени насоки за имплементација на одржливо користење на земјиштето
- Подготвени насоки за имплементација на стратешка оценка на животната средина и оценка на влијанијата врз животната средина
- Подготвени планови за зајакнување на капацитетите на централната власт и на локалната самоуправа во однос на планирањето на користењето на земјиштето
- Реализирано зајакнување на капацитетите на централната власт и на локалната самоуправа во однос на планирањето на користењето на земјиштето

М2: Развивање на модели за заштита на обработливото земјиште, преку механизми за планирање

Индикатори:

- Развиен модел за заштита на обработливото земјиште преку процес на планирање

М3: Планирање на модели за одржлив просторен и урбанистички развој

Индикатори:

- Развиени модели за одржлив просторен и урбанистички развој

Акции

Цел	Мерки и активности		Ниво и учесници	Врска со другите сектори	Врска со директиви, договори, стратегии и останати документи на ЕУ	Параметар за мониторинг / индикатор
Ц ₁	М ₁	Усвојување на механизам за меѓусекторска соработка Зајакнување на капацитетите на државната и на локалната администрација и развивање на механизми за реализација	Н/МЖСПП	Сите сектори		- Подготвени механизам за меѓусекторска соработка - Подготвен план за зајакнување на капацитетите на државната и на

		на урбанистичките планови и за процесот на одлучување Подготвување на насоки за заштита на земјоделското земјиште и шумското земјиште како природни ресурси Развивање на механизми и насоки за воведување на постапки за оценување на влијанијата врз животната средина (ОВЖС) и за стратешка оценка на животната средина (СОЖА) во просторното планирање			97/11/E3	локалната администрација - Степен на реализација на планот - Развиени механизми за реализација на урбанистичките планови и за процесот на одлучување - Подготвени насоки за заштита на земјоделското земјиште и шумското земјиште како природни ресурси - Подготвени механизми и насоки за воведување на постапки за и ОВЖС за СОЖА во просторното планирање
Ц ₁	М ₂	Промовирање на модели за заштита на обработливо земјоделско земјиште	Н/МЖСПП	Урбан и рурален развој Земјоделство		-Промовиран модел
Ц ₁	М ₃	Развивање на пилот модел за одржлив просторен и урбанистички развој	Н/МЖСПП МЗШВ, МК	Урбан и рурален развој		- Развиен пилот проект

4.1.7 Управување со бучава

Бучавата во урбаните средини се зголемува до точка на којашто станува прашање на општа загриженост. Порано, бучавата не се сметаше за значајно прашање во заштитата на животната средина. Сознанијата за штетните ефекти од бучавата не се спектакуларни, а широката јавност во голема мерка го прифаќаше намалувањето на квалитетот на животот како неизбежна последица од технолошкиот напредок и од урбанизацијата. Сепак, емпириските и научните докази сугерираат дека изложувањето над дозволените нивос на бучава предизвикува здравствен ризик врз луѓето.

4.1.7.1 Состојба со животната средина

Бучавата која може да биде предизвикана од определен број различни извори станува проблем особено во урбаните средини. Сегашната состојба во земјата се карактеризира со недоволно внимание за проблемите поврзани со намалувањето и контролатана бучавата. Така, проблемот на бучавата добива малку внимание во раната фаза на планирање и се третира, главно, со општи насоки. Ваквата состојба не обезбедува соодветна база за вообличување на ефективни активности за намалување на бучавата и за заштита од бучава⁵⁷. Покрај тоа, не постои систематско испитување меѓу населението за вознемирувањето со бучава. Такви истражувања би можеле да обезбедат добри индикатори за сегашната состојба.

Законот за животна средина ја регулира бучавата во неколку свои делови:

- ✓ Заштитата на медиумите и областите на животната средина се остварува преку преземање на мерки и активности за заштита од штетните влијанија, вклучувајќи ги бучавата и вибрациите;
- ✓ Правото на пристап до информациите за животната средина се остварува во однос на сите информации, вклучувајќи ги и информациите за бучавата, во писмена, визуелна, аудио, електронска или друга форма.
- ✓ Го регулира прашањето на заштита од бучавата и вибрациите кои резултираат од стопанските и другите активности.
- ✓ Во рамките на својот делокруг на надзор, Државниот инспекторат за животна средина има право да проверува дали се произведуваат или се увезуваат превозни средства коишто не ги исполнуваат условите пропишани за емисии од мобилните извори на загадување и бучава.

⁵⁷ Воведувањето на мерки за намалување на бучавата и за заштита од бучава во подоцнежните фази на планирање има природа на санација. Мерките кои се предвидуваат во таа фаза се скапи и неефективни.

- ✓ Инспекторите за животна средина вршат надзор над спроведувањето на мерките за заштита од штетна бучава.

Надлежни институции за мерење на нивоата на бучава и за мониторинг на бучавата во РМ се:

- Централната лабораторија на МЖСПП врши мерења само на барање на правни и физички лица;
- Заводите за здравствена заштита вршат мерења на комунална бучава во Скопје на 14 мерни места и во Битола на 4 мерни места.

Според законските прописи, податоците од мерењата на нивоата на бучава и од мониторингот се доставуваат до Македонскиот информативен центар за животна средина при МЖСПП, каде што се прибираат, обработуваат и публикуваат податоците..

На пример, во Извештајот за 2003 година, издаден од Министерството, се презентираат резултатите од мерењата на нивоата на бучава во Скопје и во 12 други градови. Нивото на бучава во животната средина го надминува максимално дозволеното ниво речиси на сите мерни места и во најголем број случаи изнесува над 65 dB, што укажува на здравствен ризик на луѓето.

Според мерењата што ги врши Републичкиот завод за здравствена заштита, комуналната бучава предизвикана од сообраќајот ги надминува сите гранични вредности на сите мерни места.⁵⁸

Програмата за приближување на националното законодавство кон Европската унија и Акциониот план за европско партнерство предвидуваат донесување на Закон за спречување на штетната бучава и подзаконски акти за контрола на бучавата. Законот ќе ги вгради Директивите на ЕУ коишто се однесуваат на бучавата, меѓу кои од посебно значење е Директивата на Советот за оценување и управување со бучавата во животната средина 2002/49/ЕС. Законот за спречување на штетната бучава и подзаконските акти за контрола на бучавата, како и стандардите за емисии и за планирање, ќе се донесат во периодот од 2006-2010 година.

Ефективната имплементација на барањата во врска со бучавата во голема мерка зависи од раното интегрирање на политиките за бучава и на конкретни превентивни мерки во текот на изготвувањето на планска документација. Стандарди за бучава се применуваат и во фаза на реновирање и ревитализацијата на веќепостоечки објекти преку изработката на посебни планови и програми за заштита од бучавата, .

4.1.7.2 Проблеми и приоритети

- ✓ Неусогласен закон за бучава согласно барањата на ЕУ
- ✓ Недостаток на елементи за заштита од бучава во текот на изготвувањето на просторните и урбанистичките планови
- ✓ Недоволно развиен систем на мониторинг на бучавата и информативен систем
- ✓ Недоволно информирање на широката јавност за интензитетот на бучавата
- ✓ Отсуство на мерки за спречување на бучавата од сите извори

Цели

Ц1 Спречување и намалување на бучавата која предизвика штетни ефекти врз здравјето на луѓето

Индикатори:

- Намален број на луѓе изложени на штетни нивоа на бучава.

Мерки

М1 Спроведување на стандарди за спречување на бучавата во процесот на изработка на планска документација

Индикатори:

- Имплементирани, јавно достапни и спроведувани стандарди за спречување на бучавата.

Акции

Цел	Мерки и активности	Ниво и учесници	Врска со другите сектори	Врска со директиви, договори, стратегии и останати документи на ЕУ ⁴	Параметар за мониторинг / индикатор

⁵⁸ Треба да се има предвид дека методите на мерење и оценување не се во согласност со барањата на релевантните Директиви на ЕУ.

Ц ₁	М ₁	<p>Институционално зајакнување и градење на капацитети на државниот орган надлежен за бучавата</p> <p>Подготвување и усвојување на Закон за заштита од бучавата (2006 год) и релевантните подзаконски акти</p> <p>Подготвување на прелиминарна листа на значајни извори на бучава (дифузни и линиски извори, точкести извори)</p> <p>Имплементација на демонстрациони/пилот проекти и подготвување на насоки за различни технички решенија</p> <p>Изработка на програма за мерење и следење на нивоа на бучава и подобрување на системот за мониторинг на бучава и информативен систем</p> <p>Акредитации на лаборатории за мерење на ниво на бучава</p>	Н, Л /МЖСПП МТВ, МЗ, МЛС, МВР, МЕ, научно-образовни институции	Транспорт Индустија Енергетика Здравство	2002/49/ЕЗ Зелена книга на Комисијата од 4 ноември 1996 год., за идната политика за бучавата 70/178/1015/ЕЕЗ 86/594/ЕЗ 2001/14/ЕЗ 2002/30/ЕЗ	Извршено институционално зајакнување и градење на капацитети на државниот орган надлежен за бучавата Законска регулатива за заштита од бучава -подготвена -усвоена Подготвена листа на значајни извори на бучава (значајни значи најштетни за здравјето на луѓето) Идентификација на демонстрациони проекти Имплементација и подготвување на насоки Програма и систем на мониторинг и информативен ситем за бучава -изготвени -развиени -известување и информирање -Наведени потенцијални лаборатории -Наведен број на акредитирани лаборатории
----------------	----------------	--	--	---	---	---

4.2 Сектори

4.2.1 Индустија и рударство

Индустриското производство преку испуштање на големи количества на загадувачки супстанции, гасови што предизвикуваат ефект на стаклена градина, супстанции што доведуваат до закиселување, испарливи органски соединенија и со создавање на отпа, придонесува во значаен дел кон целокупното загадување на животната средина. Во исто време, индустриското производство е од суштинско значење за економскиот развој, за намалување на сиромаштијата и за зголемување на животниот стандард. Токму затоа, моделите на одржливо производство и одржлива потрошувачка стануваат основа за обезбедување на здрава и балансирана иднина, проследена со економски раст, социјална кохезија, намалување на сиромаштијата и добри еколошки услови..

4.2.1.1 Сегашна состојба

Индустијата на Република Македонија е сконцентрирана во неколку сектори. Последните податоци се за 2003 година, а тие покажуваат дека осумте најголеми индустриски сектори (една третина од вкупниот број на сектори) создаваат 15% во вкупниот БНП и вработуваат околу 19% од вкупниот број на вработени. Истите индустриски сектори се и најголеми извозници, коишто учествуваат со над 80% од вкупниот извоз на индустриски производи.

Удел во БНД, %	Прехрамбена индустрија	Производство на електрична енергија	Текстилна индустрија	Преработка на основни метали
	3.8	3.8	2.0	1.1

Прехрамбената индустрија вработува 3,6% од работната сила и учествува речиси со 16% во вкупниот извоз на индустриски производи⁵⁹. Производството на електрична енергија се карактеризира со интензивност на капиталот, а вработува само 2% од работната сила и апсорбира 13,5% од вкупните инвестиции во економијата. Текстилната индустрија како резултат на трудо-интензивниот карактер вработува 7,4% од вкупната работна сила, со инвестиции кои се релативно ниски и изнесуваат 1,6% од вкупните инвестиции, но генерира 30% од вкупниот индустриски извоз.

⁵⁹ Без вработените во примарното земјоделско производство.

Преработката на основни метали е исклучително извозно ориентиран и е речиси целосно во странска сопственост.

Во 2002 година, целокупното индустриско производство беше намалено за 51% во однос на 1990 година. Но, зад оваа просечна бројка, постојат големи варијации. Така, некои сектори бележеа стабилен развој во изминатиот период, како што се енергетиката, производството на челик и цемент, итн., додека други индустрии требаше да се соочат со многу поголеми намалувања⁶⁰. Помеѓу извозот и увозот на индустриски производи отсекогаш постоеше негативна разлика. Ова претставува јасен знак дека македонската индустрија треба да ја подобри својата конкурентност на меѓународниот пазар. Во овој контекст, конкурентноста го опфаќа и прашањето на квалитетот на производот.

Лигнитот, бакарната руда, никеловата руда и неметалните минерали се ископуваат преку отворени копови, додека оловната и цинковата руда се ископуваат со подземни рударски работи што изнесува околу 18 милиони тони различни руди на годишно ниво.

4.2.1.2 Притисоци врз животната средина

Иако со намалена стапка на производство во изминатава деценија, индустријата врши сериозни влијанија на сите медиуми на животната средина. Најголем дел од индустријата е во голема мерка зависен од природни ресурси, заради што, многу е важно да се поттикнува зголемување на ефикасноста на користењето на енергијата и на минералните ресурси.

Загадување на воздухот

Главни извори на индустриско загадување се: големите металургиски капацитети, рафинериите за нафта, производството на хемикалии, експлоатацијата на минерали и преработувачката индустрија.

Сепак, учеството на индустријата во целокупното загадување на животната средина, веројатно како резултат од намалениот обем на производство, е ограничено. Сепак, некои инсталации, во услови кога работат и без унапредувања на технолошките решенија, можат да предизвикаат значајни проблеми за животната средина и за здравјето на луѓето од нивната околина. Овие инсталации се:

- Рафинеријата за нафта ОКТА, како извор на емисии на испарливи органски соединенија (VOCs) и SO₂
- Фабриката за феролегури Силмак во близина на Тетово, како извор на прашина.
- Во МХК „Злетово“, топилница за олово и цинк, лоцирана во Велес, како извор на емисија на SO₂. Во моментот, оваа постројка не функционира, но кога работи, осовинската печка на Топилница „Злетово“ произведува гас со ниска калорична вредност (LCV) кој содржи CO. Значителни количества на амонијак се ослободуваат во воздухот од производството на единицата за моно-амонијак фосфат на фабриката за ѓубрива при МХК „Злетово“.

Ниедна од инсталациите за боене, премачкување и обложување со пластика на метални површини не ги елиминира VOC од издувните гасови.

Загадување на водите

Индустријата не е најголемиот потрошувач на вода (околу 14% од вкупната потрошувачка на вода). Сепак, индустријата е најголемиот извор на загадување на водата. Само половина од количеството испуштена отпадна вода од индустријата се пречистува пред испуштањето, обично вклучувајќи само примарно пречистување (неутрализација, таложеење и прочистување).

Потрошувачката на вода во индустријата е мошне променлива, од година во година, без дефиниран тренд⁶¹. Најголеми потрошувачи се хемиската индустрија, преработката на храна, производството на обоени метали и текстилната индустрија. Главни потенцијални индустриски загадувачи на водата⁶² се: рудникот за бакар Бучим во Радовиш (рестартиран 2005, по долгогодишно неработеење), фабриката за преработка на метали во Кичево, фабриката за феролегури Југохром, топилницата за олово и цинк во Велес, рудниците за олово и цинк во Македонска Каменица, Пробиштип и Тораница

⁶⁰ SAP, фабрика за производство на акумулатори, којашто, на пример, има капацитет од 20.000 t годишно, беше принудена да го намали производството само на 1200 t во 2004 година. Една мала леарница во источниот дел на Македонија, има капацитет од 2500 t годишно, но во 2004 година произведе само 190 t of железни производи. Други капацитети, како што се дел од фабриките за преработка на кожа и крзно, фабриката за синтетички влакна, а неодамна и топилницата за олово и цинк и фабриката за вештачки ѓубрива, престанаа со работа.

⁶¹ Ова се должи, пред сè, на незавршениот период на транзиција (вклучувајќи ја и незавршената приватизација), така што неколку индустриски гранки немаат јасно дефинирана развојна стратегија

⁶² Според постконфликтната оценка на животната средина, спроведена од UNEP во 2000 година

(во моментов, последните два не работат), хемиската индустрија ОХИС во Скопје, термоцентралата во Битола, фабриката за вештачки ѓубрива во Велес и други помали фабрики и постројки.

Од рудничките копови и флотациските единици се испуштаат значителни количества вода. Околу 420 m³/h непречистена отпадна вода се испушта од четири флотациски единици за метална руда.

Покрај континуираните влијанија врз животната средина од ваквите испуштања, веќе се случила неколку големи инциденти, во форма на поплавување на широка област околу депониите и контаминација на површинската и подземната вода. Последниот инцидент се случи во рудникот за олово и цинк Саса, во 2003 година, а пред неколку години, слична несреќа се случи во рудникот за бакар Бучим.

Создавање на отпад

Индустријата создава големи количества отпад. Ова особено се однесува на постројките за преработка на црни и обоени метали и единиците што согоруваат цврсти горива. Индустриските активности создаваат и течен отпад, често во форма на нафта и емулзија со висока содржина на нафта. Не постои јасна политика за управување со отпадните масла.

Посочени се неколку локации како извори на индустриски отпад. Треба да се утврди количеството на индустрискиот отпад што се произведува и изворите на индустриски отпад, со цел да се планираат идните активности за негово соодветно депонирање и управување.

Рударството и ископувањата вршат големи влијанија врз воздухот, водата, бучавата и пределот. Приближно половина од ова количество се одлага како рудничка јаловина, а други 3 милиони тони се депонираат како флотациска јаловина.

4.2.1.3 Политичка рамка

Индустрискиот сектор и рударството се еден од најважните сектори за економски развој на земјата, но тој е истовремено и сектор што има големо влијание врз животната средина.

Еколошките аспекти поврзани со индустријата и рударството се вградени во националното законодавство, но неговата имплементација е во почетна фаза.

Основната законска рамка за контрола на индустриското загадување се воспоставува со Законот за животна средина, којшто воведува систем на дозволи според ИСКЗ (интегрално спречување и контрола на загадувањето), како и систем на постапно постигнување на согласност со стандардите и нормите за заштита на животната средина од страна на индустријата.

Законот за минерални сировини, којшто е во завршна фаза на донесување, во голема мерка ги зема предвид аспектите на заштита на животната средина. Законот упатува на постапка за оцена на влијанијата врз животната средина и на дозволи според ИСКЗ, пропишувајќи дека сите инсталации се должни да поседуваат документација за спроведена оцена на влијанијата врз животната средина.

Усвојувањето на гранични вредности за емисија се предвидува со Законот за квалитет на амбиентниот воздух, а нивното изготвување е предвидено до 2007 година.

Индустрискиот отпад се регулира со Законот за управување со отпад, којшто предвидува обврска за создавачот на индустриски отпад да подготви годишна програма за управување со отпад.

Националниот план за управување со отпад, ќе изврши оценка на индустрискиот опасен и неопасен отпад и ќе предложи соодветни активности за управување. Тој ќе ги идентификува и индустриските жаришта, заедно со прегледот на количествата депониран отпад и доказите за контаминација.

Во 2004 година беше донесен нов Закон за трговски друштва. Законот има за цел да ги поддржи хоризонталните мерки и инструменти за индустриска политика, со цел да се подобри корпорациското управување. Законот обезбедува услови за основање и работење на нови деловни иницијативи, зголемување на инвестициите, привлекување на странски капитал и поголема заштита на странските инвеститори.

Постојните законски решенија не нудат одговор на прашањата врзани со поделбата на одговорноста за историското загадување меѓу државата и новите сопственици на индустриските капацитети.

За разлика од хоризонталното ниво, коешто има доминантна улога во имплементацијата на индустриската политика, вертикалното (секторско) ниво на индустриската политика има помала улога. Изготвени се неколку стратегии за развој на определени сектори (како што е туризмот), но индустриската политика, практично, не навлегува подлабоко во директна и селективна поддршка на некои сектори. Само за челичарскиот сектор беше подготвена посебна Национална програма за реструктурирање и приспособување, што произлегува како обврска од Протоколот 2 на Спогодбата за асоцијација и стабилизација.

4.2.1.4 Проблеми и приоритети

- ✓ Најголем дел од индустриските капацитети работат со застарена технологија; ниски еколошки перформанси на индустриските инсталации
- ✓ Недостаток на диференцијација на одговорноста за старото загадување помеѓу старите и новите сопственици на капацитетите во процесот на приватизација
- ✓ Почитувањето на новите прописи за заштита на животната средина, особено на новите стандарди и норми (вклучувајќи ја заштитата на пределот и на културното наследство), останува најголем предизвик
- ✓ Недостаток на институционални и технички капацитети за спроведување на новото законодавство во областа на животната средина, во врска со ИСКЗ и контрола на индустриските ризици; ниско ниво на спроведување на концептот на почисто производство
- ✓ Недостаток на разбирање, од страна на операторите на инсталациите, дека примената на стандардите за заштита на животната средина ќе ја зголемат нивната конкурентност на пазарот

Цели

Ц1: Зголемени еколошки перформанси на секторот индустрија и рударство

Индикатори:

- Потрошувачка на енергија во индустриските сектори на годишно ниво и удел во БНП
- Учество на индустрискиот сектор во загадувањето на воздухот (NOx, SO₂, честички)
- Создавање на отпад во индустрискиот сектор, на годишно ниво и на БНП
- Испуштање на отпадни води, без пречистување, од индустрискиот сектор и рударството, на годишно ниво
- Испуштање на отпадни води од индустрискиот сектор, во колекторските системи и нивно пречистување,

Мерки

M1 Да се воведат и целосно интегрираат системи за управување со животната средина

Индикатори:

- Развиени системи за управување со животната средина
- Број на компании со целосно интегрирани системи за управување со животната средина, според индустрија и големина.

M2 Да се развие систем за воведување и примена на почисто производство врз основа на примена на принципот за најдобро достапни технологии

Индикатори:

- Утврдена листа за технологии за почисто производство за Македонија
- Број на компании коишто применуваат технологии на почисто производство

Акции

Цел	Мерки и активности	Ниво и учесници	Врска со другите сектори	Врска со директиви, договори, стратегии и останати документи на ЕУ	Параметар за мониторинг / индикатор
Ц ₁	<p>M₁</p> <p>Зајакнување на капацитетот за воведување и целосна интеграција на системи за управување со животната средина</p> <p>Воспоставување на институционална рамка за спроведување на ИСКЗ и зајакнување на кадровските капацитети во администрацијата и во деловниот сектор</p> <p>Обука за планови за</p>	Н/МЖСПП, МЕ, ЛС	Индустрија IPPC	96/61/ЕЗ	<p>-Развиени системи за управување со животната средина</p> <p>- Процент на компании со целосно интегрирани системи за управување со животната средина, претставени по индустрија и големина.</p> <p>-Утврдена институционална поставеност за спроведување на ИСКЗ</p> <p>-број на експерти едуцирани за</p>

		<p>приспособување за ИСКЗ</p> <p>Подготвување на програма за рехабилитација на поголемите индустриски жаришта</p> <p>Реализација на проекти за рехабилитација на индустриски жаришта (2008-2009)</p>				<p>спроведување на ИСКЗ (види детална акција во делот за ИСКЗ)</p> <p>-Извршена обука за планови за приспособување за ИСКЗ (види детална акција во делот за ИСКЗ)</p> <p>-Подготвена листа на големите индустриски жаришта</p> <p>-Подготвена програма за рехабилитација на поголемите индустриски жаришта</p>
Ц ₁	М ₂	<p>Да се подготви Национална стратегија за почисто производство. Зајакнување на капацитетите за примена.</p> <p>Развивање на индикатори за одржлив развој, за посебни индустриски сектори</p> <p>Понатамошно развивање на шема на стимулативни мерки за спроведување на плановите за приспособување на инсталациите, набавка на почисти технологии и експертиза за загадувањето</p> <p>Поддршка на компаниите за добивање на сертификати преку имплементација на ISO 14001 и EMAS</p>	Н/МЖСПП МЕ	Индустрija ИСКЗ	761/2001	<p>-Подготвена Национална стратегија за почисто производство</p> <p>-Компании со воведен ПП/БАТ</p> <p>-број на обучени експерти</p> <p>-Развиени индикатори за одржлив развој, за посебни индустриски сектори</p> <p>-Завршено понатамошно развивање на шема на стимулативни мерки за спроведување на плановите за приспособување на инсталациите, набавка на почисти технологии и експертиза за загадувањето</p> <p>-Градење капацитети за да се овозможи добивање на сертификати преку имплементација на ISO 14001 и EMAS и екоетикетирање (види детална акција во делот за ИСКЗ)</p>

4.2.2 Енергија

Обезбедувањето на енергија претставува клучен предуслов за развојот. Во исто време, производството и користењето на енергијата се меѓу најголемите извори на загадување на воздухот и емисија на гасови кои го предизвикуваат ефектот на стаклена градина. Енергијата, исто така, ги обезбедува основните потреби на човекот, како што се електричната енергија и затоплувањето. Во овој контекст, секторот се соочува со посебен предизвик, односно потребата да се оствари рамнотежа помеѓу подобрувањата на животната средина, економскиот напредок и потребата за социјална заштита. Состојбата во Република Македонија е особено тешка, бидејќи 60% од потрошувачката на енергија на државно ниво потекнува од домашни извори, засновани, главно, на јаглен.

4.2.2.1 Сегашна состојба

Просечната годишна потрошувачка изнесува околу 120.000 ТЈ. Во 2004 година, околу 56% од енергетските потреби беа покриени со сопствено производство⁶³.

⁶³ Енергетски биланс на Република Македонија (2003;2004 година)

Основни показатели на енергетскиот сектор	
Производствениот капацитет на националниот енергетски производител „Електростопанство на Македонија“ (ЕСМ)	(MW-мегавати)
Термоцентралите (Битола, Осломеј и Неготино)	1010,0
Хидроцентралите (вклучувајќи ги и малите хидроцентрали од 35,8 MW).	518,8
Вкупно	1.528,8
Потрошувачката на примарна енергија⁶⁴	(MW-мегавати)
Сурова нафта	40
Јаглен	46
Природен гас	3
Хидроенергија, огревно дрво и геотермална енергија	11
Вкупно	100

Поголемиот дел од оваа енергетска инфраструктура⁶⁵ ќе го достигне или ќе се приближи кон крајот на својот економски век до 2020 година. Ова јасно наложува решенија за сериозна реконструкција и ревитализација во краток рок⁶⁶.

Табела 4-7 Учество на енергетски извори (%) во побарувачката за финална енергија (2000-2001) наспроти ЕУ-15 земјите (2000 година)

Енергетски извор	Република Македонија		ЕУ-15
	2000	2001	2000
година			
Јаглен и лигнит	7	7	4
Нафта	43	41	46
Природен гас	0,4	2	25
Електрична и изведена топлина	36,6	39	20
Останато (биомаса, хидро, геотермален, соларен)	13	11	5

Јагленот што се користи е лигнит (со долна специфична топлинска моќ од 6,00-8.000 kJ/kg, и со содржина на сулфур од 0,5-1,5% и пепел 8-25%). За производство на електрична енергија се користат околу 7 милиони тони годишно, а за индустриските потрошувачи и домаќинствата 150.000-200.000 тони годишно.

Целата **сурова нафта** потекнува од увоз и се транспортира од Солун (Грција) до рафинеријата во Скопје, преку нафтовод со капацитет од 2,5 милиони тони годишно. Просечната годишна потрошувачка на нафтени деривати е околу 800.000 тони.

Системот на **гасовод** има капацитет од 800 милиони m³ годишно. Главната гасоводна линија е долга околу 98 km, протегајќи се од границата со Република Бугарија до Скопје. Досега, разгранувањето на главната гасоводна линија до градовите е изградена во должина од 26 km, а мрежата за дистрибуција на гас е со должина од 31,5 km.

Во овој момент, пет системи на **централно греење** со вкупен капацитет од 600 MW се во функција. Тие работат на мазут, природен гас и јаглен. Досега околу 50.000 домаќинства се поврзани со овие системи на централно греење.

Се очекува дека и во следната декада најдоминантен извор на енергија ќе остане домашниот јаглен. Но, Република Македонија има домашни ресурси на обновлива извори на енергија. Овде спаѓаат

⁶⁴ ЕЕА, Загадување на воздухот во Европа 1990-2000, 2003; Завод за статистика на Република Македонија, 2003 Статистички податоци од CD-ROM, 2003.

⁶⁵ Основната енергетска инфраструктура се состои од електроенергетски систем, рудници за јаглен, гасоводен систем, рафинерија на нафта, нафтовод, топлификациони системи за централно греење и геотермални системи. Во електроенергетскиот систем се вклучени: систем за производство (термоцентрали и хидроцентрали), преносен систем и дистрибутивен систем на електрична енергија

⁶⁶ Проблеми во исполнувањето на обврските за ВАР според IPPC може да се очекуваат од поголемиот дел од инсталациите.

хидроенергијата, геотермалната енергија, биомасата и соларната енергија. Во подолг рок и енергијата на ветерот може да биде една од опциите за снабдување со енергија. И покрај тоа што различни изготвувачи на проекти идентификувале проекти за енергетска ефикасност (ЕЕ) и за обновливи извори на енергија (RES), тие не се реализирани поради финансиски и институционални ограничувања.

4.2.2.2 Притисоци врз животната средина

Енергетскиот сектор е несомнено еден од секторите коишто вршат најголеми притисоци врз животната средина, што е во директна врска и е последица на лошиот квалитет на јагленот кој се употребува. Овој проблем е дополнително нагласен поради релативно застарената опрема, на која и е неопходна модернизација, што доведува до дополнителни притисоци врз животната средина. Учеството на енергетскиот сектор во вкупната емисија на GHG⁶⁷, е околу три четвртини при што производството на електрична енергија е доминантно.

Удел на енергетскиот сектор во емисиите на CO ₂	Производство на електрична енергија	Топлинска енергија	Транспорт
	73%	17%	10%

Извор: Прва национална комуникација за климатски промени (2003)

Потребите за намалување на емисиите на стакленички гасови, или генерално, барањата за учество во намалување на загадувањето поврзано со енергијата, како и тековниот транзиционен процес кон пазарна економија, ја создадоа потребата за енергетски ефикасни технологии.

Во 2003 година, енергетскиот сектор учествувал со 66% во вкупната емисија на SO₂, и со 37% азотни оксиди (NO_x) и 2% во вкупната емисија на јаглеродмоноксид (CO). (види поглавие 4.1.1).

Според податоците добиени од претпријатијата, на депонијата на РЕК Битола има наталожено 25 милиони тони пепел и згура, и околу 2 милиони тони од главно истиот отпад на депонијата на РЕК Осломеј. Двете енергетски централи произведуваат околу 1,35 милиони тони цврст отпад годишно (UNEP, Физибилити студија за мерки за ургентно намалување на ризиците) и се идентификувани во Националниот план за управување со отпад како жаришта.

Во 2001 години, просечните емисии на SO₂ во РЕК Битола се повеќе од четири пати над дозволените граници поставени од Владата. Исто така, комбинатот сеуште не отпочнал да го спроведува системот на управување со животната средина, а не постои и пречистителна станица за отпадни води. Генерално, не се врши мониторинг на оваа состојба.

4.2.2.3 Политичка рамка

Во 1999 година, Владата ја усвои Програмата за ефикасно користење на енергијата. Програмата го опфаќа периодот до 2020 година. Почетна активност во Програмата е подготвување на Стратегија за енергетска ефикасност до 2020 година. Стратегијата беше подготвена на почетокот на 2004 година и усвоена од Владата во октомври 2004 година. Акцентот е ставен на неколку Технички програми, за кои се смета дека имаат примарно значење за воведувањето и развојот на практики на енергетска ефикасност, со што се поттикнува учеството на крајните корисници во намалувањето на идната побарувачка за енергија.

Исто така, во контекст на горе наведеното, реализирани се неколку програми за соработка и поддршка за енергетска ефикасност⁶⁸, кои постигнаа одредени резултати.

Во последно време, Владата бележи значителен напредок во реформата на енергетскиот сектор, со цел да ги исполни прописите на ЕУ и обврските преземени со Атинскиот Меморандум. Според Националната стратегија за интеграција во ЕУ, реформите во енергетскиот сектор ќе се базираат врз принципите на пазарната економија и на Европската повелба за енергија, и ќе бидат насочени кон постепена интеграција на енергетскиот сектор во регионалниот и европскиот енергетски пазар. Институционалните активности во енергетскиот сектор ќе се водат од имплементацијата на обврските содржани во Атинскиот Меморандум. Конкуренцијата во енергетскиот сектор ќе се регулира со

⁶⁷ Инвентар на емисии на стакленички гасови, во: Прв национален извештај на Македонија кон Рамковната Конвенција на Обединетите Нации за климатски промени, Министерство за животна средина и просторно планирање/ UNDP, 2003, стр. 29-46.

⁶⁸ „Енергетска политика во земјите на ЕУ во врска со заштитата на животната средина и енергетската ефикасност: можности за имплементација во Република Македонија, Министерство за економија, март, 2001 година.

„Можности за инвестиции во енергетскиот сектор“ Шест-томна студија финансирана од ФАРЕ -програма на ЕУ, ФАРЕ договор со Ехергиа С.А, за Министерството за економија, јануари, 2003 година.

концесии за инвестиции и договори за лиценци, со обезбедување на недискриминаторски пристап до мрежите за трансмисија за трети лица. Според Програмата за приближување на националното законодавство кон законодавството на Европската Унија, во јуни 2005 година донесен е Закон за измена и дополнување на законот за енергетика. Со него се регулира пазарот на електрична енергија и природен гас во Република Македонија. Законот за енергетика е предвиден за усвојување во текот на 2006 година. Законот за енергетика ја определува националната политика за енергијата, којашто, помеѓу другото, ја нагласува важноста на: зголемено користење на природниот гас, како високо приоритетен и еколошки поволен енергенс; вградување на аспектите на енергетска ефикасност во градежните стандарди; одделување на потребните средства за реализација на проекти за енергетска ефикасност (EE) и користење на обновливи извори на енергија (RES); идентификација на можностите за ефикасна потрошувачка на енергијата; и усвојување мерки и активности за реализација на горенаведените активности.

Овие трендови нудат одлична можност, која не смее да се пропушти, да се воспостават врски помеѓу производството на енергија, максималните потреби на национално ниво, емисиите на стакленички гасови и ИСКЗ, вклучувајќи го и воведувањето на најдобра достапна технологија.

Во следната фаза, ќе се изврши усогласување на подзаконските акти со директивите на законодавството на ЕУ. Засега е подготвена само Предлог лиценца за производство на електрична енергија од обновливи енергетски извори, што според Законот за енергија е во надлежност на Регулаторната комисија за енергија.

Формирањето на Агенцијата за енергетика која се основа согласно Законот за основање на Агенција за енергетика на Република Македонија („Сл. весник на РМ“ бр. 62/2005), ќе даде поддршка на Владата и енергетскиот сектор во Република Македонија во обезбедување на ефикасен и одржлив енергетски развој на државата. Таа ќе учествува во процесите на креирање на енергетската политика (стратегија) на земјата и изработка на среднорочни и долгорочни развојни планови, оценка на приоритетите и нивна проценка пред инвеститорите. Агенцијата за енергетика ќе ја има главната улога во спроведувањето на Планот за имплементација на Стратегијата за енергетска ефикасност како и останати надлежности од областа на енергетска ефикасност (EE) и користењето на обновливи извори на енергија (ОИЕ), односно предлага и се ангажира за спроведување на мерките за намалување на загубите на енергија во енергетските системи и зголемување на ефикасноста во експлоатацијата, го поттикнува користењето на ОИЕ, издава зелени сертификати на производителите на електрична енергија од ОИЕ, промовира методи за штедење на енергијата со користење на енергетски поефикасни техники и технологии, супституција на енергентите и методи за подигнување на свеста на корисниците за рационално користење на енергијата. Една од останатите надлежности на Агенцијата за енергетика е да предлага и да се ангажира за вградување на мерки за заштита на животната средина во енергетските проекти.

Неодамна, Владата го усвои Законот за животна средина, којшто ја транспонира Директивата за ИСКЗ. Во Законот е развиена посебна шема за имплементација на барањата на ИСКЗ, со воведување на дозволи за согласност со планови за приспособување, што треба да се подготват од сите инсталации што подлежат на ИСКЗ. Ова се однесува и на енергетскиот сектор. Дозволите за усогласување ќе се добиваат во временски период од три години, во чии рамки се дефинираат посебни шест месечни периоди за секој сектор. Според планот, енергетскиот сектор ќе поднесува барање за дозвола за усогласување во периодот од 01.07.2006 до 01.01.2007 година. Со овој инструмент се очекува да се постигне постепено усогласување со еколошките стандарди до 2014 година, со дополнителен петгодишен период за исклучителни случаи.

4.2.2.4 Проблеми и приоритети

Главните проблеми кои произлегуваат од енергетскиот сектор во врска со животната средина се следните:

- ✓ Енергетскиот сектор е главен извор на емисиите на стакленички гасови
- ✓ Производството на енергија, главно, се базира на користење на необновливи природни ресурси
- ✓ Високо учество на домашниот јаглен со слаб квалитет во производството на енергија, особено во производството на електрична енергија
- ✓ Ограничени домашни резерви на јаглен
- ✓ Висок енергетски интензитет во индустријата, како и во приватниот и јавниот сектор
- ✓ Земјата се соочува со застарени енергетски технологии
- ✓ Непостоење на економска оправданост за проектите за енергетска ефикасност (EE) и за користење на обновливи извори на енергија (RES), поради ниската цена на електрична енергија.

Цели

Ц1 Подобрување на енергетската ефикасност и намалување на емисиите

Индикатори:

- Вкупната годишна потрошувачка на енергија
- Потрошувачка на енергија на БНП
- Годишна потрошувачка на енергија на жител

Мерки

M1 Институционални и законски основи за енергетска ефикасност (ЕЕ) и за користење на обновливи извори на енергија (RES), во врска со имплементацијата на CDM проектите во согласност со Протоколот од Кјото и националните максимални гранични вредности за емисија

Индикатори:

- Институционални и законски основи за проекти за ЕЕ и за RES, во врска со имплементацијата на CDM проектите
 - Подготвени
 - Усвоени

M2 Имплементација на акции од Националната стратегија за енергетска ефикасност (НЦЕЕ) во врска со заштитата на животната средина

Индикатори:

- Учество на обновливата енергија, според вид
- Учество на комбинирана топлина во вкупното производство на електрична енергија
- Број на реализирани демонстрациони проекти

Акции

Цел	Мерки и активности		Ниво и учесници	Врска со другите сектори	Врска со директиви, договори, стратегии и останати документи на ЕУ ⁴	Параметар за мониторинг / индикатор
Ц1	M1	Подготвување на основно законодавство за ЕЕ и за RES	Н/МЖСПП МЕ	Индустрија и рударство Земјоделство Транспорт		-Подготвено основно законодавство за ЕЕ и за RES
Ц1	M1	Оценка на можностите за воведување на данок на CO ₂ Оценка на можните енергетски проекти за имплементација на Протоколот од Кјото Подготвување на демонстрациони проекти	Н/МЖСПП МЕ, МФ	Индустрија Транспорт Земјоделство	2001/42/ЕЗ	-Завршена и објавена оценка на можностите за воведување на данок на CO ₂ -Идентификација на потенцијални проекти за заштеда на енергија -Рангирање на проектите во однос на трошоците и заштедите на енергија
Ц1	M2	Подготвување на нов Правилник за задолжителни енергетски перформанси на објектите Подготвување на Стратегија и Акционен план за промовирање на RES Зајакнување на капацитетите за ЕЕ и RES Оценка на можностите за воведување на стимулации за RES и комбинираното производство на топлина Подготвување на демонстрациони проекти и програми за енергетска ефикасност во индустријата и	Н/МЖСПП МТ, МЕ	Урбан и рурален развој		-Подготвени енергетски стан-дарди за новите објекти -Подготвена Стратегија за промовирање на RES -Подготвен акционен план за имплементација на Стратегијата -Завршено зајакнувањето на капацитетите за ЕЕ и RES -Идентификувани можностите за воведување на стимулации за RES и комбинираното производство на топлина -Идентификувани потенцијални демонстрациони проекти и програми за енергетска

	големите објекти				ефикасност во индустријата и големите објекти
	Подготвување на демонстрациони проекти за:			2001/42/E3	-подготвени избрани демон-страциони проекти
	-користење на отпадната биомаса				Подготвени демонстрациони проекти за алтернативни горива и копроизводство во енергетскиот сектор
	-соларна енергија				
	-промовирање на копроизводството				

4.2.3 Земјоделство

Земјоделството претставува значајна економска активност, која истовремено врши притисоци врз животната средина. Долгорочно, насочените напори кон воспоставување на одржливи земјоделски практики, преку намалување на земјоделските практики кои се штетни за животната средина и зголемување на позитивните влијанија од земјоделските активности врз животната средина, може истовремено да имаат значајни позитивни влијанија врз економските и социјални состојби.

4.2.3.1 Сегашна состојба

Земјоделството како клучен земјоделски сектор игра главна улога во социјалната и економска стабилност на земјата. Во 2003 година, околу 14% од целокупната работна сила својот приход го обезбедувале главно од земјоделството, ловот и риболовот. Учеството на примарното земјоделско производство во создавањето на БНП изнесува од 10% до 12%, во периодот од 1991-2002 година. Доколку се земе предвид учеството на индустријата за земјоделска храна, вредноста се движи од 15% до 20% од вкупниот БНП. Постојат околу 180.000 мали индивидуални фарми со релативно мала големина од околу 2,6 ha фрагментирано обработливо земјиште.

Сопственичка структура на земјоделско земјиште во РМ ⁶⁹ ,	
Обработливо земјиште	22%
Постојани пасишта	29%
Вкупно земјоделско земјиште	51%
Фракции на обработливо земјиште	
Индивидуалните земјоделци	80%
Земјоделски компании и кооперативи	20%
Тотална површина на обработливо земјиште	577,000 ha
Број на индивидуални земјоделски домаќинства	180,000
Просечна големина на обработливо земјиште	2.6 ha

Сточарскиот сектор се карактеризира со голем број на мали, сточарски домаќинства ориентирани кон обезбедување сопствена егзистенција, комерцијално ориентирани семејни земјоделски стопанства и мал број (во опаѓање) на големи специјализирани сточарски претпријатија.

Потенцијалот за наводнување е проценет на околу 60% од вкупната обработлива површина. Водата потребна за наводнување на земјоделските површини изнесува 62,6% од целокупната побарувачка за вода.

4.2.3.2 Притисоци врз животната средина

Притисоците врз животната средина од земјоделството се однесуваат, главно, на биодиверзитетот⁷⁰, ерозијата на почвата, произведениот земјоделски отпад и загадувањето на водните реципиенти, како и емисијата⁷¹ на стакленички гасови (GHG).

⁶⁹ Посев на житарици, на околу 41% од обработливата површина (пченица, јачмен, пченка, 'рж, овес и ориз). Главна индустриска култура е тутунот, главен извозен производ кој се произведува исклучително од индивидуалните земјоделци, сончоглед и шеќерна репа. Зеленчукот се произведува на вкупно 65.000 хектари, со вкупно производство од 725.000 тони. Вкупната површина за производство на овошје е 16.000 хектари со јаболка, сливи, кисели вишни, круши и праски. Грозјето и лозарството се меѓу најважните сектори, при што виното е значаен извозен производ, кој се одгледува на 28.500 хектари, а повеќе од 2/3 се за производство на вино.

⁷⁰ Во последнава деценија, биодиверзитетот е особено загрозен од земјоделски активности како што се одводнувањето на површините (сушење на природните водни станишта), процесите на еутрофикација во езерата и губитоците на локални сорти.

Ерозијата и пороите се причина за уништување и деградација на големи површини плодна почва, системи за наводнување и индустриски капацитети. На околу 96,5% од вкупната површина е подложна на некаков вид, а просечната годишна ерозија на обработливиот слој на почвата покрива површина од 8.500 хектари или 0,33% од вкупната површина на земјата.

Во минатото, хранливите материи од големите свињарски и живинарски фарми и сточарското производство беа главни причини за загадување, првенствено заради несоодветните капацитети за складирање на отпадот и слаба примена на технологија за преработка на отпадот. Денес, производството на свињи и живина е во опаѓање, но постоечките концентрирани фарми сеуште претставуваат значаен извор на загадување. Поради тоа, евентуалните идни планови за понатамошно интензивно производство може да биде вистинска закана за животната средина во случај на неправилно управување со отпадот. Не постојат релевантни податоци за квантитетот и квалитетот на испуштените отпадни води од фармите, освен за фармите во Куманово и Петровец⁷².

Производството на рани домати, краставици и пиперки под стакленици (260 хектари) и пластични покриви (5.000 хектари), се дел од интензивното земјоделство кое има значително влијание врз животната средина.

Според последните податоци од 1995 година, потрошувачката на азотно ѓубре била 110 килограми на хектар, што е многу пониско од просечната потрошувачка во повеќето западно-европски земји. Не постојат податоци за потрошувачката на азотно ѓубре на приватните фарми. Учеството на емисиите на GHG од земјоделскиот сектор во националните емисии изнесуваат 14,13%.

4.2.3.3 Политичка рамка

Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство подготви Стратегија за доближување на македонскиот земјоделски сектор за храна кон Заедничката земјоделска политика (ЗЗП) на ЕУ. Овој документ претставува основа за идни земјоделски реформи, коишто треба да се имплементираат во наредниот период. Во согласност со Стратегијата, реформите во земјоделскиот сектор ќе се имплементираат преку три главни столба: политички реформи, институционални реформи и законодавни реформи. Политичките реформи ќе се имплементираат преку следните инструменти: воведување на структурални мерки за руралниот развој, наменет за зголемување на конкурентноста на производителите; поддршка за заштитата на животната средина во земјоделството и органско производство, како и зголемување на државната поддршката за земјоделството. Во таа насока, согласно одлука на Владата на РМ, МЗШВ во текот на 2005 година пристапи кон изработка на Стратегија и Закон за рурален развој. Со натамошното формирање на Агенција за рурален развој ќе се воспостави ефикасен инструмент за спроведување на политиката на ЕУ во овој домен, како и ефикасно искористување на ЕУ фондовите кои се наменети за руралниот развој.

Мора да се подвлече дека порано аспектите на заштитата на животната средина не беа вградени во законската регулатива во областа на земјоделството и во земјоделската политика. Единствен исклучок беше Законот за сточарство, каде што се дадени основите за заштита на биодиверзитетот на животинските фарми. За споредба, денес 3 од 7 дефинирани цели за развој на земјоделството и формулирање на земјоделски политики се во директна врска со заштитата на животната средина.

Република Македонија има компаративна предност, преку релативно неконтаминираната почва, што може да се развива при промовирањето на земјоделство во функција на животната средина. Но, и покрај тоа што Законот за органско земјоделско производство е усвоен, сеуште не е постигнат значаен напредок во неговото имплементирање. Националното законодавство треба да биде целосно усогласено со барањата на ЕУ, што значи дека ќе се изготват неколку нови закони (како Законот за земјоделство), а старите закони треба да се ревидираат (како што е Законот за земјоделско земјиште, Законот за пасишта, Законот за квалитет на земјоделските производи, Законот за заштита на растенијата, итн.). Со оглед на важноста на вградувањето на аспектите на заштитата на животната средина во практиката на земјоделското производство, сите овие и многу други закони треба да содржат одредби во врска со животната средина и мора јасно да се разграничат надлежностите меѓу министерствата и институциите. Во овој контекст, треба да се истакне дека само одговорноста кон животната средина над референтното ниво на Добра Земјоделска Практика (ДФП) може да биде основа за земјоделски приход.

⁷¹ Позитивната улога на земјоделството во контролата на GHG досега не беше откриена (користење на отпадната биомаса, производство на биодизел...)

⁷² Фарма Куманово – 800 метри кубни дневно и фармата Петровец со кланицата 101,25 метри кубни дневно. Извор: Извештај за отпадни води од земјоделството, Професор Кунгуловски

4.2.3.4 Проблеми и приорити

- ✓ Не постои систем за потврдување на земјоделските органски производи
- ✓ Аспектите на животната средина не се вградени во доволна мерка во законодавството и земјоделската политика
- ✓ Не се воведени барања за воведување дозволи според ИСКЗ за земјоделските претпријатија
- ✓ Несоодветно управување со земјоделскиот отпад и немање на прецизни (точни) податоци за произведениот земјоделски отпад
- ✓ Непостојност на соодветен мониторинг на земјоделскиот сектор од аспект на животната средина
- ✓ Недоволен број на пречистителни капацитети за отпадните води и капацитети за повторно користење
- ✓ Застарена и недоволна мрежа за наводнување
- ✓ Фрагментација на обработливото земјиште
- ✓ Низок степен на примена на современи агро-технички мерки
- ✓ Не постојат преработувачки постројки за животинскиот отпад

Цели

Ц1 Воведување на барањата на животната средина во политиката за развој на земјоделството

Индикатор:

- Посебни аспекти на заштита на животната средина вградени во политиката за развој на земјоделството

Ц2 Одржување на основните природни ресурси суштински за одржлив развој на земјоделството

Индикатори:

- Достапни природни ресурси во земјоделскиот сектор
- Површина соодветна за земјоделско производство
- Квалитет на обработливо земјиште

Мерки

M1 Рационално користење на природните ресурси, контролирана употреба на ѓубрива и пестициди и промовирање и зголемување на органското производство

Индикатори:

- Потрошувачка на ѓубрива
- Потрошувачка на пестициди (преглед според различни видови, по нивото на отров)

M2 Подобрување на системот на мониторинг

Индикатори:

- Листа на потребни подобрувања во постојниот систем за мониторинг
- Листа на реализирани подобрувања во новиот систем за мониторинг

Акции

Цел	Мерки и активности		Ниво и учесници	Врска со другите сектори	Врска со директиви, договори, стратегии и останати документи на ЕУ	Параметар за мониторинг / индикатор
Ц ₁ Ц ₂	M ₁ M ₂	Одржување на традиционалните земјоделски методи и развој на само-одржливи и пазарно ориентирани семејни фарми	Н, Л МЖСПП МЗШВС, МЛС		СОМ (91) 100-конечно СОМ (91) 258-конечно Кон тематска стратегија за одржливо користење на пестициди	-Дефинирање на само-одржливи и пазарно ориентирани семејни фарми -Број на семејни фарми -Процент на обработливо земјиште што го користат семејните фарми
Ц ₁ Ц ₂	M ₁ M ₂	Развивање на програми за обука на земјоделците кои го третираат прашањето на добри	Н, Л МЖСПП ЛС	Енергетика Отпад	91/676/ЕЕЗ 79/117/ЕЕЗ, со измени	-Подготвена програма за обука за добри земјоделски практики

		<p>земјоделски практики и заштита на животната средина</p> <p>Развој и пилот имплементација на програми за употреба на обновливи енергетски ресурси (биомаса и био горива)</p> <p>Идентификација на демонстрациони проекти</p> <p>Подготвување на насоки</p> <p>Компостирање и повторна употреба на органскиот отпад</p> <p>Идентификација на демонстрациони проекти</p> <p>Подготвување на насоки</p> <p>Подготвување на стратегија за депонирање на животински отпад и изградба на капацитети</p> <p>Развој и имплементација на пилот програми со цел да се процени ефикасноста во однос на трошоците од повторното користење на пречистените отпадни води</p> <p>Инвестирање во технологијата за наводнување (пр: наводнување капка по капка)</p>			91/188/EEЗ	<p>-Подготвени програми за користење на обновливи извори на енергија</p> <p>-Тестирана листа на програми преку пилот проекти</p> <p>-Подготвена листа на насоки</p> <p>-Количество на годишно произведен органски отпад</p> <p>-Учество на органскиот отпад што се користи повторно или компостира</p> <p>-Реализирани демонстрациони проекти</p> <p>-Подготвени насоки</p> <p>Подготвена стратегија за депонирање на животински отпад и изградба на капацитети</p> <p>-изградена постројка</p> <p>Пилот проекти за оценка на ефикасноста во однос на трошоците при искористување на пречистена отпадна вода</p> <p>-подготвени</p> <p>-реализирани</p> <p>-објавени резултатите за ефикасноста</p> <p>Пилот проекти за демонстрација на техники за наводнување</p> <p>-испланирани</p> <p>-реализирани</p>
Ц ₁	М ₂	<p>Современ мониторинг на производството на отпад и отпадни води, и на квалитетот на почвата, воздухот и водата</p> <p>Развивање на агро-еколошки индикатори</p>	Н, Л МЖСПП МЗШВС, ЛС	Отпад Води Почви Воздух Мониторинг		<p>Годишно известување од современиот мониторинг на производството на отпад и отпадни води, и на квалитетот на почвата, воздухот и водата</p> <p>Подготвена листа на агро-еколошки индикатори</p>
Ц ₁	М ₂	<p>Воспоставување на систем на потврдување на квалитетот на органски производи кој е признат од ЕУ</p> <p>Зајакнување на капацитетите со цел да се стекнат потврди за екоетикета на производите</p> <p>Зајакнување на капацитетите за воведување на ИСКЗ</p>	Н, МЗШВС МЖСПП, МЗ	Рурален развој Здравство		<p>Воспоставен систем на потврдување на квалитетот на органски производи кој е признат од ЕУ</p> <p>Градење на капацитети кај државните органи, за управување со потврдите за екоетикетирање на производите</p> <p>Воведени дозволи според ИСКЗ</p>

4.2.4 Управување со шуми

Шумите претставуваат непроценлив природен ресурс и имаат значајна улога во процесот на заштита на воздухот, водите, земјиштето, биодиверзитетот... Меѓу другото, а во контекст на наведеното, шумите можат да служат како глобални складишта на јаглерод и биодиверзитет. Но, растечката побарувачка за шумските производи и за земјиштето под шуми доведува до деградација и до узурпација на шумското земјиште, со сериозни непосредни ефекти за локалното население. Токму затоа, намалувањето на стапката на деградирањето и уништувањето на шумите претставува еден од најголемите предизвици во шумарството, како за земјите во развој, така и за глобалната заедница.

4.2.4.1 Сегашна состојба

Шумите покриваат над една третина од вкупната територија на Република Македонија, најголем дел во државна сопственост. Површината под шуми која е во приватна сопственост е расцепкани на помали парцели, генерално нископродуктивни во смисла на дрвна маса. Овие шуми, во голема мерка, се обезлистени и деградирани.

Сопственичка структура и употреба на шумите и шумското земјиште	
Вкупната површина на шумско земјиште	1.159.600 ha
-од кои 947.653 ha се под шуми	81,7%
-остаток	18,3%
Сопственост:	
-државна сопственост	90.14%
-приватна сопственост	9.86%
-број на приватни парцели	220,000
-приватните шуми зафаќаат	94.146 ha
Користење на шумското земјиште - пропорција	
-Стопанска намена,	92%
-Заштитени подрачја	2%
-Други посебни намени	6%
Производство	
Вкупно дрвна маса - Стопанските шуми	74 million
-Годишен прираст	1.830.000m ³
Пропорционално по површина:	101 m ³ /ha
-Планиран годишен сечив етат	1,300,000 m ³
- се користи:	70%
- од кои од државните шуми	76%
- од кои од приватните шуми	24%
Употреба :	
- се користи како огревно дрво	80-85%
- техничкото дрво за преработка во дрвната индустрија	15-20%
- Отпадокот при сеча	10%

Отвореноста на шумите и квалитетот на шумските патишта се незадоволителни. Говорејќи воопштено, управувањето со шумите било запоставувано во изминатиот период. Од 1998 година, стапката на раст во шумарството забрзано се намалува, при што учеството на шумарството во Бруто националниот производ (БНП) е околу 0,3-0,5 % . Во 1997 година, скромниот дел што го доби секторот шумарство од вкупниот износ на капитални расходи во Република Македонија изнесуваше само 0,9% , додека во 1999 година, учеството се намали на само 0,4% (Извор: Статистички годишник на РМ, 2001 год.).

Систематски мониторинг⁷³ на состојбата на шумите од аспект на ефектите од природните и антропогените фактори се врши од 1978 година. Во поранешна СФРЈ, воспоставена беше мрежа на „био-индикативни точки“, која што по распадот на Југославија на ниво на РМ не се одржува. Истата има цел да ја следи здравствената состојба на шумите⁷⁴. Утврдена е потреба за ревизија и за воспоставување на редовен (годишен) мониторинг на состојба на шумите.

4.2.4.2 Притисоци врз животната средина

Најголемите предизвикувачи на неповолните состојби во шумарството се шумските пожари, растителните болести и штетниците, несоодветни индивидуални сечи што се изведувале во минатото до целосно оголување на шумската површина, посебните природни услови и недостаток на

⁷³ Мониторингот го врши Службата за известување, дијагноза и прогноза при Факултетот за шумарство во Скопје.

⁷⁴ Оценката на здравствената состојба на шумите се врши во согласност со методологијата воспоставена во Теренската книга 12 – оценка на состојбата на дрвјата, пропишана од Европската комисија за шуми.

јавна свест за значењето на шумите. Сите овие притисоци резултираат со деградација на шумите и ерозија на земјиштето.

За илустрација на наведеното служат следните факти:

- Во централниот дел на Република Македонија постои, веројатно единствената, полупустинска област во Европа, на источната страна на реката Вардар⁷⁵.
- Во последните 10 години приближно се опожарени колу 100.000 ha
- Годишното количество на огревно дрво со нелегална сеча се проценува на 30% од количеството на огревно дрво кое се сече на легален начин.

Процесите на ерозија на водата доминираат во земјата; во западниот дел на земјата, конфигурацијата на теренот е рапава и стрмна, па затоа доминираат процесите на линиска ерозија. Во централниот дел на земјата, доминираат процесите на ерозија предизвикана од водата. Во овој дел има и ерозија како последица на ветерот, но нејзиниот интензитет не е многу висок. Мешовити процеси се присутни во источниот дел, а низ целата земја е присутна ерозија со лизгање. Што се однесува до здравствената состојба на шумите, денес постојат неколку главни причини за оштетувањата, деградацијата, па и уништувањето на шумите. Тоа се: шумските пожари, инсектите и габите, како и процесот на сушење на шумите.

4.2.4.3 Политичка рамка

Законот за шуми⁷⁶ ги регулира стопанисувањето, заштитата на шумите и шумските ресурси⁷⁷. Заштитата на шумите е интегрален и неразделен дел од севкупното управување со шумите. Имајќи предвид дека Законот претрпе одредене измени неодамна, би било реално да се очекува дека позначајни позитивни резултати можат да се забележат во следните години. Но, важно е да се зајакнат и да се организираат човечките, техничките и институционалните ресурси за понатамошно успешно спроведување на Законот и на релевантните подзаконски акти. Ова особено се однесува на зајакнувањето на Државниот инспекторат за шумарство и ловство и шумската полиција. Во насока на заштита на шумите од пожари и регулирање на мерките од оваа област, треба да се спомене Правилникот за посебни мерки за заштита на шумите од пожари од 2001 година.

Важно е да се спомене дека приближувањето кон ЕУ вклучува и воведување на елементите на Натура 2000 во системот на управување со шумите. Досега, овој сегмент е целосно изоставен.

Собранието на Република Македонија донесува Генерален план за стопанисување со шумите (во државна и во приватна сопственост), за период од 20 години. Врз основа на овој план, субјектите кои стопанисуваат со шумите донесуваат посебни планови за стопанисување со шумите, за период од 10 години, кои подлежат на одобрување од страна на МЗШВ. Во овие планови задолжително се предвидува интензитетот на користењето на шумите, начинот на нивната заштита, како и мерките кои треба да се преземат, со цел да се подобри квалитетот на шумите.

Во моментот, единствен документ каде се дефинирани стратешките цели за развој на шумите до 2020 год. е Просторниот план на РМ (2004 год), а во фаза на изработка во МЗШВ е Национална стратегија за одржлив развој на шумарството, со финансиска поддршка од ФАО.

Постои централизиран систем⁷⁸ за собирање на податоци за сите шумски пожари во Република Македонија. Но, во моментот, не постои стратегија за спречување на шумските пожари. Секоја година, Извештајно-дијагнозно прогнозна служба⁷⁹, (во рамките на шумарскиот факултет) подготвува извештај за состојбата на шумите во однос на појава на штетници, растителни болести и сушење на шумите и предлага соодветни мерки.

4.2.4.4 Проблеми и приоритети

Клучните проблеми се:

- ✓ Отсуство на Национална стратегија за развој на шумарството

⁷⁵ Причина се голите сечи изведувани околу Вардар и Црна Река од 16-иот до 19-иот век;

⁷⁶ „Службен весник на Република Македонија“ бр. 47/97, 7/00, 89/04

⁷⁷ Заштитата на шумите вклучува заштита од: незаконско стекнување и користење, бесправно сечење, пожари, растителни болести и штетници, напасување на стока, собирање на желадии, незаконско собирање на други производи од шумата и други форми на оштетување на шумите.

⁷⁸ Заради спречување на пожарите, Јавното претпријатие за управување со шумите „Македонски шуми“ подготвува годишни планови за работа за спречување на пожарите и поднесува годишни извештаи за пожарите што се случиле и за штетите што настанале од нив.

⁷⁹ Соработка помеѓу Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство и ЈП за управување со шумите „Македонски шуми“

- ✓ Отсуство на постојан финансиски механизам во овој сектор, како и услови за одржливо стопанисување со шумите
- ✓ Уништување на шумите од бесправно сечење, што како последица создава услови за ерозивни процеси
- ✓ Голем процент на шумски пожари
- ✓ Биотски фактори (инсекти и габи) кои го намалуваат квалитетот на шумите
- ✓ Негативно влијание на урбанизацијата
- ✓ Неконтролирана експлоатација на дрвната маса на одредени локации
- ✓ Недостаток на систем за сертификација на шумите кој треба да помогне во одржливиот развој и управување во шумарството

Цели

Ц1 Имплементација на интегрална политика за шумарството, заснована на принципите на одржлив развој

Индикатори:

- Усвоени принципи на одржлив развој во овој сектор
- Степен во којшто овие принципи се вградени во политиката за шумарството

Мерки

M1 Воведување на добри практики и постапки за одржливо управување со шумите

Индикатори:

- Подготвени, до оперативен ниво, добри практики и постапки за одржливо управување со шумите
- Степен до којшто овие практики се имплементираат во пракса, во шумарството

M2 Подобрување на контролата на ерозијата

Индикатори:

- Утврдена јасна слика на посебните области со интензивна ерозија и нивно нанесување на карта
- Подготвени мерки за намалување на ерозијата во проблематичните области
- Имплементирани и спроведени мерки за намалување на ерозијата во проблематичните области

M3 Подобрување на заштитата од шумски пожари

Индикатори:

- Број на шумски пожари годишно
- Површина уништена со шумски пожари секоја година (со оглед на тоа што заштитата не може да ги елиминира пожарите, но може да ја ограничи површината во случај на пожар)

M4: Зајакнување на правните и институционалните капацитети за управување со шумите

Индикатори:

- Подготвен план за зајакнување на правните и институционалните капацитети за управување со шумите
- Степен на реализација на планот за градење на капацитети

Акции

Цел	Мерки и активности	Ниво и учесници	Врска со другите сектори	Врска со директиви, договори, стратегии и останати документи на ЕУ	Параметар за мониторинг / индикатор

Ц _{1,2}	М _{1,4}	Изготвување на Национална стратегија за одржлив развој на шумарството (во фаза на подготвување) Зажакнување на капацитетите за одржливо управување со шумите Унапредување на Инспекторатот за шуми и шумската полиција Инвентаризација и сертификација на шумите Подобрување на работата на Службата за известување, дијагноза и прогноза и ревизија на постоечките биоиндикативни точки Воведување на Натура 2000 во управувањето со шумите Оценка на потенцијалот за намалување на емисиите на (GHG), преку пошумување, поврзано со имплементација на CDM проекти	Н/МЖСПП МЗШВС Н/МЖСПП МЗШВС	Природа и биодиверзитет Туризам Рурален развој Земјоделство Воздух Климатски промени	2152/2003 СОМ (1999)554 Стратегија за пристапување	-Подготвена Национална стратегија за развој на шумарството -Подготвен план за зајакнување на правните и институционалните капацитети -Степен на реализација на планот за градење на капацитети -Подготвен план за унапредување -Степен на реализација на планот -Подготвен инвентар на шумските ресурси -Воспоставена сертификација -План за подобрување на известувањето -План за ревизија на постојните биоиндикативни точки -Степен на реализација на планот -План за имплементација на Натура 2000 во управувањето со шумите -Степен на реализација на планот - Оценка на потенцијалот за намалување на емисиите на (GHG), преку проекти за пошумување -Дефинирање на потенцијални проекти (или пилот проекти)
Ц _{1,2}	М _{1,3}	Изготвување на Стратегија за заштита од шумски пожари	Н/МЖСПП МЗШВС	Заштита и спасување		-Изготвена Стратегија за заштита од шумски пожари
Ц ₂	М ₂	Воведување на мерки за сведување на најниско можно ниво на површините што страдаат од ерозија	Н/МЖСПП МЗШВС, МТ, МФ	Заштита и спасување, Земјоделство Почви Земјиште		Мерките за намалување на ерозијата во проблематичните области -подготвени -имплементирани и спроведени

4.2.5 Транспорт

Растечкиот обем на транспортот води кон зголемен притисок врз животната средина, и е во тесна врска со климатските промени и губењето на биодиверзитет. Актуелните напори насочени кон спречување на овие трендови во насока на унапредување на животната средина, секако ќе имаат влијание и на развојниот економски и социјален аспект. Гледано од позитивна страна, технолошките подобрувања резултираат со намалување на загадувањето на воздухот од патниот сообраќај и покрај зголемувањето на сообраќајниот обем. Сепак, потребно е континуирано внимание и залагање за да се контролира и да се запре трендот на постојаниот пораст на транспортните активности кои предизвикуваат проблеми во животната средина.

4.2.5.1 Сегашна состојба

Со оглед на тоа што е земја без излез на море и без пристап до главните копнени водни патишта, патничкиот и железничкиот транспорт доминираат во транспортниот сектор на Република Македонија. Само со еден поголем меѓународен аеродром, лоциран во близината на Скопје и еден локален аеродром во Охрид, учеството на воздушниот транспорт е незначително.

Низ земјата поминуваат неколку клучни транспортни и комуникациски правци, кои ги поврзуваат Европа, Средниот Исток и Африка. Два од десетте коридори, идентификувани како јадро на Транс-европската мрежа (TEN) од страна на Европската комисија за транспорт, поминуваат низ

територијата на Република Македонија. Тоа се: Коридорот 8 на ТЕН (или Коридор Исток-запад) и Коридорот 10 на ТЕН (во правец Север-југ). Овие два коридора на ТЕН се прикажани на слика 1.

Слика 4-8 Република Македонија во Транс-европските коридори

Последиците од процесот на транзиција низ која минува Република Македонија кон пазарна економија, се и во насока на промени во побарувачката за транспорт. Имено, од транспорт на стоки со голем обем и ниска вредност (транспортирани, главно, со железница), се преминува кон транспорт на лесни индустриски и агро-индустриски производи со висока вредност. Последниве бараат поспецијализирана, флексибилна и навремена достава, која посоодветно се обезбедува со патен транспорт.

Од аспект на густината и квалитетот на сообраќајот, транспортната инфраструктура суштински заостанува зад земјите на ЕУ. Во таа насока треба да се стори многу во поглед на состојбата на транспортната инфраструктура и нејзината поврзаност со Европските транспортни правци.

Транспортна инфраструктура во РМ	
Вкупна патна мрежа including motorway	9.670 km
- магистрални патишта *)	909 km
- од кои асфалтирани	830 km
- регионални патишта	3.461km
- од кои асфалтирани	2.660 km
- локални патишта	5.300 km
-изградени според стандардите за автопатишта	191 km
Вкупна должина на железничка пруга	925 km
-нормална железничка пруга	697 km
-електрична пруга	233 km

*) Околу 540 km од националната патна мрежа се дел од Европската патна мрежа⁸⁰.

Магистралните и регионалните патишта се во надлежност на Фондот за магистрални и регионални патишта, а локалните патишта се во надлежност на општините.

Железничките коридори нерамномерно ги следат коридорите 10 и 8; делот кон границата со Република Бугарија сеуште е во градба. Железничкиот сектор се соочува со финансиски проблеми и долгови, особено поради проблемите со застарената мрежа и транспортни средства.

Јавниот транспорт е поразвиен само во поголемите градови. Вкупниот број на регистрирани возила во 2002 година бил 444,278, или 218 возила на 1000 жители. Во вкупниот број на возила, патничките возила учествуваат со 88% , од кои повеќе од 82% користат бензин. Пазарот на безоловниот бензин покрива 2/5 од продадениот бензин и има тренд на пораст. Во 2004, побарувачката на гориво во транспортниот сектор е една четвртина од вкупната потрошувачка на енергија во земјата..

⁸⁰ Македонско Јавно-приватно партнерство за патарини, Физибилити студија, Извештај, Bechtel International, октомври, 2001, Министерство за транспорт и врски

4.2.5.2 Притисоци врз животната средина

Транспортниот сектор има значително влијание врз животната средина. Развојот на транспортните активности доведува до загадување на воздухот, водата и почвата, а придонесува и кон емисиите на GHG, создава висок степен на бучава, предизвикува промени во пределот и просторот, вклучувајќи можна деградација на природното и културното наследство и влијание врз биодиверзитетот.

Годишната емисија на SO₂ од подвижни извори во 2002 година изнесувала 19.220 тони. Вкупната годишна емисија на олово во 2003 година била 47 тони Pb. Последна вредност е пресметана врз основа на стандардот за квалитет на горивото од 0,6 Pb/l. Транспортниот сектор, исто така, учествува со 10% во вкупната емисија на стакленички гасови (CO₂, CH₄, и N₂O)⁸¹. Понатаму, транспортот учествува и со мали количества (0,002%) во вкупната емисија на диоксини (како дел од емисиите на POPs)⁸².

Вонредно неповолната старосна структура на моторните возила е главната причина за загадувањето на воздухот и високото ниво на бучава. Просечната старост на возниот парк е 15,5 години, при што 49,7% од возилата се постари од 20 години, додека само 8,8% се нови (до 5 години старост).⁸³

Искористените возила, исто така, претставува сериозен проблем за животната средина. Не постои организиран систем за отстранување на стари возила, а тие честопати се оставаат напуштени и завземаат паркинг простори, пешачки патеки или претставуваат проблем за комуналните служби. Поглавието за отпад подетално го обработува ова прашање, кое исто така е елаборирано во Националниот план за управување со отпад.

Градежната фаза на транспортната мрежа бара голем простор за извршување на активностите, кои, пак, значително влијаат на природата и биодиверзитетот, причинувајќи деградација и фрагментација на земјиштето и живеалиштата. Изградбата на транспортната мрежа во населените места често пати доведува до уништување на спомениците и споменичките целини, додека пак транспортната мрежа надвор од населените места го загрозува постоењето на археолошките локалитети кои се наоѓаат на нејзината траса. Сепак, може да се каже дека сегашната состојба во земјата, во споредба со земјите на ЕУ, е подобра, иако е евидентен тренд на влошување на состојбите.

4.2.5.3 Политичка рамка

Земајќи го предвид главниот приоритет на Македонската влада за пристап во Европската унија и решеноста за приклучување кон Европскиот заеднички транспортен систем, земјата има неодојна потреба од соодветна политика за одржлив развој на транспортниот сектор. Постоечките мерки на економскиот и просторниот развој (вклучувајќи ги и транспортните системи), не се применуваат доследно, а Министерството за транспорт и врски нема документ⁸⁴ за стратешко планирање, со кој би им се пристапило на целите и политиките за повеќенаменска транспортна мрежа. (Потребата од поинтегриран пристап во процесот на користење на земјиштето е во поглавие 4.1.6)

Стратегијата на Владата за железничкиот транспорт е фокусирана на довршување на деловите коишто недостасуваат по должината на транспортните коридори. За жал, овој процес е запрен поради финансиски проблеми. По рестартирањето, оваа стратегија ќе овозможи префрлување на транспортот на стоки од патиштата на железничките пруги, а особено ќе овозможи комбиниран транспорт на стоки. Ваквиот повеќенаменски начин на транспорт на стоки, во суштина, е најдобриот пристап кон одржлив транспорт, бидејќи воведува висок степен на флексибилност.

Од аспект на законодавството, Законот за транспорт и безбедност во сообраќајот и Законот за јавни патишта ја регулираат контролата на емисијата од возилата при регистрирањето и техничкиот преглед, што е задолжително за сите возила еднаш годишно.

Во врска со преземената обврска за отстранување на оловниот бензин, како и усогласување на домашното законодавство со директивите и регулативите на ЕУ, Република Македонија, во 2003 година, изготви Основен План⁸⁵ за отстранување на оловниот бензин.

⁸¹ Инвентар на емисии на стакленички гасови, јули 2002 година, Одделна публикација на Прв национален извештај на Република Македонија за климатските промени

⁸² Национална имплементациона програма за POPs, 2004

⁸³ Министерство за внатрешни работи

⁸⁴ Стратегијата на Владата во врска со патниот под-сектор се фокусира на подигнување на стандардот на главните патишта кон меѓународните стандарди, на оските Исток-Запад и Север-Југ, по должината на коридорите 8 и 10.

⁸⁵ Планот предложен за отстранување на оловниот бензин би можел ефективно да се постигне, доколку се имплементира во две фази: намалување на дозволената содржина на олово во оловниот бензин од 0,6 g/l на 0,15 g/l, и зголемување на учеството на безоловниот бензин во вкупната потрошувачка на бензин; и втората фаза- комплетно исклучување на оловниот бензин од употреба. Оваа фаза би

Суштинско подобрување треба да се очекува со спроведувањето на Законот за животна средина, кој вклучува одредби за ОВЖС, SEA, пристап до информации, итн, што исто така ќе влијае врз транспортниот сектор.

Собранието на Република Македонија го усвои Просторниот план на Република Македонија во 2004 година. Просторниот план, генерално, ја регулира заштитата на животната средина, а во врска со транспортниот сектор особено ја истакнува потребата за надзор над транспортот на опасен отпад и материјали и за имплементирање на мерки за намалување на емисиите во воздухот.

4.2.5.4 Проблеми и приоритети

- ✓ Транспортниот сектор предизвикува загадување на воздухот, водата и почвата и учествува во загадувањето со бучава, а се заканува и на природата, биодиверзитетот и културното наследство.
- ✓ Застарен возен парк
- ✓ Неразвиена железничка инфраструктура
- ✓ Неинтегриран пристап во управување со несреќи
- ✓ Ниско учество на јавниот транспорт
- ✓ Недостаток на стратешки документи

Цели

Ц1: Да се намалат влијанијата врз здравјето на луѓето и врз животната средина од транспортниот сектор

Индикатори:

- Број на луѓе со нарушено здравје поради загадување од сообраќајот
- Оштетување на животната средина
- Број на луѓе засегнати од сообраќајната бучава

Можеби ќе биде тешко да се утврдат некои од наведените индикатори. Но, со оглед на тоа што штетните ефекти од емисиите од транспортот се прилично добро утврдени, би било рационално, наместо горните, да се применат индикатори во форма на поголемите емисии од транспортот:

- Годишни емисии на NOx
- Годишни емисии на честички
- Годишни емисии на SO₂
- Годишни емисии на CO₂

Мерки

M1 Зголемување на достапноста на јавниот транспорт и подобрување на неговиот квалитет

Индикатори:

- Извршена оценка на степенот до којшто подобрениот јавен транспорт ја намалува штетата врз животната средина
- Учество на јавниот транспорт во вкупниот транспорт
- Големина и сигурност на јавната транспортна мрежа
- Честота на јавниот транспорт

M2 Воведување на еколошки поволни решенија во транспортната политика

Индикатори:

- Подготвена идентификацијата на еколошки поволни решенија
- Извршена оценка на трошоците и на добивките од воведувањето на еколошки поволни решенија
- Воведена листа на еколошки поволни решенија

M3: Воведување на економски стимулативни мерки за „почисти,, возила, со цел да се намали бројот на стари возила кои предизвикуваат поголемо загадување

Индикатори:

- Дистрибуција на возилата според староста

започнала во 2006 година, а би требало да се оствари преку мерки и активности за целосна имплементација на Директивата за квалитет на горивото за автомобили Директива 98/70/ЕЕС, и Директива 2003/17/ЕС, со која се менува претходната Директива.

- Вкупни емисии од возила
- Просечна емисија на NOx, CO₂, SO₂ и честички на километар, за целокупниот возен парк

Акции

Цел	Мерки и активности		Ниво и учесници	Врска со другите сектори	Врска со директиви, договори, стратегии и останати документи на ЕУ	Параметар за мониторинг / индикатор
Ц ₁	М ₁	<p>Пилот проект за промовирање на јавниот транспорт во урбаните средини - (определување на тесните грла во градскиот превоз во град Скопје)</p> <p>Зголемување на употребата на еко-автобусите⁸⁶ и понатамошно проширување на пешачките и велосипедските патеки</p> <p>Изградба на заобиколни патишта околу градовите</p> <p>Промовирање на железничкиот транспорт</p>	Н/МТ, МЖСПП, МТВ	Воздух		<p>-Испланиран пилот проект, вклучувајќи мерки за промовирање на јавниот транспорт</p> <p>-Реализиран пилот проект</p> <p>-Анализирани резултати од пилот проектот, особено во однос на влијанието врз животната средина и промената од приватни автомобили</p> <p>-Утврден план за воведување на еко-автобуси</p> <p>-Ревизија на користењето на постојните пешачки и велосипедски патеки, пр: можни подобрувања преку ограничување на паркирањето на велосипедски патеки</p> <p>-Планирање на патниот сообраќај за основниот сообраќај, со посебно внимание на емисиите во градскиот центар</p> <p>-Листа на инвестициони планови за подобра инфраструктура, вклучувајќи влијание врз животната средина</p> <p>-Изградба на инфраструктура во функција на животната средина</p> <p>-Оценка на потенцијалните добивки за животната средина од промовирањето на железничкиот транспорт</p>
Ц ₁	М _{1,2}	Оценка на можностите за воведување на повеќенаменски транспорт	Н/МЖСПП, МТ	Индустрија Земјоделство		-Идентификувани можности за воведување на повеќенаменски транспорт
Ц ₁	М _{1,2,3}	<p>Отстранување на оловниот бензин</p> <p>Постигнување на стандардите на ЕУ за квалитет на горива</p> <p>Промовирање на био-горива</p> <p>Акредитација на лабораторија за квалитет на горива и воведување на мониторинг на</p>	Н/МЖСПП МТ	Воздух	<p>1999/30ЕЗ 82/884/ЕЕЗ</p> <p>98/70/ЕЗ 93/12/ЕЕЗ (99/32/ЕЗ)</p>	<p>-Листа на потребни, а нереализирани акции за целосно спроведување на планот</p> <p>-Листа на потребни акции за спроведување по 2005 година</p> <p>-Подготвен план за постигнување на стандардите на ЕУ за квалитет на горива</p>

⁸⁶ Јавното транспортно претпријатие во Скопје воведува хибридни автобуси кои користат плин и дизел гориво. Двата произведени прототипа на машини употребуваат мешавина 50-50. Се планира во почетната фаза воведување на 30 автобуси, со поддршка од МЖСПП, Канцеларија на Проектот ЛЕАП за Скопје, и Градот Скопје.

		квалитетот на горивата				-Степен на реализација на планот -Оценка на потенцијалите за био-горива -Промовирање на био-горива -Идентификувани релевантни лаборатории -Листа на овластени лаборатории
Ц ₁	М ₂	Развивање упатства и спроведување на оцена на влијанијата на секторот врз животната средина(ОВЖС) Пилот проект: Тестирање на упатствата на Коридорот 8, со акцент на идентификуваното и заштитеното природно и културно наследство	Н/МЖСПП, МТ Н/МЖСПП, МТ, МК	ЕИА		Упатства и спроведување на оцена на влијанијата на секторот врз животната средина(ОВЖС) -подготвени -имплементирани Пилот проект: Тестирање на упатствата на Коридорот 8, со акцент на идентификуваното и заштитеното природно и културно наследство
Ц ₁	М _{2,3}	Ограничување на увозот на половни возила	Н/МЖСПП, МТ, МФ			-Анализирани можностите за ограничување на увозот на половни возила -Реализирано ограничување

4.2.6 Туризам

Главниот предизвик за одржлив развој на туризмот е да се реализираат економските потенцијали, со најмало можно влијание врз животната средина. Ако туризмот не се води правилно од перспектива на животната средина, можат да настапат штети не само за животната средина, односно природните ресурси, туку на подолг рок може да доведе до значително намалување на потенцијали на туристичкиот сектор, со импликации и врз економскиот развој на секторот.

4.2.6.1 Сегашна состојба

Република Македонија ги има сите предуслови⁸⁷ потребни за развој на туристичката дејност, вклучувајќи добро развиена инфраструктура од хотели и други капацитети, со солидна, квалитетна опрема. Но, постои евидентна потреба за реновирање, модернизирање и дополнителна опрема за поголемите капацитети. Покрај ова, процесот на приватизација резултираше со создавање на голем број на мали, приватни угостителски објекти и други сместувачки капацитети, но на повеќето им недостасува соодветна квалитетна комунална инфраструктура (систем на канализација, пречистителни станици за отпадна вода, изградени депонии).

Туристичкиот сектор има релативно ниско учество во националниот БНП од 1,5% во 1997 година до 1,8% во 2003 година Овој сектор вработува околу 14.000⁸⁸ луѓе, главно во хотели и ресторани. Домашниот туризам зазема главно место во целокупниот туристички промет. Посетите на странските туристи се поврзани, главно, со деловни патувања, реализација на семинари и транзитни патувања. Изминатиот четиригодишен период се карактеризираше со преполовување на бројот на туристи и ноќевања, во споредба со 2000 година. Падот се должи, веројатно, на нестабилноста во Регионот и на економската криза. Странската туристичка размена бележеше тренд на зголемување се до 2001 година. Во 2003 година, остварениот прилив на девизни средства преку туризмот, во споредба со одливот на девизни средства во истата година, овозможи позитивен биланс од само 8,5 милиони американски долари. Сепак, ова е за 45% повеќе отколку во 2002 година и претставува највисокиот девизен прилив во последните 15 години.

Евидентна е потребата од селекција и диференцијација на туристичките видови како развојни категории во РМ врз основа на кои ќе се предвидат и мерки за заштита и унапредување на животната

⁸⁷ Во земјата има планини, клисури, пештери, провалии, реки, извори, минерални и термо-минерални води, шуми, ловни предели и игралишта, национални паркови, природни знаменитости, необични предели, дополнително збогатени со живописни села, археолошки наоѓалишта, цркви, манастири, кули, мостови, тврдини, народна и исламска архитектура, етнографски карактеристики и фолклорно богатство (обичаи, песни, игри, носии), и на тој начин нуди единствена можност за привлекување на домашни и странски туристи.

⁸⁸ 14,665 во 2000 година, 14261 во 2001 година, 14064 во 2002 и 13776 во 2003 година

средина. Ваквиот пристап ќе гарантира оптималност во користењето на просторот., односно ќе се базира на предвидувањата на туристичкиот сектор во специфични простори. Речниот, планинскиот, езерскиот и другите видови туризам диференцирани врз критериумите на основна мотивска атрактивност не смеат да се занемарат во процесот на изработка на стратешки документи.

4.2.6.2 Притисоци врз животната средина

Развојот на туристичката дејност може да има негативно влијание врз животната средина, што се рефлектира преку деградација на животната средина. Истовремено, деградацијата на животната средина може да предизвика негативно влијание врз развојот на туризмот.

Главните притисоци врз животната средина од овој сектор може накусо да се претстават на следниот начин:

- ✓ Деградација на пределот, како резултат на несоодветна практика на изградба и дивоградби
- ✓ Губење на ендемската биолошка разновидност и на природните живеалишта, како последица, главно, од неконтролирани активности на луѓето
- ✓ Деградација на културното наследство, како последица од огромниот број на туристи, неконтролираните активности во заштитените области и несоодветните интервенции во културното наследство само заради развој на туризмот
- ✓ Контаминација на почвата, водата и воздухот како резултат на несоодветно ниво на управување со отпадот
- ✓ Загадување на водата поради недоволно предвидена инфраструктура за отпадни води
- ✓ Пораст на загадувањето на воздухот и на бучавата, поради зголемен обем на сообраќајот

4.2.6.3 Политичка рамка

Барањата за заштита на животната средина во туристичката дејност (како и во другите општествени сегменти) делумно се регулирани со Законот за животна средина, Законот за заштита на природата, Законот за управување со отпадот, Законот за квалитет на амбиентниот воздух и Предлог законот за води. Преку законодавството, со кое се регулира издавањето на лиценци и категоризацијата, во земјата се воведоа меѓународните норми и стандарди во оваа област. Понатамошниот развој на национална стратегија за туризам заснован на принципите на одржливиот развој ќе придонесе за развивање на овој сектор, со настојување животната средина да се зачува како еден од највредните ресурси, а со тоа ќе се истрагира и патот кон промовирање на руралниот туризам и обезбедување на позитивни ефекти и во другите сектори, т.е. подобрување на руралниот развој, користење на домашни земјоделски производи, подобрување на инфраструктурата, итн.

Просторниот план на РМ, просторните планови и вториот НЕАП треба во иднина да ја имаат во предвид и воспоставувањето на постапката за туристичка валоризација и планирање на просторот во рамките на урбанистичките реченија кои би следеле.

4.2.6.4 Проблеми и приоритети

Најзначајните проблеми и приоритети во секторот туризам вклучуваат:

- ✓ Недостаток на сеопфатна национална стратегија за развој на туризмот;
- ✓ Недоволно и несоодветно ниво на развој на комунална инфраструктура (пречистителни станици за отпадни води, собирни системи, депонии, итн.) и туристички капацитети
- ✓ Отсуство на финансиски механизми за стимулирање на одржлив развој на туристичката дејност
- ✓ Недоволна стапка на користење на туристичките потенцијали во земјата (еко-туризам, манастирски, планински, селски и други видови туризам)
- ✓ Недоволно посветено внимание на прашањето на заштита на културното наследство
- ✓ Недоволна валоризација на културниот предел
- ✓ Потреба од проценка на влијанието на туризмот врз потенцијалните подрачја на Натура 2000
- ✓ Недостаток на осмислени информативно-рекламни материјали за еко-туризам

Цели

Ц1 Интеграција на принципите на одржливиот развој и аспектите на животната средина во секторот туризам

Индикатори:

- Подготвена листа на принципи на одржливиот развој што треба да се интегрираат
- Листа на интегрирани принципи на одржливиот развој

Мерки

M1 Определување на подрачја од приоритетно значење за развој на туризмот

Индикатор:

- Утврдена листа на подрачја од приоритетно значење за развој на туризмот

M2 Поттикнување на размена на најдобра практика меѓу јавните и приватните туристички интереси

Индикатор:

- Утврдена заедничка листа на најдобри практики меѓу јавните и приватните туристички интереси

Акции

Цел	Мерки и активности	Ниво и учесници	Врска со другите сектори	Врска со директиви, договори, стратегии и останати документи на ЕУ	Параметар за мониторинг / индикатор
Ц ₁	<p>M₁</p> <p>Подготовка на национална стратегија за туризам, со посебен акцент на природното и културното наследство и потенцијалите на еко-туризмот</p> <p>Попис на постоечките и потенцијалните туристички ресурси и категоризација според приоритетите за заштита на животната средина</p> <p>Ревитализирање на опустошените делови на туристичките ресурси-идентификација на најважните капацитети-ревитализација како пилот проект</p>	Н/Л МЕ, МК, МЖСПП ЛС	Рурален развој Биодиверзитет		<p>-Подготвена национална стратегија за туризам, со посебен акцент на природното и културното наследство и потенцијалите на еко-туризмот</p> <p>-Извршен Попис на постоечките и потенцијалните туристички ресурси и категоризација според приоритетите за заштита на животната средина</p> <p>-Подготвен план за ревитализирање на опустошените делови на туристичките ресурси-идентификација на најважните капацитети</p> <p>Пилот проект за ревитализација</p> <p>-започнат</p> <p>-завршен</p>
Ц ₁	<p>M_{1,2}</p> <p>Подготвување на пилот проект: Основи за развој на селскиот туризам- село Брајчино, околината на Преспа/ или село</p>	Л/Н МЕ, МК, МЖСПП ЛС	Рурален развој	Стратегија за пристапување	<p>Пилот проект за рурален туризам</p> <p>-подготвен</p> <p>-започнат</p>

		Маловиште, околината на Битола Подготвување на Насоки за одржлив рурален туризам (добра практика)-поврзаност со руралниот развој и земјоделското производство				-завршен Подготвени Насоки за одржлив рурален туризам (добра практика)-поврзаност со руралниот развој и земјоделското производство
Ц ₁	М ₂	Подготвување на економски инструменти и стимулативни мерки за проекти во целни, потенцијално еко-области	Н/МЖСПП МЕ МФ			Подготвени економски инструменти и стимулативни мерки за проекти во целни, потенцијално еко-области
Ц ₁	М ₂	Јавна кампања за еко-туризам и за културно наследство	Н/Л МЖСПП, МЕ, МК, МЛС			-Подготвен план за јавна кампања -степен на реализација на планот

4.2.7 Урбан и рурален развој

4.2.7.1. Урбан развој

Вообичаено, урбаните подрачја се економски најразвиени делови од општеството и се сметаат за најатрактивни за живеење и стопанисување. Истовремено, намалувањето на економските активности во руралните подрачја доведува до дополнителен притисок врз урбаните подрачја, вклучувајќи го и притисокот врз животната средина.

Урбанизацијата се одвиваше побрзо отколку што беше планирано, и денес повеќето градови се соочуваат со лоша урбана инфраструктура, а особено во смисла на снабдувањето со вода и проблеми со управувањето со цврстиот отпад. Во блиска иднина, ќе претставува предизвик да се обезбеди одржлив развој на урбаните подрачја, паралелно со понатамошниот економски развој ориентиран и кон руралните области.

Сегашна состојба

На територијата на Република Македонија, согласно Просторниот план од 2004 година, се регистрирани 1.795 населени места. 29 од нив се регистрирани, односно формираат категорија градски населби. Во западниот дел од земјата, има околу две четвртини од вкупниот број населени места со просечна големина од 13,3 квадратни километри по населба. Во источниот дел има една четвртина, како и во централниот дел со просечна густина од 15.0 -15.9 километри квадратни по населено место. Денес, во Скопје се населени околу четвртина од жителите на земјата. Слични трендови се забележуваат и во Гостивар, Тетово, Куманово и во Битола.

Развојот речиси на сите градови го следи пораст на селата околу нив. Потоа, миграцијата е насочена кон поголемите рурални населби и дневните миграциони движења се во пораст (особено во подрачјето на Скопје, Куманово, Тетово, Гостивар, Охрид Струмица и Велес).

Гоемите градови (Скопје, Битола, Куманово и Тетово) се повеќе ја играат улогата на места за економски развој и инвестирање. Ваквиот развој е дополнително засилен како резултат на растечката невработеност и сиромаштијата во руралните општини. Овие трендови уште ќе ја влошат и претходно постоечката нерамномерност во распределбата на населението и нееднаквоста во пристапот до општествените и инфраструктурните услуги. Ваквиот диспарат не се разреши и покрај развивањето на концептот на децентрализацијата и вложувањето во поддршката на тој концепт. Наследената просторна структура, човечките ресурси и облиците на користење на земјиштето, ќе бидат одлучувачки фактори за идното подготвување и проектирање на одржливи концепти. Со цел да се подобрат карактеристиките на урбаната животна средина и квалитетот на урбаните подрачја, предложени се бројни мерки и активности.

Притисоци врз животната средина

Повеќето домови во градот се поврзани со мрежата за снабдување со вода и соодветни санитарни капацитети. Но, урбанизацијата се одвива многу побрзо од планираното. Како резултат на тоа, повеќето градови имаат проблеми со водоснабдувањето и со управувањето со цврстиот отпад. Особено во Скопје, континуираната урбанизација и порастот во сообраќајот предизвикуваат големи проблеми за животната средина. Забрзаната урбанизација доведува до деградација и на културното наследство, особено во споменичките целини кои се наоѓаат во централните градски подрачја.

Проблемите со квалитетот на воздухот се ограничени на големите урбани подрачја, како што се Велес, Скопје, Битола и Тетово. Загадувањето од транспортниот сектор се зголемува поради

зголеменото користење на патниот транспорт, ниското учество на јавниот транспорт, квалитетот на горивото, застарениот возен парк и недостатоците на постојната патна мрежа во урбаните подрачја и надвор од нив.

Најзначајните проблеми со загадувањето на водата се должат на испуштањето на загадени отпадни води од индустриските постројки и големите градски населби.

Проблемот со отстранувањето на цврстиот неопасен отпад сеуште не е решен на санитарен начин (со исклучок на Скопскиот регион, кадешто е постигнат значителен напредок), а изградбата на пречистителни станици за отпадни води напредува многу бавно (постојните имаат проблеми со одржувањето).

Ако се спореди сегашната состојба, во населените места, со претходните години, се забележува намалување на загадувањето на животната средина од индустријата, што е резултат на намаленото индустриско производство и потрошувачка. Се очекува заживување на економските активности, а со ревитализацијата се очекува да се применат и нови принципи и механизми за заштита на животната средина, односно преку воведување на интегрирани дозволи (ИСКЗ).

Индустриското загадување и недостатоците на кумулативната инфраструктура секако се важни во градовите⁸⁹ и ова како факт не смее да се запостави.

Политичка рамка

Државните и општинските просторни планови беа единствен интегративен документ за определување и планирање на урбаната политика. Од 1982 година, кога беше усвоен првиот државен просторен план, се реализира концептот на децентрализирана урбанизација. Планот од 2004 година ја потврди оваа насока, но се чини дека практиката се разликува од предложената цел за децентрализиран развој.

Законот за животна средина предвидува насоки во процесот на просторно и урбанистичко планирање, одредувајќи дека секој просторен план мора да се развива според постапките на Стратешката оценка на животната средина (СОЖС), што значи дека мора да се изврши оценка на влијанието на планот врз животната средина.

Рамковната програма за развој и реформи, усвоена во 2000 година, има за цел да го забрза економскиот пораст и да ја намали сиромаштијата. Оваа програма влијае врз целите и приоритетите на просторното планирање, преку фискални, општествени и регионални политики за развој, како што се: поддршка за мали и средни претпријатија во економски пасивните региони и економски неразвиените рурални општини во планинските и пограничните подрачја, инвестирање во здравствениот сектор, образованието, социјалната заштита, инфраструктура и заштита на животната средина.

Законот за просторно и урбанистичко планирање (Сл.весник на РМ 52/05) го разбира просторното и урбанистичкото планирање како континуиран процес. Тој е во согласност со Просторниот план на државата, кој предвидува можности и решенија за решавање на сложените просторни проблеми и конфликти во интеракција со развојните процеси, текови и ограничувања.

Во процесот на приближувањето кон практиките и политиките на ЕУ, во моментв, општата стратегија за ревидирање на правниот систем за управување со животната средина, националното законодавство за просторно планирање и управување со земјиштето, има низок приоритет.

Во секој случај, постои потреба за постапно усвојување на политиките, препораките и насоките на ЕУ од оваа област, за да се обезбеди интеграција на аспектите на животната средина во урбаниот развој, во согласност со принципите поставени во 6-тата Акциона програма за животна средина на ЕУ и нејзината тематска Стратегија за урбана животна средина.

Неодамна започнатиот процес на децентрализација наметнува нов предизвик во управувањето со урбаниот развој. Исто така, поради заостанувањето во техничко-технолошкото ниво на индустрискиот развој и неговата ниска акумулативна и репродуктивна способност, ќе биде неопходно државата да обезбеди нови мерки, со цел постигнување на повисоки еколошки перформанси на индустриските инсталации.

Проблеми и приоритети

Главни проблеми се:

- ✓ ниски приходи од различните даноци на локално ниво

⁸⁹ Види поглавје за индустрија и рударство, поглавје за вода, како и поглавје за интегрирани еколошки дозволи (ИСКЗ).

- ✓ несоодветна комунална структура (постапување со цврстиот отпад и отпадните води снабдување со вода, јавен транспорт) и лош квалитет на постоечката опрема
- ✓ незаконско зголемување на градежните реони
- ✓ недоволни капацитети за просторно планирање
- ✓ постојани промени на обработливото земјиште со висок квалитет во градежно земјиште (урбанизација); несоодветен интензитет на употреба на земјиштето на градските градежни реони
- ✓ опустошување на животната средина
- ✓ запоставување на културното наследство во процесот на планирање и реализација
- ✓ колизија меѓу планираната инфраструктура и фактичкото користење на земјиштето
- ✓ негативно влијание врз квалитетот на животот и здравствените аспекти на жителите, итн.

Министерството за животна средина и просторно планирање треба да го зајакне сопствениот капацитет во просторното планирање, за да ја води оваа област. Има потреба од зголемување на капацитетот на кадарот за планирање во државните и локалните администрации, за сите релевантни аспекти на планирањето.

Соработката помеѓу министерствата треба да се подобри и да се систематизира, со цел да се обезбеди комплементарност на секторските програми во рамките на планирањето и развојните активности.

Министерството за локална самоуправа и Министерството за транспорт и врски треба да повторно да ги разгледаат препреките на имплементацијата на локалните планови и да развијат транспарентен систем на координација помеѓу инфраструктурните инвестиции и приватните интереси.

Исто така, потребни се иницијативи за регионална соработка меѓу општините за прашања како што се: транспортот и економскиот развој, за да се обезбеди правилна интеграција на аспектите на животната средина во овие области.

Цели

Ц1 Воспоставување на одржлив урбан развој

Индикатори:

- Подготвена дефиниција на одржливо просторно планирање и управување со градежното земјиште
- Известување за одржливоста на просторното планирање и управувањето со градежното земјиште

Мерки

M1: Да се подобрат и да се ажурираат алатките за урбанистичко планирање, вклучувајќи постепено усогласување со релевантните политики на ЕУ од значење за просторното планирање

Индикатори:

- Оценка на потребните усогласувања во алатките за урбанистичко планирање, со цел да бидат во согласност со релевантните политики на ЕУ
- Потребните усогласувања се имплементирани во алатката за планирање

M2: Да се обезбеди учество на јавноста во сите фази на планирањето и носењето одлуки

Индикатори:

- Развиен процес на одлучување во кој е вклучена јавноста
- Процесот на одлучување во кој е вклучена јавноста се применува

Акции

Цел	Мерки и активности		Ниво и учесници	Врска со другите сектори	Врска со директиви, договори, стратегии и останати документи на ЕУ	Параметар за мониторинг / индикатор
Ц1	M1	Зајакнување на институционалните и човечките капацитети за подобрување и ажурирање на алатките за урбанистичко планирање	Н/Л/МЖСПП, ЛС	Сите сектори		-Извршена оценка на потребните усогласувања на алатките за урбанистичко планирање, со цел да бидат во

		Подготвување на насоки за одржлива урбана политика и подобрување на моделите за урбанистичко планирање Подобрување на стандардите за планирање и усвојување на нови прописи за планирање Развивање на механизми и инструменти за следење на ефективоста на развојните планови и политики				согласност со политиките на ЕУ. -Имплементирани потребните усогласувања. -Подготвени насоки за одржлива урбана политика и подобрување на моделите за урбанистичко планирање Идентификувани нови стандарди за планирање Нови прописи за планирање -подготвени -усвоени Развиени инструменти за следење на ефективоста на развојните планови и политики
Ц ₁	М ₂	Обезбедување на учество на јавноста во сите фази на планирање и одлучување Подготвување на нов и подобрување на постојниот ЛЕАП	Н/Л МЖСПП, ЛС	Индустрија Земјоделство	Стратегија за пристапување	-Развиен процесот на одлучување со учество на јавноста -Процесот на одлучување со учество на јавноста во функција Подготвен нов ЛЕАП

4.2.7.2 Рурален развој

Само со доволно развиени рурални подрачја може да се постигне одржлив развој во едно општество. Помеѓу другото, ова значи да се заштитат пределот, биодиверзитетот и природните вредности, како и добро да се организираат и да се управуваат земјоделските и шумарските активности. Истовремено, развиените рурални подрачја придонесуваат кон намалување на притисоците врз урбаните подрачја (миграција на населението). За да се обезбедат подобри животни услови, паралелно со стимулирањето на економскиот развој, од пресудно значење е да се подобри комуналната инфраструктура (транспорт, училишта, здравствена заштита, управување со отпад и пречистување на отпадни води).

Сегашна состојба

Повеќе од 750.000 жители живеат во 1,742 рурални населби. Селата се со компактна структура и од географска гледна точка, повеќе од 70% од нив имаат добри услови за развој, со тоа што се лоцирани во рамници (38%) и на ридести подрачја (40%). Но, постои значителен број на села коишто се лоцирани во планинските предели (22%).

Речиси една третина од селата се прилично мали, со по сто жители, а околу 140 се напуштени. Одливот на населението од широки области е најприсутен од планинските подрачја. Економски одржани се селата со 2000 до 5000 жители, распространети во подрачјата кои гравитираат кон градовите.

Повеќе од 46% од руралните населби се лоцирани во западниот дел од земјата. Овие општини се економски живи, со релативно добро развиен систем на земјоделско производство. Исто така, ова е карактеристично и за општините во јужниот дел (Струмица и Гевгелија).

Процесот на опаѓање на земјоделското производство беше силно присутен и сеуште е. Во периодот од 1971-1994 година, бројот на земјоделци се намалил за 65%. Овој тренд продолжи и во наредните десетина години. Околу 80% од домаќинствата во руралните подрачја имаат помалку од три хектари земја. Фрагментираноста на обработливото земјиште во долините е посебен проблем за развојот на земјоделството, а бројот на население кое се занимава со земјоделие постојано опаѓа. Генерално, основната инфраструктура и инсталациите (снабдување со вода, канализација и пречистување на отпадни води, патишта, струја), не се доволни во руралните подрачја. Другите видови инфраструктура (училишта, здравствена заштита, културни институции), исто така, неретко се недоволно развиени.

Руралната економија е слаба-статистиката покажува дека само 30% од домаќинствата имаат примања кои ги задоволуваат нивните потреби.

Во насока на унапредување на економскиот развој во руралните подрачја беа преземени одредени активности. Во деведесеттите, постоеја планови за развој на големи подрачја како што е Мариово или граничните подрачја. По 2000 година, се подготвија пилот проекти за одредени помали градови и села. Особено внимание му е посветено на развојот и воведувањето на органското земјоделство.

Притисоци врз животната средина

Влијанието на горенаведените процеси на намалувањето на бројот на населението во руралните подрачја и напуштањето на населбите имаат повеќекратни последици за животната средина, како и социјални импликации, како што се:

- ✓ деградација на животната средина заради недостаток на комунални услуги (снабдување со вода и канализација, централно греење, управување со отпад, итн.)
- ✓ деградација на недвижното културно наследство како последица на губењето на својата функција
- ✓ промени во намената на земјиштето и загуба на обработливо земјиште
- ✓ последици врз животната средина од земјоделските активности (загадување на почвата, загадување на водата, губење на биодиверзитетот, живеалиштата и пределите)
- ✓ незаконската изградба не е во согласност со природните и културните карактеристики на подрачјето.

Политичка рамка

Беа иницирани различни политики, за да се надминат проблемите во руралните недоволно развиени подрачја. Овде спаѓаат Закон за поттикнување на развојот на стопански недоволно развиени подрачја и Одлуката за утврдување на стопански-недоволно развиени подрачја во периодот од 2003 до 2007 година.

Но, Република Македонија сеуште нема донесено Национална стратегија/план за рурален развој, која ќе понуди сеопфатен и комплексен пристап кон развојот на руралните области. Подготвувањето на оваа стратегија претставува приоритетен проект на Владата. Градењето на капацитети во врска со руралниот развој во Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство се наоѓа во почетен стадиум. Во јануари 2004 година, во Министерството, е основан Сектор за поддршка на земјоделството и рурален развој, а во негов состав е Одделението за рурален развој, со цел да ги дефинира и спроведува мерките на руралната политика за побрз и интегрален развој на руралните средини. Во текот на 2005 година, МЗШВ започна со изработка на Закон и Стратегија за рурален развој, како база за креирање и спроведување интегрирана рурална политика.

Европската Унија, преку проектот на CARDS 2004 “Структурни и правни реформи на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство“ ќе обезбеди техничка помош, со цел да се развие капацитет за планирање и институционален капацитет за модел за рурален развој, усогласен со методите и политиките на ЕУ, со што ќе се обезбеди основа за прифаќање и користење на Структурните фондови на ЕУ. Во Република Македонија не постои единствена институција за спроведување на политиката на руралниот развој, како што е дефинирано во ЕУ.

Неодамна беше изготвена Стратегија за приспособување на македонскиот земјоделско-прехранбен сектор кон заедничката земјоделска политика (CAP) на ЕУ (описана во делот за земјоделство). Серија на проекти и мерки, во функција на унапредување на руралниот развој и промовирање на практика на органско земјоделство⁹⁰ не се реализирани.

Проблеми и приоритети

Може да се истакнат следните приоритетни проблеми:

- ✓ непостоењето на Национална стратегија за рурален развој

⁹⁰ Проект за рурален развој на јужните и источните региони – ИФAD 1; Проект за финансиски услуги во земјоделството – ИФAD 2; Програма за зголемување на производство на храна во РМ; Финансиска поддршка за организирање на саемски изложби и манифестации; Финансиска поддршка за земјоделски здруженија; Наводнување и одводнување на земјоделско земјиште со хидромелеоративни системи и управување со водните ресурси; Поттикнување на развојот во стопански недоволно развиените подрачја; Органско земјоделско производство; Пошумивање, одгледување и заштита на шумите; Одгледување, размножување, заштита и користење на дивечот; Ревитализација на селата; Електрификација на селата

- ✓ непостоењето на единствени критериуми за дефинирање на рурални подрачја, проследено со ограничените статистички податоци за проблематиката
- ✓ отсуство на потврда на важноста на руралните подрачја за заштита на природата, биодиверзитетот и културното наследство
- ✓ недоволни и неквалитетни инфраструктура и инсталации: снабдување со вода, канализациски системи и преработување на отпадот, патишта и централно греење
- ✓ отсуство на насочени мерки за развој на земјоделството и заштита на животната средина и недостаток на интегрирање на аспектите на животната средина во руралните планови за развој, регионалните земјоделски политики и заштитата на природата и биодиверзитетот;
- ✓ бавна имплементација на концептот за добра земјоделска практика и концептот на органско земјоделство;
- ✓ недостаток на политика за запирање на фрагментацијата на обработливото земјиште
- ✓ недостаток на практика на добро управување со земјиштето и политики за одржување на руралните предели
- ✓ недостаток на човечки капацитети во повеќето сегменти на руралното планирање
- ✓ ниско ниво на стопански можности

Цели

Ц1 Воспоставување на економски ефикасен, балансиран и еколошки здрав развој на руралните подрачја

Мерки

M1: Изготвување и имплементација на Национална стратегија за рурален развој

Индикатори:

- Подготвена Национална стратегија за рурален развој
- Имплементирана Национална стратегија за рурален развој

Акции

Цел	Мерки и активности	Ниво и учесници	Врска со другите сектори	Врска со директиви, договори, стратегии и останати документи на ЕУ	Параметар за мониторинг / индикатор
Ц ₁	<p>M₁</p> <p>Подготвување и спроведување на Национална стратегија за рурален развој</p> <p>Изработка на Закон за рурален развој</p> <p>Воспоставување на Агенција за рурален развој</p> <p>Идентификација и имплементација на пилот/демонстрациони проекти за рурален развој</p>	Н/МЗШВ, МЖСПП, МК, МТВ, ЛС	Земјоделие, економија, транспорт, култура		<p>-Подготвена Национална стратегија за рурален развој</p> <p>-Имплементирана Национална стратегија за рурален развој</p> <p>-идентификација на проекти</p> <p>-имплементација</p>

5 УПРАВУВАЊЕ СО РИЗИЦИ И ХАВАРИИ

5.1 Индустриски ризици и хаварији

Индустриските ризици и хаварији претставуваат важни потенцијални влијанија врз животната средина, понекогаш со катастрофални последици (Директива SEVESO). Токму затоа, соодветното управување со ризиците претставува клучен предуслов за обезбедување на одржливи еколошки поволни индустриски активности, што може да помогне да се избегнат неочекувани хаварији, како резултат на непотребно изложување на ризик.

5.1.1 Сегашна состојба

Интегриран систем за управување со ризици и хаварији во РМ сеуште не е воспоставен. Во прилог на оваа констатација е и фактот што сеуште не постои релевантна база на податоци / или регистар на можни предизвикувачи / оператори на хаварији. Иако ова прашање делумно е опфатено со постојната законска регулатива, а секако и со новиот Закон за животна средина, дополнително ќе треба да се превземат мерки за воспоставување на систем за управување со ризици и хаварији, како на национално ниво, така и во прекуграничен контекст.

5.1.2 Политичка рамка

Начинот на постапување на надлежните органи во РМ при индустриските ризици и хаварији може да се класифицираат во три групи на активности и тоа: претходни, контролни и активности за време на хаварија и по хаварија. Овие активности се пропишани со: Законот за животна средина, Законот за заштита и спасување, Законот за заштита при работа, Законот за заштита од експлозивни материји и Законот за складирање и заштита од запални течности и гасови.. Контролата на индустриските ризици и хаварији се регулира со Законот за животна средина, Поглавје за спречување и контрола на хавариите со присуство на опасни супстанции, во којшто е транспонирана Директивата на ЕУ 96/82/ЕЗ – за контрола на големите хаварији (позната како Директива SEVESO II). Во ова Поглавје, Законот за животна средина ги дефинира видовите на активности што се вршат во системите за производство, транспорт и складирање, за кои од операторите се бара да ги преземат сите неопходни мерки на спречување на хавариите и за ограничување на нивните последици врз здравјето на луѓето и животната средина (планови за вонредни состојби – мерки кои треба да се превземат во случај на хаварија). Поглавјето, исто така, пропишува обврска за операторите да го известуваат МЖСПП за превземените мерки во врска со системите во кои се присутни опасни супстанции (извештај за мерките за безбедност). Операторот е должен за предвидените мерки во случај на хаварија, да ги информира лицата на кои би влијала хаваријата предизвикана од системот. Во случај на хаварија, операторот веднаш треба да го известат МЖСПП. Исто така операторот треба да изготви внатрешен план за вонредни состојби со соодветни мерки, врз основа на кои општините и градот Скопје треба да подготват надворешен план за вонредни состојби.

Министерството, согласно законот треба да воспостави и одржува Регистар на системите и да води евиденција на настанатите хаварији, врз основа на добиените известувања Преку подзаконски акти, Законот го овластува МЖСПП да го ограничи присуството на опасни супстанции што се користат во гореспоменатите активности, како што пропишува Директивата 96/82/ЕС. Во случај на хаварија на систем со ефекти во прекуграничен контекст, МЖСПП треба да ги достави на сите потенцијално засегнати држави сите информации потребни за превземање на мерки за безбедност.

Република Македонија е потписничка на Конвенцијата за навремено известување за нуклеарни хаварији од 1986 година, ратификувана со Закон за ратификација⁹¹. Конвенцијата беше прифатена на 20.09.1996 година, по пат на сукцесија, а стапи на сила на 17.11.1991 година.

УНЕЦЕ Конвенцијата за прекуграничен ефект од индустриски хаварији сеуште не е ратификувана од страна на РМ. МЖСПП во текот на 2005 започна со континуирано следење на активностите во

⁹¹ објавен во „Службен лист на СФРЈ“ бр. 15/89

рамките на конвенцијата и планира да ја започне постапката за нејзината ратификација во текот на 2006 година

5.1.3 Проблеми и приоритети

- ✓ Недоозакружен процес на транспонирање на Севесо Директивата и, како уште позначајно, спроведување на транспонираните законски прописи.
- ✓ Недоволно ниво на свет и квалификуваност на ниво на оператори, вработени и граѓани за соодветна заштита од ризици и за имплементација на директивата
- ✓ Недостаток на ресурси за спроведување и контрола во случај на хаварии

Цел

Ц1: Намалување на ризикот и ограничување на последиците од индустриските хаварии преку обезбедување на посебни постапки за спречување, предупредување и реакција на индустриските хаварии во согласност со Директивата SEVESO II и релевантните подзаконски акти до 2010 година.

Индикатори:

- Листа на потенцијални ризици од хаварии
- Оценка на ризикот од хаварии
- Оценка на последиците од евентуални најпесимистички предвидени хаварии

Мерки

M1: Идентификација на индустриските активности со потенцијален ризик од хаварии, со присуство на опасни супстанции во согласност со барањата на Директивата SEVESO II

Индикатори:

- Листа на индустриски активности со потенцијален ризик од хаварии со присуство на опасни супстанции
- Оценка на ризикот од хаварии
- Оценка на последиците од евентуални најпесимистички предвидени хаварии

Акции

Цел	Мерки и активности	Ниво и учесници	Врска со другите сектори	Врска со директиви, договори, стратегии и останати документи на ЕУ	Параметар за мониторинг / индикатор
Ц ₁	<p>M₁</p> <p>Усвојување на Директивата SEVESO II и релевантните подзаконски акти и воспоставување на систем на заштита од големи хаварии и нивно спречување</p> <p>Зајакнување на институционалните и човечките капацитети за воведување на Извештај за безбедноста, Систем за управување со безбедноста и План за вонредни состојби</p> <p>Примена на инспекциски систем и подобрување на соработката помеѓу различните инспекциски служби</p> <p>Акции за развивање на свест, обука и едукација со цел да се подобри нивото на самозаштита на граѓаните</p> <p>Ратификација на Конвенција за прекугранични ефекти од индустриски хаварии</p>	<p>Н/Л</p> <p>МЖСПП, Дирекција за заштита и сасување, МО, МЗ, општински индустрија</p>	<p>Здравство</p> <p>Цивилна заштита</p> <p>Индустрија</p>	<p>98/82/E3</p> <p>2003/105/EE3</p> <p>98/685/E3</p>	<p>-Усвоени Директивата SEVESO II и релевантните подзаконски акти</p> <p>Систем на заштита од големи хаварии и нивно спречување</p> <p>-во тек на изработка</p> <p>-воспоставен</p> <p>-Подготвен план за зајакнување на институционалните и човечките капацитети за воведување на Извештај за безбедноста, Систем за управување со безбедноста и План за вонредни состојби</p> <p>-Степен на реализација на планот</p> <p>-Воспоставена примена на инспекциски систем</p> <p>-Извршена оценка на мерките за подобрување на соработката помеѓу различните инспекторати</p> <p>-Реализирани мерки</p>

						-Планирање на акции за развивање на свест, обука и едукација со цел да се подобри нивото на самозаштита на граѓаните -подготвено -реализирано -усвојување на акт за ратификација
Ц ₁	М ₁	Подготвување на насоки и подобрување на практиката на воведување на прашањата за управување со ризици и безбедно управување во ОВЖС и во политиките за планирање на намената на земјиштето (просторно планирање)	МЖСПП, МЗШВ	Земјоделие	Управување со ризик од поплави-спречување на поплави, заштита од поплави и ублажување на ефектите од нив	-Подготвени насоки за воведување на прашањата за управување со ризици и безбедно управување во ОВЖС и во политиките за планирање на намената на земјиштето -имплементирани

5.2 Безбедно управување со хемикалии и биосигурност

Управувањето со хемикалиите и биосигурноста вклучуваат широк опсег на доброволни и регулаторни активности поврзани со безбедно и еколошки здраво произведување, дистрибуирање, постапување и одлагање на хемиски и биолошки производи, полупроизводи и отпадоци. Овде спаѓаат испитување на производите заради оценување на опасноста, оценување на потенцијалната изложеност на производите при наменската употреба со цел да се идентификуваат и да се управуваат ризиците, регистрирање на нови производи кај соодветните органи и известување на сите заинтересирани страни за потенцијалните опасности и за постапките за безбедно ракување.

Прашањето на биосигурност е релативно нов проблем во животната средина, поради што е проследен со недостаток на општ, стандардизиран пристап. Но, брзиот развој бара преземање на акција, со цел оваа област да се контролира и да се управува на соодветен начин.

5.2.1 Безбедно управување со хемикалии

5.2.1.1 Сегашна состојба

Хемиската индустрија учествува со 9,13% во целокупното индустриско производство на Република Македонија, од кои околу 75% од производството се извезува. Постојните индустриски капацитети се во состојба да произведуваат значајни количества на различни производи⁹². Во оваа област ќе се иницираат значајни, долгорочни активности, со цел да се сведе на најниско можно ниво ризикот поврзан со хемикалиите и да се заштити здравјето на работниците и на потрошувачите, како и да се избегне оштетување на животната средина. Исто така, напорите ќе бидат насочени и кон постапно отстранување и замена на најопасните супстанции, со цел да се постигне согласност со барањата на ЕУ во оваа област.

5.2.1.2 Политичка рамка

Во моментот не постои стратегија за управување со хемикалиите, ниту рамковен закон за регулирање на управувањето со хемикалиите во согласност со прописите на ЕУ и практиката на здраво управување (започнати се иницијални активности за изработка на рамковен Закон за хемикалии). Надлежностите за управување со хемикалии не се јасно распределени помеѓу инволвираните институции.

Во постојната национална законска регулатива не постои термин „хемикалија“ на начин што е дефиниран во регулативата на ЕУ. Постојната законска регулатива⁹³ регулира управување со отрови,

⁹² Сулфурна киселина 115,000 тони; фосфорна киселина 40,000 тони, монохлорна оцетна киселина 5,000 тони, хемикалии за заштита на растенијата 8,000 тони; NPK губрива 120,000 тони, полиакрил-нитрилни влакна 10,000 тони, PVC 48,000 тони; PVC гранулати и соединенија 24,000 тони; PVC цевки 10,000 тони, лекови 800 тони; детергенти 30,000 тони; производство на различни пластични производи 30,000 тони; полиуретански пени 5,000 тони. (Извор: НПИ [Национален план за имплементација] за намалување и елиминација на POP (неразградливи органски загадувачки материји) во Република Македонија)

⁹³ Закон за производство на отрови, Закон за промет со отрови, Закон за заштита на растенијата, Закон за квалитет и контрола на квалитетот на вештачките губрива и подзаконските акти.

средства за заштита на растенијата, вештачки ѓубрива, експлозивни, запални течности и гасови, опасни супстанции и производи, супстанции што ја осиромашуваат озонската обвивка, неразградливи органски загадувачки материји, итн. Тука, генерално, спаѓаат посебните хемиски производи, како што се други средства за заштита на растенијата, лекови и детергенти.

Постапката за пристапување кон Ротердамската конвенција за постапката за издавање согласност заснована на претходна размена на информации за одредени опасни хемикалии и пестициди во меѓународната трговија (PIC), сеуште не е започната, а пристапувањето се поврзува со подготвувањето на Национална стратегијата за здраво управување со хемикалии (2008 година) и со усвојувањето на Законот за хемикалии (2007 година)⁹⁴. Законот ќе регулира регистрација на „нови“ хемиски супстанции, оценување на нови и постојни хемикалии, администрација на регистрот на хемикалии, размена на информации за нив, услови за производство, дистрибуција заради продажба и употреба, класификација, етикетирање и пакување на хемикалиите, врз основа на оценката на ризикот, како и условите, надлежностите и мерките за соодветно постапување.

Република Македонија е Страна на Стокхолмската конвенција за неразградливи органски загадувачи (POPs) од март 2004 година⁹⁵. Пред ратификацијата, Република Македонија изготви Национален план за имплементација за намалување и елиминација на POPs.

Република Македонија ќе ги следи внимателно основните елементи на предложениот режим на ЕУ - REACH⁹⁶, со оглед на тоа што ќе има големо влијание на идната национална политика и законска регулатива.

5.2.1.3 Проблеми и приоритети

- ✓ Нема дефинирани стратешки насоки за управување со хемикалии
- ✓ Сеуште не е утврдена институционалната поставеност за управување со хемикалии за исполнување на барањата на ЕУ
- ✓ Постојното национално законодавство не е во согласност со сегашната и со идната законска регулатива на Европската заедница.
- ✓ Не постои сеопфатен, редовно ажуриран регистар за хемикалии
- ✓ Оценката на ризикот од аспект на животната средина не се врши целосно
- ✓ Одредбите за класификација и пакување и за етикетирање се делумно во согласност со стандардите на ЕУ.
- ✓ Не постои постапка за согласност заснована на претходна размена на информации
- ✓ Не постои надлежен орган за известување за „новите“ супстанции
- ✓ Недоследност во однос на практичните барања за компаниите коишто управуваат со ризикот

Цели

Ц1: Намалување на ризикот во процесот на управување со хемикалии со цел заштита на здравјето на луѓето и животната средина

Индикатори:

- Усвоен закон за управување со хемикалии
- Развиена стратегија за управување со хемикалии

Мерки

М1: Да се подобри законската, институционалната и техничката поставеност за безбедно управување со хемикалиите со воспоставување на нови механизми

Индикатори:

- Подготвен план за подобрување на законската, институционалната и техничката поставеност (да/не)

⁹⁴ Усвојувањето на новиот Закон за хемикалии е во согласност со Акциониот план за европско партнерство и Националната програма за приближување на националното законодавство кон ЕУ, предвидено за 2007 година. Констатирано е преклопување на надлежностите во две поглавја на НППЗ во однос на оваа проблематика

⁹⁵ („Службен весник на РМ“ бр. 17/04)

⁹⁶ Registration, Evaluation and Authorisation of Chemicals = Регистрација, оценување и овластување за хемикалии

REACH ќе замени над 40 постојни Директиви и Регулации, со тоа што ќе биде еден, единствен интегриран систем за регистрација, оценување и овластување за хемикалиите. Со REACH се завршува разликувањето на „нови“ и „постојни“ хемикалии и товарот на обезбедување докази се пренесува од јавните органи на индустријата, за обезбедување на сигурност на хемикалиите на пазарот

- Утврдени приоритети за остварување на целта (да/не)
- Степен на реализација на приоритети

Акции

Цел	Мерки и активности	Ниво и учесници	Врска со другите сектори	Врска со директиви, договори, стратегии и останати документи на ЕУ	Параметар за мониторинг / индикатор	
Ц ₁	М ₁	Започнување на активности за ратификација на Конвенцијата за PIC	Н/МЖСПП, МЗ, МЗШВ, МЕ, МВР	Земјоделие, здравство, индустрија, воздух, вода, почва	Ротердамската конвенција за постапката за издавање согласност заснована на претходна размена на информации за одредени опасни хемикалии и пестициди во меѓународната трговија	-Извршена идентификација на потребните активности -Започнати потребните активности
Ц ₁	М ₁	Воспоставување на систем за безбедно управување со хемикалии Институционално зајакнување и градење на капацитети за безбедно управување со хемикалии-формирање на национално тело за управување со хемикалии	Н/МЖСПП, МЗ (Биро за лекови, ДСЗИ, ДХ), МЗШВ, МЕ, МВР, МТВ, МО, Дирекција за заштита и спасување, бизнис сектор	Земјоделие, здравство, индустрија, воздух, вода, почва, индустриски ризици	Постојно законодавство на ЕУ, REACH, НППЗ-подпоглавие хемикалии	Систем за безбедно управување -проектиран -развиен -во примена -Идентификација на потребите за јакнење на капацитети -Извршено градење на капацитети во МЖСПП -Формирано национално тело за управување со хемикалии
Ц ₁	М ₁	Подготвување на Закон за хемикалии, до 2007 година, во согласност со клучните Директиви на ЕУ, имајќи го предвид развивањето на режимот на ЕУ- REACH	Н/МЖСПП, МЗ		Постојно законодавство на ЕУ, REACH, НППА-подпоглавие хемикалии	-Извршена и објавена оценка на потребната законска поставеност за да се постигне согласност со Директивите на ЕУ и со REACH -Подготвен предлог за нов закон за хемикалии
Ц ₁	М ₁	Воспоставување на интегрален инвентар на хемикалии	Н/МЖСПП, МЗ, МЗШВ, МВР, МО, МЕ, МТВ	Здравство Индустрija Земјоделство Транспорт Мониторинг Сите медиуми	Постојно законодавство на ЕУ, REACH, НППЗ-подпоглавие хемикалии	-Воспоставен инвентар на хемикалии
Ц ₁	М ₂	Воведување на еко-токсиколошки стандарди и постапки за оценка на ризикот од аспект на животната средина	Н/МЖСПП, МЗ	Здравство Земјоделство	Постојно законодавство на ЕУ, REACH, НППЗ-подпоглавие хемикалии	Еко-токсиколошките стандарди и постапките за оценка на ризикот од аспект на животната средина применети во оценките на ризикот
Ц ₁	М ₂	Обезбедување насоки за практичните барања за компаниите коишто управуваат со ризикот	Н/МЖСПП, МЕ, Стопанска комора	Индустрija		-Подготвени насоки за компаниите коишто управуваат со ризикот -Насоките доставени до релевантните компании

5.2.2 Биосигурност

5.2.2.1 Сегашна состојба

До денес, во Република Македонија се посветуваше малку внимание на прашањето на биосигурноста, односно на обидите за намалување и редуцирање на ризикот од употребата на генетски модифицираните организми (ГМО), кој се производ на употребата на модерната биотехнологија.

5.2.2.2 Политичка рамка

Не постои посебен закон за регулирање на проблематиката на генетски модифицираните организми (ГМО). Треба да се донесе законска регулатива во врска со управувањето на ГМО и на производите кои содржат ГМО, мерки за спречување и намалување на негативните ефекти врз животната средина и врз животот и здравјето на луѓето како последица на ограниченото користење на ГМО, намерното ослободување на ГМО во животната средина или пуштањето на производи што содржат или се состојат од ГМО.

МЖСПП е надлежен орган за имплементација на Конвенцијата за биолошка разновидност, која е ратификувана од Република Македонија⁹⁷. Како обврска според оваа Конвенција, во јануари 2004 година беше усвоена Националната стратегија за биолошка разновидност со Акционен план.

Што се однесува до генетски модифицираните организми, овој Акционен план ја посочува потребата за подготвување на посебен Закон за генетски модифицирани организми и ратификација на Картагенскиот протокол за биосигурност, којшто е ратификуван од Република Македонија во 2005 година (сл.весник 40/05). Покрај ова, завршен е УНЕП/ГЕФ проектот „Развој на национални рамки за биосигурност“, кој резултираше со изготвена национална рамка за биосигурност.

Според Програмата за приближување на националното законодавство кон Европската унија и Акциониот план за европско партнерство, усвојувањето на законот за генетски модифицирани организми е предвидено за 2007 година.

Законот за заштита на природата⁹⁸ во врска со ГМО, а со цел да се спречи намалување на негативните ефекти врз животната средина и врз животот и здравјето на луѓето ја утврдува потребата за изработка на посебен закон за ГМО. Според Законот за животна средина секој без притоа да го докажува својот интерес има право на пристап на информации за животната средина, вклучувајќи ги и информациите кои се однесуваат на ГМО.

Покрај веќе наведените закони, во РМ постојат неколку закони со кои директно или индиректно се регулираат прашањата од област на ГМО, а се однесуваат на областите земјоделство (вклучувајќи ветерина), медицина и заштита на здравјето на луѓето, фармација, економија, финансии, транспорт и врски, како и безбедност на храната и производите и материјалите што доаѓаат во контакт со храната.

5.2.2.3 Проблеми и приоритети

- ✓ Недостаток на соодветна легислатива, како и систем за примена на постапки за ГМО
- ✓ Непостоење на назначено меѓу-институционално тело со надлежност за управување со ГМО, како и научно тело
- ✓ Непостоење на ВСН (ККБ-клириншка куќа за биосигурност)
- ✓ Недостаток на регистер на ГМО
- ✓ Ниско ниво на размена на информации со јавноста
- ✓ Недостаток на релевантни податоци за намерно ослободување на ГМО во животната средина
- ✓ Ниско ниво на знаења и капацитети за инспекција на ГМО

Цел

Ц1 Да се обезбеди безбедно управување со ГМО

Индикатори:

- Донесување на посебен закон за ГМО

Мерки

М1: Да се воспостави законска, институционална и техничка поставеност за безбедно управување со ГМО

⁹⁷ „Службен весник на РМ“ бр. 54/97

⁹⁸ „Службен весник на РМ“ бр. 67/04

Акции

Цел	Мерки и активности		Ниво и учесници	Врска со другите сектори	Врска со директиви, договори, стратегии и останати документи на ЕУ	Параметар за мониторинг / индикатор
Ц ₁	М ₁	Подготовка и усвојување на Закон за ГМО	Н/МЖСПП, МЗ, МЗШВ, научни и образовни институции	Биодиверзитет Цивилна заштита Здравство Земјоделство Економија	До 2007 год 2001/18/ЕЗ 2002/813/ЕЗ 2003/701/ЕЗ	Закон -подготвен -усвоен -во примена
		Зажакнување на институционалните и човечките капацитети	МЖСПП			-Извршена и објавена оценка на потребите од градење на капацитети -Завршено градење на капацитетите
		Воспоставување на ВСН (ККБ-клириншка куќа за биосигурност)	МЖСПП			-изготвен софтвер за база на податоци
		Имплементација на национална рамка за биосигурност	Н/МЖСПП МЗ, МЗШВ, научни и образовни институции			-реализирани активности
		Воспоставување на механизам за соодветно информирање	Н/МЖСПП			-Идентификуван механизам за соодветно информирање -Механизмот се имплементира

5.3 Заштита од зрачење

Изложеноста на јонизирачко и нејонизирачко зрачење претставува закана за здравјето на човекот. Во исто време, изложеноста на јонизирачко зрачење е најмногу изразена во здравствениот сектор. Оваа дилема околу она што, од една страна, му служи на интересот на човештвото, а истовремено го изложува на ризик, треба да се разреши преку внимателна контрола, оперативно дефинирани критериуми и барања и редовен мониторинг. Нејонизирачкото зрачење, на сличен начин, се поврзува со нешто што денес, помалку или повеќе, се смета за основна потрошувачка.

5.3.1 Јонизирачко зрачење⁹⁹

5.3.1.1 Сегашна состојба

Најголем број на извори на јонизирачко зрачење кои се користат во Република Македонија се во медицината 80%, во индустријата 15% и околу 5% во науката.

Република Македонија нема нуклеарен програм, нуклеарни постројки, ниту нуклеарен материјал на својата територија. Просторниот план донесен во 2004 година од страна на Собранието, во делот за енергетски извори, не предвидува изградба на нуклеарна централа.

5.3.1.2 Политичка рамка

Системот на контролата над примената на изворите на јонизирачко зрачење во Република Македонија, како и заштитата на населението и околината од изложеност или потенцијална изложеност на јонизирачко зрачење, е дефиниран со Законот за заштита од јонизирачко зрачење и радијациона сигурност¹⁰⁰.

Со донесувањето на овој закон и со отпочнувањето на работата на Дирекцијата за радијациона сигурност во мај 2005 година, како независен државен орган, Република Македонија дефинира систем за радијациона заштита и сигурност при користење на изворите на јонизирачко зрачење, базиран на општите принципи:

⁹⁹ Јонизирачкото зрачење претставува електромагнетно или честично зрачење со енергија поголема од 12.4 eV, кое може да ја јонизира материјата низ која што минува и да предизвика оштетувања на клетките од живите организми.

¹⁰⁰ објавен во Службен весник на Република Македонија бр 48 од 2002 година

- 1) принцип на оправданост на работата со извори на јонизирачкото зрачење
- 2) принцип на оптимизација
- 3) принцип на ограничување

Управните и стручните работи поврзани со имплементацијата на базичните принципи за радијациона сигурност, како и деталните услови кои произлегуваат од нив при работна изложеност, медицинска изложеност и изложеност на населението во целина на извори на јонизирачкото зрачење, ги врши Дирекцијата за радијациона сигурност.

Условите под кои можат да се користат изворите на јонизирачко зрачење во Република Македонија како и надзорот над работата над правните лица кои користат извори на јонизирачко зрачење, дефинирани се со истиот закон, со што во поголем дел се имплементирани Директивата на Советот 96/29/Euratom, Директивата на Советот 97/43/Euratom и Основните стандарди за безбедност на Меѓународната Агенцијата за Атомска Енергија (МААЕ).

Во Република Македонија приближно 1300 лица се изложени на јонизирачко зрачење, како резултат на работните активности. Степенот на изложеност на овие лица е под постојан месечен персонален дозиметриски мониторинг, годишна контрола на дозата на јонизирачко зрачење на работните места и медицински прегледи, согласно Правилникот¹⁰¹.

Континуиран мониторинг на радиоактивната контаминација на животната средина се врши согласно Правилник за местата и временските интервали за систематско испитување на содржината на радионуклиди во животната средина со рано откривање и известување за радиоактивна контаминација на животната средина¹⁰² и Правилникот за максималните граници на радиоактивната контаминација на човековата средина и за вршење на деконтаминација¹⁰³.

Согласно Законот за заштита од јонизирачко зрачење и радијациона сигурност и наведените правилници, Републичкиот завод за здравствена заштита (РЗЗЗ) е овластен да врши мерења на степенот на изложеност на јонизирачкото зрачење на лицата кои работат со извори на зрачења, како и на населението; врши проценка на степенот на изложеноста на јонизирачкото зрачење при работа; врши континуирана медицинска контрола и води евиденција за лицата професионално изложени на јонизирачко зрачење и ја следи содржината на радионуклидите во воздухот, земјиштето, водите и храната.

Контролата на производите при увоз или ре-експорт, се врши организирано во соработка со Царинската управа на Република Македонија и Дирекцијата за храна.

Област на загриженост претставува складирањето на изворите на зрачење кои не се во употреба, изворите на јонизирачко зрачење складирани во времени складишта кои во помала или поголема мерка не ги задоволуваат условите за складирање, како и напуштените извори на јонизирачко зрачење. Со цел да се реши проблемот со безбедно складирање на радиоактивните извори и да се избегнат сите можни непланирани ризици од ненамерни озрачувања на поединци или групи на поединци од населението во Република Македонија, во тек е Проект за изградба на Национален склад за ниско и средно радиоактивен отпад. Проектот е под експертски надзор и финансиран од МААЕ, а во реализација на Министерството за животна средина и просторно планирање. Изградбата на Националниот склад согласно сите сигурносни и безбедносни стандарди за складирањето на истрошени извори на јонизирачко зрачење, ќе придонесе да се елиминираат радијационите ризици од бројните времени складишта во Република Македонија.

Во Република Македонија не се врши мониторинг на изложеноста на природниот радиоактивен гас радон и мониторинг на изложеноста на технолошко зголемените концентрации на природни радиоизотопи.

Цели

Ц1 Обезбедување на систем за ефикасна заштита на животната средина од штетните ефекти на јонизирачкото зрачење

Индикатор:

- Оценка на ефективноста на системот за заштита

Мерки

M1 Зајакнување на техничките и човечките ресурси за радијациона сигурност

¹⁰¹ Сл. лист 31/89 год.

¹⁰² Сл. лист 84/91

¹⁰³ Сл. лист 8/87

Индикатори:

- Оценка на потребите за зајакнување на техничките и човечките ресурси за радијациона сигурност
- Зајакнувањето на техничките и човечките ресурси за радијациона сигурност завршено, онаму каде што е потребно

Акции

Цел	Мерки и активности	Ниво и учесници	Врска со другите сектори	Врска со директиви, договори, стратегии и останати документи на ЕУ	Параметар за мониторинг / индикатор
Ц ₁	<p>М₁</p> <p>Јакнење на техничките и кадровски капацитети на Дирекцијата за радијациона сигурност</p> <p>Целосна имплементација на Европската регулатива од аспект на радијационата сигурност и заштита и стандардите на МААЕ</p> <p>Изработка на Национален акционен план за подготвеност и интервенции во случаи на радијациони несреќи</p> <p>Рedefинирање на програмата за редовен мониторинг на јонизирачкото зрачење во животната средина</p> <p>Инсталирање на систем за рано известување на радијациони акциденти од поголем степен и за континуирано следење на состојбата при редовни и вонредните настани</p> <p>Подготовка на подзаконски акти согласно Законот за заштита од јонизирачко зрачење и радијациона сигурност</p>	Н/ДРС, МЖСПП, МЗ	Здравство Сите медиуми	92/3Евроатом 1493/93	<p>-Оценка на потребите за јакнење на техничките и кадровски капацитети за радијациона сигурност</p> <p>-Извршено јакнење на техничките и кадровски капацитети на Дирекцијата за радијациона сигурност</p> <p>-Извршена идентификација на недостатоците во националното законодавство во однос на ЕУ и МААЕ</p> <p>-Подготвени усогласувања на националното законодавство за пополнување на недостатоците</p> <p>-Подготвен Национален акционен план за подготвеност и интервенции во случаи на радијациони несреќи</p> <p>-Подобрени методи и систем за мониторинг</p> <p>-Инсталиран систем за рано известување на радијациони акциденти од поголем степен и за континуирано следење на состојбата при редовни и вонредните настани</p> <p>-Изработени подзаконски акти</p>

5.3.2 Нејонизирачко зрачење¹⁰⁴

5.3.2.1 Сегашна состојба

Во Република Македонија постојат бројни извори на нејонизирачко зрачење: различни UV лампи за терапија и во козметички цели, микробранови печки, радио и ТВ станици, радарски системи, базни станици за мобилна телефонија, високонапонски водови со над 110 kV напон, трафостаници и многу мерни уреди во индустријата.

5.3.2.2 Политичка рамка

Во Република Македонија, ова прашање сеуште не е регулирано законски, ниту пак постои организирана контрола на мерење и надзор над извори на нејонизирачко зрачење.

¹⁰⁴ Нејонизирачкото зрачење е електромагнетно зрачење со енергија на фотони помала од 12,4 eV. Овде спаѓаат: UV зраци, инфрацрвено, видливо зрачење, зрачење од радио бранови во опсег од 10kHz-300kHz, микробраново зрачење во опсег од 300 MHz-300GHz, електромагнетни полиња во опсег од 0 -10 kHz, ласерско зрачење и ултразвук.

Цели

Ц1: Обезбедување на систем за ефикасна заштита и контрола на животната средина во Република Македонија од штетните ефекти на нејонизирачкото зрачење

Индикатор:

- Воспоставен систем за ефикасна заштита и контрола на животната средина во Република Македонија од штетните ефекти на нејонизирачкото зрачење

Мерки

М1 Зајакнување на институционалните, техничките и човечките капацитети за нејонизирачко зрачење

Индикатор:

- Оценка на потребите за зајакнување на институционалните, техничките и човечките капацитети за нејонизирачко зрачење
- Извршено зајакнување на институционалните, техничките и човечките капацитети за нејонизирачко зрачење

Акции

Цел	Мерки и активности	Ниво и учесници	Врска со другите сектори	Врска со директиви, договори, стратегии и останати документи на ЕУ	Параметар за мониторинг / индикатор
Ц ₁	М ₁ Подготвување на законска регулатива за нејонизирачко зрачење Јакнење на институционалните и техничките капацитети Воспоставување на регистар на еколошки оптоварувања од соодветните извори на нејонизирачко зрачење	Н/ДРС МЖСПП, МЗ	Здравство		Подготвена законска регулатива за нејонизирачко зрачење -Оценка на потребите за зајакнување на институционалните, техничките и човечките капацитети за нејонизирачко зрачење -Извршено зајакнување на институционалните, техничките и човечките капацитети за нејонизирачко зрачење Воспоставен регистар на еколошки оптоварувања од соодветните извори на нејонизирачко зрачење

5.4 Заштита и спасување

Целта на заштитата и спасувањето е да помогне во обезбедување на подобра заштита и спасување на луѓето, природните и културните богатства, биодиверзитетот и доброта и објекти од посебно значење во случај на природни непогоди, епидемии, епизотии, елифитотии и други несреќи во мир и воени услови, односно воспоставување на единствен систем за откривање и спречување на настанувањето и отстранувањето на последиците.

5.4.1 Сегашна состојба

Собранието, Владата, Министерството за одбрана и органите на единиците на локална самоуправа се административни тела надлежни за развивање на политика за заштита и спасување. Според новиот Законот за заштита и спасување и Законот за пожарникарство¹⁰⁵, заштитата и спасувањето имаат посебен статус и се во надлежност на Дирекцијата за заштита и спасување која е формирана како независен орган на државната управа. Овој орган е овластен да подготвува, организира и спроведува политика и активности за заштита и спасување на луѓе и материјални добра. Органите на единиците на локалната самоуправа, во соработка и врз основа на претходно добиено мислење од Дирекцијата за заштита и спасување, усвојуваат планови за заштита и спасување на нивната

¹⁰⁵ „Службен весник на РМ“, бр. 36/04, 49/04 и Службен весник на РМ“, бр. 67/04

територија. Улогата на Дирекцијата е да обезбеди усогласеност на локалните планови со документите за заштита и спасување, пропишани со националниот план за вонредни состојби.

5.4.2 Политичка рамка

Општиот пристап и организацијата на заштита и спасување (досега се користеше терминот цивилна заштита) беа регулирани со Законот за одбрана¹⁰⁶, според принципите на масовност и ангажирање на сите државни административни и деловни субјекти, вклучувајќи ги и граѓаните, со обврска за формирање на соодветни единици за цивилна одбрана. Овие единици не беа оперативни, туку пасивни и беа активирани само во постапка на мобилизација. Тие беа мобилизирани само во случаи на многу сериозни несреќи.

Согласно новата регулатива, системот на заштита и спасување покрај внатрешната организација, вклучува и испраќање помош на други земји погодени од големи природни катастрофи и други несреќи, како и примање помош од други земји. Досега, меѓународната соработка на заштита и спасување се развиваше преку Програмата за индивидуално партнерство со НАТО¹⁰⁷, како и во рамките на Третата работна маса на Пактот за стабилност, каде што Република Македонија е дел од Иницијативата за подготвеност за и спречување на катастрофи за Југоисточна Европа (DPPI).

Во врска со ова прашање, Република Македонија ќе треба да изврши постапно хармонизирање со политиките на ЕУ и регулативата на Заедницата. Во оваа област, од големо значење се ЕУ одлуките за воспоставување на правилата и механизмите за соработка во интервенциите, Акциони планови во оваа област, како и SEVESO II директивата (види дел за ризици и хаварии). Во нив се уредуваат прашања поврзани со спречување на индустриските хаварии, како и прашањата за подготвеност и реагирање, и тоа претставува чекор на ЕУ во имплементацијата на Конвенцијата за прекуграничните ефекти од индустриските несреќи. Постапната хармонизација со ЕУ треба да посвети внимание на проширениот Акционен план на Заедницата во областа на заштитата и спасувањето, како и на најновиот развој во врска со предложената Регулација на Советот, како инструмент за брза реакција и подготвеност во сериозни вонредни состојби. Во врска со ова, Законот за животна средина исти така пропишува одредби за спречување на хаварии и ограничување на нивните ефекти врз животната средина и здравјето на луѓето.

Законот за заштита и спасување предвидува изработка на стратешки документи кои треба да дадат политички насоки за развивање на оваа област:

- Национална стратегија за заштита и спасување на РМ
- План за заштита и спасување од настанатите природни непогоди, епидемии, епизотии, епифитотии и други несреќи во РМ
- Проценка на загрозеност од настанатите природни непогоди, епидемии, епизотии, епифитотии и други несреќи во РМ
- Во насока на имплементација на законите од оваа област, во наредниот период предвидено е донесување на низа подзаконски акти.

Цели

Ц1 Обезбедување на интегрален систем за заштита и спасување

Индикатори:

- Ревизија на превентивната заштита и спасување
- Листа на подобрувања извршени за да се обезбеди ефективна долгорочна превентивна заштита
- Листа на извршени подобрувања

Мерки

М1 Проактивно вклучување на заинтересираните субјекти во прашањата од доменот на заштита и спасување

Индикатори:

- Ревизија на мерките за подобрување на вклученоста на заинтересираните субјекти
- Имплементација на релевантните мерки за подобрување на вклученоста на заинтересираните субјекти

¹⁰⁶ „Службен весник на РМ“, бр. 42/01, 5/03

¹⁰⁷ НАТО-ПИП Програма за Индивидуално партнерство

M2 Оценување на ризиците од потенцијални несреќи, како и воспоставување безбедносни мерки и акции за реагирање, во согласност со барањата на Seveso II на ЕУ до 2008 година

Индикатори:

- Извршена ревизија на ризиците од потенцијални несреќи
- Ревизија на безбедносните мерки и акции за реагирање, во согласност со барањата на Seveso II на ЕУ
- Листа на реализирани мерки

Акции

Цел	Мерки и активности	Ниво и учесници	Врска со другите сектори	Врска со директиви, договори, стратегии и останати документи на ЕУ	Параметар за мониторинг / индикатор
Ц ₁	<p>М₁</p> <p>Зајакнување на човечките и институционалните капацитети за управување со заштита и спасување</p> <p>Измени и дополни на Законот за заштита и спасување</p> <p>Подготвување на неопходните подзаконски акти за ограничување на присуството на опасни материи кои се користат во индустриското производство, како што пропишува законодавството на ЕУ</p> <p>Воспоставување на сигурен систем за комуникација и информирање; развивање на електронски бази на податоци за известување и за управување со информациите за индустриски несреќи</p>	Н/ДЗС, МЖСПП		2004/277/ЕЦ 1999/847/ЕЦ 2001/792/ЕЗ 98/12/ЕЗ 98/685/ЕЗ	<p>-Подготвен план за зајакнување на човечките и институционалните капацитети</p> <p>-Степен на реализација на планот</p> <p>-Листа на неопходните подзаконски акти за ограничување на присуството на опасни материи кои се користат во индустриското производство, како што пропишува законодавството на ЕУ</p> <p>-Подготвени измени на законот</p> <p>-Подготвени подзаконски акти</p> <p>-Воспоставен сигурен систем за комуникација и информирање</p> <p>-Воспоставени електронски бази на податоци за известување и за управување со информациите за индустриски несреќи и интегрирани во општиот систем за мониторинг.</p>
Ц ₁	<p>М₁</p> <p>Обука на ЕЛС за идентификација на опасните активности и локации и за подготовка на надворешните планови за вонредни состојби, кои треба да се достапни на јавноста</p> <p>Обука на претставниците на индустријата за барањата и најдобрите практики за конторлирање на големи несреќи со опасни хемиски супстанции, вклучувајќи обука за начинот на известување за безбедносните мерки, активностите за спречување на катастрофи и работата на безбедносниот систем</p> <p>Едукација и обука на населението и субјектите</p>	Н/МЖСПП			<p>План за обука на ЕЛС за идентификација на опасните активности и локации</p> <p>-подготвен</p> <p>-имплементиран</p> <p>Надворешните планови за вонредни состојби</p> <p>-подготвени</p> <p>-имплементирани</p> <p>-План за обука на претставниците на индустријата за барањата и најдобрите практики за конторлирање на големи несреќи со опасни хемиски супстанции</p> <p>-подготвен</p> <p>-имплементиран</p> <p>-Подготвени насоки</p> <p>-План за едукација и обука на населението и субјектите</p> <p>-подготвен</p> <p>-имплементиран</p>

5.5 Здравјето и животната средина

Меѓусебната поврзаност на здравјето и животната средина треба да се разбере многу подобро, со цел да се утврдат вистинските реакции на политиката. Квалитетот на воздухот, водата за пиење, почвата и храната влијае на квалитетот на здравјето и на животниот стандард. Грижата за поединечните загадувачки материји, една по една, и намалувањето на нивните ефекти, не е секогаш најефикасниот начин на решавање на проблемот.

5.5.1 Сегашна состојба

Последниот Попис од 2002 година во Република Македонија забележа вкупно население од 2.022.547, од кои 21% е младо население (под 15 годишна возраст), додека 10,5% припаѓа на старо население (на возраст од 65 години и повеќе), што покажува тренд на стареење. Ова е потврдено и со проценката за очекувано траење на здрав живот од 62.2 години и очекувано траење на животот коригиран со години на инвалидитет, кое изнесува 63,7¹⁰⁸. Истовремено, Индексот на хуман развој на UNDP за Република Македонија изнесува 0.78 за 2001 година. Следствено на ова, стандардизираната стапка на морталитет бележи општ тренд на благо опаѓање во изминатава деценија, намалувајќи се од 1,094,3 на 100,000 жители во 1992 година, на 1,033,73 на 100,000 во 2003 година. Овие стапки се во согласност со просекот во Централна и Источна Европа (ЦИЕ), иако за 1,3 пати повисоки од оние во Европската унија. Структурата на смртноста за 2003 година според причината (МКБ-IX) покажува дека најголем број од смртните случаи се должат на болести на циркулаторниот систем (390-459). Ова претставува 56,6% од вкупниот број на смртни случаи; следат малигните болести (140-239) со 18,0%, а на трето место е групата „симптоми, знаци и недефинирани услови“ (780-799). Болестите на респираторниот систем (460-519) го заземаат четвртото место со 3,9%, а на петтото место се несреќите и труењата со 3,5 %.

5.5.2 Здравствените ризици и животната средина

Најчестите заболувања, кардио-васкуларните заболувања, ракот, болестите на респираторниот систем, повредите и недефинираните симптоми, имаат многу причини коишто се често меѓусебно поврзани, вклучувајќи ги генетиката, кондиционата состојба на луѓето (преку диета, вежби, исл.) и еколошките услови на коишто се изложени. Според тоа, утврдувањето на односот помеѓу причината и ефектот е мошне тешко, особено доколку влијанието на животната средина врз здравјето е одложено или е производ на поголем број, можеби мали, еколошки фактори во содејство. Но, постои сериозен недостаток на податоци и информации за изложеноста, ефектите и биолошките модели што ги поврзуваат таквите фактори.

Владата го усвои Националниот здравствено-еколошки акционен план (НЗЕАП) во 1999 година. Овој стратешки документ ги дефинира целите и активностите за подобри релации помеѓу медиумите на животната средина и здравјето на луѓето. НЗЕАП особено ги разработува намалувањето и контролата на факторите на здравствено-еколошкиот ризик (водата, воздухот, храната, почвата и отпадот, јонизирачката и нејонизирачката радијација, бучавата, природните и неприродните катастрофи, животната и работната средина и професионалното здравје). Но, недостатокот на финансиски средства, преголемиот број на приоритети и потребата за понатамошно развивање на определен број на акции, ја забавува реализацијата. Во фаза на изработка е ревизијата на НЗЕАП (Министерство за здравство).

„Стратегијата за имплементација на НЗЕАП и ЛЗЕАП во Република Македонија“ беше промовирана во март 2001 година, со мобилизирање на домашни и надворешни субјекти во рамките на тековните политички процеси во Европа и Балканскиот регион. Процесите на децентрализација и реформи сега ги пренасочуваат вниманието и средствата кон Локалните здравствено-еколошки акциони планови.

Воздух

Според НЗЕАП (1999 година), во одредени населби постои регистрирана корелација помеѓу загадувањето на воздухот и здравјето на луѓето. Овој заклучок е заснован на неколку истражувачки активности спроведени во периодот од почетокот на седумдесеттите до крајот на деведесеттите години. Позитивна корелација е утврдена помеѓу месечните средни концентрации на црн чад и SO₂ и зголемениот морталитет предизвикан од циркулаторни и хронични респираторни заболувања кај постарите лица, во зимските месеци во Скопје. проблемот со загаденоста на воздухот е поакутен во зимскиот период, како последица од ефектите на температурната инверзија и климатските услови во земјата; ваквата констатација се потврдува со податоците од Фармацевтскиот информативен систем,

108 Извор: Светска здравствена организација (2001 година)

според кои 32% од продадените лекови се препишани за дијагноза на респираторниот систем. Загадувањето на воздухот засега околу 60% од населението, особено жителите на Скопје, Велес, Битола и Тетово.

Претпоставената корелација помеѓу зголеменото ниво на олово во крвта кај децата во Велес како последица од индустриското загадување и промените во EEG, во смисол на зголемен дефицит на вниманието кај испитуваните деца, е потврдена, укажувајќи на потребата за соодветни мерки на здравствена заштита и акции преку заштита на животната средина. Медицинските експерти открија директна корелација помеѓу честичките со мала димензија (PM_{2.5}) во форма на прашина што потекнуваат од термоцентралата РЕК Битола и здравствените проблеми на респираторниот систем кај работниците, како и бронхитис кај детската популација, предизвикан од загаденоста во затворен простор, во станбената област во Битола.

Вода за пиење

Околу 60% од населението во државата се снабдува со вода за пиење од варовнички извори, 20% од површински води и 20% од подземни води. Сегашните контролни мерки, честотата и стандардите за безбедноста на водата за пиење, се во согласност со прописите на ЕУ и со Упатствата на СЗО за вода за пиење¹⁰⁹. Хемискиот квалитет на водата за пиење варира според потеклото на изворите на водата за пиење. Речиси целокупната варовничка и површинска вода, како и значителни количества бунарска вода, има голем недостаток на флуор, со просек од 0,1 mg/l. Некои бунари во Велес, Штип и Кочани имаат релативно висока содржина на железо и манган, а нитратите се во опсегот помеѓу 1 и 5 mg/l. Во текот на летото, повисоки концентрации на нитрати се откриени во бунарите во Прилеп и Радовиш (10-15 mg/l). Двата бунара се лоцирани во подрачја во коишто земјиштето се користи интензивно за земјоделство. Содржината на нитрити, генерално, е под 0,03 mg/l. Токсичните параметри, како што се концентрациите на оловото, арсенот, хромот и кадмиумот, ги исполнуваат стандардите на Упатството за квалитет на водата за пиење на СЗО. Неколку бунари во рурални населби имаат необично високи нивоа на амонијак, нитрити, нитрати и KMnO₄. Пет проценти од сите бунари што ги оценуваше Републичкиот завод за здравствена заштита се микробиолошки контаминирани. Во текот на минатиот век, имаше појава на неколку епидемии предизвикани од водата, како последица од пропусти во дистрибутивните мрежи, во комбинација со несоодветните хигиенски навики на локално ниво и неадекватната санитација (во околу 70% од градските населби постои покриеност со канализациона мрежа на државно ниво, а само 15% во руралните области).

Вода за рекреативна намена

Изворите на природна минерална и термоминерална вода се користат како бањи, за туризам и како извор за пакувана вода. Квалитетот и хигиенската исправноста на водата се во согласност со националните стандарди и со стандардите на Кодекс Алиментариус. Во финална процедура е донесување на Правилник за безбедноста на природните минерални води и минерализирани води. Само кај неколку артески бунари е забележана висока минерализација со присуство на железо, манган и неорганички амонијак. Квалитетот на површинските води што се користат за спорт и рекреација и за туризам, на крајбрежјата на езерата, е незадоволителен, со исклучок на Охридското Езеро. Постојат докази за загаденост на водата со микробиолошки (12% неисправни примероци од вкупниот број испитувани примероци во 2004 година) и неорганички супстанции (15% неисправни примероци од вкупниот број испитувани примероци во 2004 година).

Испуштање на отпадни води

Испуштањето на отпадна вода од урбаните области без пречистување во водните реципиенти (особено во подземните води) претставува сериозен здравствен ризик за населението во Република Македонија, имајќи го предвид ограничениот број на соодветно проектирани пречистителни станици за отпадни води и реално ниската покриеност со канализациона мрежа. Во практиката, единствените пречистителни станици во земјата се изградени и работат во областите околу трите големи езера (Охридското, Преспанското и Дојранското), како и во Македонски Брод.

Отпад

Сегашната состојба во секторот отпад, во којашто недостасува интегрален систем на управување со отпадот, а постои присуство на диви депонии или проблеми со опасниот отпад, претставува сериозен здравствен ризик. И покрај постоењето на третман со спалување на медицинскиот отпад во град Скопје, процес кој наидува на технички и материјални потешкотии, потребно е да се воспостави интегрален систем за безбедно управување со цврстиот инфективен отпад кој потекнува од

¹⁰⁹ Новиот подзаконски акт Правилник за безбедност на водата за пиење, Сл.весник на РМ бр.57/04 е усогласен со прописите на ЕУ, како и со Упатствата на СЗО за вода за пиење.

здравствените и ветеринарните институции во државата. Истото се однесува и на опасниот отпад, вклучувајќи го и радиоактивниот. Во спротивно истите, заедно со нецелосниот третман на комунален отпад, претставуваат сериозен здравствено-еколошки ризик.

Безбедност на храната

Мониторингот на контаминацијата на почвата е прилично комплексен и тежок за спроведување, со оглед на тоа што над 80% од продуктивното земјоделско земјиште е во приватна сопственост. Количеството на потрошени вештачки ѓубрива беше намалено од 18.000 тони на 3.500 тони во последнава деценија. Во земјата, системот на безбедност на храната следи околу 40.000 примероци годишно. Собраните податоци за контаминацијата на храната со пестициди, во последната деценија, покажуваат дека параметрите, коишто се следени кај екстремно мал број примероци (0,1%), се движат кон максимално дозволената вредност (МДВ).

Годишно се тестираат околу 25,000 примероци на храна, во поглед на нивната микробиолошка исправност, од кои 40% се од увозни прехранбени производи, а 60% од домашно производство. Во 2003 година, беше утврдено дека 4,7% од примероците од домашно произведена храна од индустриско потекло и 11,5% од примероците од храна од малите претпријатија се контаминирани, а 14,5% од случаите на контаминација се појавиле во дистрибутивниот синџир. Големите број на приватни земјоделци и мали производни претпријатија, како и огромниот број на мали трговски и угостителски фирми, во голема мерка ја отежнуваат законската контрола. Како резултат на непрецизноста на законот, определен број од ваквите претпријатија немаат соодветни простории, опрема, кадар, стручни квалификации или стандардни хигиенски услови. На традиционалните пазари преовладуваат нехигиенски услови.

Дирекцијата за храна во состав на Министерството за здравство, започна со работа на 01.01.2005 година согласно Законот за безбедност на храната и производите и материјали што доаѓаат во контакт со храната (54/02). Со усвојувањето на овој Закон и со започнувањето со работа на Дирекцијата за храна, ќе се постигне примарната цел на политиката за јавната здравствена заштита во доменот на прехранбените производи, на која се засновани четирите примарни столбови на јавната здравствена заштита во оваа област: безбедност на прехранбените производи, соодветност, социјална сигурност и здравствена екологија.

Усвојувањето на прописите што произлегуваат од Законот ќе создадат услови за воспоставување на систем за интегрална контрола на храната, во согласност со меѓународните стандарди и со законската регулатива на ЕУ во оваа област, со што традиционалниот национален систем за контрола на храната ќе се трансформира во модерен систем, којшто ќе овозможи спречување на ризиците и заболувањата поврзани со храната.

Владата го донесе Националниот акционен план за храна и исхрана, во април 2004 година. Сеопфатна политика за храна и исхрана опфаќа три стратегии: за исхрана, безбедност на храната и одржливо снабдување со храна (сигурност на храната), засновани на принципите на Здравје 21 и Агенда 21. Оваа рамка обезбедува појдовна основа за решавање на прашањето за промовирање на здравствената заштита преку храната. Трите стратегии се меѓусебно поврзани, со оглед на тоа што снабденоста со храна влијае на безбедноста и на составот на храната. Неопходна е блиска соработка помеѓу оние институции што се надлежни за исхрана, за безбедност на храната и за сигурноста на храната, за да се овозможи развивање на сеопфатни, меѓусекторски политики и усогласени акции.

Здравјето на работниците

И покрај постоењето на одредени студии спроведени од Институтот за медицина на трудот во Скопје, сеуште не постојат официјални податоци за структурата на професионалните заболувања. Официјалниот регистер на професионални заболувања (на Министерството за труд и социјална политика), не е ажуриран со опфаќање на сите релевантни професионални заболувања. Од почетокот на 2005 година, направени се законски и методолошки промени и иновации кои ќе овозможат посуфистицирано водење на оваа статистика согласно прописите и стандардите на ЕУ. При тоа Институтот ќе биде централна институција задолжена за оваа активност.

Бучава

Не постои интегрален мониторинг на комуналната бучава на ниво на целата држава, со определување на здравствено-еколошките индикатори за загадувањето со комунална бучава. Покрај тоа, нема дефинирани здравствено-еколошки стандарди за загадување со бучава на национално ниво. Сепак одредени студии за градот Скопје покажаа изложеност на детската популација на повисоки нивоа на бучава од препорачаните, и тоа посебни во централното градско подрачје. Регистрирани се и одредени промени во однесувањето на тие деца.

5.5.3 Проблеми и приоритети

Клучните еколошки проблеми коишто влијаат на здравјето на луѓето се:

- ✓ Несоодветен квалитет на воздухот во градските и индустриските области и во затворените простории
- ✓ Несоодветно управување со отпадот и со отпадните води на национално ниво
- ✓ Неконтролирано користење на хемикалии и пестициди
- ✓ Несоигурни процеси на производство и промет со храна кои може да доведат до ризична безбедност на храната
- ✓ Бучавата е потенцијален извор на негативни здравствени ефекти
- ✓ Децата се најранливата група на изложеност на ризиците во животната средина
- ✓ Институционални и кадровски капацитети во јавните здравствени институции и институциите за професионално здравје кои треба да се модернизираат

Цели

Ц1: Постигнување на квалитет на животната средина, со којшто нивоата - концентрациите на контаминенти нема да водат до значителни влијанија или ризици врз здравјето на луѓето

Индикатори:

- Значителни влијанија врз здравјето на луѓето
- Значителен ризик за здравјето на луѓето

Ц2: Воспоставување на ефективен систем на превенција, контрола и оценување на здравствените ризици во согласност со барањата на националната законска регулатива и онаа на ЕУ, како и препораките на СЗО

Индикатори:

- Извршено утврдување на недостатоците на постојниот систем на превенција, контрола и оценување на здравствените ризици
- Листа на подобрувања што треба да се извршат
- Имплементирана листа на подобрувања

Мерки

М1: Ревизија и понатамошна имплементација на НЗЕАП, со посебен осврт на ризиците по здравјето на децата (Ц1, Ц2)

Индикатори:

- Подготвен план за ревизија на НЗЕАП и изготвување на АПЖСЗД
- Степен на реализација на планот

М2: Имплементација на принципите на превенција и претпазливост во стратешките плански документи (Ц1, Ц2)

Индикатор:

- Подготвени стратешки плански документи со имплементирани принципи на превенција и претпазливост

Акции

Цел	Мерки и активности		Ниво и учесници	Врска со другите сектори	Врска со директиви, договори, стратегии и останати документи на ЕУ	Параметар за мониторинг / индикатор
Ц ₁	М ₁	Ревизија и понатамошна имплементација на НЗЕАП и изготвување на Акционен план за животна средина и здравјето на децата Развивање на здравствено-	НМЗ /МЖСПП		Европска здравствено-еколошка стратегија	Подготвен план за ревизија на НЗЕАП и изготвен АПЖСЗД -Степен на реализација на планот -Развиени здравствено-еколошки индикатори

		<p>еколошки индикатори</p> <p>Воспоставување на интегрален и усогласен здравствено-еколошки мониторинг и информативен систем</p> <p>Зголемување на информираноста на населението за здравствените и за еколошките прашања</p>				<p>Интегриран и усогласен здравствено-еколошки мониторинг и информативен систем</p> <p>-проектиран</p> <p>-подготвен (софтвер)</p> <p>-имплементиран</p> <p>-Подготвен план за јавна кампања</p> <p>-Степен на реализација на планот</p>
Ц _{1,2}	М _{1,2}	<p>Подобрување на кадровските и институционалните капацитети за процена на здравствено еколошките ризици, вклучувајќи примена на стандардите за безбедна храна</p>	Н/МЖСПП МЗ			<p>-План за зајакнување на капацитетите започена на здравствено еколошкиот ризик и примена на стандардите за исправна храна</p> <p>-Ниво на реализација на планот</p>

6 ИНСТРУМЕНТИ И МЕХАНИЗМИ ЗА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА

Здрава и ефикасна заштита на животната средина може да се оствари само делумно со едно-секторски пристап. Мора да се зајакнат и да се применуваат меѓусекторски механизми, коишто мора да се координираат со релевантните акции за поединечните сектори. Меѓусекторските механизми обезбедуваат важен придонес кон идната ориентација во заштитата на животната средина, помеѓу другото, преку интеграција на аспектите на заштитата на животната средина во другите сектори

Преку настојувањата за приближување кон хоризонталните барања на ЕУ во домените на оцена на влијанијата врз животната средина (ОВЖС), стратешка оцена на животната средина (СОЖС), интегрално издавање дозволи (ИСКЗ) и други хоризонтални инструменти, се создава солидна основа за подобрување на ефикасноста на заштитата на животната средина во сите сектори.

Хоризонталните мерки обезбедуваат интегриран пристап во одредувањето насоки на секторските политики, бидејќи истите содржат инструменти кои даваат основи за подобрување на консултативниот процес, поголема мобилизираност на учесниците, како и подобро информирање за процесот на одлучување за животната средина и учество во него.

Обврските во процесот на предпристапување кон ЕУ се од највисоко значење и највисок приоритет на Владата. Но, во исто време, се осознава дека значајните проблеми во областа на животната средина во Република Македонија, коишто се од посепцифичен карактер и не се секогаш поврзани со процесот на приближување кон ЕУ, мора да се решаваат на соодветен начин. Слични аспекти има и пристапувањето кон решавањето на пошироките регионални и глобални проблеми. Во секој случај, поинтензивното користење на хоризонталните мерки во голема мерка ќе ги поддржи и овие процеси во областа на животната средина.

6.1 Мониторинг и информативни системи¹¹⁰

Системите за мониторинг и информативните системи обезбедуваат информации за состојбата на животната средина, со што обезбедуваат и информации што можат да се употребат за оценување на ефикасноста на преземените интервенции и евентуалните потреби од дополнителни акции. Системите за мониторинг и информативните системи бараат големи средства при работењето и затоа од суштинско значење е системите да обезбедуваат релевантни и корисни информации, а тоа да го прават на ефективен начин, којшто обезбедува доследни информации избегнува нејасни одговорности и дуплирање на активностите.

6.1.1 Сегашна состојба

Република Македонија има значајно искуство во мониторингот на квалитетот на животната средина. Ова особено важи за областите на водите и на амбиентниот воздух, додека мониторингот на биодиверзитетот, отпадот, почвата и бучавата е во фаза на подготвување на релевантните подзаконски акти. Најзначајни институции вклучени во мониторингот се Министерството за животна средина и просторно планирање (МЖСПП), Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство (МЗШВС) - Управата за хидрометеоролошки работи (УХМР), Републичкиот завод за здравствена заштита (РЗЗЗ), регионалните заводи за здравствена заштита (РЗЗЗ), Хидробиолошкиот завод (ХБЗ) Охрид, Природнонаучен музеј на Македонија и др.

Законот за заштита на културното наследство пропишува обврска за субјектите кои вршат мониторинг согласно регулативата за животна средина да го следат влијанието на загадувањето врз недвижното културно наследство и неговата непосредна околина, а релевантните податоци да ги доставуваат до Министерството за култура и МЖСПП.

Во начело, обврските за мониторинг на воздухот, водата, почвата, природата, бучавата и отпадот ги има МЖСПП.¹¹¹ Но, неколку активности на мониторинг спроведуваат и други министерства или

¹¹⁰ Мониторингот на имплементацијата на НЕАП ќе го врши МЖСПП. Ова прашање е подетално разработено во поглавјето за имплементација на НЕАП. Оттука, ова поглавје не го третира прашањето на мониторинг на НЕАП како таков.

¹¹¹ За некои индустриски капацитети (главно инсталации што подлежат на IPPC), Законот за животна средина пропишува обврска за само-мониторинг. Методологијата ќе се пропише со посебни закони и со подзаконски акти.

владини институции, како резултат на реформата на јавната администрација. Со новиот Закон за животна средина се воспоставуваат државни мрежи за мониторинг на животната средина. Со овие мрежи управува МЖСПП. Локалната самоуправа, исто така, може да формира локални мрежи за мониторинг за следење на определени медиуми и области на животната средина. Управувањето со дел од државните мрежи за мониторинг на животната средина може да се делегира на локалните власти, доколку МЖСПП ја пренесе надлежноста. Законот за животна средина пропишува обврска на МЖСПП за известување на релевантните податоци од мониторингот, како и на РМ за известување до меѓународни организации, во согласност со одредбите на меѓународните договори.

Сепак, отсуството на подзаконски акти доведува и до отсуство на јасни дефиниции за барањата за мониторинг и за барањата за координација меѓу институциите. Како последица од ваквата состојба, се забележуваат големи преклопувања во однос на мониторингот на квалитетот на воздухот и на површинските води.

Табела 6-1 Институции надлежни за мониторинг

Институција	МЖСПП	МЗШВ	МЗ
Медиуми или емисии	Воздух, вода, бучава, почва, природа, отпад	Воздух, површински и подземни води, почва	Воздух, вода

6.1.2 Политичка рамка

Законот за животна средина обезбедува општа рамка за мониторинг. Понатаму, МЖСПП изготви Национална стратегија за мониторинг на животната средина (треба да биде усвоена во текот на 2006 година) и Национална стратегија за управување со податоци за животната средина (усвоена во 2005 година). Стратегиите беа изготвени во периодот од 2003 до 2005 година и се фокусираат на три основни области: институционални прашања, методи и параметри за мониторинг и обврски за известување. Институционалните прашања се поврзани, главно, со делегирање и поделба на надлежностите помеѓу МЖСПП (МИЦЖС/Управа за животна средина), МЗШВС (УХМР) и Министерството за здравство (Р333/Г333).

Во ЕУ не постои единствен систем за сеопфатен мониторинг. Во суштина, системите значително се разликуваат помеѓу државите-членки на ЕУ, но, сепак, законската регулатива на ЕУ предвидува определени униформирани барања за мониторинг и известување. Во последниве неколку години, Република Македонија донесе четири закони, коишто вградуваат определен број на Директиви на ЕУ: законите за животна средина, за воздух, за отпад и за заштита на природата). Законот за вода е во драфт верзија и треба да се усогласува. Распределбата на надлежностите за мониторинг е претставена на табелата подолу.

Табела 6-2 Надлежности за мониторинг согласно законодавството во областа на животната средина

Закон	Закон за животна средина	Закон за квалитет на амбиентниот воздух	Закон за води	Закон за управување со отпад	Закон за заштита на природата
Институција Надлежност за мониторинг					
МЖСПП	Врши мониторинг и ги собира информациите од државната мрежа за мониторинг				
ЕЛС	Може да се воспостави локална мрежа за мониторинг	Може да се воспостави локална мрежа за мониторинг на квалитетот на воздухот		Воспоставува локална мрежа за мониторинг комунален и други видови неопсен отпадом	
Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство (МЗШВ)					Шумски и аграрни комплекси
Управа за хидрометеоролошки работи (УХМР)		Мрежа за мониторинг на квалитетот на воздухот	Следи состојба со квалитет на водите Мониторинг на водата за наводнување		
Министерство за здравство (МЗ)		Републички завод за здравствена заштита одговорен за мониторинг на квалитетот на воздухот	Мониторинг на квалитет на водата за пиење и капење		
Други институции	Само-мониторинг	Правни и физички лица - Самомониторинг	Правни и физички лица, квалитативна и квантитативна состојба на отпадните води	Приватни оператори на депонии	Институции за заштита на природата (Национални паркови, ХБЗ, итн.)

6.1.3 Проблеми и приоритети

Во отсуство на добро дефинирани, доследни и усогласени пристапи кон мониторингот на животната средина, а со цел да се избегне состојба на недоволни и неточни податоци, прв приоритет би бил да се подготви и да почне да се спроведува Државна програма за мониторинг. Ова е веќе предвидено во Законот за животна средина и во Стратегијата за мониторинг. Стратегијата нуди многу добра појдовна основа за ефективен и ефикасен мониторинг на животната средина, споредено со трошоците. Но, останува потребата овој систем понатаму да се развива и зајакнува, кон повисоко оперативно ниво и да се потврди дека имплементацијата на стратегијата ќе ги произведе бараните и потребните информации. Во однос на последната констатација, од суштинско значење е да се има предвид дека идниот систем за мониторинг ќе треба да ги исполни и задачите поврзани со известување во контекстот на меѓународните обврски и да обезбеди мноштво информации неопходни за следење на имплементацијата на НЕАП. Поради ова, од големо значење е системот што го предвидуваат Стратегиите да се оцени темелно во врска со овие барања. Во основа, системот за мониторинг треба, на ефикасен и економичен начин, да ги обезбеди информациите потребни за:

- ✓ Правилно идентификување на достигнувањата и проблемите во секторот животна средина
- ✓ Обезбедување на релевантно и навремено одлучување, засновано на соодветна информираност, од страна на субјектите што одлучуваат

- ✓ Овозможување одговорност за постигнатите резултати
- ✓ Развивање на свест кај заинтересираните субјекти и овозможување нивно учество;
- ✓ Овозможување на оценка на достигнувањата во заштитата на животната средина и оценување на потребите за понатамошни акции;
- ✓ Обезбедување соодветна поддршка за обврските за мониторинг и известување во однос на меѓународните барања и барањата на ЕУ;
- ✓ Обезбедување доволно информации за да се овозможи соодветно следење на имплементацијата на НЕАП.

Цели

Ц1: Воспоставување и работа на ефективен, економичен и ефикасен система за мониторинг во сите медиуми и сектори во животната средина

Индикатор:

- Целосно функционален систем за мониторинг во сите медиуми и сектори во животната средина кој ги обезбедува сите потребни информации (да/не)

Мерки

М1: Имплементација на Стратегијата за мониторинг и Стратегијата за управување со податоци на животната средина

Индикатори:

- Изготвена Национална програма за мониторинг на животната средина
- Целосно функционален информативен систем

Акции

Цел	Мерки и активности	Ниво и учесници	Врска со другите сектори	Врска со директиви, договори, стратегии и останати документи на ЕУ	Параметар за мониторинг / индикатор
Ц ₁	<p>М₁</p> <p>Изработка на Национална програма за мониторинг на животна средина</p> <p>Подготвување на кус преглед на потребите за известување поврзани со меѓународните обврски кон ЕЕА, ЕУ, OECD и кон меѓународните договори</p> <p>Подготвување на кус преглед на потребите за известување, за поддршка на НЕАП</p> <p>Оценување на потребите за податоци за горенаведените барања</p>	Н/МЖСПП, МЗ, МЗШВ	Сите сектори и медиуми	ЕЕА, 91/692/ЕЕЕС/1210/90	<p>-Подготвена национална програма за мониторинг</p> <p>Утврдени потреби за промени на системот за мониторинг во стратегијата за мониторинг</p> <p>Подготвен кус преглед на потребите за известување поврзани со меѓународните обврски кон ЕЕА, ЕУ, OECD и кон меѓународните договори</p> <p>- Подготвување на кус преглед на потребите за известување, за поддршка на НЕАП</p> <p>-Подготвена листа на потребни податоци</p>
Ц ₁	<p>М₁</p> <p>Развивање на систем на база на податоци во МИЦЖС за животната средина</p> <p>Развивање на формати за известување кон меѓународните институции</p> <p>Развивање на формати за известување за имплементацијата на НЕАП</p>	Н/МЖСПП	Сите медиуми	ЕЕЕС/90/313	<p>-Листа на активности што треба да се извршат</p> <p>-Листа на активности што се извршени и во функција</p> <p>-Листа на формати што треба да се развијат</p> <p>-Листа на формати што се применуваат и се функционални</p> <p>-Листа на формати што треба да се развијат</p>
Ц ₁	<p>М₁</p> <p>Воспоставување и зајакнување на релевантните институции и кадровски капацитети</p> <p>Подготвување на регистер на загадувачи и пренос на загадувачки материи (PRTR)</p>	Н/МЖСПП			<p>-Релевантните органи функционираат</p> <p>-Подготвен регистер на загадувачи</p>

6.2 ИСКЗ и доброволни спогодби

Постигнувањето согласност со Директивата на ЕУ за интегрално спречување и контрола на загадувањето (Директива за ИСКЗ (IPPC)) претставува клучен предуслов и одлична можност за постигнување на значително подобрена заштита на животната средина во индустријата на Република Македонија. Целта на Директива за ИСКЗ е да се обезбеди остварување на економски развој без деградација на животната средина¹¹² и да се овозможат поодржливи модели на производство. Во исто време, барањата на ИСКЗ, како и барањата за најдобри достапни техники (НДТ - BAT) се меѓу предизвиците што ќе бараат најголеми инвестиции во фазата на подготвување за пристапување кон ЕУ¹¹³. Нивната имплементација може да се оствари единствено доколку органите надлежни за издавање на дозволи, како и операторите на капацитетите, се ангажираат во конструктивна меѓусебна соработка, како и во соработка со другите заинтересирани субјекти. Важно е да се нагласи и времето што е потребно за обезбедување на економична и ефикасна модернизација на постојните инсталации. Според тоа, преземањето навремена акција е од суштинско значење за да се избегнат непотребно високите трошоци на приближувањето. Покрај посебните барања на ИСКЗ и НДТ важни се и подготовките за другите помошни инструменти, со цел да се воспостави соодветен спектар на стимулативни мерки за подобрување на нивоата на заштита на животната средина во индустриските капацитети, по најниска цена.

6.2.1 Сегашна состојба

Транспонирањето на рамковната директива за ИСКЗ се обезбедува преку Законот за животна средина. Законот ќе биде дополнет со подзаконски акти, кои ќе бидат изготвени во текот на 2006 година, за соодветна имплементација и примена на системот на дозволи¹¹⁴. Дел од барањата кои треба да се исполнат на ова поле ќе се реализираат во рамките на CARDS 2004 програмата.

Системот на интегрални дозволи прави разлика меѓу два различни вида интегрални дозволи:

- Таканаречените „А интегрирани дозволи“, кои ќе ги издава МЖСПП за инсталациите коишто вршат дејности од Прилог 1 кон Националната уредба за ИСКЗ. Таа е во целосна согласност со содржината на Анекс 1 кон Директивата за ИСКЗ, и
- Таканаречените „Б интегрални дозволи“, кои ќе ги издаваат единиците на локалната самоуправа. Инсталациите што ќе подлежат на овие дозволи нема да бидат должни да ги исполнуваат барањата за НДТ, туку само да бидат во согласност со стандардите за емисиони гранични вредности. Само во случаи кога Б инсталациите се лоцирани во близина на природни заштитени области, ќе бидат под надлежност на МЖСПП.

Денес, се проценува дека бројот на постојните инсталации коишто ќе подлежат на барањата на ИСКЗ и на националните прописи изнесува околу 150. Што се однесува до Б инсталациите, проценката на бројот на ваквите инсталации го чека изготвувањето на листа на Б инсталации. Повеќето, ако не и сите капацитети во Република Македонија, применуваат производни техники, техничка опрема и системи на управување коишто не се во согласност со барањата за најдобри достапни техники (BAT).

МЖСПП има одговорност да ја подготви потребната законска регулатива. Оваа обврска се однесува на А инсталациите, како и на Б инсталациите. Исто така, меѓу обврските на МЖСПП спаѓа и подготвувањето на листа на Б инсталации и обука на кадарот на локалната самоуправа за системот на интегрални дозволи за Б инсталации.

За двата вида на дозволи, надлежните органи ќе мора да преземат и нова улога во преговорите за условите на дозволите. Ова треба да се реализира во тесна соработка со операторите на капацитетите.

¹¹² Директивата за ИСКЗ бара контрола на активностите на инсталациите и на емисиите во сите медиуми на животната средина. Интегралниот пристап утврдува услови за спречување на загадувањето и заштита на животната средина во целина, наместо пренесување на загадувањето меѓу различните медиуми преку имплементација на решенија на крајот на процесот.

¹¹³ Директивата за ИСКЗ спаѓа во редот на директиви на *acquis* за животна средина, кон што се стреми Република Македонија, што бараат големи трошоци. Директивата наметнува барања за огромни инвестиции во индустриските капацитети. Спогодбата за стабилизација и асоцијација со ЕУ предвидува релативно долг период за постигнување на нормите за BAT (2014 година).

¹¹⁴ Во однос на барањата што произлегуваат од Севесо Директивата (96/82/ЕЗ), аспектите се разгледуваат во поглавјето 5.1 за индустриски ризици и хавари.

6.2.2 Политичка рамка

Законот за животна средина го утврдува крајниот рок за постигнување на согласност со барањата на ИСКЗ – 2014 година, а предвидува и можност за дополнителни 5 години за инсталациите за кои се потребни поголеми инвестиции за исполнување на нивните обврски. Поединечниот рок за секоја инсталација ќе се договара помеѓу МЖСПП / ЛС и операторот на предметната инсталација. Договорите мора да бидат засновани на планови за усогласување, кои се обврска за А, како и за Б инсталациите.

Покрај обврската за исполнување на барањата за дозвола, што ги пропишува Законот за животна средина, постои и опција за вклучување во една или во повеќе од бројните доброволни системи, кои ги поддржуваат поефикасните и еколошки поодржливите индустрии и производи. Така на пример, Законот за животна средина предвидува користење на шеми на ревизија. Во овој контекст, МЖСПП ќе мора да ги пропише поблиските услови за доброволното вклучување на компаниите од индустрискиот и услужниот сектор во системот за управување и ревизија на животната средина (EMAS).

МЖСПП го вовеле еко-етикетирањето во 2003 година. Формирана е комисија од претставници на неколку министерства, на индустрискиот сектор, Стопанската комора, и други. Еко-етикетата ќе ја доделува МЖСПП, на предлог на комисијата. Законот за животна средина предвидува донесување на дополнителни подзаконски акти, со кои ќе се пропишат постапката и условите под кои ќе се користи еко-етикетата.

6.2.3 Проблеми и приоритети

Обезбедувањето на целосна законска основа претставува предуслов за имплементацијата на Директивата за ИСКЗ. По донесувањето на Законот за животна средина, се продолжи со изработка на подзаконските акти кои ја уредуваат оваа област.

При утврдувањето на условите на доволата засновани на НДТ, надлежните органи мора да ги земат предвид техничките карактеристики, како и посебните географски, социјални и еколошки услови. Така, треба да се земат предвид техничките карактеристики на предметната инсталација, како и на географската локација и локалните услови на животната средина. Во врска со социјалните услови, треба да се разгледаат финансиската одржливост на компаниите и бројот на нивните вработени, како и можностите за алтернативно вработување. НДТ може да се разликува од една до друга инсталација, како што можат да се разликуваат и трошоците и добивките. Генерално, се бара техниката да биде развиена на доволно ниво за да се исполнат условите во конкретниот сектор. Оценката дали ова барање е исполнето се заснова на оценката на нето трошоците за имплементација на предметната техника, во споредба со еколошките добивки што можат да се остварат преку нејзината имплементација и оценка дали техниката може да се воведо во секторот од финансиски одржливи услови.

Спогодбата за стабилизација и асоцијација предвидува долг период за постигнување согласност со НДТ (2014 година), а несомнено е потребен долг период на приспособување за да се овозможи економски ефективна и ефикасна имплементација, со цел да се овозможи постапно движење кон целосна усогласеност.

Релативно долг период на усогласување, веројатно, ќе се бара за термоцентралите РЕК Битола, ТЕЦ Осломеј, ТЕЦ Неготино и за топилница „Злетово“. Имајќи ги предвид високите трошоци за постигнување на согласност со ИСКЗ од страна на овие капацитети, од суштинско значење е да се спроведуваат оценки на финансиската одржливост и истите да се имаат предвид, како и да се испитаат внимателно опциите за намалување на финансискиот товар. Таквите опции би можеле да вклучат, на пример, финансиска помош, меки заеми или субвенции. Сепак, треба да се има предвид дека финансиската помош и меките заеми можат, во определена мерка, да го олеснат финансиско-инвестициониот товар што се поврзува со усогласувањето со ИСКЗ, но достапноста на таквите фондови за целосно комерцијални активности е ограничена. Треба да се воведо посебна линија во Шемата за државна помош, за поддршка на индустријата за постигнување на стандардите за заштита на животната средина.

Имплементацијата на ИСКЗ ќе се поддржи и со други мерки и акции. На пример, повисоките надоместоци од корисниците за комуналните услуги (вода, отпадна вода, отпад) ќе обезбедат дополнителен економски потстрек за домаќинско работење, а тоа ќе се овозможи и преку евентуалното воведување на нови фондови. Исто така, поактивното и поизразеното користење на опцијата за намалување на данокот во случај на инвестирање во почиста технологија може да ја поддржи имплементацијата на ИСКЗ.

Цели

Ц1: Да се оствари интегрално спречување и контрола на загадувањето, коешто потекнува од широк опсег на активности од индустриските капацитети, преку обезбедување на имплементација на систем на интегрални дозволи, во согласност со барањата на Директивата на ЕУ за ИСКЗ.

Индикатор:

- Број на компании опфатени со ИСКЗ
- Влијанијата од имплементацијата на ИСКЗ

Мерки

M1: Да се зајакне единицата за ИСКЗ при МЖСПП и во локалните самоуправи, што вклучува зголемување на бројот на вработените и обука, како и подготвување на прирачници и постапки за олеснување на процесите на подготвување и доставување на барања; постапување со барањата; и мониторинг.¹¹⁵

Индикатори:

- Завршено зајакнување на единицата за ИСКЗ
- Подготвени прирачници
- Зголемен број на вработени
- Извршена обука

M2: Воведување на доброволните инструменти во деловните активности

Индикатори:

- Број на доброволни инструменти во деловните активности.

Акции

За А инсталациите, приоритетните акции вклучуваат:

- ✓ **Зголемени капацитети.** Постапно зголемување на бројот на вработени во МЖСПП за ИСКЗ, со цел да се обезбеди моделот на оценување на барањата и плановите за приспособување ќе се имплементираат во согласност со барањата на Директивата за ИСКЗ и обука на кадарот во единицата за ИСКЗ во состав на МЖСПП. На сличен начин, надградба на капацитетите ќе биде неопходна и за Државниот инспекторатот за животна средина и за општинските инспектори.
- ✓ **Развивање на системите и изготвување на прирачници.** Изготвување на интерен прирачник за постапките за А дозволи, за кадарот на МЖСПП што ќе работи на проблематиката на ИСКЗ и развивање на софтвер за воспоставување на регистер на А дозволи. Воспоставување на база на податоци за да се евидентираат НДТ што се применуваат во инсталациите што добиле А интегрирана еколошка дозвола (не оние што работат според дозвола за усогласување).
- ✓ **Знаење за и развивање на НДТ.** Воспоставување на размена на информации за НДТ со Бирото на ИСКЗ во Севилја и развивање на белешки за НДТ специфични за земјата, за некои карактеристични сектори, како што се минерали и земјоделство, како и превод на деловите на BREF, коишто се потребни за земјата. Подготвувањето на пилот дозволи во секој сектор е од суштинско значење за да се покаже функционирањето на процесите и добивките што можат да се добијат со примена на ИСКЗ.

На сличен начин, акциите потребни за Б инсталациите, вклучуваат:

- ✓ Изготвување на листа на Б инсталации
- ✓ Подготвување на прирачник за постапката за издавање Б дозвола, како и обезбедување насоки за единиците на локалната самоуправа
- ✓ Градење на капацитети кај државните службеници во локалната самоуправа, со цел ефикасно да го водат процесот на издавање на Б дозволи.
- ✓ Подготвување на подзаконските акти за Б инсталациите, вклучувајќи воспоставување на листа како предуслов за издавање на Б дозволи.
- ✓ Подготвување на детален распоред за поднесување на барања за Б дозволи и развивање на механизми и системи, паралелно со обука, се клучни приоритети за обезбедување на ефективна имплементација.

¹¹⁵ Зајакнување на капацитетот за спроведување, имајќи ја предвид проценката дека (според минималните критериуми на IMPEL за инспекција) ќе бидат потребни 20-25 инспектори за да се овозможат годишни инспекции во секоја од проценетите 150 А инсталации. Инспекторите треба да се обучат за вршење инспекција во согласност со целите на директивата на споредлив и доследен начин.

- ✓ Воспоставување на соработка меѓу општините за решавање на посебните задачи, како капацитет за Б дозволите. Локалната самоуправа, во моментот, има недоволно капацитет поединечно да се соочи со вршењето на сите задачи поврзани со издавањето на интегрални дозволи и неопходното детално познавање на предметните гранки.

Понатаму, приоритетна акција е и:

- ✓ Подготвување на надворешен прирачник за операторите на А и Б инсталации за постапката за поднесување барање за ИСКЗ и промотивен материјал за ИСКЗ, како што се упатства и брошури, исто така наменети за индустријата.

Акциите во однос на доброволните системи вклучуваат:

- ✓ Треба да се донесат дополнителни подзаконски акти со цел да се постигне усогласеност со прописите за EMAS, како и да се промовира системот на EMAS кај релевантната индустрија.
- ✓ Треба дополнително да се проучат перспективите за користењето на еко-етикетирањето во Македонија и да се промовираат кај релевантната индустрија.
- ✓ Да се воведат критериуми за услуги и производи за добивање на екоетикета.
- ✓ Да се поддржи примената на доброволните инструменти како дополнение на горниот пристап, како што се EMAS, ISO 14 000 и екоетикетирањето.
- ✓ Да се поддржи воведувањето на доброволните системи, како што се EMAS и екоетикетирањето, преку засилени напори за понатамошно стимулирање на учеството во системите за управување со животната средина и ревизија на животната среишна, како и производство на еколошки поволни производи и учество во системите за етикетирање.

Акции

Цел	Мерки и активности		Ниво и учесници	Врска со другите сектори	Врска со директиви, договори, стратегии и останати документи на ЕУ	Параметар за мониторинг / индикатор
Ц ₁	М ₁	<p>Зажакнување на единицата за ИСКЗ при МЖСПП, вклучувајќи зголемување на капацитетот на инспекторатите и ЛС</p> <p>Подготвување на прирачници за системите и софтвер за регистер за А дозволи</p> <p>Подготвување на подзаконските акти во однос на Б инсталациите</p> <p>Развивање на системи и прирачници за постапката за издавање на Б дозволи и насоки за ЛС</p> <p>Познавање на НДТ и развивање на база на податоци за НДТ.</p> <p>Подготвување на пилот дозволи за целни сектори: енергетика, хемиска индустрија, металопреработувачка индустрија, полјоделство, депонија</p> <p>Обезбедување стимулации за инвестирање во НДТ, информативни кампањи и економски стимули</p> <p>Надворешен прирачник за оператори на А и Б инсталации</p>	Н/Л МЖСПП, ЛС ЕЛС	Индустрија Земјоделство Енергетика Хемикалии Индустриски несреќи	96/61/ЕЗ 2003/35/ЕЗ 1999/391/ЕЗ 2000/479/ЕЗ 2003/105/ЕЗ 96/82/ЕЗ СЕВЕСО 2002/605/ЕЗ 1999/314/ЕЗ 1999/13/ЕЗ	<p>-Подготвен план за зајакнување на единицата за ИСКЗ</p> <p>-Степен на реализација на планот</p> <p>-Подготвени прирачници за системите</p> <p>-Развиен софтвер за регистрирање на А дозволи</p> <p>-Достапна листа на А инсталации</p> <p>-Подготвени на подзаконски-те акти во однос на Б инсталациите</p> <p>-Подготвени прирачници за системите</p> <p>-Развиен софтвер за регистрирање на Б дозволи</p> <p>-Подготвена листа на Б компании</p> <p>-Подготвени упатства за ЛС</p> <p>-Стектати знаења за НДТ</p> <p>-Развиена база на податоци за НДТ</p> <p>-Подготвени пилот дозволи за целни сектори, за</p> <p>-енергетика</p> <p>-хемиска индустрија</p> <p>-металопреработувачка индустрија</p> <p>-полјоделство</p> <p>-депони</p> <p>-Испланирана информативна кампања</p> <p>-Оценка со цел да се покаже дали се потребни економски стимули и</p>

						евентуално нивно подготвување -Подготвен Надворешен прирачник за оператори на А и Б инсталации
Ц ₁	М ₂	Поддршка на вклучувањето на доброволните системи во управувањето со животната средина Подготвување на дополнителни подзаконски акти со цел да се постигне согласност со EMAS, прописите за екоетикетирање и доброволни спогодби Промотивни активности за EMAS и екоетикетирање меѓу релевантните индустрии Поддршка на примената на доброволните инструменти како дополнување на горниот пристап, како што се EMAS, ISO 14000 и екоетикетирање	Н/МЖСПП		761/2001 97/246/E3	-Оценување на доволноста на информациите или дали се потребни и реално можни економски стимули - Подготвени дополнителни подзаконски акти со цел да се постигне согласност со EMAS, прописите за екоетикетирање и доброволни спогодби -Оценка на потребните промотивни активности за EMAS и екоетикетирање меѓу релевантните индустрии -подготвена -реализирана Градење на капацитети за да се овозможи поддршка на примената на доброволните инструменти како дополнување на горниот пристап, како што се EMAS, ISO 14000 и екоетикетирање

6.3 Инспекција и примена

Сите обврски што се очекува да ги преземе Република Македонија во своите идни активности насочени кон приближување кон ЕУ бараат ефикасна имплементација, мониторинг и спроведување на законската регулатива за животна средина. Системот за инспекција и спроведување во Република Македонија се соочува со комплексна задача за подобрување на имплементацијата и спроведувањето на законската регулатива, паралелно со ревизијата што се врши на националното законодавство, односно законите и подзаконските акти. Многу е важно, процесот на приближување кон ЕУ да се сфати и да се респектира не само од претставниците на централната власт, туку и кај кадарот на локално ниво. Искуствата од поранешните земји кандидатки покажува дека оваа задача не смее да се потценува, бидејќи тоа може да доведе до значителни доцнења во реалното напредување кон пристапувањето кон ЕУ.

6.3.1 Сегашна состојба

Државниот инспекторат за животна средина, како орган во состав на МЖСПП, е надлежен орган за инспекциски надзор над спроведувањето на законите и прописите во областа на животната средина. Но, сите прашања од областа на животната средина не се целосно во надлежност на Инспекторатот. Во моментот, надлежностите за заштита на животната средина се раширени на различни нивоа на власта и на различни министерства. Улогата на Државниот инспекторат за животна средина е да го контролира почитувањето на еколошките стандарди и да пропишува мерки против загадувањето, согласно Законот за животна средина и другите закони од оваа област. Основен метод за постигнување на ова е надзорот од страна на инспекторатот. Државниот инспекторат е централизиран и има само 12 инспектори за животна средина, кои ја покриваат територијата на земјата. Во моментот само мал дел од општините имаат овластени инспектори за животна средина на локално ниво, но постојат комунални инспектори, коишто вршат други задачи од сферата на животната средина вклучувајќи прашања поврзани со отпадот.

Основниот Закон за локална самоуправа од 2002 година ги делегира на општините надлежностите за вршење на задачите од доменот на урбанистичкото и руралното планирање, заштита на животната средина, регулирање на природата и просторот и комуналните услуги, како што се водоснабдување, пречистување на отпадните води, собирање, транспортирање и депонирање на комуналниот отпад, итн., вклучувајќи и надзор над извршувањето на активностите во надлежност на општината. На овој начин, инспекциските надлежности од општинско значење се делегирани на единиците на локалната самоуправа.

Законот отвора можност и за соработка меѓу општините во извршувањето на општинските надлежности. За таа цел, ќе бидат потребни договори помеѓу вклучените општини.

Законот за животна средина воведува, за прв пат, овластен инспектор за животна средина на локално ниво и содржи основни одредби за нивната работа. Законот за животна средина им дава мноштво надлежности и обврски во врска со инспекцискиот надзор и извршувањето на обврските пропишани со законите. Ова уште повеќе ја нагласува ургентната потреба за градење на капацитети кај овластените инспектори за животна средина на локално ниво, како и кај државните инспектори.

6.3.2 Проблеми и приоритети

Капацитетот на системот за инспекција во областа на животната средина и за спроведување на прописите мора да се зајакне значително, за да биде во состојба да се соочи соодветно со имплементацијата на *acquis* на ЕУ, а неколку конкретни акции мора да се испланираат и да се реализираат во оваа насока. Треба да се подготват препораки за потребните акции на централно ниво, наспроти локалната самоуправа во врска со ова конкретно прашање. Акциониот план за имплементација на реформите на локалната самоуправа (2002-2004 година) наведува активности во врска со надзорот и контролата, но областа на инспекцискиот надзор во доменот на животната средина досега нема добиено доволно внимание. Од суштинско значење е МЖСПП и Државниот инспекторат за животна средина да работат на ова прашање, со цел да овозможат спроведување на инспекциските задачи, коишто ќе треба да ги извршуваат единиците на локалната самоуправа, во соработка со МЖСПП.

Цели

Ц1: Да се обезбеди соодветен административен капацитет за инспекција и спроведување на прописите до 2008 година.

Индикатори:

- Проценка на административниот капацитет за инспекција и спроведување на прописите во 2008 година.

Мерки

М1: Зајакнување на капацитетите на инспекцијата со цел да се подготват МЖСПП и ЕЛС за ефикасно водење и спроведување на системот на издавање на дозволи, како и за вршење на инспекциски надзор и примена на прописите.

Индикатори:

- Подготвен план за зајакнување на капацитетите на МЖСПП и ЕЛС
- Подготвени насоки и прирачници
- Степен на реализација на планот

М2: Подобрување на координацијата помеѓу МЖСПП и другите органи/инспекции релевантни за заштитата на животната средина и општините и идентификација на начините за подобрување на протекот на информациите, како и неформалните или формалните структури за консултации со другите институции. Мора да се воспостави тесна координација, во смисла на размена на информации, помеѓу инспекторите и органите надлежни за мониторинг и органите надлежни за издавање на дозволи.

Индикатори:

- Оценка на мерките за подобрување на координацијата и размената на информации помеѓу МЖСПП и другите релевантни органи и инспекции
- Реализирани мерки за подобрување на координацијата

Акции

- ✓ Изготвување на Акционен план за начинот на вршење инспекција и спроведување на законската регулатива. Воспоставување на релациите помеѓу Државниот инспекторат за животна средина и овластените инспектори за животна средина на локално ниво и обезбедување на општи насоки, постапно усвојување на минималните критериуми за инспекција на IMPEL на ЕУ;
- ✓ Да се подготви и да се спроведува долгорочна програма за обука, заснована на конкретни упатства
- ✓ Подготвување на насоки за инспекциските служби за посебните области, како што се водата, отпадот, воздухот, заштитата на природата и биодиверзитетот (вклучувајќи ја трговијата со загрозените видови) и превенција на индустриски хаварији.
- ✓ Воспоставување на годишни планови за активности и известување.

- ✓ Обука на инспекторите (врска со проектот BERSEN).
- ✓ Опременување на државниот инспекторат

Цел	Мерки и активности		Ниво и учесници	Врска со другите сектори	Врска со директиви, договори, стратегии и останати документи на ЕУ	Параметар за мониторинг / индикатор
Ц ₁	М ₁	<p>Зажакнување на капацитетите во МЖСПП и во ЕЛС за ефикасно водење и примена на системот на дозволи, како и за вршење на инспекција и спроведување на прописите</p> <p>Подготовка на акционен план и програма за обука за вршење инспекција и спроведување на прописите</p> <p>Опременување на државниот инспекторат за животна средина со техничка и заштитна опрема</p>	Н/МЖСПП, ЛС	Сите медиуми	2001/331/ЕЗ	<p>-Подготвен план за зајакнување на капацитетите во МЖСПП и во ЕЛС</p> <p>-Подготвени прирачници и насоки</p> <p>-Степен на реализација на планот</p> <p>-Подготвен акционен план</p> <p>-Подготвена програма за обука за вршење инспекција и спроведување на прописите</p>
Ц ₁	М ₁	Воспоставување на систем за веродостојна евиденција на примена на законодавството	Н/МЖСПП			-Изработени годишни програми и извештаи за инспекциски надзор
Ц ₁	М ₁	Воспоставување на систем за ефикасна примена на казните и другите санкции	Н/МЖСПП			<p>-Донесени подзаконски акти</p> <p>-Иготвени извештаи за постапки и судски одлуки</p> <p>-развиена база на податоци за судски постапки</p>
Ц ₁	М ₂	Подобрување на координацијата и размената на информации во МЖСПП, другите релевантни органи и општините, од релевантност за животната средина	Н/МЖСПП			<p>-Оценка на мерките за подобрување на координацијата и размената на информации во МЖСПП, другите релевантни органи и општините</p> <p>-Имплементирани мерки за подобрување на координацијата</p>

6.4 Оцена на влијанието врз животната средина

Целта на постапката за оцена на влијанието врз животната средина-ОВЖС (Environmental Impact Assessment) е процена на можните влијанија од доредени планирани активности врз животната средина кои треба да се земат во предвид при процесот на донесување на одлуки за реализација на истите. Постапката се состои од утврдување на потребата за изработка на ОВЖС, определување на обемот на студијата за оцена на влијанието врз животната средина, оцена и вреднување на директните и индиректните влијанија врз животната средина кои би произлегле од реализацијата или нереализацијата на потенцијалниот проект. ОВЖС овозможува транспарентен процес на консултација и постапка на одлучување во којашто е вклучена консултација на јавноста. Според тоа, ОВЖС е важна алатка за донесување одлуки врз основа на повеќесекторски пристап, со која се овозможува аспектите на заштитата на животната средина соодветно да се вградат во сликата, заедно со социјалните и економските аспекти.

ОВЖС е дел од *acquis* на ЕУ, со што Република Македонија треба да се усогласи. Значаен предизвик во овој контекст претставува обврската да се вклучат сите аспекти на ОВЖС во фазата на практичното планирање и имплементација на секој проект. Ова се однесува на целиот циклус на проектот, од неговото подготвување (физибилити студија, подготвување на проектните задачи), преку проектирањето, оценувањето на понудите за проектот, до конечната имплементација на конкретниот инвестиционен проект што се разгледува.

6.4.1 Сегашна состојба

Веќе постои прилично комплексен национален систем на оцена на влијанијата врз животната средина. Но, тој треба да се усогласи со барањата на ЕУ и овој процесот на транспонирање и имплементација на барањата на Директивата на ЕУ за ОВЖС¹¹⁶ е во напредна фаза. Новиот Закон за животна средина ги транспонира директивите за ОВЖС, со што обезбедува законска основа за подготвување на подзаконски акти. Предвидената изработка на подзаконски акти и реализација на обуки за спроведување ОВЖС ќе допринесат кон воспоставување на бараниот систем согласно барањата на ЕУ.

6.4.2 Политичка рамка

Барањата за ОВЖС се пропишани во Законот за животна средина. Денес, ОВЖС се координира и води од страна на Службата за животна средина при МЖСПП. Во периодот од 2001 до 2004 година, врз основа на Законот за заштита и унапредување на животната средина и природата (Сл.весник на РМ бр.51/00 и бр.45/02) постоеше обврска за изработка на Студија за оцена на влијанијата врз животната средина како составен дел на техничката документација на проектот, пред издавање на градежна дозвола. Бројот на такви студии во споменатиот период е просечно по 250 на годишно ниво.

Со воспоставување на процедури за ОВЖС согласно Законот за животна средина и подзаконски акти од оваа област, се предвидува дека во иднина значително ќе се зголеми бројот на барањата за ОВЖС, кога се очекува и отворање на дополнителни фондови на ЕУ за Република Македонија, за пристапување.

6.4.3 Проблеми и приоритети

Транспонирањето и имплементацијата на барањата за ОВЖС е од суштинско значење. Сите нови инвестиции, финансирани од ЕУ, мора да бидат во согласност со законодавството на ЕУ. Ова се однесува и на предприсапниот период, а ова се бараше и во последната рунда на проширување со претходните земји кандидатки. Ова согледување е релевантно во контекстот на *сите* финансиски средства на ЕУ што ќе се обезбедат за предприсапнување, преку инструменти како што се фондовите на ИПА и финансиската поддршка од други меѓународни финансиски институции, како финансиска поддршка од билатерални донатори од ЕУ. При финансирањето на инфраструктурните проекти вклучени во Анекс I или II на Директивата 97/11/ЕЗ за ОВЖС, надлежните органи се должни да обезбедат спроведување на постапките утврдени со Законот за животна средина кој е во согласност со ЕУ директивите.

Искусвата покажаа дека во најголем дел, а можеби и во сите, поранешни земји кандидатки, постапките за ОВЖС или отсуството на ефикасни постапки за ОВЖС, го искomплицирале или го одложиле реализирањето на многу инвестициони проекти од ЕУ. Проактивниот пристап може во голема мерка да помогне во намалувањето на таквите потенцијални доцнења и компликации.

Според тоа, клучен приоритет претставува потребата да се обезбеди ОВЖС во рана фаза и да се обезбедат ефикасни постапки во оваа област.

Цели

Ц1: Да се воспостават постапки за спроведување на ОВЖС и да се применува учество на јавноста во согласност со барањата на ЕУ за ОВЖС до 2007 година, а со тоа да се постигне согласност и со барањата од Архуската конвенција, како суштински дел за добивање на идните средства од предприсапните фондови на ЕУ.

Индикатор:

- Усогласеност со барањата на Архуската конвенција во врска со оцена на влијанијата врз животната средина.

Мерки

М1: Подготвување на подзаконски акти за консултација на јавноста и за обезбедување на информации за јавноста во текот на постапката за ОВЖС.

Индикатор:

- Подготвени подзаконски акти за консултација на јавноста и за обезбедување на информации за јавноста во текот на постапката за ОВЖС.

¹¹⁶ Директивата 1985/337/ЕЕС за оцена на ефектите од определени јавни и приватни проекти, изменета со Директивата 97/11/ЕС. Последната Директива 2003/35/ЕС ќе мора да се спроведува од Државите членки до 25 јуни 2005 година.

Акции

Треба да се спроведат следниве акции:

- ✓ Целна обука и насочување во спроведувањето на ОВЖС и водење на консултации со вклучена јавност, во согласност со директивата за ОВЖС, имајќи ги, притоа, предвид и барањата содржани во Директивата 2003/35/ЕЗ;
- ✓ Подготвување на административни насоки со цел да се поддржи стандардизацијата на постапките и резултатите на ОВЖС, Министерството за животна средина и просторно планирање треба да подготви упатства, во соработка со другите релевантни заинтересирани субјекти на национално ниво. Упатствата ќе се однесуваат на видовите на информациите што треба да се вклучат во документот на ОВЖС и на методите на оценување и на донесување на одлуки.
- ✓ Подготвување на административни насоки за активностите на инспекторатот.
- ✓ Развивање на посебни постапки за конкретни видови на активности за заеднички класи на проекти за ОВЖСА, како што се патишта, енергетски објекти, изградба на депонии, екстракција на минерали, пречистителни станици за отпадни води и градежни објекти.
- ✓ Развивање на посебни постапки за учество на јавноста, проследени со обука на кадарот на релевантните министерства, единиците на локалната самоуправа и јавните претпријатија. Акцијата ќе се однесува на начините на спроведувањето на процесите на оценување, методите на мерење, методите на ублажувањето или спречувањето на ефектите врз животната средина од проектите, како и водење на консултации со јавноста во согласност со барањата од Директивата.
- ✓ Преку подзаконски акти, да се пропишат постапки за консултација на јавноста, како што предвидува Директивата, вклучувајќи одредби за начинот на кој ќе се остварува учеството на јавноста, начинот на кој ќе се објавуваат информациите за ОВЖС и постапки со кои ќе се обезбеди дека резултатите се земаат предвид при конечното донесување на одлука.

Акции

Цел	Мерки и активности	Ниво и учесници	Врска со другите сектори	Врска со директиви, договори, стратегии и останати документи на ЕУ	Параметар за мониторинг / индикатор
Ц ₁	<p>М₁</p> <p>Подготвување на подзаконски акти за консултација на јавноста и за информирање на јавноста преку постапката на ОВЖС</p> <p>Подготвување на административни насоки за поддршка на стандардизацијата на постапките за ОВЖС и резултатите од ОВЖС</p> <p>Подготвување на административни насоки за активностите на инспекторатот</p> <p>Подготвување на посебни постапки за учество на јавноста</p> <p>Целна обука и подготвување на упатства за консултации за учество на јавноста</p>	Н/Л МЖСПП	Сите сектори	85/337/ЕЕС 97/11/ЕС 2003/35/ЕС	<p>-Подготвени подзаконски акти за консултација на јавноста и за информирање на јавноста преку постапката на ОВЖС</p> <p>-Подготвени административ-ни насоки за поддршка на стандардизацијата на постапките за ОВЖС и резултатите од ОВЖС</p> <p>-Подготвени административ-ни насоки за активностите на инспекторатот</p> <p>-Подготвени посебни постапки за учество на јавноста</p> <p>-Извршена целна обука и подготвување на упатства за консултации за учество на јавноста</p>

6.5 Стратешка оцена на животната средина

Директивата за СОЖС воспоставува општи процедурални барања за оценување на ефектите врз животната средина за широк опсег на стратегии, планови и програми, кои можат да имаат значителни ефекти врз животната средина. СОЖС има за цел ваквите ефекти да се земат

предвид во рана фаза на процесот на одлучување. Според тоа, СОЖС обезбедува механизам, со којшто се воспоставува дијалог со јавноста при изготвувањето на стратегии, планови и програми. Со целосната примена на СОЖС, ваквите постапки ќе играат клучна улога во донесувањето на одлуки во јавниот сектор на Република Македонија. СОЖС е меѓу клучните идни механизми за обезбедување на интеграција на аспектите на заштитата на животната средина во другите политики.

6.5.1 Сегашна состојба

Некои елементи на стратешко оценување на животната средина се вклучени во Законот за животна средина. Но, предизвикот се состои во потребата новите одредби да се интегрираат во постојната поставеност и да се обезбедат консолидирани упатства за начинот на спроведување на СОЖС.

6.5.2 Политичка рамка

Процесот на транспонирање и имплементирање на Директивата на ЕУ за СОЖС¹¹⁷ во националното законодавство е во тек. Притоа, тој се фокусира на предизвикот за интегрирање на новите одредби за СОЖС во постојната поставеност и за обезбедување на консолидирани упатства за начинот на спроведување на СОЖС.

Различни стратегии, планови и програми подлежат на СОЖС. Ова се однесува, на пример, на различни видови локални/регионални планови, планови и програми на институции, стратегии, програми и политички иницијативи на Владата и акциони планови. Оцената на животната средина треба да се спроведе во текот на подготвувањето на план или програма, а пред неговото/нејзиното усвојување или влегување во законодавна постапка.

Консултациите во рамките на СОЖС треба да се одвиваат во две фази: 1) при подготвувањето на извештај за животната средина, органот што го изготвува планот мора да ги консултира другите органи, при одлучувањето за опсегот и нивото на деталноста на СОЖС, и 2) целосна консултација на јавноста преку ставање на располагање на нацрт планот за органите коишто имаат надлежности во доменот на животната средина и за јавноста.

6.5.3 Проблеми и приоритети

Интеграцијата на еколошките аспекти во другите политики е клучен предизвик во процесот на развивање на политики во Република Македонија. СОЖС, преку својата содржина и преку фактот што е дел од *acquis* на ЕУ во областа на животната средина, нуди одлична можност за забрзување на напорите во оваа област. Добивката од таквите напори ќе биде подобри политики, со поефективни и интегрални гледишта за социјалните, економските и еколошките аспекти.

Голем дел од активностите претстои, во доменот на подготвување на подзаконските акти, со кои ќе се дефинираат стратегиите, плановите и програмите, коишто мора да се донесуваат преку постапка на СОЖС.

Исто така, постои потреба за подготвување на насоки и одредби за опсегот и содржината на извештаите за животната средина и условите што треба да ги исполнат тие. Другите важни идни задачи вклучуваат подготвување на прирачници и упатства за начинот на водење на процесите за учество на јавноста и за конструктивното искористување на повратните информации и можностите за дијалог.

Цели

Ц1: Воспоставување на основи за имплементација на Директивата за СОЖС до 2010 година¹¹⁸, заедно со тесно поврзаните барања на Архуската конвенција за учество на јавноста.

Индикатор:

- Почитување на барањата на Директивата за стратешка оценка на влијанијата врз животната средина.

Мерки

М1: Подготвување на консолидирани национални упатства за постапките за СОЖС и вградување на потребните одредби во подзаконските акти

¹¹⁷ Директива 2001/42/ЕС на Европскиот Парламент и на Советот, за оценување на ефектите од определени планови и програми врз животната средина. Директивата стапи на сила на 21 јули и Дтжавите членки беа должни да ја спроведуваат од 21 јули 2004 година.

¹¹⁸ Рок утврден од МЖСПП

Индикатори:

- Подготвени подзаконски акти за постапката на СОЖС
- Подготвени национални насоки за СОЖС

M2: Да се обезбеди релевантниот кадар да биде доволно обучен за имплементација на донесените одредби за СОЖС

Индикатори:

- Извршена оценка на степенот на квалификуваност на кадарот што работи со СОЖС
- Извршено потребното градење на капацитетот кај кадарот што работи со СОЖС

Акции

- ✓ Обезбедување на консолидирани национални упатства за спроведување на оцените според СОЖС и за начинот на примена на Директивата за СОЖС, преку надградување на достапните „најдобри практики“ во сегашните Држави членки на ЕУ, во мерка во којашто постојат, како и на искуствата од спроведувањето на пилот случаи во земјата.
- ✓ Пропишување на содржината на извештаите за животна средина преку подзаконски акти,
- ✓ Во подзаконските акти да се пропишат постапките за консултација на јавноста, како што пропишува Директивата, вклучувајќи одредби за начинот на кој ќе се остварува учеството на јавноста, начинот на кој ќе се објавуваат информациите за СОЖС и постапките со кои ќе се обезбеди дека резултатите се земаат предвид при конечното донесување на одлука;
- ✓ Врз основа на горното, да се спроведе обука на релевантниот кадар на МЖСПП, кадарот на другите релевантни министерства, кадарот на локалната самоуправа, како и на јавните претпријатија овластени за изработка на урбанистички и просторни планови.

Акции

Цел	Мерки и активности		Ниво и учесници	Врска со другите сектори	Врска со директиви, договори, стратегии и останати документи на ЕУ	Параметар за мониторинг / индикатор
Ц ₁	М ₁	<p>Подготвување на единствени национални упатства за спроведување на СОЖС и за примена на Директивата за СОЖС</p> <p>Обука на релевантниот кадар во МЖСПП и другите релевантни министерства, ЕЛС и претпријатијата акредитирани за изработка на урбанистички и просторни планови</p> <p>Пропишување на содржината на извештајот за животната среидна</p> <p>Подготвување на подзаконски акти за постапките за консултација на јавноста</p> <p>Ратификација на Протоколот за стратешка оцена на влијанијата врз животната средина кон Еспо Конвенцијата (2009)</p>	Н/МЖСПП	Сите сектори и медиуми	2001/42/ЕС Протокол за и за примена на Директивата за СОЖС на животната среидна (Киев, 2003 година) „СОЖС Протокол“	<p>-Административни упатства за спроведување на СОЖС и за примена на Директивата за СОЖС</p> <p>-Подготвен план за Обука на релевантниот кадар во МЖСПП и другите релевантни министерства, ЕЛС и претпријатијата акредитирани за изработка на урбанистички и просторни планови</p> <p>-Степен на реализација на планот</p> <p>-Подготвени насоки за содржината на извештајот за животната среидна</p> <p>-Подготвени подзаконски акти за постапките за консултација на јавноста</p> <p>-ратификуван протокол</p>

6.6 Пристап до информации и учество на јавноста

Процесите со широко учество и консултација со приватните и јавните заинтересирани субјекти, невладините организации и заинтересираната јавност, претставуваат клучни елементи за развивање на добри и здрави основи за одлучување и креирање политики за животната средина. Свеста за еколошките проблеми и познавањето на проблематиката претставуваат клучни фактори, со кои се обезбедува широка јавност, како и посебните субјекти, да бараат активно учество во таквите процеси и дека истите се меѓусебно рамноправни во однос на јавните органи, во врска со знаењата и пристапот до информации. Транспарентноста во одлучувањето и подоцна во имплементацијата претставува друг клучен елемент во остварувањето на циклусот на учество, со оглед на тоа што, на тој начин, се обезбедува одговорност во одлучувањето, во имплементацијата и во спроведувањето на прописите. Архуската конвенција игра клучна улога во обезбедувањето на основа за подобри и поинституционализирани механизми за размена на информации помеѓу оние што одлучуваат и широка јавност, меѓу членовите на широка јавност и меѓу широка јавност и другите одговорни партнери и засегнати субјекти. Во секој случај, целосната имплементација на Архуската конвенција претпоставува и определено ниво на еколошка свест и знаење во општеството во целина.

6.6.1 Сегашна состојба

Во однос на јавната свест и пристапот до информации, значајни чекори се остварија во 1998 година, со формирањето и започнувањето со работа на Информативниот центар за животна средина и подоцнежното формирање на Канцеларијата за комуникација со јавноста при МЖСПП во јануари, 2000 година. Исто така, во 2004 година, беше изготвена Стратегија за комуникација и Стратегија за подигање на јавната свест (усвоени во текот на 2005 година), со цел да даде насоки во подобрување на интерната комуникација, како и комуникацијата помеѓу МЖСПП и јавноста. Истите придонесуваат и се солидна база за ширење и размена на информации и подигање на јавната свест. Ова е дополнително поддржано со одредбите од новиот Закон за животна средина, а дополнителна поддршка ќе се обезбеди со планираните мерки за поставување и имплементација на СОЖС.

Исто така треба да се потенцира дека Стратегијата за имплементација на Архуската конвенција дополнително ги прецизира обврските за имплементација на конвенцијата.

6.6.2 Политичка рамка

Законската регулатива на ЕУ и Архуската Конвенција¹¹⁹, ги поставуваат барањата за учество на јавноста во донесување на одлуки, пристап до информациите за животната средина и пристап до правдата. Во Република Македонија, практичната имплементација на принципите на Архуската конвенција започна во 1998 година, со функционирањето на Информативниот центар за животна средина (ИЦЈС) и Канцеларијата за комуникација со јавноста (ККЈ) при МЖСПП. ИЦЈС е надлежен за развивање на бази на податоци и нивно ставање на располагање на јавноста, како и за изработката и ажурирање на веб страницата на МЖСПП. Веб страницата ги содржи извештаите за состојбата на животната средина и информации за закони, политики, планови и програми, податоци од мониторинг, студии за оцена на влијанијата врз животната средина и др. ККЈ е одговорна за размена на информации помеѓу јавноста и министерството, спроведување на кампањи и друг тип на активности, со цел подигнување на јавната свест, како и за спроведување на едукативната програма во соработка со Министерството за образование. Во состав на ККЈ функционираат и „јавни“, компјутери и библиотека заради полесен пристап на информации на граѓаните.

Учеството на јавноста во процесот на донесување на одлуки се регулира со Законот за животна средина кој треба да обезбеди потребните услови за целосна имплементација на одредбите од Архуската конвенција. Имплементацијата бара дополнително зајакнување на капацитетите на јавната администрација, вклучувајќи зајакнување на способноста за ширење на информации за животната

¹¹⁹ Директивата за пристап до информации за животната средина (2003/4/ЕС) и Конвенцијата за пристап до информации, учество на јавноста во процесот на донесување на одлуки и пристап до правдата (Архуска конвенција) која беше ратификувана од РМ во јули 1999 (40/99)

средина, како и за воспоставување на практика на учество на јавноста во процесот на донесување на одлуки

Директивите за СОЖС и ОБЖС, коишто се дел од *acquis* за животната средина, се другите важни механизми за имплементација на Архуската конвенција, па, според тоа, приоритетите и мерките за воведување на СОЖС и ОБЖС ќе претставуваат директна поддршка на имплементацијата на одредбите на Архуската конвенција.

6.6.3 Проблеми и приоритети

Евидентна е потребата за зголемување и зајакнување на јавната свест за еколошките прашања и проблеми, како и за мерките за надминување на истите. Подигањето на свеста за животната средина како и обезбедување едукација за истата, претставуваат дополнителни фактори, во насока на целосна имплементација на Архуската конвенција. Исто така, свеста и едукацијата, сами за себе, се клучни фактори во трасирањето на патот за барања од јавноста за проактивен пристап во креирањето на политиката за заштита на животната средина и решавањето на еколошките проблеми. Свеста и едукацијата се од клучно значење и за обезбедување на знаења на широката јавност, како и за посебните заинтересирани субјекти, со цел тие да го менуваат своето однесување и навики во насока на позитивни ставови кон животната средина. Едно од најважните прашања што треба да се решат, со цел да се обезбедат потребните добивки, е да се развие свест кај државните органи и институции за нивната одговорност за објавување на информациите и за обезбедување на информациите за животната средина за јавноста.

Националното законодавство определува во кој степен земјата ги гарантира правата на: пристап до информациите, учество на јавноста и пристап до правдата во прашања поврзани со животната средина. Сеопфатна и добро развиена законска рамка која би била индикатор дека земјата ги исполнува своите обврски кои произлегуваат со ратификацијата на Архуската Конвенција, опфаќа постоење на прописи кои се однесуваат на: пристапот до информации за животната средина, обврска на властите да собираат, обработуваат и ги прават достапни за јавноста информациите за животната средина, обврска за доставување извештаи од страна на индустријата, процедури за оценка на влијанието врз животната средина, постапки со кои се гарантираат правата пред суд или друго независно тело и слично. Законот за животна средина иако потполно ги пренесува како Архуската конвенција така и соодветните одредби од релевантните апроксимирани Европски директиви, сепак истото не може да биде во потполност спроведливо. За да се обезбеди висок степен на спроведување на горенаведените начела и одредби, МЖСПП треба да изработи пакет на подзаконски акти согласно Законот за животна средина почнувајќи од процедурите за спроведување на начелата (столбовите) на Архуската конвенција до сите потребни формулари. За таа цел МЖСПП подготви листа на подзаконски акти за спроведување на Архуската конвенција и на Законот за животна средина

Дел од овие подзаконски акти треба да се изработат во рамките на Проектот “Зајакнување на управувањето со животната средина” финансиран од ЕУ/ЕАР, но поголемиот дел од подзаконските акти МЖСПП ќе треба да ги подготви со ангажирање на сопствените капацитети, консултирајќи ги притоа сите засегнати страни. Според планот и програмата на МЖСПП е предвидено да се започне со нивно изготвување во текот на 2006 година.

Цели

Ц1: Имплементација на одредбите од Архуската конвенција

- Индикаторите бараат некаков вид на испитување, преку прашалници, на граѓаните:
- Свест на јавноста и инволвирање во проблемите во областа на животната средина
- Сознанија за остварливите промени во однесувањето во полза на животната средина

Мерки

М1: Имплементација на стратегијата за комуникација, стратегијата за подигнување на јавната и стратегијата за имплементација на Архуската конвенција, особено преку идентификација и имплементација на механизми за обезбедување на точни, сеопфатни и релевантни информации за животната средина, на лесно достапен и целен начин, вклучувајќи зголемување на капацитетот на ККЈ, МИЦЖС и МЖСПП и другите државни органи и институции.

Индикатори:

- Подготвени програма и план за имплементацијата на стратегиите
- Степен на реализација на програмата и планот

M2: Лансирање на целни, конкретни информативни кампањи и активности согласно Стратегијата за јавна свест.

Индикатори:

- Подготвен план за целни, конкретни информативни кампањи и активности
- Степен на реализација на планот.

Активности

- ✓ Постапките за СОЖС и ОВЖС ќе бидат проследени со посебни кампањи, со цел да се мобилизира и да се информира широката јавност, како и клучните заинтересирани субјекти, со што ќе се создаде база за конструктивен и активен дијалог и процес на консултација
- ✓ Лансирање на нови инструменти за подготвување на кампањи за јавна свест или други нови интервенции, за информативни кампањи за целите и основите на инструментите и препораки за можните акции што може да ги преземе поединечен субјект со цел да го намали влијанието што го има врз него¹²⁰
- ✓ Зголемување на капацитетот на Канцеларијата за комуникација со јавноста и на Македонскиот информативниот центар за животна средина, заедно со другите релевантни институции и министерства, со цел да го интензивираат објавувањето на информации за животната средина, забрзување на имплементацијата на стратегијата за свест и комуникација.
- ✓ Воспоставување на листа на јавни тела и институции одговорни за собирање, чување и објавување на информациите за животната средина и зајакнување на нивниот капацитет преку развивање на посебни инструменти, како што се: јавно достапна листа, досијеа и регистри, поддршка за јавноста во потрагата по информации и воспоставување на контактни пунктови, електронски достапни информации и јавни телекомуникациски мрежи.

Акции

Цел	Мерки и активности	Ниво и учесници	Врска со другите сектори	Врска со директиви, договори, стратегии и останати документи на ЕУ	Параметар за мониторинг / индикатор
Ц 1	<p>M_{1,2}</p> <p>Забрзување на имплементацијата на стратегијата за подигање на јавната свест, стратегија за комуникација и стратегија за имплементација на Архуската конвенција</p> <p>Зголемување на капацитетот на Канцеларијата за комуникација со јавноста и Македонскиот информативниот центар за животна средина</p> <p>Поддршка на нови инструменти преку развивање на јавни кампањи (пр.Јавна кампања за постапување со отпадот)</p> <p>Воспоставување на листа на јавни тела и институции одговорни за собирање, чување и објавување на информациите за животната средина и зајакнување на нивните капацитети</p>	Н/Л МЖСПП, НВО, ЕЛС	Сите сектори	2003/4/ЕС Архуска конвенција	<p>-Подготвен план за имплементација на стратегиите</p> <p>-Степен на реализација на планот</p> <p>-Подготвен план за зголемување на капацитетот на ККЈ и ИЦЖС</p> <p>-Степен на реализација на планот</p> <p>-Подготвен план за поддршка на нови инструменти преку развивање на јавни кампањи Пилот проект за постапување со отпадот</p> <p>-подготвен</p> <p>-инициран</p> <p>-реализиран</p> <p>-Воспоставена листа на јавни тела и институции</p> <p>-Извршена оценка на потребата за градење на капацитети</p> <p>-Завршено градење на посебни капацитети.</p>

¹²⁰ Добри примери се воведувањето на диференцијален данок на возила за CO² во Холандија и Данска, коишто беа придружени со етикетирање на автомобилите според нивните емисии на CO² и зголемените надоместоци за вода и воведувањето на данок на вода во Данска, што беа придружени од интензивни информативни кампањи за инструментите и за опциите за домаќинствата за намалување на потрошувачката на вода.

6.7 Децентрализацијата и улогата на локалната самоуправа

Единиците на локална самоуправа (ЕЛС) играат клучна улога во имплементацијата на голем дел од барањата регулирани со новата законска легислатива во РМ од областа на животната средина, како и со подзаконските акти што се во сила или треба да се изработат. Во насока на разрешување на проблемите од аспект на заштита на животната средина, со цел имплементирање на барањата на ЕУ во оваа област, ЕЛС треба да пристапат кон воспоставување на граници за користење на природните ресурси, планирање и уредување на просторот на локално и регионално ниво, идентификација на проблемите со загадување на животната средина, изнаоѓање на ефикасни решенија за заштита од загадувањето, дефинирање на извори за финансирање, селектирање на проблемите, како и дефинирање на критериуми за утврдување на приоритети при категоризација на проблемите од аспект на заштита на животната средина.

Претстојниот предизвик е трикратен: прво, да се обезбеди соодветен административен апарат за спроведување на законските надлежности; второ, да се изготви стратегија/планови за заштита на животната средина на локално ниво и трето да се обезбедат можности за финансирање на локално ниво. Во таа насока потребно е обезбедување на инвестиции во јавниот сектор, особено изградба на комунална инфраструктура, но и инвестиции за исполнување на обврските за спроведување на мониторинг мрежата, организација и воспоставување на посебна организациона структура за заштита на животната средина на локално или регионално ниво и јакнење на кадровиот потенцијал во дејноста.

Исто така многу е значајно активното учество на јавноста и невладиниот сектор во донесувањето на одлуки за животната средина, како и транспарентност на информациите и одговорноста.

6.7.1 Сегашна состојба

Новиот систем на локална самоуправа е во функција од 1 јули 2005 година. Законската основа се состои од измените на Уставот на Република Македонија (2001 година), Законот за локална самоуправа, усвоен во 2002 година; Закон за територијална организација на локалната самоуправа во РМ, 2004; Законот за финансирање на единиците на локалната самоуправа и Закон за градот Скопје (2004 година)..

Единиците на локалната самоуправа се соочуваат со поголем обем на надлежности согласно новата законска регулатива во областа на животната средина за разлика од надлежностите кои беа регулирани со Законот за локална самоуправа од 1995 година.

Согласно новата законска рамка, локалната самоуправа мора да администрира и да развива капацитети во рамките на општа политика за заштита на животната средина и за управување со животната средина на локално ниво, како што се:

- ✓ Урбанистичко и рурално планирање, вклучувајќи градежни дозволи;
- ✓ Општи мерки за заштита на животната средина во домените вода, воздух, природа, бучава и радијација;
- ✓ Издавање на Б еколошки дозволи;
- ✓ Спроведување на стратешка оценка на животната средина (СОЖС) за локални стратегии, планови и програми;
- ✓ Комунални активности, како што се комунална инфраструктура за водоснабдување, пречистување на отпадни води, постапување со комуналниот отпад и друг вид на неопасен отпад;
- ✓ Изградба и одржување на локални патишта;
- ✓ Одржување на зелени површини и рекреативни области; и
- ✓ Мониторинг, инспекција и спроведување на релевантните прописи.
- ✓ Идентификација и подготвување на инвестициони проекти;
- ✓ Изработка на Локални акциони планови за животна средина
- ✓ Локален развој имплементиран на принципите на одржливо користење на ресурсите (ПА 21).

Исто така, од витално значење е вклучувањето на граѓаните и невладиниот сектор во идентификација на проблемите и спроведување на активностите за нивно разрешување како и во одлучувањето за воспоставување на одредени мерки за заштита на животната средина на локално ниво.

Соопштенијата за јавноста, активно информирање за посебните еколошки проблеми од страна на локалните власти, јавните расправи по одредени прашања, учеството на невладиниот сектор во работата на советот и другите тела на локално ниво, како и известување по одредени актуелни прашања од областа на животната средина, претставуваат добар пристап до информациите за животната средина.

Соработката на локалната самоуправа со централната власт и невладиниот сектор создава добра основа за поддршка при аплицирање на проекти за заштита на животната средина пред меѓународните донатори.

На крајот, но не и најмалку важно единиците на локалната самоуправа ќе треба да ја извршат големата и тешка задача на идентификација и подготвување на инвестициони проекти што треба да се реализираат во согласност со барањата на ЕУ во областа на животната средина. Ова е особено релевантно во домените воздух, вода и отпад, а задачата бара и доволно национални средства за реализација на овие инвестиции.

МЖСПП спроведе анкетирање меѓу ЕЛС и градот Скопје во врска со нивната подготвеност за децентрализацијата и прифаќање и спроведување на надлежностите во процесот на заштитата на животната средина и природата¹²¹. Од бројните интересни заклучоци што произлегоа од ова анкетирање, следниве се посебно значајни во врска со НЕАП:

- ✓ Иако сеуште не постојат иницијативи за воспоставување на заеднички организациони регионални структури, потребата за размислување во оваа насока беше широко потврдена.
- ✓ Најголем дел од приоритетите се однесуваат на комуналната инфраструктура и на институционалните проблеми, а отпадот и отпадните води претставуваат области за посебна загриженост.
- ✓ Идентификувана е потреба за едукација и за градење на капацитети на полето на подготвување и реализација на проекти на локално ниво, како и на полето на развивање на инструменти и механизми за решавање на еколошките проблеми и за исполнување на новите обврски.

6.7.2 Проблеми и приоритети

Според искуствата на поранешните земји кандидатки за ЕУ, Република Македонија ќе се соочи со сериозни тешкотии во исполнувањето на барањата на ЕУ во областа на животната средина, доколку веднаш не започне со насочени напори кон зајакнувањето на капацитетот за заштита на животната средина на локално ниво.

Проблемите што треба да се решат вклучуваат:

- ✓ Итна потреба за градење на капацитет кај единиците на локалната самоуправа во сите домени на заштитата на животната средина, вклучувајќи ги воспоставување на инспекција, спроведувањето на прописите, мониторингот, издавањето на Б интегрирани дозволи и дел од другите надлежности, согласно барања од ЕУ и локалните состојби ;
- ✓ Потребата за обука и насочување што треба да го организира централната администрација, особено МЖСПП, во соработка со локалната самоуправа со цел да се усмери и забрза фазата на транзиција и да се обезбеди соодветна вертикална координација помеѓу органите;
- ✓ Подготвување на планови за имплементација на Директивите на ЕУ што бараат големи вложувања, како што се Директивата за вода за пиење, Директивата за пречистување на урбани отпадни води, Директивата за депони и Директивата за големи постројки со согорување¹²², и обезбедување на јасна дефиниција на улогата на локалната самоуправа во плановите;
- ✓ Зголемување на бројот на вработените на полето на животната средина на локално ниво;
- ✓ Зајакнување на улогата на ЗЕЛС во подготвувањето на политиката на Владата и во подготвувањето на законите, како и во сите други процеси на одлучување коишто имаат влијание на секторот животна средина на локално ниво;
- ✓ Потреба за градење на капацитети за заштита и управувањето со животната средина и финансиското планирање на локално ниво врз основа на барањата на ЕУ ;

¹²¹ Прашалникот беше доставен до сите единици на локална самоуправа, а стапката на одговорите беше 50%.

¹²² Првичната груба проценка на трошоците за усогласување со директивите на ЕУ укажува дека потребните средства ќе изнесуваат помеѓу 507-702 милиони евра само за јавната комунална инфраструктура, а во целина помеѓу 1,022-1,147 милиони евра, доколку се вклучат и барањата на Директивата за големи постројки со согорување и ИСКЗ. За ова прашање погледнете го и поглавјето 8 за финансирање.

- ✓ Потреба за едукација на јавноста за учество на локално ниво и за обезбедување на пристап до информациите на животната средина.

Во сегашна состојба, постои голем диспарат помеѓу зголемените надлежности и задачи на локалната самоуправа од една страна, и изворите на приходи од друга страна. Ова уште повеќе ја истакнува потребата за внимателно планирање и за поставување на „приоритети меѓу приоритетите“.

Цели

Ц1: Зајакнување на локалниот административен капацитет за еколошки прашања

Индикатори:

- Подготвена оценка на потребата за градење на капацитет
- Подготвен план за зајакнување на локалниот административен капацитет
- Извршено градење на капацитетот, според планот

Мерки

M1: Воведување на управување на животната средина во локалната самоуправа

Индикатор

- Подготвени насоки за градење на капацитет за воведување на управување на животната средина во локалната самоуправа

Акции

- ✓ Да се започне со сеопфатна, долгорочно насочена активност за зајакнување на локалниот административен капацитет на полето на управување на животната средина, како и инспекција и спроведување на прописите¹²³
- ✓ Да се обезбеди проактивна улога на МЖСПП, заедно со другите релевантни органи на централно ниво, како што се Министерството за финансии Министерството за локална самоуправа во процесот на воспоставување на управување со животна средина на локално ниво.
- ✓ Да се планираат и да се обезбедат можности за финансирање за усогласување на комуналната инфраструктура во Република Македонија со барањата на ЕУ, преку координирање на локалните фондови со финансиското планирање на државно ниво, во оваа област.
- ✓ Подготвување и имплементација на насочена обука на администрациите на локалната самоуправа за управување со животната средина и барањата на ЕУ во областа на животната средина, вклучувајќи ги ЗЕЛС и локалното политичко ниво (градоначалници, членови на советот, итн.).
- ✓ Континуирано подготвување на ЛЕАП-и/ажурирање на постојните ЛЕАП-и врз основа на постапната имплементација на барањата на ЕУ, вклучувајќи ажурирани насоки за форматот на ЛЕАП.
- ✓ Зајакнување на соработката на вертикално ниво меѓу централната администрација и локалните самоуправи, преку издавање на централни насоки за имплементација и администрирање на посебните законски акти, во областа на животната средина.
- ✓ Понатамошно испитување на потребите и на можностите за (хоризонтална) соработка меѓу општините и извршување на заедничките задачи помеѓу релевантни општини, вклучувајќи обезбедување на насоки за формирање на можни заеднички управни органи или асоцијации за таквите иницијативи.
- ✓ Би можеле да се подготват пилот проекти за
 - Соработка меѓу општините за подготвување на инвестициони проекти што би можеле да се финансираат од фондовите/инструментите на ЕУ;
 - Соработка меѓу општините за инспекција и спроведување на прописите;
 - Соработка меѓу општините на полето на регионално управување со отпадот
 - Соработка меѓу општините за планови за интегрално управување со речни сливови
 - Соработка меѓу општините за заеднички инвестициони проекти на пример.: една пречистителна станица за отпадни води за повеќе општини.
 - Пилот проект за планирање на места на Натура 2000 во границите на ЛС

¹²³ За инспекцијата и спроведувањето, деталните акции се наведени во поглавјето 6, Инспекција и спроведување

- Пилот проект за размена на најдобри практики во подготвувањето на Б дозволи за индустријата.
- ✓ Воспоставување на мрежи меѓу општините за да се обезбеди размена на најдобрите практики во релевантните области, како и воспоставување на електронски мрежи со МЖСПП.

Акции

Цел	Мерки и активности	Ниво и учесници	Врска со другите сектори	Врска со директиви, договори, стратегии и останати документи на ЕУ	Параметар за мониторинг / индикатор
Ц ₁	<p>М₁</p> <p>Воведување на управување со животната средина во ЛС</p> <p>Зајакнување на локалниот административен капацитет за задачи во областа на заштитата на животната средина-подготвување на насоки и подготвување на упатства и развивање и спроведување на насочена обука</p> <p>Изработка на ЛЕАП-и/ажурирање на постојните ЛЕАП-и/-подготвување на насоки</p> <p>Изработка на Локални агенди 21</p> <p>Зајакнување на соработката на вертикално ниво меѓу централната администрација и локалната самоуправа</p> <p>Зајакнување на соработката меѓу ЕЛС</p> <p>Воспоставување на мрежи помеѓу општините за размена на најдобри практики</p>	<p>Л/Н</p> <p>ЕЛС, МЖСПП</p>	Сите медиуми и сектори		<p>-План за воведување на управување со животната средина во ЛС</p> <p>-Извршено воведување на управување со животната средина во ЛС</p> <p>-Извршена оценка на потребата за градење на капацитет</p> <p>-Подготвен план за зајакнување на локалниот административен капацитет</p> <p>-Извршено градење на капацитет, според планот</p> <p>-Изготвени Насоки за изготвување на ЛЕАП-и</p> <p>-Извршено оценување и ажурирање на постојните ЛЕАП-и</p> <p>-Оценка на мерките за зајакнување на соработката на вертикално ниво меѓу централната администрација и ЕЛС</p> <p>-Имплементирани релевантни мерки</p> <p>-Воспоставени мрежи помеѓу општините за размена на најдобри практики</p>

6.8 Забрзување на подготвувањето на проекти за заштита на животната средина на локално ниво

6.8.1 Сегашна состојба

Евидентна е потребата од големи финансиски средства за постигнување усогласеност со *acquis* на ЕУ за животна средина, што секако само по себе претставува голем предизвик за Република Македонија. По стекнување на статус земја кандидат, ќе бидат потребни серија на практични чекори кои треба да се испланираат. Според искуствата од поранешните земји кандидати, ова вклучува подготвување на реални планови за трошоците поврзани со посебните директиви, односно за секоја од директивите на ЕУ од областа на животната средина чијашто имплементација бара големи вложувања. Со нив, Република Македонија ќе треба да потврди дека е во состојба да спроведе практична имплементација на директивите во определени временски рамки. Временските рамки ќе се договорот во преговорите со Европската комисија.

Искуството од поранешните земји кандидати покажува дека, иако Европската комисија обезбедува значително финансирање на одреден дел од овие обемни трошоци, сепак за повеќето, ако не и за сите овие земји претставуваше голем проблем навремено да се подготват за инвестиционите проекти. Овие подготовки вклучуваат идентификација на проекти, планирање на проектите, правила за набавка и обезбедување на соодветна имплементација и управување со проектите.

Иако Република Македонија има определено искуство во врска со определени поголеми инвестициони проекти, најголем дел од единиците на локалната самоуправа немаат искуство во оваа област.

6.8.2 Проблеми и приоритети

Претстојат огромни задачи за да се обезбеди јасно формулирање на приоритетите на Република Македонија и нивно користење како основа за сите инвестициони расходи. Во овој контекст, треба да се нагласи дека најголем дел од финансирањето на овие инвестиции за ЕУ, сепак, ќе треба да произлезат од сопствените ресурси на земјата, на пример од државниот буџет, општинските приходи и евентуалните национални фондови.

Треба да се има предвид дека, со зголемувањето на приливот на средствата од фондовите на ЕУ, процесот на поднесување на барања за овие фондови одзема многу време. Треба да се развијат нови способности за финансирање на проекти и за управување со проекти во сите ЕЛС, како и во различни министерства, вклучувајќи го Министерството за финансии.

- ✓ Ефикасното подготвување на проектите е од најголемо значење за напредувањето во пристапувањето.
- ✓ Само мал број ЕЛС во Република Македонија имаат соодветен кадар за да обезбедат соодветно водење на прашањата на проектирање, финансирање и изградба на новата комунална инфраструктура.
- ✓ Сеуште не се воспоставени јасни централни структури за обезбедување на неопходното водство за ЕЛС на ова поле и за обезбедување на тесна координација со националниот буџет.

Цели

Ц1: Да се обезбеди соодведен административен капацитет на локално и на централно ниво за подготвување и имплементација на Стратегија за приоритетни комунални инфраструктурни проекти, како и за проектен циклус со инвестициони проекти засновани на барањата на ЕУ.

Индикатор:

- Оценка на потребата за градење на капацитети.

Мерки

М1: Обука на претставници на ЕЛС, ЗЕЛС, МЖСПП, МФ и други во следниве дисциплини:

- ✓ Општи прашања поврзани со приближувањето кон ЕУ во областа на животната средина
- ✓ Посебни барања на директивите што бараат големи вложувања (секторите вода, воздух и отпад)
- ✓ Барања од хоризонталните мерки на ЕУ како што се ОВЖС, СОЖС, и директивите за птици и за живеалишта, со цел да се обезбеди вградување на овие аспекти во општите инвестициони програми, како и во посебните инвестициони проекти.

Индикатори:

- Број на функционери обучени за горните прашања, според нивните институции.

М2: Градење на капацитети за идентификација, проектирање и управување на комунални инфраструктурни проекти за идно финансирање од ЕУ преку обука за различните чекори во општиот проектен циклус.

Индикатор:

- Број на функционери обучени за горните прашања.

М3: Развивање на проектни циклуси на локално и на централно ниво за приоритетни инвестициони проекти според националната стратегија за приближување на законската регулатива во областа на животната средина во рамките на CARDS 2005.

Индикатори:

- Развиена рамка за проектни циклуси
- Листа на проекти во проектниот циклус според сектори и медиуми
- Листа на започнати инвестициони проекти

Акции

Цел	Мерки и активности	Ниво и учесници	Врска со другите сектори	Врска со директиви, договори, стратегии и останати документи на ЕУ	Параметар за мониторинг / индикатор
Ц ₁	<p>М₁</p> <p>Да се обезбеди соодветен административен капацитет за подготвување на Стратегија за приоритетни комунални инфраструктурни проекти, како и проектен циклус</p> <p>Зајакнување на капацитетите и подготвување на обука за вработените за идентификација, планирање и управување со комунални инфраструктурни проекти</p> <p>Развивање на проектни циклуси за приоритетни инвестициони проекти според предвидената Национална стратегија за приближување во областа на животната средина во рамките на CARDS 2005</p>	Н МЖСПП	Води Отпад Воздух и др	Сите директиви од вода и отпад	<p>-Оценка на потребата за градење капацитет</p> <p>-Спроведено градење на капацитетот</p> <p>-Подготвена Стратегија за приоритетни комунални инфраструктурни проекти</p> <p>- Планирање на градење на капацитет за идентификација и раководење на проекти</p> <p>-Број на вработени обучени за идентификација, планирање и управување со комунални инфраструктурни проекти</p> <p>-Развиена рамка за проектен циклус</p> <p>-Листа на проекти во циклусот, според сектори и медиуми</p> <p>-Листа на започнати инвестициони проекти, избришани од листата</p>

6.9 Економски инструменти

Економските инструменти, во форма на даноци, надоместоци, дозволи со кои може да се тргува, субвенции и други инструменти, имаат за цел да обезбедат подобрувања во квалитетот на животната средина, пред се преку промена на структурите на цените. Променетата структура на цените ќе ги мотивира економските субјекти, како што се домаќинствата и индустријата, да го променат однесувањето во полза на животната средина, бидејќи таквите промени ќе бидат финансиски поволни за нив. Даночите и надоместоците обезбедуваат финансиски приходи, но тоа не е основната цел на нивното воведување како економски инструменти во заштитата на животната средина.

Следствено на горното, за надоместоците од корисниците се зборува под насловот Финансирање на животната средина. Надоместоците од корисниците имаат за цел да обезбедат финансиски средства за обезбедување на услугите, а не да го менуваат однесувањето како такво.

6.9.1 Сегашна состојба

Денес, економски инструменти се користат сосема малку, со исклучок на прилично високо оданочување на бензинот и дизелот. Но, целта на овој данок е, главно, да се остварат фискални приходи, а не да се мотивираат промени во однесувањето. Сепак, данокот на горивото за моторни возила содржи определен аспект јасно мотивиран од заштитата на животната средина, а тоа е диференцијацијата на данокот на бензин помеѓу оловниот и безоловниот бензин¹²⁴. Постои данок и на увоз на моторни возила, што, исто така, има големо фискално значење. На полето на управувањето со природата, постојат такси, но многу слабо се применуваат.

Субвенциите за заштита на животната средина се обезбедуваа, главно, преку фондот за животна средина. По донесување на одлука за укинување на Фондот, шемата на субвенции се администрира како програма за заштита на животната средина при МЖСПП.

¹²⁴ Оваа даночна диференцијација е утврдена во основниот план за отстранување на оловниот бензин и е еден од клучните инструменти за имплементација на оваа стратегија.

Постои висок степен на општо противење на економските инструменти, поради социјалните и економските влијанија што ги носат истите. Понатаму, способноста и капацитетите на администрацијата, вклучувајќи го и МЖСПП, за развивање на економски инструменти во областа на заштитата на животната средина, се мошне ограничени. Овој факт и фактот дека меѓуминистерската соработка во оваа област, генерално земено, е слаба, претставуваат големи пречки во поинтензивното користење на економските инструменти во заштитата на животната средина.

6.9.2 Политичка рамка

Законот за животна средина овозможува воведување на голем опсег на економски инструменти (даноци). Со тоа, законот има потенцијал да обезбеди забрзано користење на еколошките даноци. Но, ова подразбира постоење на способности и капацитети за развивање на таквите инструменти, преку активен консултативен процес, во којшто ќе учествуваат заинтересираните субјекти и другите инволвирани министерства. Таквите меѓусекторски и меѓуминистерски процеси служат да го поддржат креирањето на политиките, преку целосно согледување на трошоците и добивките и преку дијалог меѓу министерствата за можните решенија за отстранување на несаканите ефекти, како и за подобра идентификација на можните средства за ублажување на несаканите социјални и економски ефекти.

Вредности на економските инструменти

- Ги врадуваат екстерните трошоци за заштита на животната средина, помагајќи на тој начин во имплементацијата на принципот „загадувачот плаќа“ и за интегрирање на економските, фискалните политики и политиките за заштита на животната средина
- Креираат мотивација за промени во однесувањето, различно од она со кое се оштетува животната средина
- Често постигнуваат поефективни решенија за истиот трошок
- Обезбедуваат мотивација за иновации и развој
- Ги зголемуваат приходите

Предуслови за ефективни економски инструменти

- Мора да се разгледуваат алтернативи
- Се препознаваат и се имаат предвид ефектите врз конкурентноста и дистрибуцијата
- Кредибилитет на креаторите на политиката
- Капацитет за имплементација и примена

Важни критериуми според кои ќе се оценува соодветноста на економските инструменти

- Ефективноста во заштитата на животната средина
- Ефикасност во заштитата на животната средина
- Трошоци за управување и спроведување
- Приходи
- Иновативни ефекти
- Ефекти врз конкурентноста
- Ефекти врз еднаквоста
- Вработување и регионални ефекти
- Други пошироки економски ефекти

Даноците за моторните возила беа релативно високи, но, во последниве години беа извршени значителни намалувања, како што е прикажано на табелата подолу, од којашто се гледа дека вкупното ниво на даноци во 2003 година изнесувало околу 40% за нови автомобили и 44% за стари автомобили, а царинските давачки изнесуваа 10% за нови и 13,3% за стари возила. Но, денес, како

резултат од дополнителните намалувања што произлегоа од Спогодбата за пристапување кон Светската трговска организација, царинските давачки за стари возила се дополнително намалени до 10% и до 5% за новите автомобили¹²⁵:

Табела 6-3 Увозни давачки за возилата во Република Македонија (2003)

	Царински давачки	Акциза	ДДВ	Вкупно
Нови возила	10%	7,5%	18%	39,53%
Стари возила	13,3%	7,5%	18%	43,72%

Предлог Законот за води содржи одредби (кои ќе бидат дел од правилниците) за надоместоците за отпадна вода за посебни супстанции. Откако овој систем ќе работи две години, ќе може да се оцени неговата ефективност, трошоците поврзани со него и соодветноста на истиот, со цел да се идентификуваат можните области за поедноставување и подобрување, доколку бидат потребни. Последната верзија на предлог законот за води содржи две опции: утврдување на надоместоците за испуштање на отпадна вода и таксите за загадување на површинските и подземните води. Првата опција го утврдува надоместокот или таксата на 1% од претходно утврдената цена за собирање и пречистување на отпадна вода. Втората алтернатива го утврдува надоместокот или таксата според контекстот на претходно издадената дозвола, преку т.н. пристап на „единица на штета“.

6.9.3 Проблеми и приоритети

Вообличувањето на повеќе еколошки даноци и давачки со цел да се наметнат промени во однесувањето, во полза на животната средина, претставува национален приоритет, како што пропонува и Законот за животна средина. Ова беше приоритет и на првиот НЕАП, но не беше реализиран. Главните причини за ова беа недостатокот на меѓусекторски и меѓуминистерски дијалог во погителните фази и недостатокот на способност и капацитети да се развијат инструменти и да се водат вакви консултативни процеси. Последново е од најголема важност за надминување на оваа голема бариера кон зголемено користење на економските инструменти од бројни заинтересирани субјекти. Овој процес ќе продолжи да се развива во рамките на CARDS 2004 програмата.

За да се избегне сличен неуспех, напорите треба да се насочат кон подобрување на меѓусекторската соработка за развивање на економски инструменти; подобри процеси на консултација со заинтересираните субјекти; зголемување на капацитетите на МЖСПП за иницирање и водење на процесите за подготвување на инструментите и дефинирање на јасни улоги и надлежности во овој контекст, особено помеѓу МЖСПП и Министерството за финансии. Исто така, треба внимателно да се разгледуваат можностите за вообличување на политики, односно за истовремено лансирање на неколку вида на инструменти за промовирање на една иста цел.¹²⁶

Новиот Закон за животна средина и НЕАП обезбедуваат определени индикации за приоритетите и прашањата за коишто економските инструменти би можеле да се покажат како релевантни и реални. Законот за животна средина пропишува дека приходите од даноците и давачките што се собираат врз основа на овој Закон, се слеваат во државниот буџет. Исто така, Законот пропишува приходи кои ќе се уплаќаат на посебна буџетска линија на МЖСПП, којашто беше воведена со укинувањето на Фондот за животна средина, а ги дефинира и посебните активности на заштита на животната средина за кои можат да се користат ваквите средства. Распределбата ќе се врши врз основа на јавен конкурс, за домашни понудувачи и кандидати. Видовите на инструменти предвидени во Законот како идни можности, а кои можат директно да ги поддржат насоките на НЕАП, како и други видови

¹²⁵ Намалените даночни нивоа за увоз на возила можат, од една страна, да помогнат да се зголеми стапката на обрт на нови возила во возниот парк, а со тоа да се намали нивната просечна старост. Но, од друга страна, со тоа купувањето на возила ќе поевтини и може да доведе до зголемена побарувачка за купување автомобили. Ова, само за себе, не би требало да претставува еколошки проблем, но доколку порастот на бројот на возилата резултира и со пораст на транспортните активности со приватни автомобили, за таа цел ќе биде потребен дополнителен мониторинг, за да се утврди кога се потребни дополнителни мерки за да се контролираат ефектите врз животната средина од таквото зголемување.

¹²⁶ При креирањето на политиките би се комбинирале, на пример, воведување на данок со поврат на средствата во секторот што подлежи на оданочување, за поддршка на активности наменети за решавање на односното прашање. Во истата политика би требало да се вклучат и иницијативи и механизми за целосна или за делумна компензација, особено за ранливите групи на општеството или на економските сектори коишто ќе бидат посебно погодени од данокот. Подготовките за политиката би вклучиле и проценки на трошоците и на приходите за јавниот буџет, а со тоа би помогнале во креирањето на политика што ќе биде неутрална во однос на буџетот.

инструменти кои можат да ги поддржат целите и мерките на овој НЕАП, ги вклучуваат дел од инструментите опишани подолу¹²⁷.

Во доменот на заштитата на воздухот, Законот за животна средина предвидува користење на економски инструменти за намалување на употребата на супстанции¹²⁸ што го осиромашуваат озонот. Таквите такси би ги поддржале активностите за намалување на осиромашувањето на озонот, а потенцијално можат да се воведат како дел од политика, со којашто истовремено ќе се овозможи субвенционирање на инвестициите и активностите, со коишто се обезбедува намалување на емисиите на супстанции што го осиромашуваат озонот.

Во областа на климатските промени, воведување на надоместок на CO₂ за енергетските извори претставува друго позитивно средство за поттикнување на промени во однесувањето. Данокот на емисиите на CO₂, може дополнително да ги поддржи ефектите од активностите поврзани со предвиденото унапредување на енергетската ефикасност и користењето на обновливи извори на енергија. Сепак, треба темелно да се истражат добивките и негативните аспекти, поради останатите предвидени интервенции, коишто исто така ќе придонесат за зголемување на цената на електричната енергија¹²⁹.

Во однос на патниот сообраќај, треба да се разгледаат можностите за надградување на позитивните искуства од планот за отстранување на оловниот бензин. Така, имплементација на даночната диференцијација за горивата на возилата може да има за цел да се стимулира побарувачката за други видови на почисти горива, како што е дизелот со ниска содржина на сулфур, бензинот со ниска содржина на бензол и биогоривата. Понатамошното промовирање на почисти горива ќе биде поткрепено и со законската регулатива на ЕУ за стандардите и контролата на квалитетот на горивата, како и со Директивата на ЕУ за данок на енергија.

Во случајот на водите, за првите две години не се предвидуваат директни акции поврзани со економските инструменти. Откако ќе се донесат, правилниците мора да се применуваат најмалку две години, за да може да се изврши оценка на нивната ефективност, трошоците што ги предизвикуваат и соодветноста, што ќе се реализира внимателно, со вклучување на релевантните претставници на единиците на локалната самоуправа, како и релевантните ресорни министерства. Оценката ќе опфати и препораки и заклучоци за можните подобрувања, а планираното ажурирање на НЕАП треба да ги има предвид заклучоците од ваквата оценка.

Делот на *acquis* на ЕУ за отпад, исто така, содржи барања за рециклирање, повторно користење и биолошки третман на биоразградливите отпадоци. Законот за животна средина ја воведува опцијата за воведување на определен опсег на економски инструменти во доменот на управување со отпад. На среден рок, даноците на отпад, кои можат да бидат диференцирани во зависност од видот на отпадот или методот на одлагањето, можат да претставуваат средства за промовирање на хиерархијата на отпадот, согласно со практиката во ЕУ. Веројатно наједноставен и најтранспарентен механизам би бил национален паушален данок на отпад, кој би обезбедил прилично предвидливи/лесни за контрола резултати, но, од друга страна, диференцираната такса би овозможила поголема дискреција на локално/општинско ниво, а со тоа би овозможила подобра реализација на сопствените приоритети во доменот на заштитата на животната средина. Истражувањата на можните начини на промовирање на рециклирањето и на биолошкиот третман треба да ги вклучи и можностите за вклучување на приватниот сектор, во поголема мерка, во активностите за управување со отпад. Денес, единствено фабриката за хартија „Комуна“ врши рециклирање. Што се однесува до тековите на отпад, во постоечката состојба пластичните кеси и PET контејнерите сочинуваат голем дел од сегашните текови на отпад, па според тоа приоритет ќе се даде на испитувањето дали и по која цена би можела да се воведат такса за намалување на овие

¹²⁷ На пример, Законот за животна средина овозможува воведување на многу поширок опсег на инструменти. Овде, акцент е ставен на инструментите кои се однесуваат, помалку или повеќе директно, на конкретни проблеми и акции предвидени во одредени поглавјата. На пример, треба да се истакне дека Законот, во суштина, воведува опсег на можни даноци за поддршка на заштитата на природата и биодиверзитетот.

¹²⁸ Законот предвидува давачки при увоз на употребувани фрижидери, фрижидери за длабоко замрзнување и други уреди за ладење и замрзнување и воопшто на увоз на супстанции што го осиромашуваат озонскиот слој, класирани во Анексите на Монреалскиот протокол.

¹²⁹ Планираниот систем за надоместоци за емисии во воздухот, исто така, ќе ги третира овие проблеми, со акцент на способноста на системот да ги одрази реалните нивоа на емисија, а со тоа и можноста за иницирање на позитивни промени во однесувањето во полза на животната средина. Во овој контекст, треба да се забележи дека најголемиот снабдувач на електрична енергија, РЕК Битола, ќе се соочи со потреба од обемни инвестиции, како резултат од приближувањето кон ЕУ, односно кон Директивите за ИСКЗ и LCP (за големи постројки со согорување). Ова долгорочно ќе испровоцира покачување на цената на енергијата, кога ќе треба да се реализираат инвестициите. Исто така, процесот на приватизација на ЕСМ може да резултира во пораст во цените за енергијата, со оглед на тоа што ќе престане индиректното субвенционирање на цените на електричната енергија.

количества. Исто така, треба да се испита можната шема за рефундирање по поврат за старите возила, со цел да се овозможи соодветен третман и одлагање на старите возила. На сличен начин, ќе се испланира систем со којшто ќе се наметнуваат такси на увозот на горива, а приходот од нив ќе се користи за финален третман и одлагање на отпадните масла и за поттикнување на соодветно постапување со отпадните масла. Исто така, ќе се разгледа можноста за воведување на такси за увозните стари гуми (можноста за ова е содржана во Законот за животна средина).

Многу од овие мерки можат да се воведат како „обврска на производителот“, со што планирањето и имплементацијата на предметните системи, практично, ќе се препушти на приватните субјекти. Опциите „обврска на производителот“ треба да се испитаат, но треба да се подвлече дека основен предуслов ќе биде постоењето на способност на ниво на Министерство за водење на консултативен пристап, а приватниот сектор да биде добро организиран и стабилен. Поради овие предуслови, коишто сеуште не постојат во целост, одговорноста на производителот, којашто е во согласност со принципите на ЕУ, останува како среднорочна опција

Законот за животна средина предвидува плаќање на такси за користење на природните ресурси и минералните ресурси, а системите се во подготовка во поглед на концесиите за користењето на природните ресурси. На сличен начин, ќе се испитаат опциите, со цел да се обезбеди сегашниот систем на такси за сеча на дрва да се применува поефективно и да се намали бесправната сеча. Но, имајќи ги предвид тешкотиите што го следат воведувањето и примената на економските инструменти во доменот на природата и биодиверзитетот, трошоците за зачувување на природата и биодиверзитетот и понатаму ќе ги сноси, во најголема мерка, буџетот.

Недостатокот на одржување и застарените технологии се меѓу основните проблеми што треба да се земат предвид во контекстот на подобрување на еколошките перформанси на индустријата. Повисоките и подобро применувани такси за корисниците за комуналните инфраструктури ќе мотивираат домаќинско работење и ќе промовираат инвестиции во почисти технологии. За да се обезбедат понатамошни подобрувања во оваа област, ќе се испитаат реалноста, трошоците и добивките поврзани со комбинирана шема на забрзување на воведувањето на технологии за почисто производство и процеси во индустријата. Таквиот пакет би можел да се поврзе со ИСКЗ и со другите делови на *acquis* на ЕУ во доменот на индустријата, а би можел да вклучи:

- ✓ Странска помош, со цел да се помогне во имплементацијата на ИСКЗ и во спроведувањето на пилот студии за трошоците и добивките од домаќинското работење и ВАТ и објавување на ова искуство за предметниот сектор,
- ✓ Распределба на средствата од Годишната програма за животна средина за поддршка на инвестиции во почисти технологии и иницијативи насочени кон домаќинско работење, комбинирани со обврската за делење на стекнатото искуство подоцна, и
- ✓ Испитување на можностите за воспоставување на фонд или буџетска линија во МЖСПП за индустријата, во којшто ќе се собира приходот од сите индустриски активности и истиот ќе го прераспределува за гореописаните цели.

На среден рок, ќе се разгледаат можностите, трошоците и добивките поврзани со воведувањето на шеми за наплата за користење на патиштата или други опции за управување со сообраќајот во густо населените урбани места, како што е Скопје. Според глобалните искуства, обемот на транспортот неизбежно ќе се зголемува со економскиот раст, а наплатата за користење на патиштата или патарини за влез би можеле да бидат средства за намалување на загаденоста на воздухот, пренаселеноста и бучавата во густо населените подрачја, со густ сообраќај, како што е Скопје. Во оценувањето на овие можности треба да се користат искуствата од другите земји.

Цели

Ц1: Да се забрза примената на економски инструменти во заштитата на животната средина, поединечно или како дел од пошироки политики - а ова да се реализира преку процес, кој ќе се карактеризира со силна меѓусекторска соработка и конструктивен дијалог со надворешните заинтересирани субјекти.

Индикатори:

- Листа на економски инструменти во примена.
- Листа на економски инструменти што се разгледуваат.
- Листа на нови воведени економски инструменти
- Приходи добиени од економските инструменти и субвенции обезбедени во рамките на шемите за заштита на животната средина.

Мерки

M1: Градење на капацитет во МЖСПП и другите релевантни министерства за развивање на економски инструменти, на интегриран начин и преку соработка, во форма на политика.

Индикатори:

- Подготвен план за градење на капацитет во МЖСПП и другите релевантни министерства
- Степен на реализација на планот

M2: Развивање на посебни економски инструменти за поддршка на постигнувањето на секторски поставените цели на НЕАП, врз основа на анализи на добивките од економските инструменти во конкретен случај што се разгледува, споредено со настанатите трошоци и другите ефекти.

Индикатори:

- Листа на посебните цели во НЕАП каде што би можеле да бидат релевантни економските инструменти
- Развиени економски инструменти

Активности

- ✓ Воспоставување на меѓуминистерско работно тело, кое ќе биде одговорно да го води процесот на воведување на повеќе економски инструменти. Телото треба да подготви, да применува и да документира насоки и прирачници за методите за оценка на економските инструменти и средствата за управување со консултативните процеси цело време (M1).
- ✓ Истражување на опциите за надворешно финансирање, со цел да се обезбеди градење на капацитети како помош во спроведувањето на првите „пилот“ истражувања во врска со можните инструменти (од оние наведени подолу). Врз основа на ова, финансирањето треба да го поддржи изготвувањето на споменатите насоки и прирачници за постапките и методите на користење и да помогне во подготвувањето на временска рамка за континуиран развој на новите инструменти и за редовно оценување на оние што се веќе воведени. Се очекува тековниот проект CARDS 2004 да помогне во иницирањето на овој процес (M1 посебно, а обезбедува основа и за M2).
- ✓ Развивање на посебни инструменти врз основа на темелни истражувања под надзор на меѓуминистерската работна група, а со посебен акцент на инструментите што можат да го поддржат постигнувањето на целите на НЕАП.

Акции

Цел	Мерки и активности		Ниво и учесници	Врска со другите сектори	Врска со директиви, договори, стратегии и останати документи на ЕУ	Параметар за мониторинг / индикатор
Ц ₁	М ₁	<p>Градење капацитети во МЖСПП и другите релевантни министерства за развивање на економски инструменти</p> <p>Воспоставување на меѓуминистерско работно тело, кое ќе биде одговорно да го води процесот на воведување на повеќе економски инструменти</p> <p>Истражување на опциите за надворешно финансирање - изготвување на насоки и прирачници за постапките и методите на користење и помош во подготвувањето на временска рамка за континуиран развој на новите инструменти и за редовно оценување на оние што се веќе воведени</p>	Н МЖСПП, МЗШВ, МФ, МЕ, МТВ	Воздух Вода Транспорт Природа и биодиверзитет Отпад Енергија		<p>- План за градење капацитети во МЖСПП и другите релевантни министерства за развивање на економски инструменти</p> <p>- Степен на реализација на планот</p> <p>- Воспоставено меѓуминистерско работно тело, кое ќе биде одговорно да го води процесот на воведување на повеќе економски инструменти</p> <p>- Истражени опции за надворешно финансирање</p> <p>- Подготвени насоки и прирачници за економските инструменти</p> <p>- Подготвени насоки и прирачници за следење на постојните економски инструменти</p>

Ц ₁	М ₂	Развивање на такса/надоместок за депонии	Н/Л МЖСПП ЗЕЛС	Отпад		Развиена и имплементирана такса за депонии
Ц ₁	М ₂	Развивање на посебни економски инструменти	Н МЖСПП	Сите области		-Листа на економски инструменти што треба да се разгледаат -Подготвена листа на развиени економски инструменти

Имајќи ги предвид целите и мерките на НЕАП и на Законот за животна средина, од посебно значење се остварливоста, трошоците и добивките што се поврзуваат со следниве инструменти¹³⁰ : такса за намалување на употребата на супстанциите што го осиромашуваат озонскиот слој; данок на CO₂ за енергија; диференциран данок на моторни горива, со цел да се стимулира користењето на горива со ниска содржина на сулфур, биогоривата и бензинот со ниска содржина на бензол; Даноци и такси како поддршка на хиерархијата на отпадот, согласно ЕУ, како што се диференциран данок на отпад, такси за РЕТ контејнери и пластични вреќи, како и системи на рефундирање при поврат, со цел да се зголеми стапката на собирање на старите возила, употребуваните гуми и отпадните масла за подмачкување; фонд за рециклирање за да се стимулира воведувањето на почиста технологија и домаќинско работење во производството; забрзување на ефектите од Фондот за енергетска ефикасност и обновлива енергија преку доделување средства од Годишната инвестициона програма и доколку се воведат, рециклирање на приходите од данокот на CO₂ и примена на наплатата на патарина и други опции од доменот на управување со сообраќајот, со цел да се решат проблемите на преголема густина и другите сообраќајни проблеми во густо населените урбани центри, како што е Скопје.

6.10 Животната средина во процесот на донесување на одлуки на ниво на Влада

*Земјите коишто имаат намера да се приклучат кон ЕУ мора да ги зајакнуваат своите институционални и административни капацитети. Ова е важно не само за имплементација на *acquis communautaire*, туку и за водење на преговорите и за сите други подготвителни чекори што се дел од процесот на приближување. Ова бара добро координирани постапки не само на ниво на министерство и меѓу министерствата, туку низ целиот систем на одлучување во управата – во поширока смисла, ова бара и на времето вклучување на сите заинтересирани субјекти, вклучувајќи ги, особено, деловната заедницата и граѓанското општество.*

*Според тоа, од суштинско значење е да се разгледа прашањето дали Република Македонија, на среден и долг рок, може да ги подобри своите структури и процеси на одлучување, преку понатамошно надградување на постојните структури и постапки, со цел да го поддржи развојот на доследна и одржлива политика за заштита на животната средина и законска регулатива усогласена со *acquis* на ЕУ за животна средина.*

6.10.1 Сегашна состојба

Останува фактот дека животната средина, барем што се однесува до постапката на одлучување во управата, досега не беше приоритетна област. Важно е да се идентификуваат и да се применат опции со коишто животната средина ќе добива повеќе внимание, со што ќе се овозможи поинтегриран пристап кон креирањето на политиката. МЖСПП го утврди приоритетот за интегрирање на заштитата на животната средина во другите секторски политики.

Во широка смисла, МЖСПП денес, до определен степен, при подготвувањето на законски прописи, стратегии, планови и програми, ја организира работата преку интерни работни групи и надворешни работни групи составени од претставници од ресорните министерства, а од своја страна МЖСПП учествува, на покана, во работата на други министерства. Исто така, во овие групи МЖСПП активно ги вклучува и претставниците на научниот, приватниот и невладиниот сектор.

Сепак, има простор за значителни подобрувања. Посебно внимание треба да се посвети на обезбедувањето на соодветна инволвираност на сите заинтересирани субјекти во текот на *целиот* процес, од самиот почеток до донесувањето на конечна одлука. Ова може да се постигне преку почесто формирање на работни групи за конкретни теми поврзани со животната средина од

¹³⁰ За подетален опис на овие опции, погледнете го делот за „проблемите“

релевантните министерства. Таквите работни групи ќе регрутираат членови од останатите релевантни министерства, а ќе инволвираат и други надворешни заинтересирани субјекти.

Понатаму, МЖСПП ја води Работната група 27 за животна средина, во процесот на приближување на Владата кон ЕУ. Овие работни групи се вклучени во донесувањето на повеќето одлуки на МЖСПП во последниве години. Секретаријатот за европски прашања (СЕП) е одговорен сектор за координација на централно ниво. Првичната идеја на СЕП е да им овозможи на работните групи за сите поглавја на *acquis*, на определен начин, да продолжат со работа и по завршувањето на самиот процес на транспонирање, со што секторската експертиза ќе се задржи за потребите на идната работа на имплементацијата.

6.10.2 Проблеми и приоритети

Накучо, кога еден нацрт закон е од интерес на други министерства, истиот се доставува до релевантните министерства за консултација. Доколку се добие позитивно мислење, нацртот се проследува низ постапката за усвојување, а доколку не, тој се проследува до Генералниот секретаријат, а потоа до три постојани комисии.

Владата веќе го зајакна процесот на подготвување на законски прописи во однос на Оценување на фискалните импликации (FIA), но намерата е да се воведат и стратешко оценување на влијанијата врз животната средина (СОЖС)¹³¹,¹³², како помошна алатка за обезбедување на интеграција на аспектите на животната средина во другите сектори.

Дополнителен механизам¹³³ е постапката низ којашто сите документи, кои се однесуваат на животната средина и одржливиот развој, се разгледуваат од Комисијата на Владата за економски систем и од владиното тело за тековна економска политика. Сите министерства се должни да соработуваат во подготвувањето на материјалите, а мислењето од Министерството за животна средина и просторно планирање е задолжително.

Наспроти структурата опишана погоре, Република Македонија сеуште нема развиено целосно интегриран механизам за одлучување, со кој ќе се обезбеди еколошките аспекти, вклучувајќи ја нивната ЕУ димензија, да се третираат врз основа на темелна експертиза за животна средина. За таа цел треба да се формира Комисија, која би работела како дел од Работната група за Поглавјето 27. Комисијата би се состоела од раководителите на работните подгрупи на Работната група за Поглавјето 27, како и на другите клучни ресорни министерства, кои се особено релевантни за секторот животна средина. Комисијата би можела да биде раководена од висок функционер на МЖСПП, при што МЖСПП ќе служи како Секретаријат на Комисијата. Комисијата, исто така, треба да вклучи постојани претставници на релевантните научни, истражувачки и поголеми невладини еколошки организации. Исто така, учеството на претставници на индустријата и деловниот сектор е од суштинско значење.

Со формирањето на таква Комисија, би се одговорило на барањата на различни групи за информирање и за добивање можност за поредовно коментирање за тековни прашања во управните процеси. Но, со цел да се обезбеди ефикасна работа на Комисијата, треба да се повикаат и науката и истражувањето, граѓанското општество, како и деловната заедница, да се реорганизираат во соодветни организации, како дел од подготовката за пристапување кон ЕУ. Ова особено важи за приватниот и за деловниот сектор.

Со овој модел ќе се обезбеди подготвување на законски прописи засновани на поголем консензус, како и во случај на стратегии, планови и програми во областа на животната средина и ќе се обезбеди еколошките прашања да се разгледуваат од страна на експерти со соодветни познавања од доменот на животната средина, а одлуките ќе се засноваат на доследно и паралелно разгледување на сите релевантни ефекти. Во контекст на доминантноста на процесот на приближување кон ЕУ при креирањето на политиките, Комисијата би можела да ги вклучи сегашните претставници во Работната група 22. Преку ваквата структура, би се олеснил и процесот на одлучување на ниво на Влада, бидејќи на тој начин се обезбедува прашањата поврзани со животната средина да се разгледуваат и

¹³¹ Во Поглавје за Стратешка оценка на влијанијата врз животната средина е констатирано дека истата се врши за планови, програми и стратегии. SEA се спроведува задолжително на такви планови и програми од секторите земјоделство, шумарство, рибарство, енергетика, индустрија, рударство, транспорт, регионален развој, телекомуникации, управување со отпад, управување со води, туризам, просторно и урбанистичко планирање, намена на земјиштето, национални акциони планови (НЕАП), локални еколошки акциони планови (ЛЕАП-и).

¹³² Види и Поглавје 6.5 за Стратешка оценка на влијанијата врз животната средина (СОЖС), каде се наведени посебни акции за ова.

¹³³ Според Деловникот за работа, член 68.

решаваат со консензус, пред нивното презентирање пред постојаните комисии и нивоата на државните секретари.

Цели

Ц1: Понатамошно зајакнување и примена на тековниот процес за подготовка на законски прописи и одлучување врз основа на поголем консензус.

Индикатор:

- Преземени мерки за одлучување со консензус и соработка меѓу министерствата

Мерки

Процеси во министерството и помеѓу министерствата

М1: МЖСПП треба да даде приоритет на почестото користење на подготвителни наменски работни групи во самото МЖСПП, како и меѓуминистерски групи, во кои би биле вклучени и други, надворешни учесници (особено деловната заедница), со што ќе се обезбеди подобрување на меѓусекторската соработка низ секојдневната работа на Министерството.

Индикатор:

- Подготвени насоки и постапки за наменски работни групи.

Во процесот на Владата

М2: Да се обезбеди подобрување на структурата на владиното одлучување на полето на животната средина¹³⁴, преку формирање на Комисија за животна средина, како дел од владината структура за одлучување, со што ќе се обезбеди подготвување на прашањата од доменот на животната средина, вклучувајќи ја нивната ЕУ димензија, на најефикасен начин.

Индикатор:

- Формирана посебна Комисија за животна средина.

Акции

- ✓ Да се воспостават релевантните наменски (*ad hoc*) работни групи според идентификуваните акции во НЕАП, а на сличен начин да се разгледа дали има потреба за определени *постојани* работни групи за одредени прашања од висок приоритет за МЖСПП, кадешто се смета за неопходно учеството на другите министерства, деловната заедница и други претставници на граѓанското општество;
- ✓ Понатамошно испитување на можностите за подобрување на структурата за одлучување во рамките на владата, на полето на животната средина¹³⁵ преку формирање на Комисија за животна средина како дел од владината структура за одлучување, со што ќе се обезбеди прашањата од доменот на животната средина, вклучувајќи ја нивната ЕУ димензија, да се подготвуваат на најефикасен начин, пред да се презентираат пред Владата.

Акции

Цел	Мерки и активности		Ниво и учесници	Врска со другите сектори	Врска со директиви, договори, стратегии и останати документи на ЕУ	Параметар за мониторинг / индикатор
Ц ₁	М ₁	Воспоставување на релевантни <i>ad hoc</i> и постојани работни групи според идентификуваните акции во НЕАП, со учество на другите	МЖСПП	Сите сектори	/	-Идентификувани акциите од НЕАП за кои се потребни <i>ad hoc</i> и постојани работни групи

¹³⁴ Предложениот систем на Посебна комисија, се разбира, е релевантен и за другите сектори, а не само за животна средина.

¹³⁵ Предложениот систем на Посебна комисија, се разбира, е релевантен и за другите сектори, а не само за животна средина.

		министерства, деловната заедница и други претставници на граѓанското општество				
Ц ₁	М ₂	Понатамошно испитување на можностите за подобрување на структурата за одлучување во рамките на владата, на полето на животната средина со формирање на Комисија за животна средина како дел од владината структура за одлучување				-Листа на формирани работни групи - Извршени истражувања -Формирана посебна Комисија Извршено зајакнување на капацитетите за подобрување на процесот на подготвување на законска регулатива и одлучување врз основа на консензус
Ц ₁	М ₁	Зајакнување на капацитетите за подобрување на процесот на подготвување на законска регулатива и одлучување врз основа на консензус				

7 ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА, МОНИТОРИНГ И АЖУРИРАЊЕ НА НЕАП

7.1 Механизми за редовно ажурирање на НЕАП

НЕАП претставува конкретен план, ориентиран кон мерки и акции, којшто ќе се имплементира во динамичен и континуирано променлив контекст. Затоа, постои ризик НЕАП, во отсуство на јасна стратегија за негова имплементација, мониторинг и ажурирање, да стане застарен и да биде надвладеан од новите текови. Имајќи го предвид фактот дека НЕАП е документ со широка заснованост и дека содржи приоритети и акции идентификувани преку интегриран и меѓусекторски пристап, од суштинско значење е тој да го задржи својот статус на основен документ за вообличување на интервенциите и насоките во областа на животната средина во наредните години. Затоа, тој треба да подлежи на редовно ревидирање и ажурирање, со цел да ја задржи релевантноста и применливоста. Исто така, имплементацијата на НЕАП ќе биде во полза на целото општество, а во слична или повисока мерка ќе биде засегнато од неговата имплементација. Од таа причина, многу е важно сите заинтересирани субјекти и јавноста во целина да бидат запознати со напредувањето на имплементацијата и со можноста за обезбедување на евентуални повратни забелешки.

7.1.1 Улога и период на валидност на НЕАП

Според Законот за животна средина, НЕАП има редовен период на валидност од 6 години, од неговото донесување. Вториот НЕАП го покрива периодот од 2006 до 2011 година. Министерството за животна средина и просторно планирање, во соработка со останатите релевантни министерства е целосно одговорно за имплементацијата и за ажурирањето на НЕАП.

Врз основа на искуствата од НЕАП од 1996 година, МЖСПП и другите учесници во процесот осознаа дека се потребни поконкретни механизми, за да се обезбеди навремена и поефикасна имплементација, мониторинг, известување и продолжување на активностите, со цел да се одржи статусот на НЕАП како активен и релевантен документ.

Според тоа, по усвојувањето на НЕАП, фазата на внимателно планирање на имплементацијата, мониторингот и известувањето е од суштинско значење. Понатаму, сите учесници во процесот треба да имаат лесно достапни информации за општиот напредок, на пример преку информациите на веб страницата на МЖСПП, како и преку пристап до редовните извештаи. Со тоа, имплементацијата на НЕАП ќе биде транспарентен и отворен процес, со постојано учество на заинтересираните страни и дијалог со нив.

7.1.2 Алатки за имплементација

Воспоставени се неколку алатки за имплементација на вториот НЕАП, како и индикатори за мониторинг на неговата имплементација. НЕАП ги дефинира приоритетните акции за поддршка на реализацијата на мерките, коишто ќе помогнат во постигнувањето на приоритетните цели. Понатаму, индикаторите на напредокот и реализацијата се поврзуваат со сите акции, мерки и цели. Индикаторите се утврдени за секоја цел, како и за секоја поединечна акција на НЕАП. Индикаторите ќе се користат за следење на имплементацијата и за поднесување на извештаи до Владата, до Парламентот, до ЕЛС, како и до јавноста во целина. Покрај обезбедување на податоци за мониторинг и за известување, алатките опфаќаат и широк опсег на институционални механизми. Целокупната лепеза на алатки служи за обезбедување на континуирана релевантност и применливост на НЕАП, во целиот период на неговата валидност. Во тој контекст, алатките во голема мерка се фокусираат на обезбедување на редовно ажурирање и ревизија на НЕАП, што вклучува и евентуални корекции на утврдените пропусти. На тој начин, алатките овозможуваат континуирано земање предвид на новите трендови и предизвици, што ќе се појавуваат во периодот на валидност на НЕАП.

Двете основни алатки се состојат од 1. воспоставување на нови, перманентни институционални аранжмани за НЕАП и 2. воведување на редовно известување за напредокот во имплементацијата, до Владата, до Парламентот, како и до широката јавност.

Институционалните аранжмани се однесуваат на формирање на тело за НЕАП, коешто ќе биде меѓуминистерско и меѓусекторско, а ќе вклучува и претставници на локалната самоуправа, предложени, во најдобар случај, од ЗЕЛС. Поглавјето 8, исто така, вклучува посебни акции за институционални аранжмани, со цел да се зголемат капацитетите за привлекување на надворешни финансии за областа на животната средина. Реализацијата на овие акции истовремено ги претставува клучните компоненти на механизмите за имплементација. Ова вклучува, на пример, формирање на единица за имплементација на проектот при МЖСПП и поголема координација на донаторската помош.

7.1.3 Улогата на Министерството за животна средина и просторно планирање

Надлежноста за целокупната координација на продолжувањето на процесот, вклучувајќи ги имплементацијата, мониторингот, известувањето и ажурирањето на НЕАП, како и акциите, ја има МЖСПП. Ова Министерство треба да игра важна улога, во смисла на обезбедување на насочена имплементација на акциите и во утврдувањето на потребите за идно приспособување на акциите. Приспособувањето на акциите ќе биде неопходно во текот на периодот на валидност на НЕАП, особено поради фактот што НЕАП треба да се реализира паралелно со процесот на приближување кон ЕУ и со изработката на стратегија за приближување на националното законодавство кон она на ЕУ на полето на животната средина.

За секоја акција за којашто МЖСПП е главниот надлежен орган (лидер), релевантните сектори, одделенија и официјални претставници на Министерството мора да ја преземат оваа улога во соработка со другите релевантни учесници, вклучувајќи ги ЕЛС. Министерството треба да ги зема предвид идентификуваните акции во својата годишна програма за работа, во своите годишни програми за подготвување на законска регулатива, во годишното планирање на буџетот, во преговорите за буџетот со Министерството за финансии, итн. Исто така, Министерството ќе игра клучна улога во одржувањето на дијалог со ЕЛС и во обезбедувањето на поддршка за нив, со цел да се зголемат капацитетите на ЕЛС за да можат да преземат значајна улога во имплементацијата на НЕАП.

Во најголем број случаи, НЕАП не посочува експлицитно за секоја акција преку која организациона структура треба да се спроведе предложената акција. Наместо тоа, се препушта на надлежниот орган(и) да одлучат за најсоодветните механизми за конкретната акција. Можни организациони механизми се работни групи, повеќе постојани тела и користење на надворешни услуги, со делегирање на одговорноста за имплементацијата, на пример, на невладината организација.

Во случај кога главниот одговорен субјект за имплементација на одредена акција е друга институција, покрај МЖСПП, улогата на тоа друго министерство или институција е иста како онаа опишана погоре, за МЖСПП. Одговорниот субјект ќе биде лидер во имплементацијата на дадената акција и треба ги преземе неопходните мерки на претпазливост, во релевантните работни програми, годишни буџети, и сл. Исто така, одговорната институција треба навремено да го известува МЖСПП за напредокот во имплементацијата на акцијата.

Покрај горенаведеното, успешната реализација на НЕАП претпоставува поддршка, посветеност и ангажираност на различни министерства. ЕЛС и други заинтересирани субјекти. Токму затоа, од пресудно значење е министерствата и ЕЛС да се обврзат со ова, помеѓу другото преку активно учество во телото на НЕАП, опишано во продолжение.

7.1.4 Тело за следење и имплементација на НЕАП

Откако ќе се усвои НЕАП, треба да се формира и да започне да функционира надзорно тело за НЕАП. Телото треба да врши советодавна функција за имплементацијата на НЕАП и редовно да го надгледува имплементирањето на НЕАП, како и да врши редовно известување, вклучувајќи го задолжителното доставување извештаи до Владата на три години (види подолу за известувањето).

Имајќи ги предвид искуствата од првиот НЕАП, од пресудно значење е да се обезбеди имплементацијата на НЕАП да се заснова на цврста обврска на сите одговорни субјекти на ниво на Влада, а неговата релевантност да се одржи на високо политичко ниво во текот на целиот период на спроведување. Затоа, телото на НЕАП ќе има клучна улога во обезбедувањето на континуирана релевантност и применливост на НЕАП, а со тоа и во одржувањето на неговата растечка сила, како алатка за спроведување на акциите за подобрување на квалитетот на животната средина. Суштински елемент во овој контекст е обезбедувањето на редовно ажурирање и ревизија на НЕАП. Алатката што ќе може да ја користи телото на НЕАП за оваа цел би можела да биде редовната ревизија на прилогот/анексот кон самиот НЕАП (којшто, меѓу другото, содржи прегледи на законска регулатива,

стратегии, проектни досијеа и спроведени проекти), со што прилогот ќе се одржува како вистински динамичен документ.

Со оглед на фактот што НЕАП претставува Акционен план усвоен од Владата, неговата имплементација мора да се одвива под водство на претставници номинирани од Владата, со континуиран ангажман. Според тоа, членовите на телото за НЕАП треба да ги номинира Владата, на предлог на Министерот за животна средина и просторно планирање, откако тој ќе прими предлози за номинации од другите министерства и институции. Доколку е потребно, во телото на НЕАП ќе се вклучат и членови од Работната група за животна средина воспоставена во контекстот на приближувањето кон ЕУ.

7.1.5 Известување за напредокот во имплементацијата

Според Законот за животна средина, МЖСПП е должно да известува за имплементацијата на НЕАП. Известувањето мора да биде засновано на информациите и советите на телото за НЕАП, како и да предлага ажурирање на конкретните акции. Извештаите мора да се доставуваат до Владата, но цел на известувањето треба да бидат и Парламентот, како и широката јавност.

Министерството треба да ја утврди постапката за начинот и за динамиката на доставувањето на информациите за напредокот на имплементацијата, што ќе ги бара од другите министерства и другите клучни одговорни субјекти, со цел инволвираните субјекти да имаат соодветно време за доставување на информациите што ќе треба да се вградат во задолжителниот извештај.

Исто така, Министерството ќе ја извести Владата за времето на известувањето, а известувањето треба да се внесе во работните програми.

Цели

Ц1: Да се обезбеди ефикасна и навремена имплементација на акциите на НЕАП, преку соодветен мониторинг, известување и следење на имплементацијата. Процесот на имплементација ќе го координира МЖСПП, како целосно одговорен субјект, под надзор и водство на телото за НЕАП формирано за оваа конкретна цел.

Индикатор:

- НЕАП имплементиран според планот

Мерки

М1: Формирање на тело за НЕАП со членови номинирани од Владата. Експлицитно доделување на надлежноста за координација на МЖСПП

Индикатор:

- Формирано тело за НЕАП

М2: Изготвување на годишен извештај до Владата и до Парламентот за напредокот во имплементацијата на НЕАП. Годишното известување мора да се заснова на однапред дефиниран формат, обем и временски распоред за овој процес. Годишниот извештај треба да биде достапен и во електронска форма, за широката јавност.

Индикатор:

- Годишното известување во функција

М3: Формирање на комисија за оценување, одговорна за оценување на напредокот на НЕАП, во МЖСПП.

Индикатор:

- Формирана комисија за оценување.

Акции

Цел	Мерки и активности		Ниво и учесници	Врска со другите сектори	Врска со директиви, договори, стратегии и останати документи на ЕУ	Параметар за мониторинг / индикатор
Ц ₁	М _{1,2,3}	Воспоставување на тело за НЕАП Зајакнување на човечките капацитети	Н МЖСПП	Сите сектори	/	-Формирано тело за НЕАП -Развиен формат за

		Развивање на однапред дефиниран формат за известување од мониторингот на НЕАП Изготвување на годишен извештај до Владата и до Парламентот за напредокот на имплементацијата на НЕАП				известување од мониторингот на НЕАП -Годишни извештаи подготвени и испратени до Владата и до Парламентот
Ц ₁	М _{1,2,3}	Формирање на комисија за оценување со обврска да го оценува напредокот на НЕАП, во МЖСПП	Н МЖСПП	Сите сектори	/	- Формиран комисија за оценување со обврска да го оценува напредокот на НЕАП, во МЖСПП

7.2 Механизам за мониторинг

Целта на механизмот за мониторинг е да се следи и да се оценува имплементацијата на акциите од НЕАП¹³⁶. Овој механизам е важен, бидејќи јасно дефинира што треба да се следи и да се оценува.

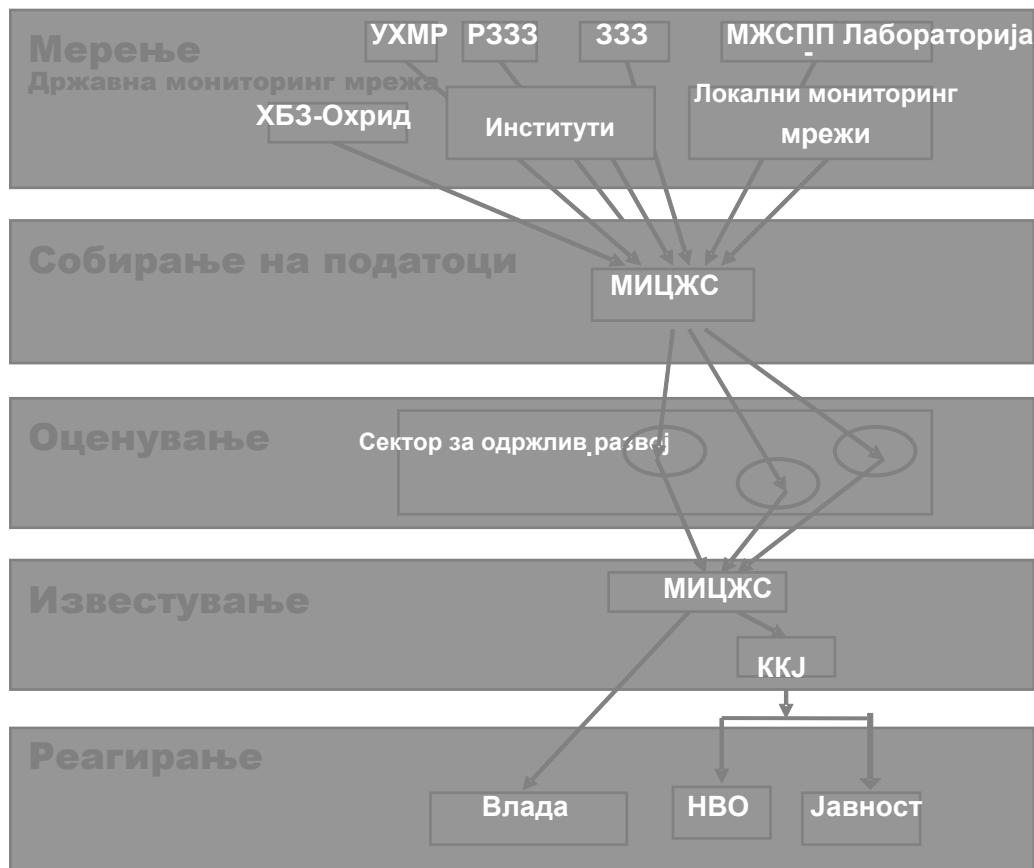
Процесот на мониторинг и оценување е илустриран на сликата подолу. Реагирањето, планирањето и акциите припаѓаат во доменот на оние што одлучуваат и на политичарите. Долниот дел на кругот содржи компоненти за мониторинг и оценување:

- ✓ Мерење
- ✓ Собирање и обработка на податоци
- ✓ Оценување
- ✓ Известување

Компонентата за мониторинг е подетално илустрирана подолу. Оваа слика ги презентира и предлозите за субјектите што се одговорни за различните задачи во циклусот на мониторинг.

¹³⁶ Целокупниот систем за мониторинг во Македонија се опишува во Поглавјето 6.1.

Мониторингот, ревизијата и известувањето претставуваат клучни одговорности во раководењето со имплементацијата на НЕАП, а вклучуваат собирање на информации и обработка на податоци, анализа и оценување, информирање за напредокот и оценување на постигнатите резултати.

Мониторингот, ревизијата и известувањето, помеѓу другото, помагаат за:

- ✓ Идентификација на успехите и проблемите во имплементацијата на НЕАП
- ✓ Навремено донесување одлуки, врз основа на претходна информираност, од страна на субјектите што одлучуваат за поддршката на имплементацијата
- ✓ Одговорност за постигнатите резултати
- ✓ Свесност и учество на заинтересираните субјекти; и
- ✓ Оценување на достигнувањата (резултатите) на НЕАП

Задачите за мониторинг на имплементацијата на НЕАП вклучуваат:

МЕРЕЊЕ: Обезбедување и доставување на релевантните податоци до МИЦЖС;

СОБИРАЊЕ НА ПОДАТОЦИ: мерење на собирањето, итн. Собирањето на податоци го вршат неколку институции, наведени во Поглавје 6. Со Законот за животна средина се воспоставува државна мрежа за мониторинг на животната средина, а единиците на локалната самоуправа добиваат право да формираат локални мрежи за мониторинг на животната средина; последниве можат да бидат и дел од државната мрежа за мониторинг на животната средина.

УПРАВУВАЊЕ СО ПОДАТОЦИ И ИЗВЕСТУВАЊЕ; стандардни практики, во кои се вклучени активности на доставување на однапред дефинирани податоци, итн. Истите може да се бараат и од другите институции во механизмот за мониторинг.

ОЦЕНУВАЊЕ: оценување на напредокот, врз основа на информациите и извештаите, главно од МИЦЖС. Ова ниво може да се состои од повеќе различни субјекти. Но, замислата е следното ниво да бара информации од ова ниво, со оглед на тоа што следното ниво е одговорно за објавување на резултатите од мониторингот пред јавноста и политичарите.

Се предлага оценувањето на акциите според индикаторите да го врши комисија за оценување, којашто ќе ги подготвува информативните материјали за подготвување на Извештајот на Министерството до телото за НЕАП/Владата, каде што ќе бидат вклучени не само вработен на

МЖСПП, туку и претставници на единиците на локалната самоуправа и на невладината организација. Врз основа на оценката, може да се достави предлог за нови акции или измена на старите акции, заедно со нови временски рамки. Мотивот за ова може да биде во неочекувани пречки или во појавување на нови трендови или проблеми.

ИЗВЕСТУВАЊЕ: МЖСПП има одговорност да доставува извештаи на три години. Ова треба да се комбинира со дополнителни иницијативи за објавување на информации, со поширок дофат. Овие иницијативи би можеле да вклучат објавување на резултатите од мониторингот пред јавноста, пред политичарите и пред Парламентот, како и за други заинтересирани субјекти, како што се невладини организации и ЕЛС. Други можни иницијативи вклучуваат организирање на состаноци и семинари, на кои ќе се разгледува напредокот на НЕАП, врз основа на користењето на информациите од веб-страницата, наменета за пошироко објавување на информациите.

РЕАКЦИЈА: Корекциите во текот на имплементацијата на НЕАП треба да се оценуваат редовно и да се вршат благовремено.

Како што може да се види, голем број институции се вклучени во системот за мониторинг, со задача да работат со системот и да произведуваат точни информации. Со цел да се обезбеди доследност и да не отсутствуваат врски, се предлага да се испланира систем со две важни меѓусебно поврзани функции:

- Собирање на податоци

Собирањето на податоците го врши МИЦЖС, кој ги собира сите податоци и обезбедува податоци за мониторинг на текот на НЕАП. Треба да се обезбеди сите податоци за известување да минуваат преку истото тело, пред да се употребат за анализа и оценување.

- Известување за резултатите од мониторингот и оценувањето

Известување за резултатите од мониторингот и оценувањето до Владата-овде треба да се има предвид дека заинтересираните корисници на информациите ги вклучуваат Парламентот, невладините организации, ЕЛС, како и сите заинтересирани субјекти. Се предлага оваа задача да се врши преку ХТМЛ страница.

Ова решение ќе го олесни пронаоѓањето на контактот за податоците и на местото каде што треба да се бараат резултатите од текот на реализацијата на НЕАП.

Цел

Ц1: Да се овозможи сигурно, сеопфатно и доследно известување за имплементацијата на НЕАП.

Индикатор:

- Системот за мониторинг на НЕАП и за известување за НЕАП ги произведува и ги доставува релевантните основни информации.

Мерки

М1: Да се развие постојната база на податоци, со цел во НЕАП да се опфатат сите релевантни прашања од областа на животната средина.

Индикатори:

- Подготвена листа на потребни подобрувања со цел во НЕАП да се опфатат сите релевантни прашања од областа на животната средина
- Имплементирана листа на подобрувања
- Листа на подобрувања што треба да се имплементираат

М2: Креирање на веб страница за известување за напредокот на НЕАП

Индикатори:

- Веб страницата за известување во функција

Акции

Цел	Мерки и активности	Ниво и учесници	Врска со другите сектори	Врска со директиви, договори, стратегии и останати документи на ЕУ	Параметар за мониторинг / индикатор
Ц ₁	<p>М₁</p> <p>Развивање на нова информативна база на податоци за животна средина во МИЦЖС, за мониторинг и известување за индикаторите за напредокот на НЕАП</p> <p>Развивање на постапки за начинот на собирање на нови податоци за мониторинг на НЕАП, кои не се опфатени со постојниот систем за мониторинг</p> <p>Дизајнирање и развивање на веб алатка за известување, заснована на мониторингот на НЕАП.</p> <p>Имплементација на веб страница за НЕАП на Интернет страната на МЖСПП</p> <p>Идентификација на персонал и ресурси за одржување и развој на веб страницата на НЕАП</p> <p>Развивање на постапки за ревизија и приспособување на алатката заснована на веб.</p>	Н/МЖСПП	Сите сектори	/	<p>-Подготвена листа на потребни подобрувања со цел да се опфатат сите прашања во НЕАП</p> <p>-Имплементирана листа на подобрувања</p> <p>-Листа на подобрувања што треба да се извршат</p> <p>-Развиени постапки за начинот на собирање на нови податоци за мониторинг на НЕАП</p> <p>Алатката за известување заснована на веб</p> <p>-дизајнирана</p> <p>-развиена</p> <p>Алатката за известување заснована на веб имплементирана на Интернет страната на МЖСПП</p> <p>- Идентификувани персонал и ресурси за одржување и развој на веб страницата на НЕАП</p> <p>- Развиени постапки за ревизија и приспособување на алатката заснована на веб</p>

8 ФИНАНСИРАЊЕТО НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА И УЛОГАТА НА МЕЃУНАРОДНАТА ЗАЕДНИЦА

Подобрувањата во состојбата на животната средина и ефективната заштита на животната средина бараат големи инвестиции, како и административни капацитети за нивна реализација. Овие активности можат да доведат и до зголемување на трошоците, што е од вонредно значење за Република Македонија, со нејзините скромни стапки на БНП и потребите за намалување на сиромаштијата.

Обезбедувањето на ефикасност и економичност на политиките и решенијата за заштита на животната средина е од суштинско значење, со цел да се обезбеди „најголема вредност на парите,,, како и елиминирање на пречките кои ја оневозможуваат Република Македонија во целост да ги искористи можностите за надворешна финансиска поддршка и помош. Во таа насока треба да се воспостави политичка и економска клима во земјата, којашто ќе биде во состојба да привлече странски инвестиции во животната средина.

8.1 Финансирање на животната средина

8.1.1 Сегашна состојба

Недостатокот на финансиски извори честопати се гледа како една од главните пречки за спроведување на инвестиции во животната средина, особено во случај кога економија не е силна, а макроекономскиот напредок е бавен. Поради тоа, мобилизирањето на домашни финансии за големи инвестиции во животната средина во РМ во минатото претставуваше тешкотија, а ќе биде тешко и во наредните години. Донаторски средства беа достапни и се реализираа успешно, што ќе продолжи и понатаму.

Општ е впечатокот дека клучен предизвик е да се привлече дополнителна поддршка од донатори и истата да се употреби ефективно. Пристапувањето кон овој предизвик, во голема мера, е прашање на обезбедување на дополнителни институционални основи за спроведување на проектите за заштита на животна средина, и пред се обезбедување на доволно висок квалитет на предложените проекти, од самиот почеток.

Проценката за сегашна состојба на обезбедени домашни финансиски средства¹³⁷ покажува дека преку средствата на буџетот на МЖСПП, вклучувајќи ги и средствата кои се собираа преку поранешниот Фонд за животна средина се реализирани инвестиции во висина од околу 650 милиони денари во периодот 2002-2004 година. Значителен дел од средствата за заштита на животната средина се обезбедуваа и преку надоместоци од корисници, домаќинства, индустрија и др., како и меѓународна неповратна помош, проценета на околу 500 милиони денари годишно. (Извор: Проценка изградена врз основа на различни извори)

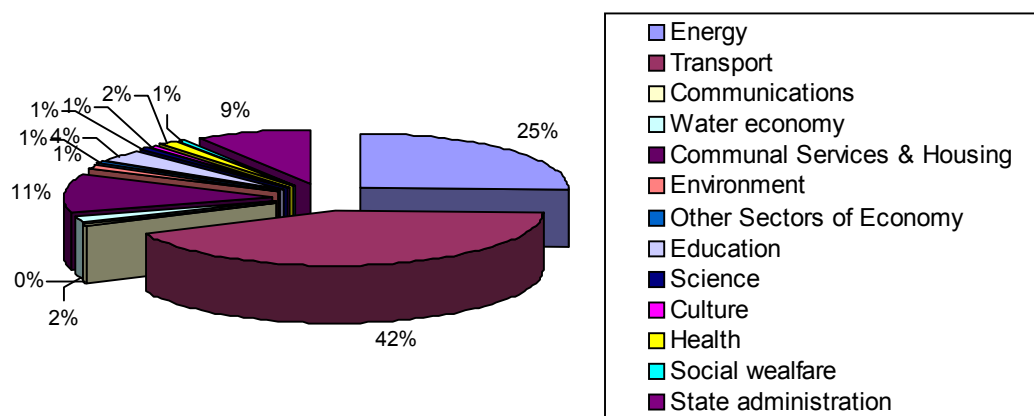
Засага, главните извори на финансирање на целите на заштитата на животната средина се надоместоците од корисниците¹³⁸ и покрај ниските стапки на наплата. Од аспект на животната средина, со нив се финансира основната инфраструктура во доменот на водите и отпадот. Генералната слика е многу слична на состојбите во други, слични земји. Во поглед на инвестициите, искуството од другите земји покажува дека процентот на финансирање преку меѓународна неповратна помош е нешто повисок од вкупните трошоци прикажани погоре¹³⁹.

¹³⁷ Заемите и другите кредити не се вклучени. Имајќи предвид дека средствата од ваквите извори треба да се враќаат, тие овозможуваат само посредно финансирање. Затоа, нивното вклучување би значело дека во проценката треба да се предвиди и подоцнежното отплаќање

¹³⁸ Надоместокот од регистрација на возилата обезбедува значителни средства, коишто влегуваат во буџетот на МЖСПП.

¹³⁹ Не беше можно квантитативно да се проценат сегашните инвестициони трошоци во животната средина, со оглед на ограниченоста на податоците.

Дијаграм 8-1 Јавни инвестиции по сектори / 2003

Во рамките на проектот за зајакнување на капацитетите на МЖСПП, СОП 99 беше направена детална анализа на економските, финансиските и административните потреби за спроведување на барањата од ЕУ директивите поединечно по сектори.

Покрај недостатокот на финансиски средства за инвестиции во животната средина, евидентен е и недостатокот од Стратегија за инвестиции, како и кадар за спроведување на проектите кои се во рамките на инфраструктурните проекти.

Програмата за јавни инвестиции која ја подготвува континуирано Министерството за финансии е добар механизам кој дава преглед на тековните и планирани инфраструктурни инвестиции во државата, меѓу другото и во секторот животна средина.

8.1.2 Политичка рамка

Многу од општите предизвици со кои се соочува финансискиот сектор се релевантни и за обезбедувањето на финансиски средства за инвестиции во животната средина. Понатамошните развојни реформи, како што се реформите во банкарството, сметководството, финансиската ревизија и катастарот, ќе имаат позитивни ефекти за финансирањето на подобрувањата на животната средина.

По надоместоците од корисниците, меѓународната поддршка е следен извор на средства за финансирање на заштитата на животната средина. Управувањето со големи потенцијални фондови, како што е ИПА (Инструмент за пред-пристапување) бара ефикасна организација и Владата ги разгледува можните опции. Фондот за животна средина беше укинат во 2004 година, врз основа на препораките на Меѓународниот монетарен фонд за укинување на сите специјални фондови. Но, Министерството за животна средина и просторно планирање води Програмата за животна средина, со која сеуште се обезбедуваат субвенциски средства. Во земјите кои пристапуваа кон ЕУ, националните фондови обично играа клучна улога во управувањето со фондовите, како што е ISPA.

Други финансиски механизми, као што се специјални програми и фондови, се опции кои треба сериозно да се разгледаат. На пример, создавањето на Фонд за енергетска ефикасност и обновливи извори на енергија е во тек. До крајот на втората половина на 2006 година, GEF ќе донесе конечна одлука за тоа дали ќе и одобри на Владата меки заеми во висина од 5 милиони американски долари, како почетно финансирање на Фондот за енергетска ефикасност и обновливи извори на енергија. Во моментот, овој фонд би можел да биде ефикасен инструмент во доменот на заштеда на енергија, а приходите од данокот на CO₂ (види го делот за економски инструменти), исто така, би можеле да се влеваат во овој Фонд. Недостатоците на ваквите привременни аранжмани се ризикот од неефикасност, поради повеќе одделни мали програми, секоја со сопствена администрација и ограничен капацитет за финансирање.

Исто така, треба да се спомене дека новиот Закон за животна средина отвора можности за воведување на неколку нови еколошки надоместоци, кои ќе се користат за инвестирање во заштитата на животната средина. За реализација на капитални инвестиции, МЖСПП подготвува годишна програма во согласност со содржината на овој НЕАП и Просторниот план, како и други

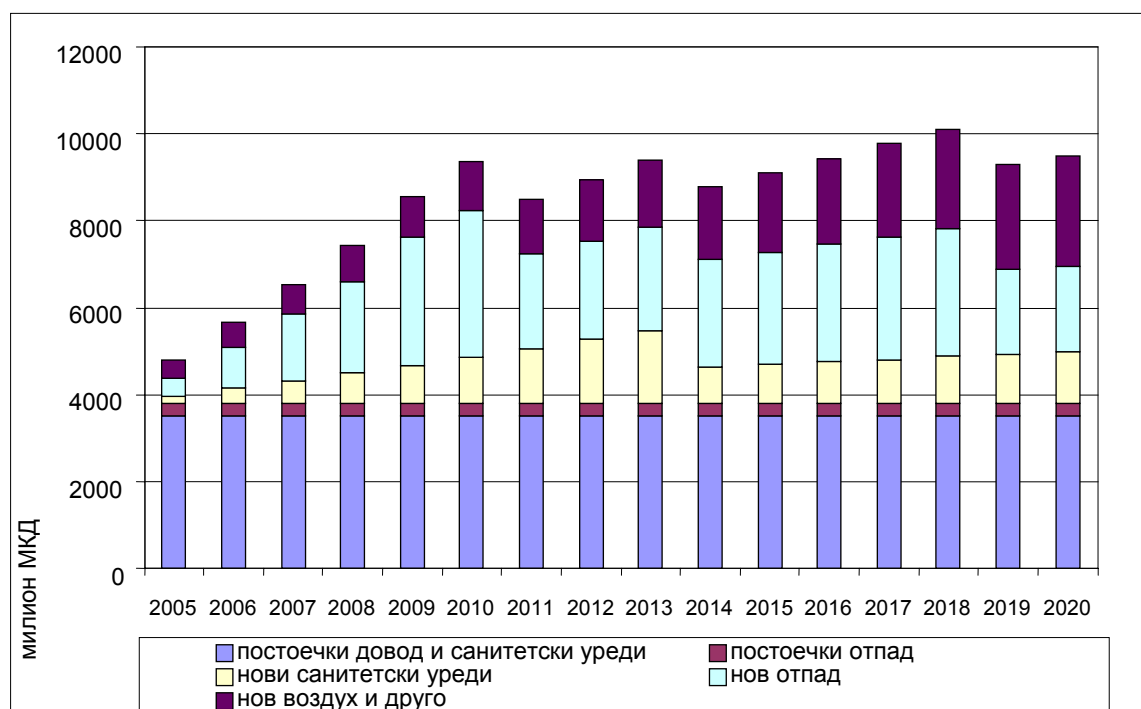
релевантни стратегии, програми и закони, заедно со меѓународните договори чија страна е Република Македонија. Законот за животна средина дефинира широк опсег на полиња во коишто можат да се користат средствата, а доделувањето на средствата ќе се врши врз основа на отворен конкурс за домашни понудувачи.

Во врска со замената на долгот за вложувања во заштитата на животната средина, првите чекори се веќе преземени¹⁴⁰, засновани, помеѓу другото, на искуството од постојниот договор со Парискиот клуб. Според најновите текови, МЖСПП изрази интерес во врска со ова, а учеството го потврдија Министерството за финансии, Министерството за економија, Министерството за надворешни работи, Секретаријатот за европски прашања и Народната банка. Исто така, прелиминарно се идентификувани потенцијалните земји доверители. Со цел понатаму да се промовира овој механизам за финансирање на животната средина, одлучено е да се формира меѓуминистерска Работна група, со учество на сите релевантни министерства. Поважните задачи на оваа Работна група ќе бидат: идентификација на меѓусекторските приоритети, идентификација на соодветните финансиски механизми и оценка на фискалните импликации.

8.1.3 Проблеми и приоритети

Суштинските предизвици се пред нас, во годините што доаѓаат. Ниската стапка на наплата за вода и отпад резултираше во обезбеденост на средства што не се доволни и за неопходното одржување на комуналната инфраструктура и доведе до суштинска потреба за поправки, а прифаќањето на скапите директиви на ЕУ ќе предизвика голема потреба од нови инвестиции.

Дијаграм 8-2 Проценки на годишните потребни трошоци

Сликата ги прикажува проценетите годишни потреби за трошоци¹⁴¹ што произлегуваат од пристапувањето кон овие предизвици¹⁴². Ваквите проценки секогаш се предмет на значителна

¹⁴⁰ Замена на долгот за поддршка на иницијативите за заштита на животната средина и одржлив развој во Македонија

¹⁴¹ Ракување и правилно одржување на постоечката инфраструктура за вода и отпад чини околу 4000 милиони денари (МКД) годишно (водата и отпадните води учествуваат со околу 90%). Новата инфраструктура на отпадните води ќе додаде околу 14,000 милиони МКД за зголеменото собирање и пречистување на отпадните води. Намалените емисии од големите центри за согорување може да чинат до 17000 милиони МКД (274 милиони EUR), депониите и другата инфраструктура за отпад ќе додадат до 16000 милиони МКД (околу 260 милиони EUR). Во согласност со директивата за IPPC, овде не се вклучени приватните трошоци.

¹⁴² Врз основа на чинењето на директивите кои вклучуваат големи инвестиции, проценето во рамките на проектот СМЕРП, комбинирани со сопствената пресметка на снабдувањето со вода за пиење и чинењето на постоечкиот систем на отпадни води, искаликуирани се годишните потреби за трошоците. Проекцијата на трошоците беше направена со употреба на збир од претпоставки во врска со имплементациониот период за секоја од клучните директиви. Тоа е прикажано подолу. Ова претпоставува брзо воведување на инвестиции во слените 5 години, а потоа годишните инвестиции да останат

несигурност. Генералното искуство од новите членки на ЕУ е дека реализираните трошоци се за нешто пониски од првичната проценка. Меѓу другото, отворените меѓународни тендери ги спуштија цените.

Погоре прикажаното покажува дека сегашното ниво на трошоци е околу 4.000 милиони денари. Оваа слика ги вклучува работењето и одржувањето и инвестиционите трошоци. За помалку од пет години, ова ниво ќе мора да биде, најмалку, двојно повисоко. Ова ги акцентира критичните предизвици за обезбедување на доволно финансиски средства. Потенцијалните извори на дополнителни финансии вклучуваат помош од меѓународните донатори, и повисоки и поефективни надоместоци од корисниците.

Денес, јавниот буџет учествува со околу 15-20% во вкупното обезбедување на финансиски средства за услугите од животната средина, а ова учество ќе остане на исто ниво и во иднина.

Наплатата на надоместоците од корисниците е единствениот, најважен придонес во генералното снабдување со финансии за заштита на животната средина. Во тој поглед, најголем дел од обезбедените средства потекнуваат од наплатата за снабдување со вода¹⁴³. Но, општо се познати недостатоците на сегашното функционирање на наплатата. Клучните проблеми се следните:

- ✓ Слаба политичка волја да се зголемат тарифите до степен на целосно покривање на трошоците
- ✓ Ниска стапка на наплата
 - Волја и можност за плаќање од страна на потрошувачите
 - Непостоење на соодветни присилни мерки

Случувањата во градот Скопје се пример за ограничена политичка волја за зголемување на тарифите. Тарифите за вода во Скопје не се зголемени од 1995 година и покрај порастот на цената на услугите за управување со отпадот, како резултат, меѓу другото, на зголемената цена на готивото, што претставува значителна ставка во цената на услугата.

Генерално, стапката на наплата е ниска во целата земја. Во просек, се наплаќаат околу 50% од фактурираните сметки. Стапката на наплата обично е поголема во помалите општини, каде што можат да се сретнат и примери за стапка на наплата од околу 100%. Истражувањето во 2001 година¹⁴⁴ покажа драстично намалување на стапката на наплата од 1995 година. Во 1995 година, стапката била 71%, а во 2000 година опаднала на стапка од 46,5%.

И покрај ниските приходи, пензионираното население е меѓу корисниците коишто плаќаат најредовно. Ова покажува дека неплаќањето не е само парашање на неможност за плаќање, со оглед на сегашното релативно ниско ниво на примања. Всушност, во врска со стапката на наплата, важен предизвик претставува присилната наплата на доспеаните побарувања. Обезбедувањето на законско овластување за изрекување на санкции, меѓу другото, преку форма на исклучување на корисниците кои не ги плаќаат надоместоците, е многу тешка задача, којашто бара многу време, заради бавната судска постапка. Иако новите закони за снабдување со вода и за отпад ќе овозможат подобри опции за присилна наплата, недостатокот на експедитивност на правниот систем сеуште може да поставува пречка за ефикасна наплата.

Зголемувањата на надоместоците за корисниците се неопходни предуслови за одржување на постоечките системи за вода, отпадни води и отпад и да се отпочне процесот на имплементирање на директивите на ЕУ во оваа област. Но, да посочиме некои непосакувани социјални ефекти. Најсиромашните делови од населението може да се најдат во состојба да не можат да ги платат значително зголемените надоместоци. За да се спречи ова, заедно со Министерството за труд и социјална политика и Министерството за локална самоуправа треба да се преземат акции за нивно идентификување, како и соодветни средства за компензирање на овие домаќинства преку општи субвенции, или општи правила за ослободување од обврската за плаќање надоместок.

Постои простор за зголемување на постоечката висина на надоместоците на корисниците, а притоа, во просек, да се почитуваат ограничените можности. Согласно меѓународните правила секое домаќинство за плаќање на водата и отпадните води не треба да издвојува повеќе од 5% од вкупниот приход. Денес, домаќинствата плаќаат околу 2,1% од остварениот приход за вода, канализација и

на високо ниво за дополнителни 10 години. Директивите кои бараат големи инвестиции ги вклучуваат Директивата за пречистување на урбаните отпадни води, (91/271/ЕЕС), Директивата за вода за пиење, (xx/yy/ЕЕС), Директивата за депонии (99/31/ЕЕС), LCPD (xx/yy/ЕЕС).

¹⁴³ Иако не се дел од, на пример, законската регулатива на ЕУ за животна средина како таква, постојат директиви кои го третираат снабдувањето со вода, а при проценката на наплатата од домаќинствата и достапноста, неопходно е да се земе снабдувањето со вода заедно со собирањето на отпадните води и нивното пречистување.

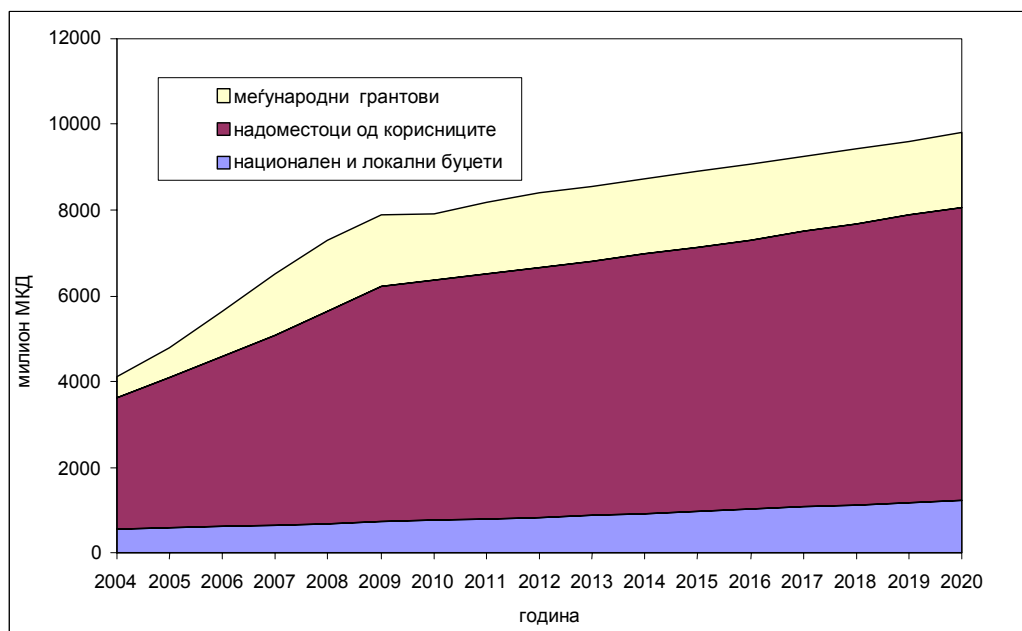
¹⁴⁴ Истражување “ Економската состојба на јавните претпријатија во Република Македонија ” од Институтот за Економија-Скопје (прифатено од Министерството за локална самоуправа, ЗЕЛС и ГТЗ во 2001 година)

отстранување на отпадот. Зголемувањето на нивното учество во финансирањето на комуналните услуги може да дојде или од зголемувањето на делот од приходот што се одделува за овие плаќања (во рамките на ограничувањето до 5%) или преку генерално зголемување на приходот. Втората опција би дозволила зголемена стапка, со истовремено одржување на сегашниот сооднос во вкупниот приход. Вака направените проценки претпоставуваат дека вкупните надоместоците за корисниците (за снабдување со вода, отпадни води, отпад и енергија) ќе останат во рамките на ограничувањето до 5% од приходот.

Проценките укажуваат на потенцијал за создавање на вкупен *дополнителен* приход од надоместоците од корисниците во висина од околу 2,000 милиони МКД, доколку соодносот во вкупниот приход се зголеми на 5%¹⁴⁵. Со други зборови, сегашното ниво на приход ќе дозволи двојно зголемување на остварениот приход, а притоа да се остане во рамките на ограничувањето до 5%. Ако Република Македонија влезе во период на економски раст, идниот приход би можел да се зголеми без да се зголемува висината на надоместоците. Така, стапката на годишниот економски раст од 5% во приходот на домаќинствата, во перспектива од 15 години, би обезбедила годишен *дополнителен* приход од надоместокот за корисниците во висина од 2000 милиони МКД.

Во смисла на помош, сегашното ниво на поддршка од донаторската заедница изнесува 10-15% од вкупниот износ на финансии обезбедени за комуналните услуги. Претстојните инвестиции од предпристапничкиот фонд на ЕУ ќе биде особено значаен учесник во финансирањето во иднина. Сликата што следи подолу го покажува очекуваниот прилив на финансии што се очекува од донаторска заедница¹⁴⁶, како и од други извори¹⁴⁷. Така, обезбедувањето на финансии може да се зголеми од сегашното ниво од околу 4.000 милиони МКД на 10.000.000 милиони МКД во 2020 година.

Дијаграм 8-3 Очекуван финансиски прилив од донаторската заедница и од други извори

Обезбедувањето на повеќе приходи од надоместоците за корисниците е од суштинско значење, за да се обезбедат доволно средства потешни за приближување кон ЕУ во областа на управувањето со вода, канализација и отпад. Специфичните прашања кои треба да се земат предвид вклучуваат: подобрување на сегашниот систем на собирање, наплата и санкционирање во случај на неплаќање; административната и оперативна ефикасност и транспарентност на дејствијата на давателите на комунални услуги во општините¹⁴⁸.

¹⁴⁵ Се претпоставува дека само делот од домаќинствата над граничната линија може да учествува повеќе во надоместоците за корисниците. Граничната линија за останување е дефинирана како домаќинства со помалку од 70% од средното ниво на трошење. Повеќе од 30% од населението е под таа линија.

¹⁴⁶ Проекцијата на фондовите за Македонија е направена врз основа на придонесите по жител за новите членки на ЕУ во фазата пред пристапувањето. Споредено со пресметката на проектот ЦМЕПП, нашата проекција укажува незначително поголема поддршка. Проекцијата претпоставува годишна стапка на пораст од 3%.

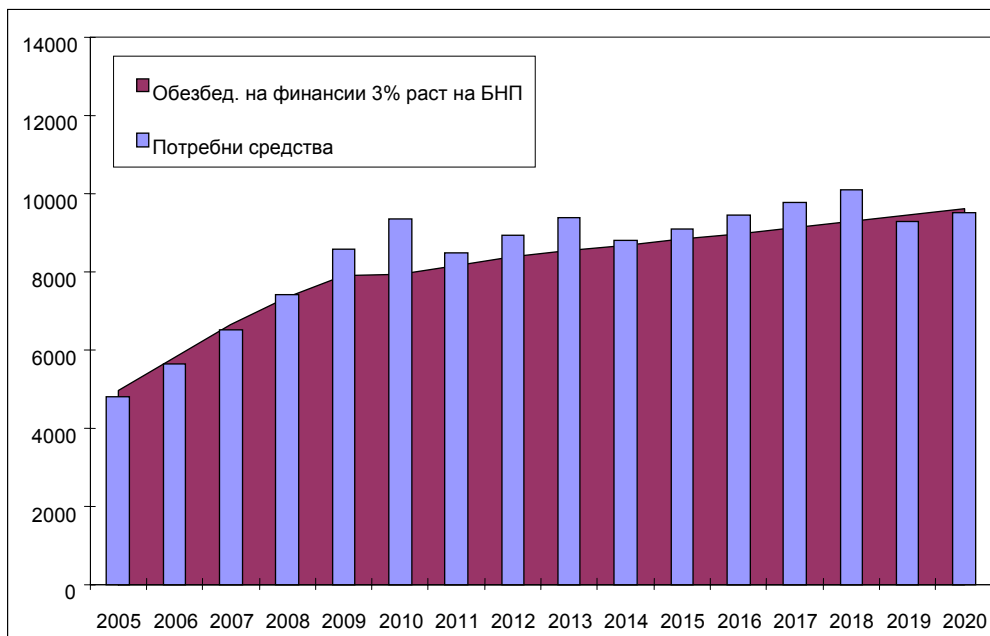
¹⁴⁷ Претпоставувајќи годишна стапка на пораст од 3%.

¹⁴⁸ Исто така треба да се напомене дека ефективно наплатените надоместоци од корисниците коишто повеќе го рефлектираат принципот на целосно покривање на трошоците за поправка ќе овозможат иницијатива за почисто производство и имплементација на IPPC/BAT на

Обезбедувањето на поголема ефикасност и професионализам во процесот на управување со циклус на проекти е клучен услов за најефикасно искористување на помошта од донаторите.

Проценката на проектираните трошоци за периодот до 2020 година е споредена со проекцијата на обезбеденоста на финансии за истиот период. Ова е илустрирано на следната подолу.

Дијаграм 8-4 Проценката на проектираните трошоци за периодот до 2020 година споредена со проекцијата на обезбеденоста на финансии за истиот период

Цели

Ц1: Да се остварат доволно финансиски средства за подобрување на состојбата на животната средина и поддршка на процесот на приближување кон ЕУ

Индикатори:

- Оценка на потребите за финансирање, распоредени на поголемите еколошки проблеми
- Оценка на финансиските средства достапни од локални извори и од меѓународните институции

Мерки

М1: Зголемување на приливот на финансиски средства од надоместоците на корисниците

Индикатори:

- Сегашен износ на финансиски средства од надоместоците на корисниците
- Дополнителни потенцијали за финансирање од надоместоците на корисниците

М2: Подобрување на управувањето со инвестициони проектни циклуси и подобрување на искористеноста на меѓународната донаторска помош, вклучувајќи замена на долгот за животна средина.

Индикатори:

- Оценка на недостатоците во управувањето со инвестициони проектни циклуси
- Оценка на потенцијалите за искористување на меѓународната донаторска помош, вклучувајќи замена на долгот за заштита на природата
- Оценка на потребните мерки за подобрување на искористеноста на меѓународната донаторска помош, вклучувајќи замена на долгот за заштита на природата.

Акции

- Пилот проект за надоместоците од корисниците, со цел да се зголеми свеста на населението за подготвеност и способност да се плати за подобри услуги

тој начин што ќе помогнат да се намали времето за отплата на инвестициите превземени за намалување на создадениот отпад, употребата на енергија и вода.

- Проект на Единицата за спроведување на проекти, наменет за зајакнување на управувањето со проектни циклуси
- Упатство за локалната самоуправа за барањата на ЕУ во областа на животната средина, со цел да се постигне подобро управување со проектен циклус, преку поголема информираност и учество на локално ниво

Акции

Цел	Мерки и активности		Ниво и учесници	Врска со другите сектори	Врска со директиви, договори, стратегии и останати документи на ЕУ	Параметар за мониторинг / индикатор
Ц ₁	М ₁	<p>Пилот проекти за поефикасни постапки на јавните претпријатија за поефикасно фактурирање и наплата</p> <p>Зајакнување на институционалните и кадровските капацитети</p>	Н/Л МЖСПП, ЕЛС МФ	Сите сектори		<p>Пилот проект за подобро фактурирање и наплата на надоместоците од корисниците</p> <p>-подготвен -во тек -завршен</p> <p>План за зајакнување на институционалните и кадровските капацитети</p> <p>-подготвен -спроведен</p>
Ц ₁	М ₂	<p>-Развивање на стратегија за инвестирање во животната средина врз основа на проценки на трошоци за усогласување со <i>acquis</i></p> <p>-Изработка на Стратегија за користење на предпристапни фондови за инфраструктурни проекти во животна средина</p> <p>-Изготвување на специфични инвестициони планови за имплементација на директиви опфатени во поглавие 27 животна средина од <i>acquis</i></p>	Н/Л МЖСПП, МЗГВ, МТВ / ЛС	води, транспорт, отпад		<p>-Донесена годишна програма за инвестирање во животната средина</p> <p>-Изработена Стратегија за користење на предпристапни фондови</p>
Ц ₁	М ₂	<p>Проект на Единицата за спроведување на проекти, наменет за зајакнување на управувањето со проектни циклуси</p> <p>Упатство за локалната самоуправа за барањата на ЕУ во областа на животната средина, со цел да се постигне подобро управување со проектен циклус, преку поголема информираност и учество на локално ниво</p> <p>Продолжување на иницијативата за замена на долгот</p>	Н/МЖСПП	Сите сектори		<p>-Оценка на недостатоците во управувањето со инвестициони проектни циклуси</p> <p>-Подготвена листа на мерки за подобрување на управувањето со проектен циклус.</p> <p>-Имплементирани релевантни мерки</p> <p>-Подготвено Упатство за локалната самоуправа за барањата на ЕУ во областа на животната средина, со цел да се постигне подобро управување со проектен циклус, преку поголема информираност и учество на локално ниво</p>

8.2 Македонија и меѓународната заедница

Македонија е активен актер во меѓународната заедница во областа на животната средина, којшто работи на различни еколошки проблеми и исполнува неколку барања за известување од меѓународни заедници, но и како корисник на помош од различни донатори во областа на животната средина.

За да се решат повеќе национални еколошки проблеми, да се планира за идните преговори со Комисијата на ЕУ, како и да се продолжи со користење на меѓународната помош на најефикасен начин, потребно е континуирано стратешко планирање, со повеќесекторски пристап, во неколку области. Ова е особено важно за обезбедување на соодветна имплементација на националните стратегии и акциони планови, подготвување на проекти и координација на донациите, а тоа се области во коишто Македонија треба да го зајакне својот капацитет и да ги интензивира напорите..

8.2.1 Меѓународна и регионална соработка

8.2.1.1 Сегашна состојба

Република Македонија има неколку меѓународни партнери во областа на животната средина, меѓу кои Европската комисија со своите агенции игра главна улога. Република Македонија остварува интензивна со Европската агенција за животна средина (EEA), на пример, преку EIONET. Регионалната програма за реконструкција на животната средина во Југоисточна Европа (REReP) во рамките на Пактот за стабилност за Југоисточна Европа претставува друга рамка за соработка, во којашто Република Македонија учествува активно.

Понатаму, Република Македонија доставува извештаи до Економската комисија на Обединетите нации за Европа (UN-ECE) во врска со регионалните конвенции на ОН, на коишто Република Македонија е Страна или потписничка. Исто така, воспоставени се блиски работни односи со UNDP во врска со развојни прашања и со UNEP и UNIDO во контекстот на глобалните конвенции за заштита на животната средина.

Регионалната соработка се одвива, на пример преку мрежата BERCEN, којашто поддржува активности за зајакнување на усогласеноста со обврските што произлегуваат од Процесот за стабилизација и асоцијација кон ЕУ и спроведувањето на таквите обврски.

8.2.1.2 Проблеми и приоритети

Република Македонија вложува големи напори во доменот на приближувањето на законодавството и постигнувањето усогласеност со регионалните и со глобалните конвенции, но потребни се уште поголеми заложби за имплементација на законската регулатива на ЕУ. Ова е највисок приоритет во оваа област. Во однос на посебните меѓународни договори, односно Конвенции или Протоколи, проблемите и потребните акции се наведени во тематските поглавја, на пример за климатски промени.

Цели и мерки

- Изготвување на Стратегија за приближување и имплементација на *acquis* на ЕУ за животна средина, со што ќе се обезбеди добро подготвена основа за идните преговори со Европската комисија и систематски пристап за имплементација во сите сектори, како и систематски патокази за наредните години, со детални активности за имплементација;
- Обезбедување на посистематско продолжување со имплементацијата на (НЕАП како и на) националните стратегии и акциони планови на Министерството, на пример преку поставување на конкретни цели и акции во овие стратегии, вклучувајќи паралелно воведување на акциите во Годишната програма за законодавство и годишните буџети на Министерството, вклучувајќи ги и годишните преговори со Министерството за финансии, со што Министерството ќе има можност да ги насочува средствата кон задачите со висок приоритет, во согласност со потребите;
- Обезбедување на соодветни подготовки за директните инвестиции во секторот животна средина, потпирајќи се на проектите идентификувани во НЕАП, како и во претстојната Стратегија за имплементација на приближувањето, преку интензивен дијалог со донаторите и надворешните финансиски институции (види подолу).

8.2.2 Координација на меѓународната помош и донаторите

8.2.2.1 Сегашна состојба

Во областа на животната среишна, Република Македонија добива меѓународна поддршка, главно, од Европската агенција за реконструкција (EAP), како меѓународен донатор во рамките на програмите на ЕУ PHARE и CARDS. Исто така, Република Македонија добива помош од билатерални донатори, како што се Швајцарската влада, GTZ и KfW на Германската влада, SIDA (Шведската влада), Италијанската и Австриската влада и други. Поддршка обезбедуваат и меѓународни финансиски институции, како што е EBRD, а се очекува и од EIB. Мултилатерална донаторска помош се обезбедува, главно, преку GEF- UNDP; и GEF-Светска банка.

Имајќи ги предвид бројните и скапи приоритети и акции на НЕАП, коишто го илустрираат огромниот број на задачи и трошоци што го следат приближувањето кон ЕУ, улогата на донаторите и на меѓународните финансиски институции станува многу важна - прво, за помош за намалување на можните бариери и недостатоци поврзани со институционалните структури, вештини и способности и организација на задачите; второ, како помош во обезбедувањето на финансиски средства и трето, преку нивното инволвирање, тие да играат улчoga на привлекување на други странски финансии, вклучувајќи во смисла на странски директни инвестиции.

Цели и мерки

- Да се обезбеди основа за ефикасна координација на донациите во спроведувањето на горните прашања, со цел меѓународната помош да се искористи на најефикасен начин и да се обезбеди доследност и поврзаност меѓу проектите што се подготвуваат, како и навремена имплементација на барањата на ЕУ.

Акции

- Воспоставување на механизам за активна координација на донациите, со организирање на 2 до 3 состанока годишно, под водство на МЖСПП, со претставници од ЕУ, други релевантни донаторски организации, билатерални донатори и меѓународни финансиски институции и наменско учество на другите клучни релевантни заинтересирани субјекти на национално ниво¹⁴⁹
- Истражување на можноста за организирање на донаторски конференции, еднаш годишно или еднаш на две години, како дел од имплементацијата на НЕАП и на Стратегијата за имплементација на приближувањето.

¹⁴⁹ Дискусиите со некои меѓународни финансиски институции укажуваат дека промовирањето на НЕАП може да обезбеди добра појдовна основа за обновување на напорите во насока на координација на донаторската помош, што започна на почетокот на 2005 година.

9 ТРОШОЦИ ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ

9.1 Проценка на трошоците на спроведувањето

Тешко е да се изврши проценка на трошоците што ќе бидат потребни за спроведување на НЕАП, особено поради тоа што:

- (1) не постојат целосни податоци за сегашните трошоци на заштитата на животната средина, или не постои комплетна статистика за сегашните расходи во областа на животната средина во Република Македонија
- (2) сеуште не се идентификувани конкретните инвестициони проекти што ќе се реализираат, што се должи, помеѓу другото, на фактот што мора да се сочека завршувањето на стратегиите и плановите, коишто се посочени во НЕАП, како и завршувањето на Националната стратегија за приближување во областа на животната средина
- (3) исто така, сеуште не е дефинирана временската рамка за целосна реализација. НЕАП упатува на определени приоритетни акции, на коишто треба да се фокусираме најнапред и подготви проектни досијеа за овие акции, но временскиот распоред за реализација на другите акции сеуште не е дефинитивно утврден
- (4) финансиската реалност на спроведувањето во голема мерка зависи, помеѓу другото, од идните стапки на економскиот раст, од способноста за привлекување на странска помош и меки заеми, комерцијални заеми и странски инвестиции и способноста на клучните субјекти да ја подобрат ефикасноста на своето работење. Така, голем дел од акциите не само што бараат трошоци, туку имаат за цел да ги канализираат активностите и да ја подобрат ефективноста на работењето, постапките и институционалните структури.

Неизбежно, приближувањето кон ЕУ ќе изврши доминантно влијание врз идниот распоред на трошоците и врз висината на трошоците. Анализите извршени во рамките на НЕАП, како и поранешните анализи на истото прашање, укажуваат на следниов редослед на проценките, според висината:

- ✓ Работење и функционално одржување на постојната инфраструктура за водоснабдување, управување со отпадни води и со цврст отпад, наметнуваат трошоци од околу 4 милијарди денари годишно, од кои 90% отпаѓаат на водоснабдување и управување со отпадните води
- ✓ Новата инфраструктура (депонии) за управување со цврстиот отпад во согласност со законската регулатива на ЕУ, ќе бара инвестициони трошоци од околу 16 милијарди денари
- ✓ Новата инфраструктура за собирање и пречистување на отпадните води ќе бара инвестициони трошоци од околу 14 милијарди денари
- ✓ Намалувањето на емисиите во големите постројки со согорување би можело да чини до 17 милијарди денари

Треба да се забележи дека горните проценки се однесуваат на трошоците и инвестициите што ќе ги сноси јавниот сектор и не го опфаќаат целиот спектар на барања на ЕУ во споменатите области. Покрај тоа, се очекува дека претстојната стратегија за приближување кон ЕУ во областа на животната средина ќе обезбеди попрецизни проценки на овие трошоци. Понатаму, приватниот сектор, исто така, ќе се соочи со барања за инвестициони трошоци, како резултат на приближувањето кон ЕУ, како и во врска со спроведувањето на одредбите за интегрално спречување и контрола на загадувањето (ИСКЗ).

Анализите извршени во рамките на НЕАП, на можностите и потребите за финансирање, упатуваат на фактот дека сегашните надоместоци што ги плаќаат корисниците на услугите (за вода, отпадни води и отпад) изнесуваат само нешто повеќе од 2% од БНП, додека „општото правило на палецот,, упатува на реално ниво од 5%, коешто, сепак, ги зема предвид и аспектите на достапноста. Во поглавјето 8 на НЕАП, се покажува дека со зголемување на висината на надоместоците до ова ниво и доколку тие се плаќаат редовно, споменатите инвестиции би биле остварливи (за вода, отпадна вода и цврст отпад) во временски период од 20 години. Овие пресметки подлежат на серија на претпоставки, како што е претпоставениот годишен пораст на БНП од скромни 3%.

НЕАП, исто така, ја истакнува потребата за посветување максимално внимание на потребите за градење на капацитети и зајакнување на институциите. Ова, во суштина, се однесува на сите сектори, на национално и на локално ниво. Ова наметнува почетни трошоци што ќе треба да се финансираат, но мотивацијата лежи во очекувањето таквите вложувања да доведат до идни подобри, понасочени и интегрирани политики и поефикасно административно и оперативно работење. Таквите напори можат да се поддржат од постојните надворешни фондови, а предизвикот за Република Македонија не е толку во финансиските проблеми, колку во неопходноста да се преземе проактивна улога во насочувањето на овие средства на начин што овозможува усогласеност помеѓу нив, избегнува дуплирање на напорите, обезбедува капацитет за апсорбирање на средствата и овозможува соодветно временско дефинирање и редослед на иницијативите. Во тој контекст, НЕАП претставува важен инструмент, преку неговото барање за подобра координација на донаторите, под раководство и со насоки на МЖСПП и неговото нагласување на потребата за подбрување на домашните капацитети за идентификување и подготвување на проекти за надворешно финансирање.

9.2 Можни извори за финансирање на НЕАП

Можните извори на финансиски средства вклучуваат:

- Потенцијалните приходи од реализацијата на еколошките даноци и такси, предвидени во Законот за животна средина;
- Споменатите зголемени приходи од надоместоците за комуналните услуги за отпад, отпадни води и вода.
- Средства од државниот буџет, со претпоставка да останат во сегашниот опсег од 15-20% од вкупните годишни расходи, но со очекување значителен процент да се пренасочи кон новите единици на локалната самоуправа.
- Помош од IPA, од Европската унија, што ќе стартува од 2007 година и се концентрира на инфраструктурни инвестиции.
- Замена на долгот за вложувања во заштита на животната средина, откако ќе се материјализира, со што би се обезбедиле дополнителни средства за финансирање на целите на заштитата на животната средина.
- Заеми од домашни комерцијални банки, вклучувајќи и заеми засновани на кредитните линии што се отвораат преку меѓународните агенции (како оние насочени кон малите и средните претпријатија и насочување на заеми од SIDA, EBRD и KfW)
- Идниот Центар за енергетска ефикасност, којшто ќе функционира како обновлив фонд.
- Неповратни средства од Европската унија, за обнова, развој и стабилизација (CARDS)²⁴ за периодот од 2000 до 2006 година, наменети за финансирање на институционалното зајакнување во областа на животната средина во Република Македонија.
- Помош и заеми засновани на концесии од меѓународни и билатерални финансиски институции и донатори, вклучувајќи помош од Глобалниот еколошки фонд (GEF), наменети за интервенции во врска со меѓународните конвенции (пр: за опустинување, биолошка разновидност, спречување на климатските промени, заштита на водите и елиминацијата на неразградливите органски загадувачки материји (POP).
- Финансиски средства во приватниот сектор и преку јавно/приватни партнерства.
- Странски инвестиции засновани на договори за концесии и партнерства меѓу јавниот и приватниот сектор, особено во доменот на комуналните услуги во заштитата на животната средина.
- Директни странски инвестиции, особено преку модернизацијата на производството, со цел тоа да биде еколошки прифатливо.

Во однос на последните две точки, значителниот прилив на странски инвестиции претпоставува исполнување на неколку критични услови, со цел да се привлечат странските инвеститори. Ова, помеѓу другото, се однесува на транспарентноста, стабилноста, интегритетот и кредибилитетот. НЕАП става силен акцент на овие прашања, во смисла на застапување на интензивни заложби во контекст на приближување кон ЕУ, зголемување на капацитетите на централно и на локално ниво за идентификација и подготвување на проекти и во смисла на барање на поефективни и насочени политики и администрации.

10 ПРИЛОГ

10.1 Вовед

Овој извештај претставува Прилог кон вториот Националниот еколошки акционен план (Национален акционен план за животна средина). Во него се содржани приоритетните акции и проектните досијеа идентификувани како дел од документот за општата политика, а со тоа обезбедува понатамошна разработка на активностите, коишто се утврдени како приоритети во НЕАП. Исто така, во Прилогот се наведени определен број на документи, со релевантност за тековни проекти, во областа на животната средина во Македонија, како и информации и податоци за контакт со различните инволвирани субјекти, коишто играат активна улога во секторот за животна средина во Република Македонија.

10.2 Како се употребува прилогот?

Проектни досијеа

Проектните досијеа ги претставуваат оние приоритетни акции, коишто треба да се иницираат во блиска иднина, со цел да се продолжат заложбите за имплементација на *acquis* на ЕУ во областа на животната средина, за постигнување на согласност со меѓународните конвенции во областа на животната средина, кои уживаат висок приоритет во Македонија, како и други акции, коишто имаат висок приоритет од чисто национална перспектива, поради нивното влијание врз животната средина, врз здравјето на луѓето и слично.

Проектните досијеа се подготвени како предлози за брзо отпочнување, со цел да се олеснат и да се забрзаат преговорите во рамките на Владата, единиците на локалната самоуправа и со потенцијалните меѓународни донатори, за идна финансиска поддршка и реализација.

Секое проектно досие, во кратка форма, ја прикажува целта на проектот, сегашната состојба во дадената област, очекуваните резултати од проектот и определени релевантни индикатори за успешна реализација. Понатаму, се прикажуваат основните активности што треба да се реализираат, како и првична проценка на буџетот потребна за проектот. На крајот, дава информации и податоци за контакт со одговорниот субјект за проектот и за другите клучни инволвирани субјекти.

Покрај Проектните досијеа подготвени во рамките на НЕАП, во Прилогот се наведуваат или посочуваат и други предлог проекти, како што е Програмата за јавни инвестиции, за периодот 2005-2007 година, листата на проекти за индустриски жаришта и др.

Формирање на Единица за спроведување на проекти (ЕСП) и водење на листа на проектни идеи

Министерството за животна средина и просторно планирање планира формирање на Единица за спроведување на проекти (ЕСП) во состав на Министерството, чијашто цел ќе биде во иднина да ги прибира релевантните предлог проекти, во доменот на заштитата на животната средина во Македонија. Тоа ќе се прави континуирано, со цел да се обезбеди поголема транспарентност на процесот на идентификација на проекти и да се воспостави поголема усогласеност помеѓу проектите во иднина. Министерството ќе одржува долга листа на проектни идеи, којашто ќе биде достапна преку веб страницата на Министерството.

Други релевантни документи

Исто така, во Прилогот се наведува серија на документи, со релевантност за НЕАП, со што на читателот му се овозможува упатување кон нив или се дава краток преглед на истите, на пример,

национална законска регулатива за животна средина, меѓународни конвенции во областа на животната средина, итн.

Дополнителни податоци за контакт

На крајот, се наведуваат неколку корисни податоци за контакт со релевантните министерства, коишто имаат активна улога во управувањето со животната средина, единиците на локалната самоуправа и невладините организации, како и меѓународните донаторски институции активни во секторот животна средина во Македонија.

Како да се користат информациите ?

Овој Прилог треба да го упати читателот во потрагата по дополнителни информации за животната средина или како да добие дополнителни информации за конкретни проекти.

Информациите што се презентираат овде не се секогаш конечни, односно Прилогот ќе служи како алатка, што ќе може да се обновува редовно, следејќи го напредокот и потребите за приспособување, што ќе се посочат во годишните извештаи за реализацијата на НЕАП. Проектните досијеа можат да се заменуваат, откако ќе се обезбеди финансиска поддршка и ќе се реализираат, така што Прилогот ќе се ажурира според напредувањето на реализацијата на акциите.

Како корисник на овој Прилог, очекуваме дека секое ваше сознание за потреба од ажурирање на информациите, коишто веќе не се целосно актуелни, ќе го пренесете до Министерството за животна средина и просторно планирање.

Прашањата во врска со овој Прилог може да се упатуваат до Министерството за животна средина и просторно планирање, Сектор за одржлив развој

Ве молиме вашето прашање фокусирајте го на една од следниве категории:

- ✓ ***Барање дополнителни информации,***
- ✓ ***Ажурирање на постојна информација, или***
- ✓ ***Предлог за проектна идеја, за листата на проекти.***

10.3 Проектни досијеа

Проектно досие 1

Наслов на Проектот:

Подготовка на Национален план за намалување на емисиите за NO_x, SO₂ и прашина од големите постројки со согорување (согласно Директивата 2001/80/ЕЗ)

Времетраење на проектот: 1 година	Предложена дата за почеток: Јануари 2006 година		
Инициран од: Секторска работна група – воздух	Ќе се спроведува од: МЖСПП		
Локација: Република Македонија			
Општи/посебни цели: Да се подготви национален план за намалување на емисиите за NO _x , SO ₂ и прашина и планот да се спроведе во пракса.	Основни податоци (сегашна состојба): Годишни емисии (2003 година) SO₂ = 139 000 тони NO_x = 35 000 тони Прашина = 28 000 тони 66% од вкупните годишни емисии на SO ₂ потекнуваат од согорувањето и трансформацијата на енергијата.		
Цели/очекувани резултати: Поставување на цели за емисиите на SO ₂ , NO _x и прашина, како и мерки и временски рокови за постигнување на тие цели, како и механизми за мониторинг	Индикатори/мерка: Постигнување на технички и економски остварливи цели на намалување на емисиите, со краен резултат во % намалени емисии на NO _x , SO ₂ и прашина во првите неколку години од почнувањето на примената на националниот план.		
Тело за мониторинг: МЖСПП и другите релевантни надлежни институции, коишто се занимаваат со прашањата на управување со воздухот и мониторинг на воздухот.			
Вкупно предложен буџет: 250.000 Евра			
Активности што ќе се финансираат:	Кога (временска рамка)?	Одговорен субјект	Вредност на акција
1) Формирање на Тим за Проектот, од меѓународни и домашни експерти; потребни се главно домашни експерти од деловниот сектор, со помош на двајца меѓународни, краткорочни експерти (за технички и за финансиски аспекти)	Јануари 2006 година	МЖСПП	80 000 Евра (надоместоци за меѓународни и домашни експерти) + 50 000 Евра за членовите на Тимот на Проектот и трошоци за објектите
2) Подготвување на матрица на учесници	Февруари 2006 година	Тимот на Проектот	Редовни задачи (ToRs) за домашните експерти
3) Ревизија на сите релевантни документи (национални извештаи за емисии во воздухот, Инвентар, Катастар и карти на загадувачи на воздухот, насоки на ЕУ за подготвување на националните планови за емисии, новите прописи на ЕУ за прашања поврзани со воздухот, итн...) Идентификација на поголемите	Февруари – Октомври 2006 година	Меѓународни и домашни експерти во името на Тимот на Проектот	Редовни задачи (ToRs) за експертите

<p>извори и, техничка ревизија</p> <p>4) Ревизија на техниката и економската остварливост на намалувањето на емисиите -за големите загадувачи</p> <p>5) Поставување на целите, мерките и временските рокови за постигнување на тие цели и механизми за мониторинг во врска со и националните максимални гранични вредности</p> <p>6) Организација на неколку средби, со учество на сите заинтересирани субјекти</p> <p>7) Промовирање на Програма за градење на капацитети (2 дводневни работилници + 1 неколкудневна обука)</p> <p>8) Објавување и дистрибуција на Планот</p> <p>9) Кампања за подигање на свеста на јавноста</p>	Февруари – Октомври 2006 година	Меѓународни и домашни експерти во името на Тимот на Проектот	Редовни задачи (ToRs) за експертите	
	Февруари – Октомври 2006 година	Тимот на Проектот	Редовни задачи (ToRs) за експертите	
	Април – Декември 2006 година	Тимот на Проектот	30 000 Евра	
	Март – Јуни 2006 година	Тимот на Проектот	60 000 Евра	
	Декември 2006	Тимот на Проектот	7 000 Евра	
	Јануари 2007 година		23 000 Евра	

Проектно досие 2

Наслов на Проектот:

Идентификација и подготвување на проекти за механизмот за чист развој (CDM) и другите механизми на пазарот за јаглерод

Времетраење на проектот: 12 месеци	Предложена дата за почеток: Втора половина на 2006 година
Инициран од: Министерство за животна средина и просторно планирање	Ќе се спроведува од: Министерство за животна средина и просторно планирање, во соработка со Министерството за економија и сродните ресорни министерства
Локација: МЖСПП, Скопје	
Општи/посебни цели: ➤ Да се идентификуваат иницијативи во соработка со приватниот сектор за начините на кои може да се помогне на приватниот сектор во компилирањето и разгледувањето на серија на проекти за енергетска ефикасност и обновливи извори на енергија, со цел да се идентификуваат највредните и најатрактивните можности за CDM проекти, на пример воспоставување на Фонд за помош во подготвување на проекти, поддржан од Светската	Основни податоци (сегашна состојба): Македонија ја ратификува Рамковната конвенција на ОН за климатски промени на 4 декември 1997 година, а потоа го ратификува Протоколот од Кјото во јули 2004 година. Македонија го достави својот Прв национален извештај за климатски промени во 2003 година, а во тек е нов проект, поддржан од UNDP/GEF, со кој се поддржува подготовката на Вториот национален извештај. Исто така, UNDP поддржува изготвување на Национална стратегија за CDM, кој се спроведува во соработка со РЕЦ.

<p>банка/ГЕФ и понатамошно испитување на потенцијалот за искористување на средствата од ГЕФ за поддршка на идентификацијата на можните проекти, кои би можеле повеќекратно да се спроведуваат во рамките на CDM;</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Да се поддржи подготвувањето на неколку Информации за проектни идеи, кои ќе содржат индикативни информации за видот и големината на проектите; предвидено вкупно количество на намалени стакленички гасови (GHG); предложено време на кредитирање, финансиско структурирање (од кои страни се очекува да обезбедат финансиски средства). ➤ Да се спроведе дополнителна анализа на секоја Информација за проектна идеја, во рана фаза, со цел да се утврди дали тие би биле релевантни за евентуално финансирање поврзано со јаглеродот и дали ги исполнуваат дополнителните критериуми на Протоколот од Кјото. ➤ Да се промовираат идентификуваните проекти пред потенцијалните инвеститори и да се мобилизираат ресурси и финансиски средства за изготвување на Проектни документи (ПД). ➤ Да се зголеми капацитетот на пропонентите за идентификација и подготвување на CDM проекти; ➤ Понатаму да се испита потенцијалот, во рамките на, на пр: Министерството за економија, и Агенцијата за енергија, во насока на поддршка на процесот на CDM и обезбедување на врски со останатите приоритети на енергетскиот сектор: 	<p>Неодамнешните препораки од UNDP упатуваат на внимателен и постапен пристап во Македонија, при воспоставувањето на институционалните структури за спроведување на Протоколот од Кјото и неговите механизми:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Завршување на националниот извештај со оценка на CDM и подготвување на стратегија за CDM за Македонија, која ќе го утврди начинот на обезбедување на пристап со најголема ефективност во однос на цената, при подготвувањето за учество на глобалниот пазар за CDM. 2) Доставување на предлог националната стратегија до субјектите во Владата што одлучуваат, за одобрување 3) Воспоставување на национални институционални капацитети 4) Идентификација и подготвување на серија на проекти за CDM. <p>Неколку административни структури согласно Кјото се веќе воспоставени, како што е Единицата за климатски промени при МЖСПП и Националниот комитет за климатски промени.</p> <p>Доколку Македонија одлучи да формира капацитети на земја домаќин за оценување на CDM во првиот период на обврски според Кјото (2008-2012 година), ќе бидат потребни неколку пилот проекти, со цел да се зголемат капацитетите во оваа област. Друг предуслов е воспоставување на целосно функционален процес на одобрување од Назначен национален орган (DNA), пред македонските CDM проекти да се достават за одобрување и регистрација кај Извршниот одбор за CDM. Воспоставувањето на овој процес би требало да се реализира во рамките на погоре споменатиот проект на UNDP/REC.</p> <p>Според тоа, на среднорочен план, постои потреба за идентификација и подготвување на серија на CDM проекти (главно во рамките на проекти за енергетска ефикасност и обновливи извори на енергија), вклучувајќи и оценка на начините на привлекување на странски инвеститори и какви посебни улоги ќе играат институциите на владата во овој контекст. Опсегот и фокусот на овој процес дополнително ќе ги потврди приоритетните сектори, идентификувани во националната стратегија за CDM.</p>
<p>Цели/очекувани резултати:</p> <p>Подготвена цела серија на CDM проекти, која вклучува:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Иницијативи и препораки, идентификувани со цел на најдобар начин да му се помогне на приватниот сектор во компилирањето и ревидирањето на серија на проекти за енергетска ефикасност и извори на обновлива енергија; - Подготвени неколку информации за проектни идеи; - Спроведена анализа на секоја информација за проектна идеја, со цел да се изберат најрелевантните, вклучувајќи подготвување на контролна листа; - Релевантните проекти се промовирани пред потенцијални инвеститори и се мобилизирани средства за спроведување на Проектните документи (ПД). 	<p>Индикатори/мерка:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Препораки за начинот на оценување на серија на проекти за енергетска ефикасност и обновливи извори на енергија; • Долга листа на потенцијални Информации за проектни идеи • Контролна листа за исполнувањето на основните критериуми за CDM проекти; • Кратка листа на Информации за проектни идеи • Серија со X број на ПД

<ul style="list-style-type: none"> - Подготвување на неколку пилот ПД, за разгледување од Назначениот национален орган (DNA) и за разгледување и потврдување од Назначениот оперативен субјект (DOE); - Зголемени капацитети кај пропонентите на проекти, за идентификација и подготвување на CDM проекти; - Препораките се ставени на располагање заради понатамошно подобрување на националните институционални структури и процеси во подготвувањето на CDM проекти. 	<ul style="list-style-type: none"> • Зголемени капацитети кај пропонентите на проекти • Препораки за понатамошно насочување на националните структури и постапки
--	--

Тело за мониторинг:

Министерство за животна средина и просторно планирање во соработка со Министерството за економија.

Вкупно предложен буџет:

Се очекуваат понатамошни спецификации од идната Национална стратегија за CDM, почетната проценка на буџетот би била околу 120 000 Евра.

Активности што ќе се финансираат:	Кога (временска рамка)?	Одговорен субјект 1)	Вредност на активност (во Евра) 2)
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Серија на консултации со приватниот сектор, кои ќе резултираат во заеднички препораки ➤ Поддршка за подготвување на неколку Информации за проектни идеи ➤ Обука низ пракса, за оценување на Информации за проектни идеи ➤ Промовирање на релевантни проекти (Информации за проектни идеи) пред потенцијални инвеститори ➤ Обука низ пракса преку подготвување на неколку пилот ПД ➤ Поддршка за ревизија од DNA, пред ревизијата и потврдувањето од Назначениот оперативен субјект (DOE) ➤ Зголемување на капацитетот на пропонентите на проекти за идентификација и подготвување на CDM проекти, преку споменатите компоненти за обука; ➤ Препорачување на иницијативи за понатамошно унапредување на националните институционални структури и процеси за подготвување на CDM проекти ➤ Подготвување на нацрт серија на CDM проекти 	<p>Месец 1-2</p> <p>Месец 1-3</p> <p>Месец 3</p> <p>Месец 4</p> <p>Месец 5-8</p> <p>Месец 8-9</p> <p>Месец 1-9</p> <p>Месец 9-10</p> <p>Месец 10-12</p>	<p>МЖСПП и ангажирани експерти</p>	<p>Дополнително ќе се дефинира</p>

Проектно досие 3

Наслов на Проектот:

Изработка на Национална стратегија за води

Времетраење на проектот: 12 месеци	Предложена дата за почеток: Февруари, 2006 година		
Инициран од: Секторска работна група - Води	Ќе се спроведува од: МЖСПП и МЗШВ во соработка со МЕ, МТВ, МЗ, МВР, МО		
Локација: Република Македонија			
Општи/посебни цели: <ul style="list-style-type: none"> - Да се определи долгорочна политика што ќе овозможи: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Одржлив развој на водните ресурси, преку задоволување на потребите за исправна вода, во доволни количества, за сите корисници; ▪ Заштита на водите и зголемени мерки за спречување на загадувањето; ▪ Заштита и подобрување на водните екосистеми; и ▪ Заштита од штетното дејство на водите. 	Основни податоци (сегашна состојба): Одредени аспекти на долгорочното планирање на водните ресурси се опфатени во постоечките генерални документи за планирање: -Студија за интегрален развој на коритото на реката Вардар, -Просторен план на Република Македонија, -Национална стратегија за економски развој.		
Цели/очекувани резултати: Документи за долгорочно планирање на развојот на водните ресурси и секторот за води	Индикатори/мерка: Документот е усвоен од Собранието на Република Македонија		
Тело за мониторинг: МЖСПП, МЗШВ и сите други наведени министерства			
Вкупно предложен буџет: 400.000 Евра			
Активности што ќе се финансираат:	Кога (временска рамка)	Одговорен субјект	Вредност на акција
1) Собирање, обработка и анализа на податоци	Февруари - Април 2006 година	Сите наведени министерства и консултанти	80,000 Евра
2) Подготовка на основниот текст	Мај - Септември 2006 година	Сите наведени министерства и консултанти	200,000 Евра
3) Коментари од министерствата	Октомври 2006 година	Сите наведени министерства	20,000 Евра
4) Учество на јавноста (јавни расправи, работилници, тркалезни маси, дискусии)	Ноември - Декември 2006 година	Одговорно Министерство	50,000 Евра
5) Подготовка на завршната верзија на документот	Јануари 2007 година	Сите наведени министерства и консултанти	50,000 Евра
6) Поднесување до Собранието на Република Македонија	Февруари 2007 година	Влада на Република Македонија	

Коментар: Одговорното Министерство треба да е определено во законот за води, кој е во постапка на усвојување. Евентуалните промени на законот можат да предизвикаат промени и во проектното досие.

Проектно досие 4

Наслов на проектот:

Воспоставување на систем за мониторинг на почвите

Времетраење на проектот: 12 месеци	Предложена дата за почеток: Јануари 2007 година		
Инициран од: Секторска работна група - Почви	Ќе се спроведува од: МЖСПП		
Локација: Република Македонија			
Општи/посебни цели: Да се изготви национална програма за воспоставување на систем за мониторинг на почвите	Основни податоци (сегашна состојба): Извори на загадување		
Цели/Очекувани резултати: Воспоставување на мониторинг систем за: Тешки метали Остатоци од пестициди Нафтени деривати Различни хемиски соединенија Радиоактивност	Индикатори/мерка: Селекција на региони и локации каде по изготвувањето на националната програма ќе се воспостави мониторинг		
Тело за мониторинг: МЖСПП и другите релевантни и одговорни институции кои работат на планот на управување со воздухот и прашањата на мониторинг.			
Вкупно предложен буџет: 291.000 Евра			
Активности што ќе се финансираат:	Кога (временска рамка)	Одговорен субјект	Вредност на акција (евра)
1) Формирање на проектен тим од меѓународни и домашни експерти;	Јануари 2007 година	МЖСПП	93 000 (трошоци за меѓународни и домашни експерти)
2) Изготвување на матрица на носители на активностите	Февруари 2007 година	Проектен тим	+ 60 000 за членовите на проектниот тим и трошоци за објектот
3) Преглед на сите релевантни документи (Национален извештај за загадување на почвите, Пописен катастар и карти на загадувачи на почвата, Насоки на ЕУ за изготвување на национални планови за емисија, Новата законска регулатива на ЕУ за загадување на почвата, итн...)	Февруари – Октомври 2007 година	Меѓународни и домашни експерти во име на Проектниот тим	Редовни задачи (ToRs) за домашните експерти Редовни задачи (ToRs) за експертите
4) Преглед на техничката и економската изводливост за воспоставување на систем за мониторинг на почвите.	Февруари – Октомври 2007 година	Меѓународни и домашни експерти во име на Проектниот тим	Редовни задачи (ToRs) за експертите
5) Поставување на посебни цели, мерки, распореди и	Февруари – Октомври 2007 година	Проектен тим	Редовни задачи (ToRs) за експертите

селекција на региони и локации каде по изготвувањето на национална програма ќе се воспостави мониторинг			
6) Организирање на неколку состаноци на носителите на активности од различни области и размена на странски искуства	Април – Декември 2007 година	Проектен тим	45 000
7) Промовирање на програма за градење на капацитети (неколку работилници + неколкудневна обука)	Март – Јуни 2007 година	Проектен тим	63 000
8) Печатење и дистрибуција на Планот	Декември 2006 година	Проектен тим	7 000
9) Кампања за подигање на јавната свест	Јануари 2007 година		23 000

Проектно досие 5

Наслов на проектот:

Физибилити студија (вклучувајќи инвестициона документација) за воспоставување на систем за постапување со стари гуми

Времетраење на проектот: 18 месеци	Предложена дата за почеток: Јануари 2006 година
Инициран од: Секторска работна група - Отпад	Ќе се спроведува од: МЖСПП
Локација: Република Македонија	
Општи/посебни цели: Да се изготви физибилити студија за воспоставување на систем за постапување со стари гуми (собирање, враќање во претходна состојба - рециклирање, поправање, употреба како гориво).	Основни податоци (сегашна состојба): <ul style="list-style-type: none"> - Проценето создавање на стари гуми: околу 4000 тони/годишно (400,000 парчиња/годишно); - Количина на увезени употребени гуми и гуми за заштита според дозволите издадени од МЖСПП - Собирање : непостоење на организиран систем; - Законска регулатива: <ul style="list-style-type: none"> a) Хибриден систем (оданочување и делумна одговорност на производителот) пропишано со Законот за животна средина; b) Забрана за депонирање на цели гуми, освен за целите пропишани со Законот за управување со отпадот; - Враќање во претходна состојба: (1) неовластено палење и (2) пробна употреба како гориво во цементарница ТИТАН; - Носители на активности: остра негативна реакција од населението кое што живее во соседството на фабриката ТИТАН и Невладините организации за заштита на животната средина
Цели/Очекувани резултати:	Индикатори/мерка:

<ul style="list-style-type: none"> - 50 % од создадените стари гуми до 2010; - 75% од создадените стари гуми преработени до 2012 	<ul style="list-style-type: none"> - Количина на создадените стари гуми; - Количина на увезени стари гуми и гуми за заштита; - % од собраните стари гуми; - % од повторно употребените/рециклирани стари гуми; - % од изгорените стари гуми. 		
Тело за мониторинг: МЖСПП			
Вкупно предложен буџет: 265 000 Евра (235.000 Евра за предложените активности и 30 000 Евра за оперативните трошоци на проектот).			
Активности што ќе се финансираат:	Кога (временска рамка)?	Одговорен субјект	Вредност на акција (ЕВРА)
1) Воспоставување на проектот, идентификација на експерти, подготовка на проектни задачи (ToRs);	Јануари- Март 2006 година	МЖСПП-Управување со проектот	10 000
2) Проценка на влијанијата на моделот на оданочување/ одговорност на производителот;	Март-Мај 2006 година	Меѓународни/домашни експерти	10 000
3) Изготвување на планови за собирање/транспортирање, складирање;	Април-Јуни 2006 година	МЖСПП- Меѓународни/домашни експерти	25 000
4) Изработка на Шеми за доделување на субвенции - државна помош (според износот на собраните даноци) за фирмите кои се занимаваат со собирање	Мај-Јуни 2006 година	МЖСПП- Меѓународни/домашни експерти	20 000
5) Изготвување на нацрт подзконска регулатива за собирање, транспорт, складирање и третман на стари гуми (сецкање, гранулација, итн.);	Јули-Август 2006 година	Меѓународни/домашни експерти	10 000
6) Изготвување на Нацрт текст на Технички насоки за постапување со стари гуми;	Септември 2006 година	МЖСПП- Меѓународни/домашни експерти	10 000
7) Промовирање на Програма за градење на капацитети за собирање/третман/преработка;	Во континуитет се до Јули 2006 година	МЖСПП- Проектен тим	50 000
8) Кампања за подигање на јавната свест;	Во континуитет од Септември 2006 година	Проектен тим	20 000
9) Изготвување на техничка документација за третман на стари гуми (централно складирање, гранулација итн.),	Септември-Ноември 2006 година	Проектен тим и/или собирачи/крајни корисници	15 000
10) Набавка и инсталирање на опрема ;	Декември 2006 - Април 2007 година	Подносителите на барања за лиценци за Собирање/Преработка	40 000

11) Лиценцирање на Капацитетите за собирање и преработка на стари гуми;	Март – Мај 2007 година	МЖСПП- Меѓународни/домашни експерти	10 000
12) Оценка на воспоставениот систем - потврдување/ревизија на стратегијата	Мај-Јуни 2007 година	Проектен тим	15 000

Проектно досие 6

Име на Проектот:

Подготвување на Мрежа на Натура 2000 во Република Македонија

Времетраење на проектот: 3 години	Предложена дата за почеток: првата половина на 2006 година
Инициран од: Министерство за животна средина и просторно планирање како продолжение на НЕАП II	Ќе се спроведува од: МЖСПП, во блиска соработка со Единиците на локалната самоуправа, Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство, управите на парковите на природата и НВО-и за заштита на животната средина
Локација: Проектот ќе има седиште и ќе се спроведува преку Секретаријатот за Натура 2000, на МЖСПП во Скопје. Проектот ќе практикува чести и суштински теренски посети на целата територија на Република Македонија, кога ќе почнат да се реализираат резултатите од теренското попишување на потенцијалните локалитети на Натура 2000.	
Општи/посебни цели: Општите цели се Република Македонија да ги задоволи барањата на следните Директиви на ЕУ: Директива за птици (79/409/ЕЗ) и Директива за живеалиштето (92/43/ЕЗ); Натура 2000, се подготвува за влез во ЕУ, како подготовка за можното идно пристапување кон ЕУ, и со тоа обезбедува одржливо управување и соодветна заштита за богатиот биодиверзитет на Македонија.	Основни податоци (сегашна состојба): МЖСПП е одговорно за приближување на законската регулатива до таа на ЕУ за животната средина, а исто така и на полето на заштита на природата. МЖСПП има актуелен недостаток на капацитет за да го иницира и води подготвителниот процес за Натура 2000, како најитна задача што треба да се спроведе во доменот на заштитата на природата во фазата на пред-пристапување на Македонија.
Цели/Очекувани резултати: Создавање на мрежа на подрачја за заштита на Македонските видови и живеалишта во Натура 2000 утврдени во согласност со Директивата за птици (79/409/ЕЗ) и Директивата за живеалишта (92/43/ЕЗ).	Индикатори/мерка: <ul style="list-style-type: none"> • нацрт листи за Македонските подрачја (SPAs и SCIs) кои што ќе бидат вклучени во Натура 2000 мрежата на подрачја одредени за заштита на видови и живеалишта набројани во анексот на директивите.. • нацрт стандард Натура 2000 за формулар на податоци за секое предложено подрачје • база на податоци Натура 2000 за потенцијалните подрачја во МЖСПП • зголемен капацитет на МЖСПП и единиците на локалната самоуправа за спроведување на пописот и идентификација на потенцијалните Натура 2000 подрачја преку стручно оспособување • зголемено учество на единиците на локалната самоуправа и носителите на активностите во управувањето и планирањето на биодиверзитетот.

		• зголемена свест кај целокупната јавност за одржување на биодиверзитетот	
Тело за мониторинг: МЖСПП како и релевантните донаторски организации			
Вкупно предложен буџет: 600 000 Евра			
Активности што ќе се финансираат:	Кога (временска рамка)?	Одговорен субјект	Вредност на акција (евра)
1. Повторна проценка на постојните системи на заштитени подрачја (ова е исто така обврска според Законот за природата) и проценка на IPAs, IBAs, подрачја на зелени појаси околу нивната соодветност за подрачја на Натура 2000;	2006 година	МЖСПП	150 000
2) Потенцијалните подрачја на Натура 2000 испитани преку теренски пописи, резултати внесени во базата на податоци на Натура 2000 на МЖСПП;	2006-07 година		150 000
3) Границите на потенцијалните одобрени и приспособени подрачја на Натура 2000; приспособени карти на подрачјата	2007 година		100 000
4) анализирани горе наведените информации за да се процени нивната усогласеност со двете Директиви;	2007/2008 година		100 000
5) Завршна нацрт листа на потенцијалните подрачја на Натура 2000 од SPAs and SCIs, се исцртани заедно со стандардните Формулари за податоци и карти за секое подрачје на Натура 2000.	2009 година		100 000

Проектно досие 7

Наслов на проектот:

Изработка на Црвена листа и Црвена книга

Времетраење на проектот:

36 месеци

Предложена дата за почеток:

1 Јануари, 2006 година

Инициран од:

Секторска работна група - Природа и Биодиверзитет

Ќе се спроведува од:

МЖСПП

Локација:

Скопје и целата територија на Македонија

Општи/посебни цели:

Посебни цели:
- да се определат загрозените растителни и

Основни податоци (сегашна состојба):

Националната студија за биодиверзитетот на Република Македонија (Прв национален извештај)

<p>животински видови на територијата на државата</p> <ul style="list-style-type: none"> - да се констатира нивото на загроеност за секој вид одделно, во согласност со меѓународните методологии и критериуми (IUCN) - да се утврдат причинителите на загрозување или оние кои водат кон истребување на видовите во земјата - да се популаризира глобалната, регионална и национална стратегија за одржување на биодиверзитетот - да се зголеми алармот во врска со опасностите од загрозување и истребување на видовите и нивните природни живеалишта, како и во поглед на биодиверзитетот воопшто - да се изградат цврсти основи за усвојување соодветно законодавство и законодавни мерки за одржување на видовите и нивните природни живеалишта, и да се промовира зголемување на заштитните зони - да се обезбеди мониторинг на популацијата на загроени видови на национално ниво, што ќе и овозможи на земјата да биде вклучена во процесот на глобалното одржување на биодиверзитетот. 	<p>(2003) укажа на постоење на многу закани за биодиверзитетот во земјата и многу различни загроени видови и живеалишта. Стратегијата за биодиверзитетот и Акциониот план на Република Македонија (2004) утврдува долга листа на приоритети за одржување на биодиверзитетот, меѓу кои изготвувањето на Црвената Листа и Црвената Книга за загроени видови растенија и животни има главен приоритет. Новиот Закон за заштита на природата (кој се применува од 2005 година) предвидува подзаконски акти за заштитени и строго заштитени видови согласно Националната Црвена Листа.</p>
<p>Цели/Очекувани резултати:</p> <p>Печатење и одобрување на Црвената Листа Печатење на Црвената книга Подигање на јавната и свест на функционерите</p>	<p>Индикатори/мерка:</p> <p>Отпечатена Црвена листа/прогласени подзаконски акти Отпечатена Црвена книга Број на објавени материјали/работилници</p>

Тело за мониторинг: Одделение за биодиверзитет при МЖСПП

Вкупно предложен буџет:

900,000 Евра

Активности што ќе се финансираат:	Кога (временска рамка)? (месеци)	Одговорен субјект	Вредност на акција (евра)
1) Воспоставување на администрација	I-II	МЖСПП	100 000*
2) Воведни работилници	III	ЕСП и експертски тим	10 000
3) Попис на постојните информации	III-V	Експертски тим	20 000
4) Анализа на недостатоци	V-VI	Експертски тим	20 000
5) Собирање на податоци на терен	VI-XX	Експертски тим	610 000
6) Работилници	XXI	ЕСП и експертски тим	10 000
7) Кампања	XXII-XXIV	ЕСП и експертски тим	20 000
8) Подготовка на Црвената книга	XXV-XXXII	Експертски тим	50 000
9) Учество во работилници	XXXIII	ЕСП и експертски тим	10 000
10) Кампања за јавна свест	XXXIV-XXXV	ЕСП и експертски тим	20 000
11) Одобрување од Владата	XXXV	МЖСПП	/
12) Преведување и печатење	XXXVI	ЕСП	30 000

* Вклучени плати и функционирање на ЕСП (единица за спроведување на проекти); Канцелариските и општите трошоци се вклучени во активностите

Проектно досие 8

Наслов на Проектот:

Техничка помош за финализирање на нацрт Законот за бучава, вклучувајќи понатамошно зајакнување на институционалниот капацитет за управување со бучавата и мониторинг на бучавата

Времетраење на проектот: 24 месеци	Предложена дата за почеток: Крајот на 2005 година
Инициран од: Министерство за животна средина и просторно планирање	Ќе се спроведува од: Министерство за животна средина и просторно планирање вклучувајќи го и МИЦЈС и Централната лабораторија на МЖСПП во соработка со Министерството за здравство, Завод за здравствена заштита и регионалните заводи, Министерство за транспорт и врски
Локација: МЖСПП, Скопје	
Општи/посебни цели: <ul style="list-style-type: none">- Подготвување и усвојување на Нацрт закон за спречување на штетната бучава и подзаконски акти за контрола на бучавата зацртано до 2006 година во НП за усогласување на законодавството. Законот треба да ги транспонира сите релеванти Директиви на ЕУ, коишто ги покриваат областите на моторни возила, воздухоплови, електрични уреди за домаќинствата, надворешна опрема вклучувајќи ја Директивата за бучава (2002/49/ЕЗ);- Разработување на Стратегија за бучава/Оперативна Програма за намалување на бучавата во однос на патиштата, железницата, воздухопловите, градежните постројки и индустријата, вклучувајќи постапки за консултации со јавноста во врска со предложената Стратегија/Оперативна Програма;- Разграничување на институционалните одговорности и зајакнување на институционалниот капацитет на институциите вклучени во намалување на бучавата;- Развивање на Стратешка карта за бучава и Акциони планови за подрачјата кои се идентификувани како значајни за намалување на бучавата, вклучувајќи консултации со јавноста за Акционите планови;- Воспоставување на програма за мониторинг на бучавата, која ќе може да врши идентификација, мониторинг и намалување на амбиенталната емисија на бучава во животната средина, како и да се фокусира на изворите на емисија на специфична бучава, вклучувајќи развивање на општи методи за мерења и честота на мерењата;- Достапностна податоците кои содржат информации за нивоата на бучавата за јавноста, вклучувајќи информации за изложеноста на бучава и какво е влијанието на бучавата врз здравјето на луѓето и мерки за справување со бучавата;- Подготвување на податоци согласно барањата за известување на ЕУ;	Основни податоци (сегашна состојба): <p>Постоен Закон за спречување на штетната бучава, од 1993 година. Постојните национални стандарди не се во согласност со стандардите на ЕУ.</p> <p>Надлежностите за намалување на бучавата треба да се разграничат;</p> <p>Работната група ја заврши оценката на недостатоците, вклучувајќи и почетен нацрт Закон за бучава.</p> <p>Постои потреба за општа Стратегија како и Акционен план за намалување на бучавата, вклучувајќи и разработка на мониторинг програма за бучавата и општи методи за мониторингот;</p>

Цели/Очекувани резултати: <ul style="list-style-type: none"> - Нацрт закон подготвен за усвојување - Промовирање на Оперативна Програма за намалување на бучавата, што вклучува: - Идентификувани станбени подрачја за кои треба да се воспостават постојани мерења; - Воспоставување на програма за мониторинг на бучавата, со која ќе може да се идентификуваат и да се врши мониторинг на постојните проблеми поврзани со бучавата, вклучувајќи методи за мерења и честота на мерењата;; - Собирање на податоци - Подготвување на стратешки карти и бази на податоци. 	Индикатори/мерка: <ul style="list-style-type: none"> • Усвоен Закон за бучава • Воспоставена програма за бучава • Воспоставена база на податоци
---	---

Тело за мониторинг:

МЖСПП и релевантните донатори кои го поддржуваат проектот

Вкупно предложен буџет:

200 000 Евра

Активности што ќе се финансираат:	Кога (временска рамка)?	Одговорен субјект 1)	Вредност на акција (во Евра) 2)
Анализа на нацрт законската регулатива изготвена од Работната група, заради евентуално потрени усогласувања ;	Месец 1	МЖСПП	10 000
Помош при подготвувањето на Нацрт Законот, ако има потреба, вклучувајќи ги и релевантните подзаконски акти	Месец 2-6	Експерти вклучени во изработка на законот	10 000
Развивање на Стратегија за Бучавата/Оперативна Програма за намалување на бучавата	Месец 2-9	Работна група	40 000
Спроведување на пилот Стратешки карти на бучавата и Акциони планови за голем број подрачја идентификувани како релевантни за намалување на бучавата;	Месец 3-9		40 000
- Воспоставување на Програма за мониторинг на бучавата, со која ќе може да се идентификува, да се врши мониторинг и да се намали амбиенталната бучава, како и изворите на емисија на специфична бучава, вклучувајќи методи за мерења и честота на мерењата;	Месец 6-12		90 000
- Достапностна податоците кои содржат информации за нивоата на бучавата за јавноста, вклучувајќи информации за изложеноста на бучава и какво е влијанието на бучавата врз здравјето на луѓето и мерки за справување со бучавата;	Месец 10-12		7.000
- Подготвување на податоци согласно барањата за известување на ЕУ;	Месец 10-12		3.000

Проектно досие 9**Наслов на Проектот:**

Техничка помош за имплементација на барањата содржани во Севесо II на ЕУ.

Времетраење на проектот: 12 Месеци	Предложена дата за почеток: Прва половина од 2006 год.
Инициран од: Министерство за животна средина и просторно планирање	Ке се спроведува од: МЖСПП во соработка со ЕЛС, ЗЕЛС, Државниот Инспекторат за животна средина, Министерството за внатрешни работи, Дирекцијата за цивилна заштита, Дирекцијата за заштита и спасување.
Локација: МЖСПП, Скопје	
Општи/посебни цели: Да се воспостави систем за спречување и контрола на големите - несреќи и опасности и ограничување на последиците од големите несреќи кои што вклучуваат опасни супстанции, преку следниве мерки: <ul style="list-style-type: none"> - Заокружување на неопходните подзаконски акти, кои го овластуваат МЖСПП да го ограничи присуството на опасни супстанции, кои се употребуваат во индустриското производство, пропишани со директивите СЕВЕСО II. - Идентификација на претпријатијата или групи на претпријатија каде што веројатноста и можноста или последиците од големите несреќи можат да се зголемат; - Обука на индустриските претставници за барањата и најдобрата пракса за контролирање на големите несреќи од опасни хемиски супстанции, вклучувајќи и како да се спроведе политика на превенција од големите несреќи, безбедносни извештаи со вклучување на надворешни и внатрешни планови во случај на вонредна состојба, комуникација со надлежните власти во случај на периодични разгледувања или неопходно ажурирање; активности за превенција од катастрофи и операции на сигурносниот систем - Развивање на планови за високо ризичните капацитети, во координација со единиците на локалната самоуправа (ЕЛС) за тоа како да се реагира во случај на несреќа односно истовремено превенирање на домино ефекти; - Обука на единиците на ЛС за изготвување на Надворешни планови за вонредни состојби (врз основа на внатрешните планови), коишто треба да се направат достапни за јавноста, и за разгледување, тестирање и ревизија на плановите; - Обука за надлежните власти (на ниво на министерства како и единиците на ЛС), за тоа како да се обезбеди дека целите на превенција на големи несреќи се земени предвид во идното планирање на користење на земјиштето и другите релеванти политики, како и постапките за ЕИА; 	Основни податоци (сегашна состојба): Барањата на ЕУ со цел за контрола врз индустриските ризици и несреќи изразени во Директивата на Советот 96/82/ЕЗ од 9 декември 1996 год. за контрола на големите несреќи и опасности, во кои се вклучени опасни супстанции (Севесо II) се транспонирани во Законот за животна средина, Главата за спречување и контрола на хаварији во кои се вклучени опасни супстанции Законот ги дефинира активностите што се извршуваат во системот на производство, транспорт и складирање, за што од операторите се бара да ги превземат сите мерки на претпазливост кои се неопходни за да се спречат хаварији и да се контролираат нивните влијанија врз животната средина и здравјето на луѓето. Засега не е познато колку инсталации во Македонија претставуваат ризик во случај на хаварија, а не постои систем согласно барањата на ЕУ за спречување на вакви хаварији. Следниот чекор е да се обезбеди правилна имплементација на барањата од Севесо II преку барање операторите да превземат превентивни мерки, како и за надлежните власти да обезбедат процедурални барања во врска со планирањето, интеграција на политиката, известувањето и пристапот на јавноста до информациите. Заштитата и спасувањето во Република Македонија, покрај одредбите од Законот за животна средина, генерално се регулирани со Законот за заштита и спасување, Законот за заштита при работа, Законот за заштита од експлозивни материји како и Законот за складирање и заштита од запални течности и гасови. Македонија е потписник на Конвенцијата на UNECE за прекугранични ефекти од индустриските несреќи, како и на Конвенцијата за рано известување за нуклеарни несреќи.

<ul style="list-style-type: none"> - Изготвување на електронски бази на податоци за известување и управување со информации за индустриски несреќи; - Обезбедување на задоволувачка инспекција и спроведување 			
<p>Цели/очекувани резултати:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Усвоени подзаконски акти кои ги спроведуваат барањата на Директивата Севесо II; - идентификација на претпријатија каде што е присутен ризикот од потенцијални големи несреќи заради нивната локација и опасните супстанции кои ги поседуваат; - Насоки и спроведена обука за одреден број на претставници од идентификуваните капацитети од индустријата за политика за спречување на големи несреќи; безбедносни извештаи вклучувајќи внатрешни и надворешни планови за вонредни состојби. - Изготвени планови за сите идентификувани високо ризични капацитети во координација со единиците на локалната самоуправа (ЕЛС) за како да се реагира во случај на несреќа; - Спроведена обука за претставниците од ЕЛС за Надворешни планови за вонредни состојби; - Спроведена обука за надлежните власти (на ниво на министерства како и единиците на ЛС), за тоа како да се обезбеди дека целите на превенција на големи несреќи се земени предвид во идното планирање на користење на земјиштето и другите релеванти политики; - Електронска база на податоци која ги регистрира индустриските несреќи . 	<p>Индикатори/мерка:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Усвоени подзаконски акти • Попис на високо ризични претпријатија • Насоки како да се воспостават превентивни системи • Развиени планови за вонредни состојби • Обука на хх број на претставници од индустријата, ЕЛС и службеници од Министерството • Воспоставена електронска база на податоци 		
<p>Тело за мониторинг: Министерство за животна средина и просторно планирање како и релевантите донатори кои го поддржуваат проектот.</p>			
<p>Вкупно предложен буџет: 380 000 Евра</p>			
<p>Активности што ќе се финансираат:</p>	<p>Кога (временска рамка)?</p>	<p>Одговорен субјект 1)</p>	<p>Вредност на акција (во Евра) 2)</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Изготвување нацрти на подзаконските акти потребни за имплементација на барањата содржани во Севесо II; 	<p>Месец 1-2</p>	<p>МЖСПП;</p>	<p>30 000</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Идентификација на високо ризичните претпријатија; 	<p>Месец 2-4</p>	<p>Единици на локалната самоуправа</p>	<p>60 000</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Разработени насоки за претставниците од индустријата ; 	<p>Месец 2-4</p>	<p>МЖСПП во соработка со единиците на локалната самоуправа</p>	<p>40 000</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Спроведување обука за претставниците од индустријата како и за претставниците од Локалната самоуправа како што е опишано погоре; 	<p>Месец 4-5</p>		<p>70 000</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Изготвување на планови за идентификуваните високо ризични капацитети вклучувајќи и систем за обезбедување пристап на јавноста до информациите и постапки за консултации со јавноста; 	<p>Месец 5-9</p>	<p>Управници и оператори во индустријата</p>	<p>150 000</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Изготвување на електронска база на податоци за индустриски несреќи; 	<p>Месец 9-11</p>	<p>МЖСПП</p>	<p>20 000</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Завршна работилница со презентирање на конечниот резултат на проектот, печатење и дистрибуирање на насоките 	<p>Месец 12</p>		<p>10 000</p>

Проектно досие 10

Наслов на проектот:

Воспоставување на интегриран и кохерентен здравствено-еколошки систем за мониторинг и информирање (ЗЕСМИ)- (EHMIS).

Времетраење на проектот: 1 година	Предложена дата за почеток: Јануари 2006 година		
Инициран од: Секторска работна група -Здравство	Ќе се спроведува од: МЖСПП и МЗ		
Локација: Република Македонија			
Општи/посебни цели: <ol style="list-style-type: none"> 1. Да се воспостави Национално тело кое ќе обезбеди формулирање и имплементирање на суштинскиот збир на здравствено-еколошки индикатори (ЗЕИ), и да претставува соодветна застапеност на сите главни носители на активности. 2. Да се дефинираат елементите на застапување и на стратегијата ЗЕСМИ применливи врз еколошкото здравје на населението. 3. Да се развијат програми за градење на капацитетите за здравствените работници и претставниците од другите релевантни сектори. 	Основни податоци (сегашна состојба): ЗЕИ се критичниот елемент за поддршка на глобалната цел за создавање на здрава еколошка средина за луѓето, за денешните и идните генерации, покривајќи ја не само физичката животна средина, туку и интеракцијата помеѓу физичката, психолошката и социо-економската животна средина. Република Македонија е во раните зачетоци на формулирање на ваков систем, но е во согласност со Декларацијата од Четвртата министерска конференција, што ќе биде обврска во наредниот период. Изготвувањето на група од клучни ЗЕИ како алатки за мониторинг на здравствениот статус во врска со животната средина е суштински чекор во напорите за подобрување на здравјето на луѓето преку побезбедна животна средина..		
Цели/очекувани резултати: <ol style="list-style-type: none"> 1. Организирана и ефикасна формулација и имплементација на ЗЕСМИ. Полесна размена на искуства преку носителите на активностите, а заради нивната застапеност во официјалното национално одговорно тело. 2. Размена на најдобри практики: градење во доменот на застапување во земјата и ЗЕСМИ планови за акции. 3. Зголемено знаење за акции кои можат да бидат превземени за да се подобри еколошкото здравје на населението. 	Индикатори/мерка: Збирот на суштински индикатори би требало да ги покрие главните еколошки опасности за луѓето во земјата на балансиран и разбирлив начин. Индикаторите се категоризирани според факторите на ризик за животната средина и се групирани во три типа: <ul style="list-style-type: none"> • Индикатори на изложување • Индикатори на активности • Индикатори на здравствен статус 		
Тело за мониторинг:	МЖСПП и МЗ		
Вкупно предложен буџет: 210.000 Евра			
Активности што ќе се финансираат:	Кога (временска рамка)?	Одговорен субјект	Вредност на акција (во евра)

1) Формирање на проектен тим од меѓународни и домашни експерти;	Јануари 2006 година	МЖСПП МЗ	80 000 (трошоци за Меѓународни и домашни експерти) + 50 000 за членовите на Проектниот тим и трошоци за објектот
2) Подготвување на матрица на носителите на активности	Февруари 2006 година	Проектен тим	Редовни задачи (ToRs) за домашните експерти
3) Номинирање на Национално тело со претставници од сите главни носители на активности	Мај 2006 година	МЖСПП МЗ	Редовни задачи (ToRs) за експерти
4) Преглед на сите релевантни документи (Водечки принципи за индикатори изготвени од EUR/04/5046267/6; Светска здравствена организација (СЗО) Седиште (С) глобална рамка за индикатори на еколошко здравје; Здравствена рамка за информирање на Европската Комисија, Проект ЕСОEHIS	Февруари – Октомври 2006 година	Меѓународни и домашни експерти во име на Проектниот тим	Редовни задачи (ToRs) за експерти
5) Формулирање на Национален суштински збир на индикатори и преглед на неговите технички и економски капацитети	Февруари – Октомври 2006 година	Меѓународни и домашни експерти во име на Проектниот тим	Редовни задачи (ToRs) за експерти
6) Поставување на цели на стратегијата, мерки и распореди за постигнување на овие цели и механизми за мониторинг	Февруари – Октомври 2006 година	Проектен тим	
7) Организирање на неколку состаноци на носителите на активности од различни области	Април – Декември 2006 година	Проектен тим	20 000
8) Промовирање на Програма за градење на капацитет (2 дводневни работилници и 1 неколку дневна обука)	Март – Јуни 2006 година	Проектен тим	30 000
9) Усвојување на стратегијата од страна на Националното тело	Ноември 2006 година	Национално тело	7000
10) Печатење и дистрибуција на стратегијата	Декември 2006 година	Проектен тим	23 000
11) Кампања за јавна свест	Јануари 2007 година	Проектен тим	

Проектно досие 11

Наслов на Проектот:

Подготвување на прирачник за постапката за спроведување на ИСКЗ и промотивен материјал за ИСКЗ, наменети за операторите на А и Б инсталации.

Времетраење на проектот: 12 Месеци	Предложена дата за почеток: 2006 година		
Инициран од: Министерство за животна средина и просторно планирање	Ќе се спроведува од: Министерство за животна средина и просторно планирање - единицата за ИСКЗ		
Локација: МЖСПП, Скопје			
Општи/посебни цели: <ul style="list-style-type: none"> - да се обезбеди единствена и транспарентна постапка на поднесување на барања - да се подобри разбирањето за целите, трошоците и добивките од ИСКЗ - да се обезбедат основите за ефикасна примена на ИСКЗ - Градење на капацитети кај индустријата и административните нивоа 	Основни податоци (сегашна состојба): Суштинско за развивање на релевантен, применлив, наменски и промотивен материјал е да се следи патеката на решавање на подолу наведените прашања: <ul style="list-style-type: none"> - Недостаток на вештини и персонал во МЖСПП во врска со ИСКЗ - Треба да се подготват информации за ВАТ за земјата, за некои сектори - Недостаток на внатрешни системи и прирачници во МЖСПП - Сеуште недостасува пописот на Б инсталации и механизми за работа со Б дозволи 		
Цели/очекувани резултати: <ul style="list-style-type: none"> - Подобрено разбирањето на ИСКЗ од страна на повиканите оператори на инсталации - Поефикасна имплементација (примена, планови за усогласување, дозволи за усогласување и интегрирани дозволи) 	Индикатори/мерка: <ul style="list-style-type: none"> • Изработен прирачник за ИСКЗ 		
Тело за мониторинг: Советодавно тело формирано од МЖСПП а со учество на претставници од индустријата и одговорните Министерствата вклучувајќи го Министерството за економија			
Вкупно предложен буџет:			
Активности што ќе се финансираат:	Кога (временска рамка)?	Одговорен субјект	Вредност на акција (во евра)

Цели/очекувани резултати: - Оперативна патна карта за целно ориентиран и забрзан развој на ефикасен систем за инспекција и негово спроведување. Патната карта би требало да биде оперативна и со тоа да го олесни забрзаното и целно ориентираното спроведување - Изготвени Насоки		Индикатори/мерка: - Изготвени патни карти - Изготвени Насоки	
Тело за мониторинг: Државен инспекторат за животна средина			
Вкупно предложен буџет: Дополнително ќе се дефинира			
Активности што ќе се финансираат:	Кога (временска рамка)?	Одговорен субјект	Вредност на акција (во Евра)
1) Анализа на недостатоците (законска регулатива, организација, структура, персонал, опрема...) 2) Проценка на потербите 3) Нацрт патна карта со клучни точки 4) Детална патна карта 5) Насоки Во текот на целиот процес ќе се консултираат искуството од новите држави членки на ЕУ и знаењето од мрежата на ИМПЕЛ.	месец 1-2 месец 3 месец 4-6 месец 7-10 месец 11-12	ДИЖС (со надворешни експерти)	Дополнително ќе се дефинира

Проектно досие 13

Наслов на проектот:

Изготвување на Насоки за оценка на влијанијата врз животната средина (ОВЖС) вклучувајќи и голем број на пилот проекти

Времетраење на проектот: 12 месеци	Предложена дата за почеток: Почетокот на 2006 година
Инициран од: Министерство за животна средина и просторно планирање	Ќе се спроведува од: Министерство за животна средина и просторно планирање во соработка со единиците на локалната самоуправа, другите релевантни министерства, инспектори како и јавни претпријатија .
Локација: Министерство за животна средина и просторно планирање, Скопје	
Општи/посебни цели: - Развивање на оперативен систем за спроведување на постапките за утврдување на потребата за спроведување на оценка и за утврдување на опсегот на оценката на влијанијата врз животната средина, во согласност со Законот за животна средина и Директивата на ЕУ за ОВЖС, 85/337/ЕЕЗ, со измените, а исто така земајќи ја предвид Директивата 2003/35/ЕЗ; - Изготвување на Насоки за службениците кои работат во постапката за утврдување на потребата за спроведување на оценка и за	Основни податоци (сегашна состојба): - Транспонирање и имплементирање на Директивата за оценка на влијанијата врз животната средина (ОВЖС) е одамна отпочнато, но постојниот национален систем на ОВЖС сеуште има потреба од вообличување и усогласување со барањата на ОВЖС на ЕУ, како во поглед на материјалните одредби така и на процесните. - Усогласноста со принципите и методологиите на ОВЖС е суштинска за да се добие идно финансирање во фазата на пред-пристапување;

<p>утврдување на опсегот на оценката;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Комплетирање на сите подзаконски акти кои се потребни во смисла на постапки за учество на јавноста - Селектирање и спроведување на одреден број (2-3) пилот проекти за различни видови на ОВЖС(на пр. за патишта, енергија, минерални екстракти , изградба на депонии, урбани пречистителни станици за отпадни води, урбан развој....); - Зголемување на капацитот и знаењето меѓу македонските службеници на централно и локално ниво во врска со тоа како да се организира учество на јавноста во ОВЖС - Обезбедување дека оценките на влијанијата врз животната средина се во согласност со барањата на ЕУ и со тоа истовремено нотирајќи ги барањата кои што се применуваат за финансирање за време на фазата на пред-пристапување; - Обезбедување дека недостатокот на усогласување и извршување во врска со нема да стане тесно грло во привлекување на надворешно (ЕУ) финансирање во фазата на пред-пристапување. 	
<p>Цели/очекувани резултати:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Насоки за службениците кои работат во постапките на утврдување на потребата за спроведување на оценка и за утврдување на опсегот на оценката, изготвени во блиска соработка со носителите на активностите; - Комплетирани подзаконски акти за постапките за учество на јавноста; - Спроведени одреден број (2-3) на пилот проекти (по можност МЖСПП би требало да идентификува проекти за кои сметаат дека се особено сложени или корисни во овој контекст, а врз основа на нивното досегашно искуство). Пилот проектите би требало да се спроведени паралелно со останатите компоненти на проектот и со тоа да воведат специфични препораки за специфичните видови на проекти во вкупниот збир на препораки и Насоки; - Преку горенаведените пилот проекти, се обезбедува Обука низ пракса во постапките на утврдување на потребата за спроведување на оценка и за утврдување на опсегот на оценката , за одреден број на единици на ЛС, - Врз основа на горенаведеното, организирање „Обука на Тренери“ за Насоките, која ги опфаќа пресотанатите единици на ЛС, кои што се уште не се опфатени - Брошура за јавноста за нивното право на пристап до информациите и учеството на јавноста во процесот на ОВЖС. - Работилница каде што се претставени резултатите и конкретните остварувања. 	<p>Индикатори/мерка:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Одобрени и промовирани насоки, - Дистрибуирани насоки до единиците на ЛС и нивна достапност на веб страната на МЖСПП, - Спроведени пилот проекти за тестирање на глобалните насоки и формулирање на специфични препораки врз база на пилот проектите, - Спроведена обука за X службеници на централно и локално ниво, - Спроведена обука за X тренери - Обука на преостанатите единици на ЛС во Македонија, при што се опфатени најмалку по еден службеник во секоја единица на ЛС. - Брошура достапна за јавноста во МЖСПП, МИЦЖС и од веб страната на МЖСПП. - Одржани работилници на кои се презентирани најразлични резултати.
<p>Тело за мониторинг: Министерство за животна средина и просторно планирање, релевантната донаторска организација која го поддржува проектот</p>	

Вкупно предложен буџет: 385 000 Евра

Проектот за техничка помош покрива плаќање на 1 Раководител на проект според договор за дело, клучни меѓународни експерти за спроведување на ОВЖС, слични на видовите на ОВЖС што ги бара МЖСПП, како и обука за спроведување на 2-3 пилот проекти за ОВЖС

Печатење на насоки и брошури

Национални експерти кои помагаат во подготвувањето на глобални насоки како и за конкретните пилот проекти.

Активности што ќе се финансираат:	Кога (временска рамка)?	Одговорен субјект	Вредност на акција (во евра)
- Нацрт насоки за ОВЖС	Месец 1-2	МЖСПП или органот одговорен за спроведување на ЕИА	195 000
- Изготвување нацрт подзаконски акти како неопходни за регулирање на постапката за учеството на јавноста.	Месец 1-3		/
- Избор на 2-3 пилот проекти	Месец 1-2		/
- Спроведување на 2-3 пилот проекти вклучувајќи ги и препораките за глобалните насоки.	Месец 3-9		115 000
- Обука низ пракса во постапката на утврдување на потребата за спроведување на оценка и за утврдување на опсегот на оценката	Месец 3-9		/
- „Обука на Тренери за Насоките,	Месец 7-9		15 000
- обука на останатиот број на единици на ЛС кои што сеуште не се опфатени	Месец 9-11		/
- Нацрт брошура за јавноста за нивното право на пристап до информации/за консултации со јавноста.	Месец 8-10		50 000
- Усогласување и финализирање на насоките за ОВЖС, печатење и дистрибуција.	Месец 11		/
- Работилница каде што се претставени резултатите и конкретните остварувања	Месец 12		10 000

Проектно досие 14

Наслов на проектот:

Национални насоки за спроведување на стратешки оценки на животната средина (СОЖС) вклучувајќи 3-5 пилот проекти

Времетраење на проектот: 18 месеци	Предложена дата за почеток: Првата половина на 2006 година
Инициран од: Министерство за животна средина и просторно планирање	Ќе се спроведува од: Министерство за животна средина и просторно планирање во соработка со други релевантни министерства како што се: Министерство за Транспорт и врски, Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство, Министерство за локална самоуправа, итн.
Локација: МЖСПП, Скопје	
Општи/посебни цело: - Почетен список на сите релевантни стратегии, планови и програми кои се дел од македонското законодавство за кои спроведување на стратешка оценка на животната средина ќе биде задолжително - Подготвување на консолидирани Национални	Основни податоци (сегашна состојба): <ul style="list-style-type: none"> Се уште не постојат насоки или постапки за начинот на спроведување на СОЖС на различни видови на стратегии, планови и програми Се уште не постои пилот проект од чие спроведување можат да се стекнат искуства во смисла на методологијата, конкретна содржина

<p>насоки за спроведување на СОЖС, според Законот за животна средина и Директивата на ЕУ за СОЖС (2001/42/ЕЗ).</p> <ul style="list-style-type: none"> - При овој процес, да се обрне внимание на „најдобрата практика“ на актуелните држави членки на ЕУ, доколку е достапно, и лекциите научени од паралелните пилот проекти. - Селектирање и спроведување на одреден број (3-5) пилот проекти за различни видови на стратегии, планови и програми како што се: (експертите од Министерствата да одберат кои од пилот случаите ги сметаат за навистина итни за нив) за да се развијат конкретни искуства кои ќе бидат претставени во конечните Национални насоки. - Комплетирање на сите прописи во подзаконските акти за содржината на извештајот за животната средина, согласно потребите - Комплетирање на сите прописи во подзаконските акти за спроведување на постапките на јавни консултации, според Директивата за СОЖС и Законот за животна средина согласно потребите - Воспоставување на билатерални договори со соседните држави членки за размена на информации и консултации,; - Воспоставување на механизми за мониторинг 	<p>на извештајот за животната средина и постапката на учеството на јавноста.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Се уште нема изработка на „најдобри практики“ од другите земји членки на ЕУ, од тоа што е достапно • Се уште треба да се елаборираат специфичните постапки за содржината на извештајот за животната средина и посебната постапка за учеството на јавноста. 		
<p>Цели/очекувани резултати:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Насоки за спроведување на СОЖС достапни за сите јавни институции кои што спроведуваат СОЖС, секој во својата област - Зголемени знаења и искуство за развивање на методологијата и за спроведување на стратешка оценка на животната средина во Министерствата и локалната самоуправа како и во Генералниот Секретаријат; - Одреден број (3-5) конкретно спроведени СОЖС 	<p>Индикатори/мерка:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Национално консолидирани насоки за спроведување на СОЖС • Одреден број на службеници од МЖСПП како и службеници од другите релевантни Министерства и единиците на ЛС кои добиле обука и стекнале искуство низ праксата за спроведување на СОЖС, врз основа на спроведените репрезентативни пилот проекти. Лекциите кои што се научени од пилот проектите имаат придонес кон регулирањето и комплетирањето на Националните насоки. 		
<p>Тело за мониторинг: Надлежните органи за Директивата за СОЖС. Релевантни донатори кои го поддржуваат проектот.</p>			
<p>Вкупно предложен буџет: 352.500 Евра</p> <p>Техничка помош со времетраење од 18 месеци Плата за 1 меѓународен Раководител на проектот според договор за дело, клучни меѓународни експерти за спроведување на релевантните СОЖС/ОВЖС како и обука спроведување на 3-5 Пилот проекти, секој со раководител одговорен за односната СОЖС . Национални експерти кои ја поддржуваат имплементацијата на 3-5 пилот проекти, како и подготвување на Националните насоки. Печатење и дистрибуција на Национални насоки (покрај тоа што ќе бидат достапни на веб страната на МЖСПП)</p>			
<p>Активности што ќе се финансираат:</p>	<p>Кога (временска рамка)?</p>	<p>Одговорен субјект 1)</p>	<p>Вредност на акција (во Евра) 2)</p>
<p>Првично утврдување на потребата за развивање на методологии за одредени видови стратегии, планови и програми;</p>	<p>Месец 1-6</p>	<p>МЖСПП или министерството или јавното претпријатие одговорно за спроведување на</p>	<p>150 000</p>

Прв нацрт - Насоки		СОЖС	
Идентификација на 3-5 пилот проекти за СОЖС	Месец 6-12		
Спроведување на 3-5 избрани пилот проекти	Месец 12-18		125 000
Усогласување и финализирање на Национални Насоки			75 000
Печатење и дистрибуција на Насоките			2 500

Проектно досие 15

Наслов на Проектот:

Јавна кампања за постапување со отпадот

Времетраење на проектот: три години	Предложена дата за почеток: Би требало да се спроведе во соработка со другите важни акции за управување со отпадот предложени во НЕАП-от, на пр. имплементацијата на Националниот план за управување со отпадот		
Инициран од: МЖСПП, Канцеларија за комуникација со јавност (ККЈ)	Ќе се спроведува од: ККЈ и одделението за отпад во МЖСПП		
Локација: Република Македонија			
Општи/посебни цело: <ul style="list-style-type: none"> Да се запознае населението со планот за управување со отпадот, Да се создаде свест меѓу граѓаните за важноста на селектирањето и рециклирањето на отпадот, Да се охрабри населението да го одделува опасниот отпад од вкупното количество на отпад од домаќинството, Да се подигне свеста за неопходноста од плаќање на надоместоците за подобрување на услугите на собирање на отпадот, Да се запре фрлањето отпад на диви депонии. 	Основни податоци (сегашна состојба): Националниот план за управување со отпадот, кој што треба да биде почеток за кампања се очекува да биде завршен до крајот на август 2005 година. Предуслов за активностите е идентификуваниот одговорен субјект во Националниот план за управување со отпадот да ги имплементира активности така како што е планирано.		
Цели/очекувани резултати: <ul style="list-style-type: none"> Подобрено однесување на населението во врска со постапувањето со отпадот 	Индикатори/мерка: <ul style="list-style-type: none"> Количество на рециклиран отпад Количество на опасен отпад во обичниот отпад од домаќинствата Намалено количество на отпад фрлен на диви депонии 		
Тело за мониторинг: МЖСПП			
Вкупно предложен буџет: 350 000 Евра			
Активности што ќе се финансираат:	Кога (временска рамка)?	Одговорен субјект	Вредност на акција

1) Изготвување на план за кампања за подигање на јавната свест за отпадот	Континуирано	ККЈ	Дополнително ќе се дефинира
2) Имплементација на кампањата		ККЈ	

Проектно досие 16

Наслов на Проектот:

Зајакнување на капацитетот на Канцеларијата за комуникација со јавноста, МЖСПП (ККЈ)

Времетраење на проектот: 6 години (периодот на спроведување на НЕАП 2)	Предложена дата за почеток: 2005 година		
Инициран од: МЖСПП	Ќе се спроведува од: Билатерална донаторска помош		
Локација: Македонија			
Општи/посебни цели: <ul style="list-style-type: none"> Зголемување на способноста на ККЈ за спроведување на кампањи за јавна свест во врска со НЕАП Координација на сите активности за јавна свест, со цел да се обезбеди максимална усогласеност меѓу различните активности Поддршка за единиците на локалната самоуправа во обезбедувањето на пристап на јавноста до информациите за животната средина Подобрување на свеста за животната средина 	Основни податоци (сегашна состојба): ККЈ функционира добро, но недостасува сеопфатна стратегија за јавна свест. Кампањите се спроведуваат на професионален начин, но на база „од случај до случај“.		
Цели/очекувани резултати: <ul style="list-style-type: none"> Стратегија за јавна свест Дополнителен кадар Обучен редовно вработен кадар 	Индикатори/мерка: <ul style="list-style-type: none"> Подготвена Стратегија за јавна свест Вработен уште еден човек Обучен кадар 		
Тело за мониторинг: МЖСПП			
Вкупно предложен буџет: 92,000 Евра			
Активности што ќе се финансираат:	Кога (временска рамка)?	Одговорен субјект	Вредност на активност (евра)
1) Подготвување на Стратегија за јавна свест и обука на редовно вработениот кадар	2005 година	Меѓународен експерт/ККЈ	50,000
2) Дополнителен кадар	2005 - 2011 година	ККЈ	42,000 (7,000 годишно)

Проектно досие 17

Наслов на Проектот:

Прирачник за единиците на локалната самоуправа за спроведување на Acquis на ЕУ во областа на животната средина

Времетраење на проектот: 15 месеци	Предложена дата за почеток: Крајот на 2005 година
Инициран од: Министерство за животна средина и просторно планирање (МЖСПП)	Ќе се спроведува од: ЗЕЛС, во блиска соработка со МЖСПП. Се предвидува и координација со МЛС и МФ.
Локација: Обука и семинари ќе се спроведуваат во Скопје и во неколку избрани ЕЛС, но претставници од сите ЕЛС треба да учествуваат во обуката, со цел да се опфатат сите ЕЛС од Македонија.	
Општи/посебни цели: Сите ЕЛС да се запознаат со конкретните барања на acquis на ЕУ во областа на животната средина, со акцент на директивите на ЕУ што бараат големи инвестиции, како и со чекорите што треба да се преземаат на општинско ниво, со цел да се подготват потребните инвестиции за исполнување на барањата на ЕУ. Проектот и прирачникот имаат за цел да промовираат проактивен пристап, што треба да го заземат ЕЛС, т.е. рана идентификација на потребната комунална инфраструктура и развивање на стратегии за финансирање на ЕЛС. Проектот ќе развие демо модел и/или неколку пилот стратегии за финансирање, за избран број на ЕЛС или групи на ЕЛС. Со ова, помеѓу другото, ќе се опфати: <ul style="list-style-type: none">• Идентификација на потребните проекти и постапно инвестирање во потребната инфраструктура во јавниот сектор, со цел да се исполнат барањата на ЕУ.• Првични пред-физибилити студии и проценки на трошоците (на годишно ниво, вклучувајќи трошоци за работење и одржување)• Идентификација на потенцијални извори на финансирање• Анализа на капацитетот на општините за сервисирање на долг• Идентификација на недостатоците од финансиски средства• Поставување на приоритети• Оценка на достапноста. Понатаму, проектот ќе им помогне на ЕЛС во совладувањето на растечките промени во финансирањето на комуналната инфраструктура од ЕУ, меѓународни финансиски институции, билатерални донатори и локални извори за оние ЕЛС, коишто ќе дејствуваат и ќе се подготвуваат навремено.	Основни податоци (сегашна состојба): Во моментот, основно водство обезбедува ЗЕЛС, за ЕЛС во нивните улоги и надлежности, опфаќајќи ги, во основа, сите сектори. Но, има недостаток од целни информации и обука на ЕЛС, во врска со барањата на ЕУ во <i>секторот животна средина</i> и како ќе треба да се подготват ЕЛС за идните инвестиции во оваа област, во наредните години. Капацитетот и планирањето во ЕЛС во овој домен претставуваат голем предизвик во идната подготовка за ЕУ и ургентно е потребен сериозен, долгорочен напор на локално ниво, во тесна соработка со ЗЕЛС, МЖСПП и другите клучни министерства.

<p>Цели/очекувани резултати:</p> <p>Прирачник за ЕЛС за барањата од <i>acquis</i> на ЕУ во областа на животната средина;</p> <p>Извршена обука на определен број на претставници на ЕЛС, членови на комитетот за комунални услуги, членови на МЖСПП, Министерство за финансии и други, преку серија на семинари за:</p> <ul style="list-style-type: none"> • барања на ЕУ за директивите во областа на животната средина, што бараат големи инвестиции, и • како да се подготват финансиски за таквите инвестиции. <p>Ограничен број на пилот стратегии за финансирање за избрани ЕЛС или групи на ЕЛС;</p> <p>Завршен семинар, организиран заеднички од ЗЕЛС и МЖСПП со цел да се презентира финалниот Прирачник и стратегија (стратегии) за финансирање пред сите релевантни, заинтересирани субјекти.</p>	<p>Индикатори/мерка:</p> <p>1) Промовиран Прирачник за ЕЛС за барањата на ЕУ во областа на животната средина и ставен на веб страницата на ЗЕЛС и МЖСПП;</p> <p>2) обучени X локални претставници за барањата на ЕУ, вклучувајќи ги основните чекори во планирањето на инвестициите;</p> <ul style="list-style-type: none"> • X членови на комитетот за комунални услуги; • X членови на МЖСПП, Министерство за финансии и други. <p>3) Ограничен број на пилот стратегии за финансирање за избрани ЕЛС или групи на ЕЛС;</p> <p>4) Завршен семинар, на кој се презентира Прирачникот за ЕЛС, пред сите заинтересирани субјекти.</p>
---	---

Тело за мониторинг:

ЗЕЛС, МЖСПП и релевантната донаторска организација

Вкупно предложен буџет:

540 000 Евра од донатори, пр: CARDS, програма за 2005-06 година, идно финансирање од IPA или од релевантни билатерални донатори од ЕУ.

Учество во материјали и услуги од МЖСПП

Активности што ќе се финансираат:	Кога (временска рамка)?	Одговорен субјект	Вредност на активност (во Евра)
1) Подготвување на Прирачник за ЕЛС за барањата на ЕУ во областа на животната средина, вклучувајќи негово објавување.	месец 1-8	ЗЕЛС	200 000
2) Обука на/семинари за определен број претставници од сите ЕЛС, комитетот за комунални услуги, МЖСПП, Министерство за финансии и други.	месец 3-15		200 000
3) Ограничен број на пилот стратегии за финансирање за избрани ЕЛС или групи на ЕЛС;	месец 8-14		100.000
3) Завршен семинар, на кој се презентира Прирачникот за ЕЛС, вклучувајќи печатење на Прирачникот и на стратегиите за финансирање, за дистрибуција меѓу ЕЛС и останатите.	месец 14-15		40.000

Забелешка: Обезбедени се дополнителни основни документи, како дополние на ова Проектно досие, и можат да се добијат, на барање, од МЖСПП:

Прилог 1: Содржина на Прирачникот

Прилог 2: Вовед кон Прирачникот

Проектно досие 18**Наслов на Проектот:**

Техничка помош за воспоставување на постојан Механизам за координација на донаторската помош на национално ниво и подготвување на Донаторска конференција за НЕАП II

Времетраење на проектот:

12 месеци за почетни активности и надградба на лекциите научени од други земји

Потоа, Механизмот за координација на донаторската помош треба да биде одржлив и независен од надворешните средства и да продолжи во целиот период на предпристапување, до самото пристапување.

Предложена дата за почеток:

Средина на 2006 година

Инициран од:

Министерство за животна средина и просторно планирање

Ќе се спроведува од:

Министерство за животна средина и просторно планирање – Единица за спроведување на проекти [во тесна соработка со телото за НЕАП, воспоставено за спроведување и следење на НЕАП II.

Локација: МЖСПП, Скопје**Општи/посебни цели:**

- Да се подобри искористеноста на меѓународната помош, преку поефикасна и редовна координација на донаторите;
- Да се обезбеди доследност и усогласеност помеѓу проектите што ќе се идентификуваат и спроведуваат
- Да се поддржи спроведувањето на акциите, утврдени како приоритети во НЕАП II; Националната стратегија за приближување кон ЕУ, како и различните национални секторски стратегии, како што е Национална стратегија за управување со отпадот.
- Да се обезбеди поголемо ниво на кофинансирани инвестициони проекти во Република Македонија, со цел да се исполнат барањата на ЕУ.

Основни податоци (сегашна состојба):

- Недостаток на општа, рационална координација на донаторската помош, водена од Министерството
- Недостаток на рационална координација на другите видови финансиска помош (меѓународни финансиски институции и др)
- Недостаток на рационална координација помеѓу различните донатори
- Недостаток на Единица во Министерството, која би иницирала идентификација на проекти, управување со проекти, координација и реализација, вклучувајќи координација со ЕЛС.
- Недостаток на идентификација на проекти и на добро подготвени проекти.
- Недостаток на рационална координација на донаторската помош „водена од друг субјект“

Цели/очекувани резултати:

- Подобрена координација и ефикасно искористување на средствата на донаторите и на средствата од други финансиски извори
- Детално подготвување на проекти според барањата на acquis на ЕУ за животна средина;
 - Подобрено подготвување на проекти, според барањата за проектни циклуси на ЕУ и други меѓународни проектни циклуси;
 - Подобрено подготвување и спроведување на проекти.
 - Подобрена координација со другите министерства на Република Македонија, во подготвувањето и спроведувањето на проекти за заштита на животната средина;
 - Поефикасно искористување на меѓународните фондови, како и фондовите на ЕУ, што се очекува да станат достапни во иднина.
 - Зајакнување на човечките капацитети
 - Охрабрување на сите заинтересирани

Индикатори/мерка:

- Определен број на претставници на Министерството, на ЕЛС и други заинтересирани субјекти стекнуваат знаења и се обучени за подготвување и спроведување на проекти, преку целосен циклус на управување со проекти;
- Средба за координација на донаторите се одржува 2-3 пати годишно, врз основа на приоритетните акции и проекти идентификувани во рамките на сегашните национални стратегии и акциони планови.
- Определен број на релевантни претставници од други министерства, вклучувајќи го и Министерството за финансии, редовно учествуваат на состаноците на Механизмот за координација на донаторската помош.
- Одржана донаторска конференција за НЕАП, под раководство на МЖСПП, со цел да се презентираат високо приоритетните проекти и да се побараат донации, како дел од спроведувањето на НЕАП II.
- Во оваа прилика можат да се презентираат и други, рано идентификувани проекти во процесот на

субјекти за подготвување на проекти	приближување кон ЕУ и од другите национални секторски стратегии		
Тело за мониторинг: МЖСПП во соработка со релевантните донатори коишто обезбедуваат финансиска поддршка и техничка помош/совети во текот на првата година.			
Вкупно предложен буџет: 100.000 Евра			
Засновано на техничка помош од 2 месец/лица, како поддршка за донаторската конференција, како и проценетите трошоци поврзани со донаторската конференција иако, значителен процент од трошоците ќе ги сноси самото МЖСПП, во форма на учество со материјали и услуги.			
Активности што ќе се финансираат: Техничка помош во подготвувањето на состаноците на Механизмот за координација на донаторската помош, вклучувајќи подготвување на релевантните проекти (најмалку 20), како и за подготвување на Донаторска конференција за НЕАП.	Кога (временска рамка)?	Одговорен субјект	Вредност на акција (во Евра)
1) Помош во подготвувањето на првиот состанок на Механизмот за координација на донаторската помош	Месец 1-3	МЖСПП + домашна и меѓународна експертиза за поддршка на подготовките на состаноците на Механизмот за координација на донаторската помош	30.000
2) Подготвување и спроведување на Донаторска конференција за НЕАП	Месец 3-4	Подготвителен процес до Донаторската конференција за НЕАП	50.000
3) Помош во подготвувањето на вториот состанок на Механизмот за координација на донаторската помош, како продолжение на доделените средства на Донаторската конференција за НЕАП.	Месец 5-12	Организација на Донаторската конференција за НЕАП	20.000

1) опишаните надлежности се однесуваат на клучните активности/резултати, 2) проценките на трошоците се однесуваат на надворешната помош, односно без вклучување на МЖСПП, коешто ќе обезбеди учество во материјали, услуги и кадар, според потребите.

Проектно досие 19

Наслов на Проектот:

Промовирање на почисто производство во индустријата

Времетраење на проектот: 1 година	Предложена дата за почеток: Јануари 2007 година
Инициран од: МЖСПП, индустрија	Ќе се спроведува од: НЦПП (Национален центар за почисто производство)
Локација: Република Македонија	
Општи/посебни цели: Да се обезбеди, за индустријата, алатка за континуирано, систематско и паралелно подобрување на работењето, во еколошка и економска смисла	Основни податоци (сегашна состојба): Отсуствува систематски пристап кон еколошките прашања (3 компании поседуваат сертификати ISO 14000)
Цели/очекувани резултати:	Индикатори/мерка:

Воведување на Почисто производство во системите за управување на компаниите, поттикнување на практиката на EMS (систем на еколошко управување)	Број на компании кои применуваат ПП континуирано, во период од 5 години		
Тело за мониторинг: МЖСПП (Сектор за одржлив развој)			
Вкупно предложен буџет: 258.000 Евра			
Активности што ќе се финансираат:	Кога (временска рамка)?	Одговорен субјект	Вредност на акција (евра)
1) Формирање на тим за проектот, од меѓународни и домашни експерти	Февруари 2007 година	МЖСПП	100.000
2) Подготвување на детален план за работа, вклучувајќи избор на компаниите и други заинтересирани субјекти што ќе учествуваат (почетна фаза)	Март 2007 година	Тимот на проектот	(Проектен тим)
3) Подготвување на материјал за обука	Април-Мај 2007 година	Тимот на проектот	25 000 пат и сместување
4) Ревизија и надградување на инструментите за промовирање на почисто производство	Април-Мај 2007 година	Тимот на проектот	11 000 локален транспорт
5) едnodневна работилница со највисокото раководство на компаниите	Април 2007 година	Тимот на проектот,	22 600 разво
6) Формирање на тимови за ПП во компаниите, подготвување на изјави за политика за заштита на животната средина	Мај 2007 година	Индустијата МЖСПП, МЕ	4000
7) 4 дневен курс за обука (оценка на ПП и LCA)	Јуни 2007 година	Индустијата	23 000
8) Реализација на оценката на ПП во вклучените компании	Јули-Август 2007 година	Тимот на проектот Експерти, учесници	1200
9) 2 дневна работилница за поставување приоритети на ПП активности (техничко, економско и еколошко оценување)	Септември 2007 година	Тим за ПП од секоја компанија и експерти од Тимот на проектот	12 000
10) Извештај од оценката на ПП и најприоритетни мерки	Октомври 2007 година	Проектен тим, експерти, учесници	1200
11) Избор на пилот ПП проект(и) за финансиска поддршка	Октомври-Декември 2007 година	Тим за ПП од секоја компанија и експерти од Тимот на проектот	50 000
12) Мониторинг и оценка на напредокот постигнат со		Сите учесници и експерти од Тимот на проектот	

имплементација на остварливите опции	Април 2008 година	Раководства на компании, Проектен тим	
13) Иницирање на тековни активности за Почисто производство	Мај 2008 година	Раководства на компании, Проектен тим	

Проектно досие 20

Наслов на Проектот:

Подготвување на стратегија и акционен план за промовирање на обновливи извори на енергија (RES)

Времетраење на проектот: 1 година	Предложена дата за почеток: Јануари 2006 година		
Инициран од: МЕ, Сектор за енергетика и суровини; МЖСПП	Ќе се спроведува од: МЕ, Сектор за енергетика и суровини; МЖСПП Општини; Локална индустрија; Домаќинства;		
Локација: Ширум целата земја			
Општи/посебни цели: Да се зголеми учеството на RES во националниот состав на снабдување со енергија и да се помогне во развивањето на економски и еколошки одржлив пазар за RES во земјата.	Основни податоци (сегашна состојба): Македонија има охрабрувачки домашни ресурси на обновлива енергија. Овде спаѓаат хидро-енергијата, сончевата енергија, геотермалната енергија, биомасата, а долгорочно и енергијата на ветерот. Иако досега различни изготвувачи на проекти идентификувале бројни проекти за RES, најголем дел од нив не се спроведуваат поради финансиски, институционални и законски ограничувања.		
Цели/очекувани резултати: Подоброто искористување на потенцијалот на RES ќе ја направи македонската економија помалку зависна од фосилните горива и од увозната електрична енергија, ќе ги намали вкупните емисии и ќе создаде поволна клима за приватно инвестирање во RES, а ќе се создава локална индустрија и вработување.	Индикатори/мерка: Стратегијата и акциониот план (документ) се подготвени и усвоени од Владата; Институционални и законодавни поставки; Приватни компании работат со RES; Релевантни активности за јавна свест; Привлечени домашни и странски инвестиции; Неколку пилот проекти за RES.		
Тело за мониторинг: Меѓуинистерско тело од претставници на МЕ, МЖСПП, МЗШВС, МФ			
Вкупно предложен буџет: 100,000 Евра			
Активности што ќе се финансираат:	Кога (временска рамка)?	Одговорен субјект	Вредност на акција (во евра)
1) Формирање на Тим за проектот од домашни и меѓународни експерти;	Јануари 2006 година	МЕ, Сектор за енергетика и суровини Проектен тим	5000
2) Економска и еколошка оценка на различни технологии за RES	Февруари–Април 2006 година		25 000
3) Подготвување на различни сценарија за	Април – Јуни 2006	Проектен тим	20 000

учество на RES во националниот состав на енергија 4) Предлог за релевантна законодавна и институционална рамка 5) Идентификација на проекти за RES за демонстрација и за градење на свест	година		
	Јуни- Септември 2006 година	Проектен тим	25 000
	Септември – Декември 2006 година	Проектен тим	25 000

Проектно досие 21

Наслов на Проектот:

Оценка на енергетските алтернативи во Република Македонија

Времетраење на проектот: шест месеци		Предложена дата за почеток: 2006	
Инициран од: МЖСПП, МЕ		Ќе се спроведува од: МЖСПП/МЕ	
Локација: Република Македонија			
Општи/посебни цели: <ul style="list-style-type: none"> - Изготвување на Информации за проектирање на климата за територијата на Република Македонија; - Анализа на состојбата на искористеност на термалните подземни води и нивните потенцијали; - Оценка на искористеноста на сончевата енергија и можностите за подобрување; - Оценка на потенцијалите на енергијата на ветерот; - Енергетските можности на биомасата, со анализа на енергетските потенцијали на животинскиот отпад. 		Основни податоци (сегашна состојба): <p>Не постојат Информации за проектирање на климата, како важни алатки за сите анализи во доменот на енергетската ефикасност;</p> <p>Употребата на геотермалната енергија во земјоделството се забележува во неколку подрачја, но сегашната состојба на објектите е многу лоша;</p> <p>Кога ќе се направи климатска карта, ќе може да се потврди оценката за реалните еквиваленти на сончевата енергија и на енергијата на ветерот;</p> <p>Горењето на дрва има широка примена во целата земја, при што се занемаруваат другите потенцијални извори, како што се животинскиот отпад, прачки од винова лоза.</p>	
Цели/очекувани резултати: <ul style="list-style-type: none"> - Информации за проектирање на климата, како посебен документ; - Потврдување на иницијативата за инвестиционите можности за одржлив развој во енергетскиот сектор. 		Индикатори/мерка: <p>Бројки за можностите за производство на енергија од алтернативни извори;</p> <p>Споредбени бројки за заштедите.</p>	
Тело за мониторинг: МЖСПП, МЕ			
Вкупно предложен буџет: 800,000.00 Евра			
Активности што ќе се финансираат:	Кога (временска рамка)?	Одговорен субјект	Вредност на акција (евра)
1) Компилирање на достапните статистички податоци и обезбедување на нови мерења за Информацијата за	Март 2006 – Ноември 2006 година	Консултанти	300 000

проектирање на климата 2) Подготвување на студии за секоја компонента одделно 3) Подготвување на општо резиме, вклучувајќи финансиска компаративна анализа за можностите за заштеда на енергија и примери за секоја област.	Септември 2006 – Октомври 2007 година	Консултанти	400 000
	Септември 2007 – Март 2008 година	Консултанти	100 000

Проектно досие 22

Наслов на Проектот:

Воведување на систем на сертификати за шумите.

Времетраење на проектот: 18 месеци	Предложена дата за почеток: Јануари 2006 година		
Инициран од: Работна група шумарство	Ќе се спроведува од: МЖСПП (НВО-и) и МЗШВС (ЈП „Македонски шуми“)		
Локација: Република Македонија			
Општи/посебни цели: Да се објасни што претставуваат сертификати за шуми, на сите заинтересирани субјекти и тие да се подготват за имплементација. На крајот, да се почне и да се заврши со издавање сертификати за шумите.	Основни податоци (сегашна состојба): Детални планови за управување (околу 200 планови).		
Цели/очекувани резултати: Да се започне и да се заврши процесот на издавање сертификати за шумите, со што ќе се воспостави одржливо управување со шумите во Република Македонија.	Индикатори/мерка: Ќе се подготват Детални планови за управување за 10 годишен период, со одржливи правила за шумарството. Независни издавачи на сертификати, кои припаѓаат на тело за издавање сертификати, споредување на управувањето со шумите со воспоставените стандарди.		
Тело за мониторинг: МЗШВС и МЖСПП			
Вкупно предложен буџет: 800 000 Евра			
Активности што ќе се финансираат:	Кога (временска рамка)?	Одговорен субјект	Вредност на акција (евра)
1) Формирање на Проектен тим од меѓународни и домашни експерти;	Јануари 2006 година	МЗШВС и МЖСПП	100 000 (надоместоци за меѓународни и домашни експерти)
2) Подготвување на матрица на учесници	Февруари 2006 година	Проектен тим	+ 60 000 за членови на Проектен тим и трошоци за простор
3) Ревизија на сите релевантни документи (Детални планови за управување)	Февруари – Јуни 2006 година	Меѓународни и домашни експерти во име на Проектен тим	Редовни задачи (ToRs) за домашни експерти
4) Организација на неколку состаноци со учество на	Февруари – Јуни 2006 година	Меѓународни и домашни експерти во	Редовни задачи (ToRs) за експерти

повеќе инволвирани субјекти		име на Проектен тим	
5) Спроведување на сертификација на шумите (1 седумдневен курс за обука, активности во канцеларија и на терен)	Јуни 2006 – Април 2007 година	Проектен тим во соработка со сите учесници	600 000
6) Објавување и дистрибуција на материјали	Февруари – Април 2007 година	Проектен тим	10 000
8) Кампања за јавна свест	Април – Јуни 2007	Проектен тим	30 000

Проектно досие 23

Наслов на Проектот: Подготвување на Национална стратегија за туризам, со посебен акцент на природното и културното наследство и потенцијалите за еко-туризам.

Времетраење на проектот: 1 година	Предложена дата за почеток: Јануари 2006 година		
Инициран од: Секторска работна група -Туризам	Ќе се спроведува од: МЖСПП, МЕ		
Локација: Република Македонија			
Општи/посебни цели: Да се подготви Национална стратегија за туризам, со посебен акцент на природното и културното наследство и потенцијалите за еко-туризам.	Основни податоци (сегашна состојба): Македонија изобилува со секакви ресурси потребни за развој на туристичката дејност, со добро развиена инфраструктура од хотели и други објекти, со солидна и квалитетна опременост. Но, постои евидентна потреба за реновирање, модернизација и дополнително опремување на поголемите објекти. Покрај тоа, процесот на приватизација резултираше во отворање на голем број мали, приватни угостителски и сместувачки капацитети. Проблемот што постои во овој контекст, од аспект на животната средина, е што најголем дел од нив немаат соодветна комунална инфраструктура (канализација, пречистителни станици за отпадна вода, изградени депонии).		
Цели/очекувани резултати: Да се обезбеди интеграција на принципите на одржливиот развој и интеграција на аспектите на заштитата на животната средина во секторот туризам.	Индикатори/мерка: Идните инвестициони фондови на ЕУ, во Македонија, директно или индиректно, придонесуваат за одржливи форми на туризам, во согласност со барањата на ЕУ, пр: за оценка на влијанијата врз животната среишна (ОВЖС) и стратешка оценка на животната средина (СОЖС).		
Тело за мониторинг: МЖСПП и другите релевантни надлежни институции.			
Вкупно предложен буџет: 240.000 Евра			
Активности што ќе се финансираат:	Кога (временска рамка)?	Одговорен субјект	Вредност на акција (во евра)
1) Формирање на Проектен тим од меѓународни и домашни експерти;	Јануари 2006 година	МЖСПП	70 000 (надоместоци за меѓународни и домашни експерти) + 50 000 за членови

2) Подготвување на матрица на учесници	Февруари 2006 година	Проектен тим	на Проектен тим и трошоци за простор
3) Ревизија на сите релевантни документи	Февруари –Октомври 2006 година	Меѓународни и домашни експерти во име на Проектен тим	Редовни задачи (ToRs) за домашни експерти Редовни задачи (ToRs) за експерти
4) Поставување на цели, мерки и временски рокови за постигнување на целите и механизми за мониторинг	Февруари –Октомври 2006 година	Меѓународни и домашни експерти во име на Проектен тим	30 000
5) Организација на неколку состаноци со учество на повеќе заинтересирани субјекти	Април – Декември 2006 година	Проектен тим	60 000
6) Промовирање на Програма за градење на капацитети (2 дводневни работилници + 1 неколкудневен курс)	Март – Јуни 2006 година	Проектен тим	10. 000
7) Објавување и дистрибуција на Планот	Декември 2006 година	Проектен тим	20 000
8) Кампања за јавна свест	Јануари 2007 година		

Проектно досие 24

Наслов на Проектот:

Здраво управување со хемикалии и подготвување на Закон за хемикалии

Времетраење на проектот: Најмалку 24 месеци	Предложена дата за почеток: Првото тримесечие на 2007 година
Инициран од: Министерство за животна средина и просторно планирање	Ќе се спроведува од: Министерство за животна средина и просторно планирање, во соработка со Министерство за здравство, Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство, Министерство за економија (сектор за индустрија)
Локација: МЖСПП, Скопје	
Општи/посебни цели: <ul style="list-style-type: none"> - Спроведување на првична оценка на секторот за хемикалии во Македонија; - Да се поддржи изработка на Национална стратегија за рационално управување со хемикалии; - Да се поддржи подготовката на Закон за хемикалии, во согласност со барањата на ЕУ и идентификацијата на потребните подзаконски акти. Законот треба да регулира регистрација на „нови“ хемиски супстанции, оценка на новите и на постоечките хемикалии, водење на регистер на хемикалии, нивна дистрибуција заради продажба и користење, класификација, 	Основни податоци (сегашна состојба): <p>Во моментот не постои законска регулатива усогласена со прописите на ЕУ за управување со хемикалии и не постои Стратегија за рационално управување со хемикалиите;</p> <p>Според тоа, Македонија треба да транспонира неколку директиви за хемикалии, помеѓу другите Директивата за опасни супстанции (Директива 67/548/ЕЕЗ изменета со 2004/73/ЕЗ); Директивата за биоциди (98/8/ЕЗ), вклучувајќи ги и сродните директиви, како што е Директивата за експерименти со животни (86/609/ЕЕЗ). При воспоставувањето на администрација и постапки за хемикалиите во Македонија, треба да се посвети должно</p>

<p>етикетирање и пакување, итн.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Да се обезбеди помош во воспоставувањето на структури и административна организација за постапување со пласирањето на пазарот и користењето на опасни супстанции и препарати, вклучувајќи известување за „новите“ супстанции; - Да се воспостават внатрешни постапки за постапување при регистрација и оценка на новите и на постојните супстанции; - Да се развијат капацитети во министерствата за вршење на правилна класификација, пакување и етикетирање на опасните супстанции - Да се обезбеди производителите, увозниците и дистрибутерите да имаат обрасци со податоци за безбедноста; - Да се користи искуството од другите, нови членки на ЕУ, од примената на барањата на ЕУ за хемикалии; - Да се воспостават механизми за обезбедување на доверливост; - Да се обезбеди ефективен систем за инспекција и примена; 	<p>внимание на новиот систем на ЕУ, чиј развој е во тек - REACH.</p> <p>Надлежностите на министерствата и/или другите релевантни институции за управување со хемикалии, не се јасно поделени.</p> <p>Комисија за отрови во состав на МЗ работи на регистрација на отрови.</p> <p>Не постои орган со надлежност за известување за „нови“ супстанции.</p> <p>Не предвидено посебно собирање на податоците или интегрирано оценување на ризикот поврзан со хемикалиите.</p> <p>Македонија не ја има ратификувано Ротердамската конвенција за согласност заснована на претходна размена на информации (PIC).</p>		
<p>Цели/очекувани резултати:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Финална Стратегија за здраво управување со хемикалии - Нацрт Закон за хемикалии, подготвен за усвојување - Формирање на надлежен орган за управување со хемикалии, како и други структури, како што е меѓуминистерско координативно тело за управување со хемикалии; - Назначување на неколку претставници од Министерството со задачи поврзани со управување со хемикалии; - Внатрешни постапки за постапување со регистрација и оценување на нови и на постојни супстанции; - Надворешни насоки за начинот на поднесување на барање за регистрација на супстанциите; - Зголемени капацитети кај официјалните претставници на Министерствата и другите домашни експерти кои работат во доменот на управување со хемикалии во Македонија, вклучувајќи зголемени капацитети за инспекција и мониторинг на хемикалиите; 	<p>Индикатори/мерка:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Усвоена национална стратегија, • Предлог Закон за хемикалии поминат низ интерните постапки во Владата и Парламентот и е подготвен за усвојување • Формиран/назначен надлежен орган за управување со хемикалии • Неколку претставници на Министерствата работат со полно работно време на управување со хемикалии; • Формирано е меѓуминистерско координативно тело или слично тело, со способност технички и административно да го поддржи процесот; • Воспоставени релевантни насоки и постапки и тестирани во демонстрациони/пилот случаи; 		
<p>Тело за мониторинг: МЖСПП и релевантна донаторска организација</p>			
<p>Вкупно предложен буџет: 505 000 Евра + дополнителни 350 000 Евра, доколку се избере модел со долгорочно ангажиран советник (855.000 Евра)</p>			
<p>Активности што ќе се финансираат:</p>	<p>Кога (временска рамка)?</p>	<p>Одговорен субјект</p>	<p>Вредност на акција (во евра)</p>
<ul style="list-style-type: none"> - Подготвување на финална Стратегија за рационално управување со хемикалии; - Подготвување на нацрт Закон за хемикалии, подготвен за усвојување, вклучувајќи ги и релевантните подзаконски акти; - Формирање на Единица за хемикалии во 	<p>Месец 1-6</p> <p>Месец 4-10</p>	<p>МЖСПП во соработка со другите релевантни институции</p>	<p>150 000</p> <p>75 000</p>

<p>МЖСПП и други структури, како што е меѓуминистерско координативно тело за управување со хемикалии;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Назначување на определен број претставници од Министерството за работа во доменот на управување со хемикалии; - Внатрешни постапки за регистрација и оценување на нови и постојни супстанции, вклучувајќи неколку пилот тестови; - Воспоставување на механизам за обезбедување на пристап од надлежниот орган до базите на податоци EINECS/ELINCS; - Надворешни насоки за поднесување барања за регистрација на супстанции; - Серија работилници за јавна консултација за нацрт Стратегијата за рационално управување со хемикалии, презентација на надворешните насоки за поднесување барања за регистрација на супстанции, итн. - Меѓународен долгорочно ангажиран советник/експерт (за период од 2 години). 	Месец 10-18	МЖСПП	50 000 + домашна контрибуција
	Месец 18-24	МЖСПП во соработка со другите релевантни институции	[учество со услуги од буџетот на РМ]
	Месец 5-24	МЖСПП во соработка со другите релевантни институции	75 000
	Месец 1-24		75 000
			80.000
			350. 000

Проектно досие 25

Наслов на Проектот:

Подготвување на Закон за генетски модифицирани организми и зајакнување на капацитетот на МЖСПП за постапување со прашања поврзани со биотехнологија, во согласност со барањата на ЕУ

Времетраење на проектот: 9 месеци	Предложена дата за почеток: Првото тримесечие на 2006 година
Инициран од: Министерство за животна средина и просторно планирање	Ќе се спроведува од: Министерство за животна средина и просторно планирање, во соработка со други релевантни министерства
Локација: МЖСПП, Скопје	
Општи/посебни цели: <i>Во врска со Директивата 2001/18/ЕЗ:</i> <ul style="list-style-type: none"> - Да се разменат практики на имплементација и административни искуства од државите членки на ЕУ - Да се помогне во назначувањето на релевантните надлежни органи и да се подготви нацрт национален закон - Да се изврши обука на идентификуваните надлежни органи, за административни практики, како што е воспоставување на постапки за известување за пуштањата од Дел В и Дел С, - Да се подготват надворешни насоки за начинот на поднесување на барања за пуштања од Дел В и Дел С. - Да се подготват внатрешни насоки за надлежните органи за примање и оценување на известувањата; - Да се воспостави првичен јавен регистер на 	Основни податоци (сегашна состојба): Во моментот не постои законска регулатива за користење и намерно ослободување на ГМО, односно на Директивата за намерно ослободување на ГМО (2001/18/ЕЗ), како и на Директивата за користење на ГММ (98/81/ЕЗ). Формирана е работна група за подготвување на нацрт закон за ГМО. Усвојувањето на законот е предвидено за 2007 година, согласно Програмата за приближување на националното законодавство. Треба да се воспостават постапки, координација и редовна соработка, на пример, за дозволи за користење и за одобрености за намерно ослободување, помеѓу заинтересираните органи.

<p>локации за испуштања од Дел В, како и регистер на локации за ГМО кои се одгледуваат според Дел С;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Да се воспостават постапки за консултација со јавноста и со посебни групи, кога е соодветно; - Да се обезбеди производите што се пуштаат на пазарот да бидат во согласност со барањата за етикетирање и пакување. <p><i>Во врска со Директивата 98/81/ЕЗ:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Назначување на надлежни органи; - Воспоставување на постапки за класификација на ГММ, вклучувајќи обука на релевантните претставници; - Воспоставување на постапки за известување; - Критериуми за планови за вонредни состојби; <p><i>Во врска со двете Директиви:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - да се обезбеди ефикасен систем за инспекција и примена; - да се даде груба проценка на трошоците за постигнување согласност, поврзани со имплементацијата на Директивите, како и разгледување на потребите за почетно финансирање. 			
<p>Цели/очекувани резултати:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Нацрт Закон за ГМО, поминат на Влада и Парламент, подготвен за усвојување. - Интерни насоки за надлежниот орган, за секој чекор во процесот на примање, оценување и одобрување на користење и ослободување на ГМО, вклучувајќи постапки за учество на јавноста; - Надворешни насоки за начинот на поднесување на барања за користење и намерно ослободување на ГМО; - Ист вид на насоки за постапките за користење на ГММ; - Завршна работилница, на која ќе се презентираат нацрт законот и насоките за начинот на поднесување на барања за користење и намерно ослободување. 	<p>Индикатори/мерка:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Нацрт закон подготвен за усвојување, вклучувајќи првична проценка на трошоците. • Внатрешни насоки за начинот на поднесување на барања • Надворешни насоки за начинот на поднесување на барања за согласност за ослободувања од Дел В или Дел С • Ист вид на насоки за постапките за користење на ГММ; • Спроведена обука за определен број на претставници од МЖСПП, сродни институции и други министерства; • Завршна работилница, на која се презентираат нацрт законот и насоките за начинот на поднесување на барања за користење и намерно ослободување 		
<p>Тело за мониторинг: Надлежниот орган и релевантниот донатор кој обезбедува поддршка за проектот</p>			
<p>Вкупно предложен буџет: 109 000 Евра</p> <p>95 лице/денови за:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Помош во подготвување на законот, вклучувајќи релевантни подзаконски акти, вградување на забелешките од јавните расправи, консултациите со државната управа, Владата и Парламентот. Консултации со различни институции, покрај надлежниот орган. Првични проценки на трошоците за имплементација. • Внатрешни насоки за надлежниот орган • Надворешни насоки за поднесување на барања за дозволи за намерно ослободување за пласман според Дел В и Дел С • Истиот вид на Насоки за користење на ГММ; • Обука за релевантните административни постапки; • Први препораки и воспоставување на јавен регистер; • Првични проценки на трошоците за имплементација на барањата на ГМО/ГММ; • Завршна работилница, на која се презентираат нацрт законот и насоките. 			
<p>Активности што ќе се финансираат:</p>	<p>Кога (временска рамка)?</p>	<p>Одговорен субјект</p>	<p>Вредност на акција (во евра)</p>

<ul style="list-style-type: none"> - 50 лице/денови меѓународни консултанти за подготвување на нацрт Законот и на внатрешните и надворешните насоки; - 45 лице/денови за поддршка на горниот процес, покрај учеството со услуги што ќе го обезбеди МЖСПП - Обука - Работилница - вкупни трошоци, вклучувајќи превод, материјали за работилница, итн. - Печатење на внатрешни и надворешни насоки, вклучувајќи превод 	Месец 1-6	МЖСПП, останати инволвирани институции и работна група	50.000	
	Месец 6-9		16.500	
				40.000
				2.500

Проектно досие 26

Наслов на Проектот: Надградба на системот за мониторинг и известување во МИЦЖС

Времетраење на Проектот: Две години	Предложена дата за почеток: Јануари 2006 година		
Инициран од: Експерт за мониторинг	Ќе се спроведува од: МЖСПП (МИЦЖС)		
Локација: Република Македонија			
Општи/посебни цели: Да се воспостави база на податоци од мониторинг системот што ќе овозможи автоматско известување за мониторинг и известување на НЕАП. Во процесот на подобрување на капацитетите за известување од базата на податоци од мониторинг системот, би било најефикасно истовремено да се подобрат капацитетите за автоматско известување во врска со меѓународните обврски за известување. Затоа, ова треба да биде втората цел.	Основни податоци (сегашна состојба): Нова база на податоци за мониторинг и известување е воспоставена во МИЦЖС. Но, во моментот таа база на податоци опфаќа само неколку сектори. Понатаму, оваа база на податоци не поддржува автоматско производство на извештаи од мониторингот за НЕАП, за автоматско производство на извештаи за националните и за меѓународните обврски, итн.		
Цели/очекувани резултати: Подобрен систем за мониторинг и известување во МИЦЖС.	Индикатори/мерка: Бараните извештаи можат да се произведуваат автоматски од системот за мониторинг и известување.		
Тело за мониторинг: МЖСПП			
Вкупно предложен буџет: 264.000 Евра			
Активности што ќе се финансираат:	Кога (временска рамка)?	Одговорен субјект	Вредност на акција (лице/денови)

Ревизија на Стратегијата за мониторинг на животната средина и идентификација на потребите за промени	Јануари 2006 - март 2006 год.	Тим на Проектот МИЦЖС МЖСПП	15 дена меѓународни експерти, 60 дена домашни експерти.
Изготвување на краток преглед на потребите за известување во врска со меѓународните обврски кон ЕЕА, ЕУ, ОЕСД и со меѓународните договори	Јануари 2006 - март 2006 год.	Тим на Проектот МИЦЖС МЖСПП	30 дена меѓународни експерти, 90 дена домашни експерти.
Изготвување на краток преглед на потребите за известување во врска со поддршката на НЕАП	Јануари 2006 - март 2006 год.	Тим на Проектот МЖСПП	15 дена меѓународни експерти, 60 дена домашни експерти.
Оценка на потребата за податоци за горенаведените потреби	Април 2006 - мај 2006 год.	Тим на Проектот	15 дена меѓународни експерти, 90 дена домашни експерти.
Предлог за надградба на базата на податоци од мониторинг	Јуни 2006 - јули 2006 год.	Тим на Проектот МИЦЖС	15 дена меѓународни експерти, 90 дена домашни експерти.
План на надградена база на податоци и систем за известување	Август 2006 - септември 2006 год.	Тим на Проектот МИЦЖС	60 дена меѓународни експерти, 120 дена домашни експерти.
Изработка на обрасци за известување кон меѓународните институции	Август 2006 - септември 2006 год.	Тим на Проектот МИЦЖС	15 дена меѓународни експерти, 60 дена домашни експерти.
Изработка на обрасци за известување за имплементацијата на НЕАП	Август 2006 - септември 2006 год.	Тим на Проектот МИЦЖС	15 дена меѓународни експерти, 60 дена домашни експерти.
Развивање на капацитети за мониторинг и известување во системот на базата на податоци во МИЦЖС и надградба на системот на базата на податоци	Октомври 2006 - април 2007 год. Јули 2007 - септември 2007 год.	Тим на Проектот МИЦЖС	30 дена меѓународни експерти, 360 дена домашни експерти.
Тестирање и имплементација на системот	Мај 2007 - јуни 2007 год. Септември 2007 - октомври 2007 год.	Тим на Проектот МИЦЖС	15 дена меѓународни експерти, 90 дена домашни експерти.
План за воспоставување на собирање на податоци за податоците што ги нема	Јуни 2006 - јули 2006 год.	Проектен тим МИЦ МЖСПП	30 дена меѓународни експерти, 90 дена домашни експерти.
Збир	Јануари 2006 - октомври 2007 год.	Проектен тим МИЦ МЖСПП	255 дена меѓународни експерти, 1170 дена домашни експерти.

Вкупна цена за лице/час			214.000 Евра
Различни трошоци, патни, софтвер, лиценца, итн.			50,000 Евра
Вкупни трошоци			264,000 Евра

Проектно досие 27

Наслов на Проектот: Пилот студија за воведување на еко-автобуси

Времетраење на Проектот: 2½ години	Предложена дата за почеток: Јануари 2006 година		
Инициран од: Експерт за мониторинг	Ќе се спроведува од: МЖСПП и Министерство за транспорт и врски (МТВ)		
Локација: Република Македонија			
Општи/посебни цели: Да се идентификуваат потенцијалните намалувања на загадувањето на воздухот од воведувањето на еко-автобусите и да се тестираат еко-автобусите во мал обем.	Основни податоци (сегашна состојба): Сегашниот возен парк од автобуси е со застарена технологија, со високи емисии на штетни материи во воздухот.		
Цели/очекувани резултати: Информации за потенцијалните за намалувања на загадувањето на воздухот од воведувањето на еко-автобусите и насоки за начините на воведување на еко-автобусите.	Индикатори/мерка: Објавени резултати од анализата и пилот студијата. Објавени Насоки.		
Тело за мониторинг: МЖСПП			
Вкупно предложен буџет: 247.000 Евра			
Активности што ќе се финансираат:	Кога (временска рамка)?	Одговорен субјект	Вредност на акција (лице/денови)
Оценка на потенцијалните за намалувања на загадувањето на воздухот од воведувањето на еко-автобусите. Оценката треба да одговори на прашања, како што се каде (географски) се најголеми потенцијалните за намалувања на загадувањето	Јануари 2006 - мај 2006 год.	Тим на Проектот (МЖСПП) (МТВ)	60 дена меѓународни експерти, 90 дена домашни експерти.

на воздухот.			
Оценка на трошоците и добивките од различните видови на еко-автобуси.	Јануари 2006 - мај 2006 год.	Тим на Проектот (МЖСПП)	30 дена меѓународни експерти, 30 дена домашни експерти.
Идентификација на линии за тестирање на еко-автобуси. Изборот на линиите треба да ги претставува областите со големи потенцијали. Може да биде рационално да се изберат различни видови на еко-автобуси за различни линии.	Јуни 2006 - јули 2006 год.	Тим на Проектот (МТВ)	15 дена меѓународни експерти, 60 дена домашни експерти.
Подготвување на план за пилот студија. Каде, кога и колку време треба да се реализира проектот. Кои прашања треба да може да се одговораат врз основа на пилот студијата.	Август 2006 - септември 2006 год.	Тим на Проектот (МЖСПП) (МТВ)	45 дена меѓународни експерти, 60 дена домашни експерти.
Подготвување на тендер за набавка и одржување на еко-автобусите на избраните автобуски линии.	Октомври 2006 - октомври 2006 год.	Тим на Проектот (МТВ)	15 дена меѓународни експерти, 30 дена домашни експерти.
Избор на најдобрата понуда.	Ноември 2006 - декември 2006 год.	Тим на Проектот (МЖСПП) (МТВ)	15 дена меѓународни експерти, 15 дена домашни експерти.
Во текот на пилот проектот, следење на тековните искуства. Мерење на влијанието врз животната средина, материјалните трошоци, трошоци за одржување, гориво, итн. Мерење на ставот на жителите кон еко-автобусите и еколошките проблеми.	Јануари 2007 - декември 2007 год.	Тим на Проектот (МЖСПП) (МТВ)	60 дена меѓународни експерти, 300 дена домашни експерти.
После пилот проектот, сумирање на искуствата и изготвување на насоки за евентуално воведување на еко-автобуси во голем обем.	Јануари 2008 - април 2008 год.	Тим на Проектот (МЖСПП) (МТВ)	60 дена меѓународни експерти, 120 дена домашни експерти.
Збир	Јануари 2006 - април 2008 год.		300 дена меѓународни експерти, 705 дена домашни експерти.
Вкупна цена за лице/час			207.000 Евра
Различни трошоци, патни, софтвер, лиценца, итн.			40,000 Евра
Вкупни трошоци			247,000 Евра

10.4 Листа на меѓународни конвенции и протоколи во областа на животната средина ратификувани или потпишани од Република Македонија

Република Македонија зема активно учество во меѓународните напори насочени кон решавање на проблемите со загадувањето и деградацијата на глобалната животна средина и има постигнато значаен напредок во меѓународната соработка во областа на животната средина, на билатерално, регионално, европско и глобално ниво. Во овој контекст, Република Македонија е потписничка на голем број меѓународни договори во областа на животната средина, кои се од големо значење за државата, во врска со нејзиното учество и влијание во Регионот и во Европа.

10.4.1 Општи спогодби

Ратификувани:

- **Конвенција за оценка на влијанијата врз животната средина во прекуграничен контекст (Еспо, февруари 1991)**

Конвенцијата е ратификувана со Закон за ратификација ("Службен весник на РМ" бр. 44/99).

- **Конвенција за пристап до информации, учество на јавноста во одлучувањето и пристап до правдата за прашањата поврзани со животната средина (Архус)**

Конвенцијата е ратификувана со Закон за ратификација ("Службен весник на РМ" бр. 40/99).

- **Протокол на Енергетската Повелба за енергетска ефикасност и соодветни аспекти за заштита на животната средина**

Протоколот е ратификуван со Закон за ратификација на финалниот документ на Европската Конференција за Енергетска Повелба ("Службен весник на РМ" бр.16/98).

Потпишани:

- **Протокол за стратешка оценка на животната средина**

Протоколот е донесен врз основа на Еспо Конвенцијата. Република Македонија го потпиша во мај 2003 година, во Киев, Украина, на 5-та Министерска Конференција "Животна средина за Европа".

- **Протокол за Регистар на загадувачи и пренос на загадувачки материји**

Протоколот е донесен врз основа на Архуската Конвенција. Република Македонија го потпиша во мај 2003 година, во Киев, Украина, на 5-та Министерска Конференција "Животна средина за Европа".

ПРИРОДА

Ратификувани:

- **Конвенција за биолошка разновидност (Рио)**

Конвенцијата е ратификувана со Закон за ратификација („Службен весник на РМ“ бр. 54/97).

Конвенцијата стапи на сила во 1998 година.

- **Конвенција за заштита на водните живеалишта со меѓународно значење за заштита на водните птици (Рамсар)**

Конвенцијата е ратификувана со Уредба за ратификација („Службен лист на СФРЈ“ бр. 9/77).

- **Конвенција за заштита на миграторни видови диви животни (Бон)**

Конвенцијата е ратификувана со Закон за ратификација („Службен весник на РМ“ бр. 38/99).

Конвенцијата стапи на сила во ноември 1999 година.

- **Конвенција за заштита на дивиот свет и природните живеалишта во Европа (Берн)**

Конвенцијата е ратификувана со Закон за ратификација („Службен весник на РМ“ бр. 49/97).

Конвенцијата стапи на сила во април 1999 година.

- **Конвенција за заштита на светското културно и природно наследство**

Конвенцијата е ратификувана со акт за сукцесија од СФРЈ во 1977 година, а истата е објавена во "Службен лист на СФРЈ" бр. 56/74. Република Македонија е Страна на Конвенцијата од 08.09.1991 година.

- Конвенција за меѓународна трговија со загрозуени диви животински и растителни видови (Вашингтон)

Конвенцијата е ратификувана со Закон за ратификација („Службен весник на РМ“ бр. 82/99). Република Македонија стана Страна на Конвенцијата од 02.10.2000 година.

- Европска Конвенција за заштита на рбетници кои се користат за експериментални и други научни цели

Конвенцијата е ратификувана со Закон за ратификација („Службен весник на РМ“ бр. 13/02).

- Протокол за менување на Конвенцијата за заштита на рбетниците кои се користат за експериментални и други научни цели

Протоколот е ратификуван со Закон за ратификација („Службен весник на РМ“ бр.13/02).

- Европска Конвенција за пределот (Фиренца, 2000)

Конвенцијата е ратификувана со Закон за ратификација („Службен весник на РМ“ бр. 44/03).

- Договор за заштита на лилјаците во Европа (Лондон, 1991)

Договорот е ратификуван со Закон за ратификација („Службен весник на РМ“ бр. 33/99), а стапи на сила за Република Македонија на 10.09.1999 година.

- Амандман на Договорот за заштита на лилјаците во Европа

Амандманот е ратификуван со Закон за ратификација („Службен весник на РМ“ бр. 13/02).

- Договор за заштита на Африканско-Евроазиските миграторни видови водни птици (Хаг)

Договорот е ратификуван со Закон за ратификација („Службен весник на РМ“ бр. 32/99), а стапи на сила за Република Македонија на 01.11.1999 година.

Потпишани:

- Картагенски Протокол за биосигурност кон Конвенцијата за биолошка разновидност

Република Македонија го потпиша Протоколот на 26.07. 2000 година. Постапката за ратификација на Протоколот е во процедура.

- Меморандум за разбирање за заштита и управување со средно-европската популација на Големата дропла (*Otis tarda*)

Република Македонија го потпиша Меморандумот на 07.11. 2000 година во Аман, Јордан.

АТМОСФЕРА

Ратификувани:

- Виенска Конвенција за заштита на Озонскиот слој (Виена, март 1985)

Конвенцијата е ратификувана со Закон за ратификација („Службен лист на СФРЈ“ бр. 1/90).

Конвенцијата е прифатена од страна на Република Македонија по пат на сукцесија на 10.03.1994 година.

- Монреалски Протокол во врска со супстанциите кои го осиромашуваат озонскиот слој (Монреал, септември 1987)

Протоколот е ратификуван со Закон за ратификација („Службен лист на СФРЈ“ бр. 16/90).

Протоколот е прифатен од страна на Република Македонија по пат на сукцесија на 10.03.1994 година.

- Амандман кон Монреалскиот Протокол за супстанциите што ја осиромашуваат озонската обвивка – Лондон

Протоколот е ратификуван со Закон за ратификација („Службен весник на РМ“ бр. 25/98).

- Амандман кон Монреалскиот Протокол за супстанциите што ја осиромашуваат озонската обвивка – Копенхаген

Протоколот е ратификуван со Закон за ратификација („Службен весник на РМ“ бр. 25/98).

- **Амандман кон Монреалскиот Протокол за супстанциите што ја осиромашуваат озонската обвивка – Монреал**

Протоколот е ратификуван со Закон за ратификација („Службен весник на РМ“ бр. 51/99).

- **Амандман кон Монреалскиот Протокол за супстанциите што ја осиромашуваат озонската обвивка – Пекинг, 1999**

Протоколот е ратификуван со Закон за ратификација („Службен весник на РМ“ бр. 13/02).

- **Рамковна Конвенција на Обединетите нации за климатски промени (Њујорк, 1992)**

Конвенцијата е ратификувана со Закон за ратификација („Службен весник на РМ“ бр. 61/97), а стапи на сила за Република Македонија на 28.04.1998 година.

- **Протоколот од Кјото кон Рамковната Конвенција на Обединетите нации за климатски промени**

Протоколот е ратификуван со Закон за ратификација („Службен весник на РМ“ бр. 49/04).

- **Конвенција за далекусежно прекугранично загадување на воздухот (Женева, 1979)**

Конвенцијата е ратификувана со Закон за ратификација („Службен лист на СФРЈ“ бр. 11/86).

Конвенцијата е превземена од страна на Република Македонија по пат на сукцесија на 17.11.1991 година.

- **Протокол кон Конвенција за далекусежно прекугранично загадување на воздухот (Женева, 1979) за долгорочно финансирање на Програмата за соработка за мониторинг и евалуација на далекусежниот пренос на загадувачите на воздухот во Европа (ЕМЕП) (Женева, 1984)**

Протоколот е ратификуван од СФРЈ ("Службен лист на СФРЈ" 2/87), а Република Македонија го има превземено по пат на сукцесија.

- **Стокхолмска Конвенција за неразградливи органски загадувачи**

Република Македонија ја потпиша Конвенцијата во Стокхолм, Шведска на 22.05.2001 година.

Конвенцијата е ратификувана со Закон за ратификација ("Службен весник на РМ" бр. 17/04)

Потпишани:

- **Протокол кон Конвенција за далекусежно прекугранично загадување на воздухот (Женева, 1979) за неразградливи органски загадувачи или POPs**

Кон овој Протокол Република Македонија пристапи со изјава, но го нема ратификувано (Архус, јуни 1998).

- **Протокол кон Конвенција за далекусежно прекугранично загадување на воздухот (Женева, 1979) за тешки метали**

Кон овој Протокол Република Македонија пристапи со изјава, но го нема ратификувано (Архус, јуни 1998).

ОТПАД

Ратификувани:

- **Базелска Конвенција во врска со контролата врз прекуграничните загадувања со опасен отпад и неговото депонирање**

Конвенцијата е ратификувана со Закон за ратификација („Службен весник на РМ“ 49/97).

- **Амандман на Базелска Конвенција во врска со контролата врз прекуграничните загадувања со опасен отпад и неговото депонирање и Амандманот на Анекс I, Анекс VIII и Анекс IX (Кичен, Малезија, 23-27.02.1998 година)**

Амандманите се ратификувани со Закон за ратификација („Службен весник на РМ“ бр. 49/04).

ПОЧВА

Ратификувани:

- **Конвенција на Обединети нации за борба против опустинувањето во земјите што се соочуваат со сериозни суши или опустинување, особено во Африка**

Конвенцијата е ратификувана со Закон за ратификација („Службен весник на РМ“ бр. 13/02), а стапи на сила за Република Македонија на 06.06.2002 година.

НУКЛЕАРНА БЕЗБЕДНОСТ

Ратификувани:

- **Конвенција за рано известување за нуклеарни несреќи , 1986**

Конвенцијата е ратификувана со Закон за ратификација, а е објавена во ("Службен лист на СФРЈ" бр.15/89). Конвенцијата е прифатена на 20.09.1996 со сукцесија, а стапи во сила од 17.11.1991 година.

- **Конвенција за физичка заштита на нуклеарниот материјал, 1979**

Конвенцијата е ратификувана со Закон за ратификација, а е објавена во ("Службен лист на СФРЈ" бр. 9/85). Конвенцијата е прифатена на 20.09.1996 со сукцесија, а стапи во сила од 17.11.1991 година.

- **Конвенција за помош во случај на нуклеарни несреќи или радиолошки катастрофи**

Конвенцијата е ратификувана со Закон за ратификација, а е објавена во ("Службен лист на СФРЈ" бр. 4/91). Конвенцијата е прифатена на 20.09.1996 со сукцесија, а стапи во сила од 17.11.1991 година.

- **Виенска Конвенција за граѓанска одговорност за нуклеарни штети**

Конвенцијата е ратификувана со Закон за ратификација, а е објавена во ("Службен лист на СФРЈ" бр. 5/77). Конвенцијата е прифатена на 08.04.1994 со сукцесија, а стапи во сила од 08.09.1991 година.

- **Договор за неширење на нуклеарно оружје**

Договорот е ратификуван со Закон за ратификација, а е објавен во ("Службен лист на СФРЈ" бр. 10/70). Договорот е прифатен на 30.03.1995 со сукцесија, а стапи во сила од 17.11.1991 година.

- **Спогодба за примена на гаранциите во врска со Договорот за неширење на нуклеарно оружје**

Спогодбата е ратификувана на 23 јануари 2002 година, објавена е во ("Службен весник на РМ" бр.13/02), а стапи во сила на 16 април 2002 година. Со Спогодбата е потпишан и **Протокол за мали количества** кој го потпишуваат сите држави кои не располагаат со нуклеарно оружје.

- **Договор за сеопфатна забрана на нуклеарните проби**

Договорот е ратификуван со Закон за ратификација ("Службен весник на РМ" бр. 7/00).

- **Статут на Агенцијата за атомска енергија**

Статутот е објавена во ("Службен лист на СФРЈ" бр. 1/58). Статутот е прифатен во февруари 1994 со сукцесија, а стапи во сила од 17.09.1991 година.

- **Европска спогодба за меѓународен превоз на опасни материи во патничкиот сообраќај (АДР), 1957**

Спогодбата е ратификувана со Закон за ратификација, а е објавена во ("Службен лист на СФРЈ" бр.59/72). Спогодбата е преземена по пат на сукцесија, а стапи на сила на 17. 11. 1991 година.

10.4.2 Трилатерални спогодби

Потпишани:

- **Декларација за основање на Парк Преспа и заштита на животната средина и одржлив развој на Преспанските Езера и нивната околина**

Декларацијата беше потпишана од Премиерите на Македонија, Грција и Албанија, на 02.02.2000 година, во Германос, Грција.

10.4.3 Билатерални спогодби

Ратификувани:

- **Спогодба помеѓу Владата на Република Македонија и Владата на Република Хрватска за соработка во областа на заштитата на животната средина и природата (Загреб, 2002 година)**

Спогодбата беше потпишана на 01.03.2002 година во Загреб, Република Хрватска. Спогодбата беше ратификувана со Закон за ратификација ("Службен весник на РМ" бр. 13/03).

- **Спогодба за соработка во областа на заштитата на животната средина и природата помеѓу Владата на Република Македонија и Владата на Руската Федерација (Москва, 1998 година)**

Спогодбата беше потпишана на 27.01.1998 година, во Москва, Руска Федерација. Спогодбата беше ратификувана со Закон за ратификација ("Службен весник на РМ" бр. 16/98).

- **Спогодба помеѓу Владата на Република Македонија и Владата на Сојузна Република Југославија за соработка во областа на заштитата на животната средина (Белград, 2002 година)**

Спогодбата беше потпишана на 19.07.2002 година, во Белград, Сојузна Република Југославија.

Спогодбата беше ратификувана со Закон за ратификација ("Службен весник на РМ" бр. 13/03).

Потпишани:

- **Спогодба помеѓу Министерството за животна средина на Република Македонија и Министерството за животна средина и води на Република Бугарија за соработка во областа на заштитата на животната средина (Софија, 2000 година)**

Спогодбата беше потпишана на 09.06.2000 година, во Софија, Република Бугарија. Спогодбата не е ратификувана, бидејќи е склучена помеѓу министерства.

- **Меморандум за разбирање во врска со соработка во областа на заштитата на животната средина и одржливиот развој помеѓу Македонското министерство за животна средина и просторно планирање и Албанската агенција за животна средина (Поградец, Албанија, 2000 година)**

Меморандумот беше потпишан на 07.09.2000 година, во Поградец, Република Албанија. Меморандумот не е ратификуван, бидејќи е склучен помеѓу министерство и агенција.

- **Меморандум за разбирање и соработка во доменот на одржливиот развој и животната средина помеѓу Страната на Првиот дел на Привремената спогодба од Њујорк од 13 септември 1995 година и Страната на Вториот дел на истата Привремена спогодба (Скопје, 2000 година)**

Меморандумот беше потпишан на 04.09.2000 година, во Скопје, Република Македонија.

Меморандумот не е ратификуван, бидејќи е склучен помеѓу министерства.

- **Писмо за намери помеѓу Република Македонија и Покраината Долна Австрија за пријателство и соработка во областа на заштитата на животната средина (Ст. Пелтен, 2000 година)**

Писмото за намери беше потпишано на 06.11.2000 година, во Ст. Пелтен, Република Австрија.

- **Спогодба помеѓу Владата на Швајцарија застапувана од Швајцарската агенција за развој и соработка и Македонската влада застапувана од Министерството за животна средина и просторно планирање за Системот за мониторинг на реките во Македонија**

Спогодбата беше потпишана на 16.02.2001 година, во Скопје, Република Македонија.

- **Спогодба помеѓу Владата на Република Македонија и Советот на Министрите на Република Албанија за заштита и одржлив развој на Охридското Езеро и неговиот слив**

Спогодбата беше потпишана на 17.06.2004 година, во Скопје, Република Македонија.

- **Протокол за соработка во областа на заштитата на животната средина помеѓу Министерството за животна средина и просторно планирање на Република Македонија и Министерството за животна средина на Република Чешка**

Протоколот беше потпишан на 17.06.2004 година, во Прага, Чешка Република.

- **Меморандум за разбирање за заштита на четирите видови европски мршојајдци: Црн мршојадец (*Aegypius monachus*); Брадест мршојадец (*Gypaetus barbatus*); Белоглав мршојадец (*Gyps fulvus*); Египетски мршојадец (*Neophron percnopterus*) меѓу Министерството за животна средина и просторно планирање на Република Македонија и Конзорциумот на невладини**

организации составен од: Франкфуртско зоолошко друштво FZD; Фондација за заштита на црниот мршојадец FZCM; Фондација за заштита на брадестиот мршојадец - FZBM; Птичји свет - Bird Life; Кралско друштво за заштита на птиците / BirdLife во Велика

Британија; Лига за заштита на птиците / BirdLife во Франција

Меморандумот беше потпишан на 17.06.2003 година, во Скопје, Република Македонија.

- Меморандум за разбирање помеѓу Министерството за животна средина и просторно планирање на Република Македонија и Министерството за животна средина и територија на Република Италија, за соработка во областа на животната средина и одржливиот развој

Меморандумот беше потпишан на 23.08.2005 година, во Римини, Република Италија.

10.5 Преглед на прописи во Република Македонија од областа на животната средина

ЗАКОНИ

Закон за животна средина (“Службен Весник на РМ” бр.53/05)

Закон за квалитетот на амбиентниот воздух (“Службен Весник на РМ” бр.67/2004)

Закон за управување со отпадот (“Службен весник на РМ” бр. 68/2004 и исправка во бр. 71/2004)

Закон за заштита на природата (“Службен весник на РМ” бр. 67/2004)

Закон за води (“Службен весник на РМ” бр. 4/98,19/2000)

Во подготовка е нов Закон за води

Закон за заштита од штетна бучава (“Службен весник на РМ” бр. 21/84-400, 10/90-202, 62/93-1462).

Во подготовка е нов Закон за бучава

ПОДЗАКОНСКИ АКТИ

- **хоризонтално законодавство:**

- Уредба за определување на проектите и за критериумите за кои се врши оценка на влијанијата врз животната средина

- **од областа на воздухот**

- Уредба за граничните вредности на квалитетот на амбиентниот воздух и прагови на алармирање, рокови за постигнување на гранични вредности, маргини на толеранција, целна вредност и долгорочни цели (Службен весник на РМ бр.)

- **од областа на водите:**

- Уредба за категоризација на водотеците, езерата, акумулациите и подземните води („Сл. Весник на РМ “бр.18/99);
- Уредба за класификација на водите („Сл.Весник“ на РМ бр.18/99);
- Уредба за основните елементи на планот за заштита од поплави на загрозуени подрачја (Сл.Весник на СРМ 15.84);
- Правилник за содржината и начинот на водење на книгата за водите („Сл. Весник на РМ“ бр.2/99);
- Правилник за содржината и начинот на водење на евиденција на водостопанските објекти и постројки („Сл. Весник на РМ “бр 17/99);
- Правилник за известување за состојбата на нивото и количеството на акумулираните води во акумулациите како и за количеството на водите што се испуштаат од нив („Сл. Весник на РМ“бр.2/99);
- Правилник за образецот и начинот на водење на дневник за водење на песок, чакал и камен („Сл. Весник на РМ“ бр.17/1999);
- Правилник за содржината и начинот на водење на евиденција на водостопанските објекти и постројки (Сл. Весник на РМ бр.17/1999);

- Правилник за пресметување на надоместокот за употребена или искористена вода на правните лица кои произведуваат електрична енергија („Сл.Весник на РМ“ бр.1/2000);
- Правилник за минимално потребните работи и мерки за техничко набљудување на браните („Сл. Весник на РМ“ бр.19/2002);
- Правилник за начинот на следење на наносот во акумулациите („Сл.Весник на РМ“ бр.4/99);
- Правилник за начинот на определување и одржување на заштитни зони околу изворите на вода за пиење („Сл.Весник на СРМ“ бр.17/83; и бр. 15/89);
- Методологија за известување за состојбите на нивоата и количините на акумулирани води во акумулации како и на количините на водите што се испуштаат од нив (Службен весник на СРМ бр.16/83);
- Правилникот за начинот на вршење на дезинфекција, обемот, видот и методот на прегледите на водите за пиење, како и условите што мораат да ги исполнуваат организациите на здружен труд што вршат анализи на водите за пиење („Сл.Весник на СРМ“ бр. 31/77);
- Правилникот за квалитет на природна минерална вода („Сл.Лист на СФРЈ“ бр.58/78). Со него се пропишани минималните услови во однос на квалитетот на природната минерална вода, како и минималните услови за обезбедување и запазување на квалитетот на природната минерална вода во текот на производството и прометот;
- Одлука за утврдување на границите на заштитните зони на изворот Рашче и определување на мерките за заштита („Сл.Весник на СРМ“ бр.36/1990);

Во новиот предлог за донесување на **Закон за водите**, директно се пренесени барањата од следните директиви на ЕУ од областа на управувањето со водните ресурси:

- Директивата на Европскиот Парламент и Совет бр.2000/60/ЕЗ за рамката на политиката на Заедницата во областа на водите;
- Директива на Европскиот Парламент и Совет бр.98/83/ЕЕЗ за квалитет на водата наменета за консумирање од страна на човекот;
- Директива на Европскиот Парламент и Совет бр.76/160/ЕЕЗ за квалитетот на водата за капење;
- Директива на Европскиот Парламент и Совет бр.91/271/ЕЕЗ за третманот на комуналните отпадни води;
- Директива на Европскиот Парламент и Совет бр.86/278/ЕЕЗ за заштита на животната средина посебно на почвата кога се користи милот во земјоделието;
- Директива на Европскиот Парламент и Совет бр.91/676/ЕЕЗ за заштита на водите од загадување предизвикано од нитрати од земјоделски извори.

Покрај горенаведените прописи други релевантни прописи со кои се регулира областа на води се:

- **Правилникот за определување и одржување на заштитни зони околу извори на вода за пиење** („Сл.Весник на СРМ“ бр.17/83).
- **Законот за заштита на Охридското, Преспанското и Дојранското Езеро** („Сл. Весник на СРМ“ бр.45/77; 8/80; 51/88; 10/90; 62/93). Со овој закон Охридското, Преспанското и Дојранското езеро- нивните води, крајбрежија, извори и водотеци, заради нивните карактеристики, одлики и вредности и стопанско значење се прогласуваат за споменици на природата и се ставаат под посебна заштита.Согласно овој закон донесена е и Програма за заштита на Охридски, Преспанско и Дојранско Езеро („Сл.Весник на СРМ бр.7/87);
- **Законот за хидрометеоролошки работи** („Сл.Весник на РМ“ бр. 19/92. 5/2003). Предмет на овој закон се хидролошките и метеоролошките работи и начинот на нивно вршење;
- **Закон за минерални суровини** („Сл.Весник на РМ“ бр. 18/99). Со овој закон се уредуваат условите и начинот за вршење на геолошките истражувања и експлоатацијата на минералните суровини, меѓу кои се опфатени геотермалните води и подземните води(подземни води -термални, термоминерални, минерални и води за пиење);(Во постапка на донесување е нов Закон за минерални суровини).
- **Закон за внатрешна пловидба** („Сл.Весник на РМ“ бр. 27/2000). Со овој закон е уредена внатрешната пловидба, безбедноста во внатрешната пловидба и условите кои треба да ги исполнуваат пловните објекти за да одговараат на техничките барањата меѓу кои се и барањата за заштита на животната средина и природата од загадување со опасни и штетни материји (масла, отпадоци од течни горива и нивните мешавини, отпадни води и други отпадни материјали) што од страна на бродот можат да се испуштат во водите;

- **Закон за рибарство** („Сл.Весник на РМ“ бр. 5/93). Со овој закон се уредува користењето на водите за одгледување, како и ловење на риби и други корисни животни (риболов) на начин со кој се обезбедува трајна репродукција и заштита на рибниот фонд. Под заштита на рибниот фонд, во смисла на овој закон, се подразбира здравствена, еколошка и непосредна (физичка) заштита на рибите и другите корисни животни и одржувањето на биолошката рамнотежа на рибниот фонд;
- **Закон за енергетика** („Сл.Весник на РМ“ бр.47/97).Со овој закон се уредуваат меѓудругото и условите и мерките за заштита на водите како дел од животната средина и природата,од работата на енергетските објекти, уреди и постројки;
- **Закон за безбедност на храна и на производите и материјалите што доаѓаат во контакт со храната** („Сл.Весник на РМ“ бр. 54/2002).Законот ги уредува условите за обезбедување на безбедност на храната и на производите и материјалите кои доаѓаат во контакт со храната.Под поимот,„ храна “ опфатена е и водата за пиење од јавните системи за снабдување со вода за пиење, пакувана вода за пиење наменета за пазар, водата наменета за производство на храна и дадени се основи за донесување на пропис за определување на нивниот квалитет;
- **Законот за санитарна и здравствена инспекција** („Сл.Весник на РМ“19/95). Покрај другото овој закон го уредува начинот на следењето на сигурноста од здравствен и хигиенски аспект на јавните водоснабдителни објекти;
- **Кривичен законик на Република Македонија** („Сл.Весник на РМ бр. 37/96; 80/99; 4/2002; 43/2003). Овој закон загадувањето на водата за пиење го третира како кривично дело;
- **Закон за водни заедници** („Сл.Весник на РМ“ 51/2003). Со овој закон се уредува условите, начинот и постапката за основање, регистрација, работење, надзорот над работењето и престанокот на водните заедници. Под водна заедница, се подразбира здружение на сопственици или корисници на земјоделско земјиште здружени заради користење, управување, одржување, изградба, реконструкција и доградба на малите системи за наводнување и/или одводнување;
- **Закон за водостопанства** (Службен весник на РМ 85/2003).Со овој закон се уредува основањето, организирањето, работењето, финансирањето, контролата и престанокот на работењето на водостопанствата. “Водостопанството” е правен субјект sui generis , што е основано заради обезбедување на економично стопанисување, користење, функционирање и одржување на хидросистемите, системите за наводнување и системите за одводнување;
- **Закон за водоснабдување и одведување на отпадни води** („Сл.Весник на РМ“ бр. 68/2004). Со овој законот се регулираат условите и начиниот за вршење на услугата на снабдување со вода за пиење и прехранбена вода,прекинувањето на снабдување со вода за пиење и одведување, пречистување и испуштање на урбаните отпадни води во реципиентот.Законот ќе се применува од денот на конституирањето на советите на општините и градот Скопје и изборот на градоначалниците на општините и градоначалникот на Град Скопје, по спроведување на првите наредни локални избори согласно **Законот за локални избори** („Сл.Весник на РМ“ бр.46/96, 12/2003, 35/2004, 52/2004 и 60/2004);
- **Законот за заштита на природата** („Сл.Весник на РМ“ бр. 67/2004). Согласно овој закон водите и водните живеалишта, се природно богатстви и се зачувуваат во нивната природна состојба. Водните живеалишта ги вклучуваат езерата, акумулациите, барите, мочуриштата и други водни површини, како и извори, потоци, реки и други водотеци со крајбрежниот појас кој не е помал од 10 метри од бреговата линија утврдена при постоење на највисок водостој;
- **Закон за прогласување на орнитолошки локалитет,„Езерани“на Преспанското езеро, за строг природен резерват**(„Сл.Весник на РМ“ бр.37/96);Согласно овој закон донесен е Правилник за спроведување на мерките за заштита на строгиот природен резерват„Езерани“ во клисурата Преспанско езеро(„Сл.Весник на РМ бр.29/97);
- **Закон за прогласување на орнитолошкиот локалитет,„Тиквеш“ во клисурата на Црна река за строг природен резерват**(„Сл.Весник на РМ бр.35/97). Согласно овој закон донесен е Правилник за спроведување на мерките за заштита на строгиот природен резерват „Тиквеш“ во клисурата Црна Река(„Сл.Весник на РМ“бр.44/97);
- **Закон за концесии**(„Сл.Весник на РМ“ бр.25/2002, 24/2003).Овој закон ја уредува постапката и начинот за издавање на концесии, меѓу кои се и концесиите за користење на водите: за производство на електрична енергија, за одгледување на риби во рибници, за езерски сообраќај и туристички услуги.

Системот на согласности за изградба на објекти за складирање или ракување со опасни материи е содржан во следната регулатива:

- **Законот за градба** („Сл.Весник на РМ“бр.51/05);
- **Закон за просторно и урбанистичко планирање** (Закон за просторно и урбанситичко планирање (Службен Весник на РМ бр.51/05)
- **Законот за производство на отрови** („Сл.Весник .на РМ“бр.18/76);
- **Закон за прометот на отрови**(„Сл.Весник на РМ“бр.13/91)(„Сл.Лист на СФРЈ“бр.43/82)
- **Закон за основите на безбедноста на транспортот со нафтоводи и гасоводи** („Сл.Лист на СФРЈ“ бр.64/73);
- **Закон за заштита и спасување** („Сл.Весник наРМ“ бр. 36/04,49/04);
- **Закон за заштита од експлозивни материи** (Сл.Весник бр.4/78,10/78,51/88);
- **Закон за акредитација** (Службен Весник на РМ бр.54/02)
- **Закон за стандардизација** (Службен Весник на РМ бр.)

Други релевантни прописи се:

- **Правилник за општите минимални технички услови за просториите и опремата за производство, складирање, чување и промет на производи и предмети**(„Сл.Весник наСРМ“бр.17/79) ;
- **Правилник за означување на отровите што на домашниот пазар се пуштаат во промет**(„Сл.Лист на СФРЈ“бр.32/86)
- **Правилник за техничките и санитарно-хигиенските услови кои мораат да ги исполнуваат ОЗТ што се занимаваат со промет на отрови**(„Сл.Лист наСФРЈ“бр.9/86);
- **Правилник за стандарди и нормативи за проектирање на објекти**(„Сл.Весник наРМ“ .бр.69/99);
- **Одлука за утврдување на границите на заштитните зони на изворот,„Рашче“и определување на мерките за заштита**(„Сл.Весник на СРМ“бр.36/90);
- **Одлука за максимално допуштени концентрации на радионуклеиди и опасни материи во меѓурепубличките водотеци, меѓурепубличките води и водите на крајбрежното море на Југославија** („Сл.Лист на СФРЈ“ бр.2/74,24/76)
- **Закон за собирање, користење, преработка и промет на отпадните материи што се користат како секундарни суровини**, Службен весник на РМ 23/83-451, (Чл.182 од Законот... -30/87-545), 46/89-803, 23/90-443
- **Правилник за начинот и роковите за доставување на извештаите за извршените мерења, контрола и евиденција за мерењата од испуштените штетни материи во воздухот**, Службен весник на РМ 9/76-157
- **Правилник за максимално дозволените концентрации и количества и за други штетни материи што можат да се испуштаат во воздухот од одделни извори на загадување**, Службен весник на РМ 3/90-37
- **Правилник за начинот и роковите за мерење, контрола и евиденција на мерењата на испуштените штетни материи во воздухот од објекти, постројки и уреди што можат да го загадат воздухот над максималнодозволените концентрации**, Службен весник на РМ 13/76-281
- **Правилник за начинот и условите за известување на надлежните органи за извршеното систематско набљудување и испитување на загаденоста на воздухот на Републиката**, Службен весник на РМ 7/76-121
- **Правилник за потребните стручни кадри, опрема, уреди, инструменти и простории што мораат да ги имаат организациите на здружен труд, определени да вршат контрола на загаденоста на воздухот и мерења на испуштените штетни материи во воздухот**, Службен весник на РМ 7/76-122
- **Правилник за методологија за следење и утврдување на штетните материи во воздухот**, Службен весник на РМ 9/76-155
- **Одлука за утврдување во кои случаи и под кои услови се смета дека е нарушен мирот на граѓаните од штетна бучава**, 64/93-1513
- **Закон за хидрометеоролошки работи**, Службен весник на РМ 18/88-493, 63/90-1920
- **Правилник за максималните граници за радиоактивна контаминација на човековата околина и извршување на деконтаминација**, Службен весник на РМ 8/87-226, 27/90-990

- Правилник за утврдување на мрежа и програм за работа за метеоролошките станици за целата земја, Службен весник на РМ 50/90-1636
- Правилник за утврдување на мрежата и програм за работа за хидролошките станици од интерес на целата земја, Службен весник на РМ 50/90-1679
- Наредба за пријавување на објектите кои можат да го загадуваат воздухот, 14/66-287
- Сместување на радиоактивни материи (Види: Правилникот за начинот на утврдување, за собирање на корисни отпадоци и нивната преработка во секундарни суровини), 26/82-834
- Одлука за мерки и активности на подрачјето на град Скопје при прекумерно загадување на воздухот, Сл. гласник - бр.18/90, во која се опфатени вонредните мерки, односно мерки на ограничувања и забрани.
- Упатство за начинот на водење на регистарот на загадувачите на воздухот, Сл. весник на СРМ - бр.9/76

На WEB страната од Министерството за животна средина и просторно планирање www.moerr.gov.mk во менито Закони/Документи се дадени Законот за животна средина и предлог подзаконските акти кои произлегуваат од него, како и преглед на конвенциите и мултилатерални/билатерални договори и меморандуми и останати документи.

10.6 Меѓународни финансиски институции активни на полето на животната средина во Република Македонија

ПРОГРАМА НА ОБЕДИНЕТИТЕ НАЦИИ ЗА РАЗВОЈ - UNDP

„Димитрие Чуповски“ бр. 8
1000 Скопје

телефон: +389 2 3116 335
телефон: +389 2 3118 085
факс: +389 2 3118 261
e-mail: registry.mk@undp.org

Работно време: понеделник-петок 08:00- 16.00 часот

МЕЃУНАРОДЕН МОНЕТАРЕН ФОНД

Комплекс банки бб
1000 Скопје

телефон: +389 2 3121 034
+389 2 3121 041
факс: +389 2 3121 048
e-mail: MCDCcontact@imf.org

Работно време: понеделник-петок 07.30 - 16.30 часот

КАНЦЕЛАРИЈА НА СВЕТСКА БАНКА-СКОПЈЕ

Ленинова 34
1000 Скопје

телефон: +389 2 3117 159
факс: +389 2 3117 627
e-mail: cperteska@worldbank.org

Работно време: понеделник-петок 09.00 - 17.30 часот

ЕВРОПСКА БАНКА ЗА ОБНОВА И РАЗВОЈ (EBRD)

Даме Груев 14
Деловен центар Интекс, II-ри кат
1000 Скопје

телефон: +389 2 3297 800

факс: +389 2 3231 238

Работно време: понеделник-петок 09:00 - 17:00 часот

ЕВРОПСКА АГЕНЦИЈА ЗА РЕКОНСТРУКЦИЈА (ЕАР)

Македонија 11
1000 Скопје

телефон: +389 2 3286 700

факс: +389 2 3124 760

e-mail: earskopje@ear.eu.int

Работно време: понеделник-петок 08:30 - 17:00 часот

ДЕЛЕГАЦИЈА НА ЕВРОПСКАТА КОМИСИЈА

Маршал Тито 12
1000 Скопје

телефон + 389 2 3122 032

факс. + 389 2 3126 213

e-mail: Delegation-fyrMacedonia@cec.eu.int

Работно време: понеделник-четврток 08:30 -17:30 часот
петок 08:30 -14:00 часот

USAID- Агенција за меѓународен развој на САД

Јуриј Гагарин 15/III
1000 Скопје

телефон + 389 2 3080 446

факс. + 389 2 3080 449

e-mail: webmaster@info.usaid.gov

SECO- Швајцарска канцеларија за соработка

Максим Горки 19
1000 Скопје

телефон + 389 2 3103 340

факс. + 389 2 3103 341

e-mail: skopje@sdc.ned

KfW - Kreditanstalt fur Wiederaufbau

Максим Горки 1/6
1000 Скопје

телефон + 389 2 3109 241

факс. + 389 2 3212 466

e-mail: kfw@unet.com.mk

SIDA – Шведска агенција за меѓународен развој

Максим Горки 1/6
1000 Скопје

телефон + 389 2 3297 880
факс. + 389 2 3297 885
e-mail: annika.palo@mt.net.mk
magdalena.ginste@mt.net.mk
sidask@mt.net.mk

DFID – Сектор за меѓународен развој

Максим Горки 1/6
1000 Скопје

телефон + 389 2 3116 772
факс. + 389 2
e-mail: dfid@britishembassy.org.mk

10.7 Профил на земјата

Име на земјата: Република Македонија

Вид на управување: парламентарна демократија

Меѓународното признавање на независноста на Македонија од Југославија, во 1991 година, беше одложено поради спротивставувањето на Р.Грција на употребата на името на новата држава. Грција, конечно, ја подигна наметнатата трговска блокада во 1995 година и двете држави се договорија да ги нормализираат односите, иако разликите во врска со името на Македонија остануваат. Нерешениот статус на соседно Косово, имплементацијата на Рамковниот договор, со којшто се оконча конфликтот во 2001 година и слабата економија, остануваат и понатаму предизвици за Република Македонија.

Во моментот на осамостојување, во септември 1991 година, Македонија беше најнеразвиената од југословенските републики, со производство од само 5% од вкупните сојузни стоки и услуги. Со распаѓањето на Југославија престанаа трансферните плаќања од центарот и се елиминираа предностите од учеството во фактички слободната трговска област. Недостатокот на инфраструктура, санкциите на ОН кон намалената Југославија, којашто претставуваше еден од нејзините најголеми пазари и грчкото економско ембарго поради спорот со уставното име и знамето на земјата, го попречуваа економскиот развој до 1996 година. Потоа, БНП постојано растеше секоја година, до 2000 година. Но, определеноста за спроведување на економски реформи, слободна трговија и регионална интеграција беше поткопана од конфликтот во 2001 година. Економијата опадна за 4.5% поради намалениот трговски обем, повремениите затворања на границите, зголемен дефицит поради трошоците за потребите на безбедноста и несигурноста на инвеститорите. Порастот се поврати дури во 2002 година, за 0,9%, потоа порасна за скромни 3.4% во 2003 година, а проценката за 2004 година беше 1.3%. Невработеноста од една третина од работната сила останува критичен економски проблем. Голем дел од обемиот сив пазар останува надвор од официјалната статистика.

Локација: Југоисточна Европа

Површина: вкупно: 25.713 km²
копно: 24.856 km²
вода: 477 km²

Граници со соседни земји:

Албанија 151 km, Бугарија 148 km, Грција 246 km, Србија и Црна Гора 221 km

Географија - забелешка: без излез на море; главен транспортен коридор од Западна и Централна Европа кон Егејското Море и Југоисточна Европа кон Западна Европа

Население: 2,045,262 (јули 2005, проценка)

Наталитет: 12 новородени/1,000 жители (2005 година, проценка)

Стапка на смртност: 8,73 умирања/1,000 жители (2005 година, проценка)

Етнички: Македонци 64,2%, Албанци 25,2%, Турци 3,9%, Роми 2,7%, Срби 1,8%, останати 2,2% (Попис од 2002 година)

Религии: Македонски православни христијани 32,4%, други христијани 0,2%, муслимани 16,9%, други и неопределени 50,5% (Попис од 2002 година)

Јазици: македонски 66,5%, албански 25,1%, турски 3,5%, ромски 1,9%, српски 1,2%, останати 1,8% (Попис од 2002 година)

10.8 Листа на министерства во Република Македонија

ВЛАДА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Бул. Илинден бб 1000 Скопје

Телефон: (+389 2) 3118 022; 3222 242

Факс: (+389 2) 3115 285

МИНИСТЕРСТВО ЗА НАДВОРЕШНИ РАБОТИ

Ул. „Даме Груев“ бр. 6, 1000 Скопје

Телефон: 3115 266; 3110 333 /

факс : 3115 790

МИНИСТЕРСТВО ЗА ОДБРАНА

Ул. „Орце Николов“ бб 1000 Скопје

Телефон: 3119 577

факс : 3227 835

МИНИСТЕРСТВО ЗА ВНАТРЕШНИ РАБОТИ

Ул. „Димче Мирчев“ бб, 1 000 Скопје

Телефон: 3117 222

факс : 3112 468

МИНИСТЕРСТВО ЗА ПРАВДА

Ул. „Димитрие Чупоски“ бр. 9, 1000 Скопје

Телефон: 3117 277

факс : 3226 975

МИНИСТЕРСТВО ЗА ФИНАНСИИ

„Даме Груев“ бр. 14, 1000 Скопје

Телефон: 3117 288

факс: 3117 280

МИНИСТЕРСТВО ЗА ЕКОНОМИЈА

„Јуриј Гагарин“ бр. 15, 1 000 Скопје

(Зграда на А.Д. Бетон.)

МИНИСТЕРСТВО ЗА ЗЕМЈОДЕЛСТВО, ШУМАРСТВО И ВОДОСТОПАНСТВО

„Ленинова“ бр. 2, 1 000 Скопје
Телефон: 3134 477 / факс: 3211 997

МИНИСТЕРСТВО ЗА ЗДРАВСТВО

„Водњанска“ бб, 1 000 Скопје
Телефон: 3113 429 /
факс: 3113 014

МИНИСТЕРСТВО ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА

„Димитрие Чупоски“ бр. 9, 1 000 Скопје
Телефон: 3117 277 / факс: 3118 414

МИНИСТЕРСТВО ЗА ТРУД И СОЦИЈАЛНА ПОЛИТИКА

„Даме Груев“ 14, 1 000 Скопје
Телефон: 3117 288 /
факс: 3118 242

МИНИСТЕРСТВО ЗА ЛОКАЛНА САМОУПРАВА

„Димитрие Чупоски“ бр. 9, 1 000 Скопје
Телефон: 3106 410

МИНИСТЕРСТВО ЗА КУЛТУРА

Бул. Илинден бб 1000 Скопје
Телефон: 3118 022 /
факс 3127 112

МИНИСТЕРСТВО ЗА ТРАНСПОРТ И ВРСКИ

Плоштад Црвена Скопска општина, бр 4, 1000 Скопје
Телефон/факс 3123 292 , 3126 228, 3145 497

МИНИСТЕРСТВО ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА И ПРОСТОРНО ПЛАНИРАЊЕ

„Дрезденска“ 52, 1 000 Скопје
(Зграда на Градежен институт на Македонија)
Телефон: 3066 930
Факс: 3066 931

10.9 Листа на единици на локална самоуправа во Република Македонија

Ред. Бр.	Општина - поштенски бр.	Име и презиме на Градоначалникот	Телефон
1	АРАЧИНОВО	Музафер Бислими	02/ 2579-803, 2570310
2	АЕРОДРОМ	Кирил Тодоровски	
3	БЕРОВО	Венко Пашалиски	033/471-023; ф.471-057
4	БИТОЛА	Владимир Талевски	047/ 234-234; 234096;
5	БОГДАНЦИ	Ѓорге Петрушев	Тел./факс 034 222-333
6	БОГОВИЊЕ	Невзат Елези	т.ф. 044/371-500
7	БОСИЛОВО	Ѓорѓе Манушев	т.ф. 034/ 371-600
8	БУТЕЛ	Петре Латиновски	
9	БРВЕНИЦА	Џелал Рамадани	044 / 456-005; ф.456-015
10	ЦЕНТАР ЖУПА	Нузи Шахин	046/840-239; 810-353,
11	ЦЕНТАР	Виолета Аларова	02/ 3225-352; ф.3211-089
12	ДЕМИР ХИСАР	Љупчо Најдовски	047/ 203-055
13	ДЕМИР КАПИЈА	Тодор Тошевски	043/366212; ф.367114
14	ДЕБАР	Аргетим Фида	046/ т.831196; 831-015ф.
15	ДЕБАРЦА	Љупчо Којчиноски	046/ 286-855 т.ф. 286-888 гр. 286-855
16	ДЕЛЧЕВО	Мирко Иванов	033/ 411-101; 411550
17	ДОЛНЕНИ	Изудин Каришиќ	048/ 453-218; 453-210 ф.
18	ДОЈРАН	Ристо Гушев	034/ 225 - 278; 225-133
19	ДРУГОВО	Стојо Павлески	045/ 266-100 т.ф.
20	ГАЗИ БАБА	Коце Трајановски	02/ 226-655; ф.3231258
21	ГЕВГЕЛИЈА	Драги Делев	034/ 213-843 цент. 034/ 213-899
22	ГОСТИВАР	Невзат Бејта	042/ 217-234; ф.214-406
23	ГРАД СКОПЈЕ	Трифун Костовски	02/110-053; 119-605 297-205;297-204 ф.165-445
24	ГРАДСКО	Глигур Коцев	043/ 251-522
25	ИЛИНДЕН	Жика Стојановски	2571-703,2571-704 ф.2572-671,2550578 ф.
26	ЈЕГУНОВЦЕ	Тони Коцески	044/ 397-766
27	КИСЕЛА ВОДА	Џорџе Арсов	02/ 779-069 ф.130л.
28	КАРБИНЦИ	Борис Гаврилов	032/300-300; 300-022
29	КАРПОШ	Андреј Петров	02/ 361-353 ф.362-925, 3067760
30	КАВАДАРЦИ	Панчо Минов	ц.043/416107, т.ф.412-919
31	КИЧЕВО	Владимир Толески	045/223-001;223-002;223-100 ф.
32	КОЧАНИ	Љубомир Јанев	033/270075; ф.273542
33	КОНЧЕ	Стојан Лазарев	т.ф.032/ 630-325
34	КРИВА ПАЛАНКА	Драги Трајчевски	031/ 375-035
35	КРАТОВО	Мите Андоновски	031/ 481-119;481-202;481-335; 481-667ф.
36	КРИВОГАШТАНИ	Горан Каравилоски	048/ 471-281; 471-280ф.
37	КРУШЕВО	Лефкија Гажоска	048/ 477-061; 477-046 .
38	КУМАНОВО	Зоран Дамјановски	031/ц.425-127;420-451 ф.423-964
39	ЛИПКОВО	Беќир Сакипи	031/ 463-180, 463-179ф.
40	ЛОЗОВО	Јордан Павлов	032/458 458 ф.т.
41	МАВРОВО И РОСТУШЕ	Фуат Дурмиши	042/ 478 815; 478-814 т.ф.
42	МАКЕДОНСКИ БРОД	Милосим Војнески	045/274-007
43	МАКЕДОНСКА КАМЕНИЦА	Перо Митревски	033/ 431-731, 431-239,431-746

44	МОГИЛА	Славко Велевски	047/ 296-466
45	НЕГОТИНО	Ѓорѓи Кимов	043/ 361-045;361161 ;361-933 ф. 361-001 гр.
46	НОВАЦИ	Лазар Котевски	047/ 203-060 т.ф.
47	НОВО СЕЛО	Никола Андонов	034/ 355-031 ф.355-202
48	ОХРИД	Александар Петрески	046/ 262-469; 262-545 ф
49	ОСЛОМЕЈ	Саније Садику	045/ 258-243
50	ПЕХЧЕВО	Јованчо Станоевски	033/441-321 ф., 441-347
51	ПЕТРОВЕЦ	Звонко Цветковски	562-239,562-240
52	ПЛАСНИЦА	Фидаил Салифоски	045/ 2 87-002 ф. 287-087 т.
53	ПРИЛЕП	Маријан Ристески	048/ 416-454 ф.426-720
54	ПРОБИШТИП	Душко Јовановски	032/ 483-131 ф.483-047
55	РАДОВИШ	Роберт Велков	032/ 635-007; ф.630-290, 630-290
56	РАНКОВЦЕ	Орце Тодоровски	031/ 380 444
57	РЕСЕН	Димитар Бузлевски	047/ 451-960 ф. 454-450 т.
58	РОСОМАН	Гоце Величковски	043/ 441-331; 441443
59	САРАЈ	Имер Селмани	02/ 2057-996; 2057-990
60	СОПИШТЕ	Љупчо Мицковски	02/ 743-032 ф.т. 743-031
61	СТАРО НАГОРИЧАНЕ	Власте Димковиќ	031/ 495-333
62	СТРУГА	Рамиз Мерко	046/ 781-335; 781-434;782-512 ф.781-434;782-512
63	СТРУМИЦА	Зоран Заев	034/ 348-047 ф.320-544
64	СТУДЕНИЧАНИ	Аљаудин Зекири	02/724-005;724-006; 724-146;724-454
65	СВЕТИ НИКОЛЕ	Слободан Даневски	032/ 443-910; 440-031
66	ТЕАРЦЕ	Рами Керими	044/ 381-336; 383443
67	ТЕТОВО	Хазби Лика	044 335-499 ф.339-420
68	ВАЛАНДОВО	Николче Чурлиновски	034/ 382044; 382007 ф. 382-032
69	ВАСИЛЕВО	Славе Христов	034/353-007 ф.353-010
70	ВЕЛЕС	Аце Коцевски	043/ 232-966; 363-101
71	ВЕВЧАНИ	Васил Радиновски	046/ 798-161 ; 784-640 .
72	ВИНИЦА	Марјан Костадинов	033/ 361-945 ; 361-342
73	ВРАНЕШТИЦА	Ванчо Србаковски	т/ф 045 / 284-244
74	ВРАПЧИШТЕ	Есат Салаи	042/ 332-296; 332-378
75	ЗАЈАС	Руфат Хусеини	045/ 254-434 ; ф. 252-178; 252-179
76	ЗЕЛЕНИКОВО	Борче Гиевски	02/ 717-046;717-238 ф. 717-577
77	ЗРНОВЦИ	Благој Николов	033/ 353-102; ф.353-220
78	ЖЕЛИНО	Ќенан Алиу	044/ 378-040;379030 ф.378-030
79	ЃОРЧЕ ПЕТРОВ	Сокол Митровски	02/ 2039-307; 2039-308; 2044-411-гр.
80	ЧУЧЕР САНДЕВО	Воислав Киранџиќ	02/ 666-606 ц.ф. 666 157т.гр.667353ф
81	ЧАШКА	Стојан Маневски	043/ 241-400; 241-401
82	ЧАИР	Изет Меџити	02/ 616-860; ф.616-867; 616-865 ц.
83	ЧЕШИНОВО - ОБЛЕШЕВО	Орце Митров	033/ 355-801
84	ШУТО ОРИЗАРИ	Енвер Ибраим	02/ 650-584; 652-580; 651-235 ф.
85	ШТИП	Панде Сарев	032/ 391-010

10.10 Листа на невладини организации во областа на животната средина во Република Македонија

НАЗИВ	Лице за контакт	Адреса	Телефон и маил
ЕД Ареал -Струга	Миле Поповски, Нада Стојанова	Ул.Пролетерски бригади бр.47 6330 Струга	тел.046 781-735 факс 046 780-803 areal_struga@yahoo.com
ЕД Грашница- Охрид	Лазар Неданоски Борис Стојаноски	Ул.Димитар Влахов бр.60 6000 Охрид	тел.046 260-689 факс.096/268-268 grasnica@yahoo.com
Зелен центар - Струга			тел/факс 046 75 171 greencen- ter_struga@yahoo.com
ЕД Прилеп - Прилеп		ул.Ѓорче Петров бр.54 Прилеп	тел/faks 098 413 626
ЕЗ Еко-Лаб-Лабуништа	Аладин Демишоски, Ирфан Мемшоски	6336 Лабуништа	046 791-859;791-463 факс.046 791-859 ekolab@hotmail.com
ЕЗ Натура-Струга	Ферис Махмуди, Бардул Туши	Ул.Пролетерски бригади бр.22 6330 Струга	тел.046 781-043 факс.046 781-043 natura@soros.org.mk natura@sonet.com.mk
ЕД Енхалон-Струга	Мате Гогоски, Соња Бизимоска	Ул.Војдан Чернодрински бр.24 6330 Струга	тел/fak046/782- 881 тел.046/786 -740
ЕД Дешат - Дебар		ул. 8-ми Септември б.б Дебар	тел. 046 832 152 desat@mt.net.mk
ЕД Здравец- Ресен	Насип Бекири	Општина-Ресен	047-451-800
ЕД Липа - Куманово	Љубиша Николик		031-413-777 070/576-399
ЕД Натира - Куманово	Бајрам Сулејмани		070-334-363
ФЛОРА -с.Романовце		с.Романовце/1300 Куманово	031-465-271/070-258-587
Џивдипе	Сулејмановски Севџан		031-411-743
Здружение на земјоделци - Куманово	Александар Стојановски	ул.Доне Божинов бр.24/1300 Куманово	031-413-600
ЕД Здравец - Берово	Гоце Здравковски Славчо Готовски	ул.Маршал Тито бр 100 Берово	070-771-075 , 033 471- 157,dom.033 471 155
ЕД Брица - Берово	Жаклина Реџовска	ул. Моша Пијаде бр. 42 Берово	тел 033 471 314
Зелен Центар - Охрид			тел/факс 046 268 268
ЕД Злетовица - Пробиштип		ул. Јордан Стојанов бр.1 Пробиштип	тел/факс 032 484 803 ed.zletovica@mail.net.mk
Про Актива - Скопје	Влатко Трпески, Методи Панев, Славјанка Миладинова		тел/факс 02 3215-881 info@proaktiva.org.mk
ЕД Флора - Крива Паланка			тел 031 373 513 florakp@mt.net.mk
ЕД Китка - Скопје	Перо Стојчевски	ул. Драчевска бр.96 Скопје	тел. 02 2594 939 edkitka@mt.net.mk
ЕД Кладенец - Пехчево		ул.Борис Кидрич б.б Пехчево	тел. 033 441 842 edkp@mt.net.mk
ЕД Вила Зора - Велес		ул.Димитар Влахов б.б Велес	тел. 043 233 023 ecol@vilazora.com.mk
ЕД Виножито - Штип	Зоран Зарински	ул.Браќа Миладинови бр.6 Штип	тел. 032 390 333
ЕД Опстанок - Скопје		ул. Васил Ѓоргов бр.39 Скопје	тел. 02 3113 823
Биосфера - Битола		ул. Партизанска бр.91/4 Битола	тел.047 251 577 biosfera@freemail.org.mk
ДЕМ - Скопје		ул. Васил Ѓоргов бр.39 Скопје	тел. 02 220 518

			факс. 02 128 075 bimadem@mt.net.mk
ЕД Изгрев - Свети Николе		ул. Моша Пијаде бр. 3 Свети Николе	тел/факс 042 444 600 edi@edi.org.mk
Друштво за заштита на природата - Скопје	Васил Анастасовски	ул. Ѓорче Петров бр. 26 б 4/6 Скопје	тел. 02 335 326 sasojord@mol.com.mk
ЕД Планетум - Струмица		ул. 22 Декември б.б Струмица	тел. 034 331 416 planetum@mt.net.mk
ЕД Озон - Струмица		ул. Ленинова б.б Струмица	тел/факс 034 331 450 ozonstrumica@yahoo.com
ЕД Одек - Кавадарци		плоштад Маршал Тито б.б Кавадарци	тел/факс 043 414 909 odek@mt.net.mk
Новинарско-правен енвайро-центар ЕРИНА - Скопје	Фани Михајловска, Маријана Иванова	ул. Лермонтова 3/3 Скопје	тел. 02 3238 404 centarerina@hotmail.com
Еколошки Прес Центар (ЕПЦ) - Скопје	Тања Атанасовска	ул. Димитрија Чупоски б.б (дом на градежниците) Скопје	тел. 02 138 660 eco-press@ecopresscenter.org
Био Еко , Скопје	Д-р Светозар Петковски	ул. Бриселска бр. 12 Скопје	тел. 02 3073 588 факс. 02 3077 077 bioeko@unet.com.mk
Македонско Еколошко Друштво (МЕД) - Скопје	Проф. Д-р Љупчо Меловски	П.Фах 162 Скопје	тел. 02 3117-055lok.611 melovski@junona.pmf.ukim.edu.mk
Здружение НОВИНА - Скопје	Проф. Д-р Љубица Петрушевска	ул. Апостол Гусларот бр.3 Скопје	тел. 02 3124 327 факс 02 3133 765 estek@mt.net.mk
Друштво за проучување и заштита на птиците во Македонија	Проф. Д-р Бранко Мицевски	ПМФ – Гази Баба б.б Скопје	тел. 02 3117 055 brankom@ukim.edu.mk
Зружение ОСОГОВО - Крива Паланка	Љубомир Стојнев	ул. Гоце Делчев бр.26	тел. 031 375-030
Еко-свест, Скопје	Ана Чоловиќ	Козара 68/3-9 Скопје	02 3070 779 ana@ekosvest.com.mk
Еко-мисија Скопје	Петар Бошевски	Народен фронт бр. 25/59	02 3211 965 eko_misija@hotmail.com
Еко плод - Богданци	Ѓорѓи Ичев		070/226-123
Чекор по чекор - Јосифово	Раде Нколлов		034/386-108
Еко храна -	Дамјан Смилков		070/544-986
Зелен чекор - Богданци	Лујза Богатинова		034/221-426
Агрокола-	Ице Камов		070/320-482
ЕД. Калинка - Валандово	Петар Пандев		034/382-232
ЕД. Еко плод - Стојаково	Стојан Витанов		070/594-863
ЕД. Екумена - с. Василево	Блажо Андомов		070/878-463
ЕД. Зелен мир - с. Добрејци	Милан Божинов		034/347-939
ЕД Дождовник, Делчево	Љупчо Петровски	070 540 138	033 412 659 dozdovnik@yahoo.com
Здруж. за зашт. на животни и животна средина ПАУН Скопје		п.фах 270 Скопје	075 543 836 ngopaun@yahoo.com
ЕД Студенчица - Кичево	Николовски Ивица	Пиринска бр.3	045/221-879;045/224-059 i_nikoloski@mt.net.mk
ЕД - Извор - Битола	Сашо		070/207-178

10.11 Листа на проекти од програмата за јавни инвестиции (2005 – 2007)

1. Реконструкција на пречистителната станица за отпадни води во Езерани-Ресен
2. Интегрирано управување со екосистемот во прекуграничниот регион на Преспа Парк
3. Изградба на пречистителна станица за отпадни води во Гевгелија
4. Напредување на управувањето со прекуграничните водни ресурси
5. Техничка помош за подготвување на вториот НЕАП
6. Управување со цврстиот отпад во југозападниот дел на Република Македонија
7. Национален план за управување со цврст отпад и физибилити студија
8. Санација на тунелот на Саска река
9. Санација на клизиштето Рамнина – прва и втора фаза
10. Управување со радиоактивен отпад со ниски и средни нивоа на радијација и негово складирање
11. Реконструкција и изградба на станици за пречистување на вода и други објекти
12. Изготвување на ЛЕАП-и во Република Македонија
13. Подобрување на управувањето со животната средина – CARDS 2004 година
14. Систем за мониторинг на реките во Македонија

Од прилогот кон програмата за јавни инвестиции:

1. Подготвување на Национална стратегија за одржлив развој во Република Македонија со Акционен план
2. Подготвување на просторен план за Коридорот исток-запад/Е8
3. Изградба на фекална канализација со пречистителна станица за отпадни води за Јегуновце, Жилче, Ратае и Шемшево
4. Изградба на мали акумулации на Пониква, месност Арамиска Чешма
5. Изградба на примарна и секундарна канализациона мрежа и пречистителна станица за отпадни води за Гостивар
6. Изградба на канализациона мрежа и пречистителна станица за отпадни води во Сопотница-Демир Хисар
7. Изградба на фекална канализациона мрежа со препумпна станица за Глумово, Шишево, Грчец и Сарај
8. Заштита на воздуот, водата и почвата од опасни ефекти од топилницата „Злетово“ Велес
9. Просторен план за басенот на реката Треска
10. Програма за води
11. Филтер станица за регионалниот водовод за Делчево, Трабовиште, Полето и Град

10.12 Парламентарната комисија за животна средина

Комисијата за животна средина, млади и спорт има претседател, заменик претседател и осум членови, пратеници во Собранието и три члена – научници и експерти.

Комисијата разгледува прашања за:

- унапредување и заштита на животната средина, природата, воздухот, почвата и водите од загадување;
- поттикнување услови за здрава животна средина;
- спречување на штетната бучава;
- заштита од јонизирачко зрачење и други негативни ефекти врз здравјето и животот на луѓето и посебни безбедносни мерки во случај на употреба на атомска енергија;
- заштита на флората и фауната од загадување;
- заштита од загадување во транспортот и прометот на експлозивни, радиоактивни и запални течности и гасови;
- природни реткости во смисла на заштита и унапредување на животната средина;
- образование на младите и учениците и студентски стандард;
- социјална заштита на младите;
- поттикнување на интелектуални, културни и научни активности меѓу младите;
- заштита од болести на зависност и СИДА;
- развој на професионалниот спорт.

10.13 Листа на индустриски жаришта (hot spots)

Ред.бр.	Име на проектот	Вредност на проектот (евра)	Обезбедени средства (Буџет / Фондови / останато)	Статус на проектот	Други коментари
1.	Систем за пречистување на отпадните воид за Град Скопје (три пречистителни станици)	57,71 мил.	4 мил.	Пред физибилити студија	Не е изработен главен проект
2.	Рехабилитација на пречистителна станица за отпадни води во АД ОХИС, Скопје	11,42 мил.	0	Пред физибилити студија	Не е изработен главен проект
3.	Пречистителна станица за отпадни воид за Град Велес	13,76 мил.	0	Физибилити студија	
4.	Третман на отпадот од НСН од поранешниот погон за производство на "Линдан" во АД ОХИС, Скопје	6,5 мил.	0	Пред физибилити студија	
5.	Пречистителна станица за отпадни воид за Град Битола	7,32 мил.	0	Физибилити студија	Главен проект во изработка
6.	Рекламација, проширување и рекултивација на депонијата од пепел од електростатскиот филтер - РЕК "Осломеј"	0,775 мил.	0	/	
7.	Пречистителна станица за отпадни воид за Град Прилеп	9,19 мил.	0	Физибилити студија	Не е изработен главен проект
8.	Десулфуризација на воздух во РЕК "Осломеј" / Кицево	9 мил.	0	/	
9.	Намалување на загадувањето на воздухот во Медицински Клинички Центар, Скопје	1,465 мил.	0,26 мил.	Физибилити студија	
10.	Заштитан а Охридското Езеро со изградба на канализациски систем во населено место Лескоец и поврзување со колекторот во Град Охрид	1,2 мил.	0,2 мил.	Главен проект	
11.	Изградба на комбинирана пречистителна станица за отпадни води во село Стење, Преспанско Езеро	0,173 мил.	0	/	
12.	Изградба на комбинирана пречистителна станица за отпадни води во свињарска фарма, Градско	1,89 мил.	0	/	
13.	Изградба на пречистителна станица за отпадни водиво свињарска фарма, Куманово	7,965 мил.	0	/	
14.	Рециклирање на отпадните води во РЕК "Осломеј" / Кичево	0,1 мил.	0,05 мил.	Физибилити студија	
15.	Изградба на хидро- систем Оризарска Река, Источна Македонија	42,5 мил.	6,5 мил.	/	Физибилити студија во изработка
16.	Хидромелиоративен Систем "Конско", Град Гевгелија	91 мил.	10 мил.	Физибилити студија	Физибилити студијата е изработена во 1974 год.
17.	Намалување на загадувањето на воздухот од фабриката за шеќер "4ти Ноември"-Битола, во регионот на Битола	3 мил.	0,3 мил.	Физибилити студија	Физибилити студијата е изработена во 2002 год.

18.	Брана на Река Отиња со пропратни објекти, Град Штип	3,8 мил.	1,5 мил.	Главен проект	Главен проект изработен во 2003 год.
19.	Намалување на загадувањето на воздухот од топилницата за феро - никел "СИЛМАК"	3.2 мил.	1.2 мил.	Главен проект	Податоците се од 2003 год.
20.	Третман на цврстиот отпад со набавка на опрема за рециклирање во АД ОХИС/ Гостивар	0.838 мил.	0	/	Податоците се од 2003 год.
21.	Рекулпација на растворувачи од отпадот во производството на бои и лакови во АД ОХИС, Скопје	0.237 мил.	0	Пред физибилити студија	Податоците се од 2003 год.
22.	Пречистителна станица за отпадни води - ФЕНИМАК, Кавадарци	0.15 мил.	0.05 мил.	Физибилити студија	Податоците се од 2003 год.
23.	Систем за ладење на издувните гасови од сулфур триоксид, РЕК Битола, Битола	1.6 мил.	0.01 мил.	Главен проект	Податоците се од 2003 год.
24.	Систем за заштита од пожари за бункерите со јаглен, парната турбина, системот за масло за подмачкување и тесните мостови.	0.3 мил.	0.05 мил.	Главен проект	Податоците се од 2003 год.
25.	Мониторинг на емисија од оџаци	0.25 мил.	0.05 мил.	Физибилити студија	Податоците се од 2003 год.
26.	Био-санација и ревитализација на хидројаловиштето во рудникот Бучим	0.257 мил.	0	Физибилити студија	Податоците се од 2003 год.
27.	Санитарно-заштитни зони и рекултивација на финалните наноси од почва во Битола	0.25 мил	0.05 мил.	Главен проект	Податоците се од 2003 год.
28.	Модернизација на комуналната депонија преку дегасификација и искористување на депонискиот гас во Скопје	2.449 мил.	0.489 мил.	Физибилити студија	Податоците се од 2003 год.
29.	Проект за истекувања и цементирање во Рудникот за бакар Радовиш	1.5 мил	0	Пред физибилити студија	Податоците се од 2003 год.
30.	Намалување на загадувањето на воздухот и почвата со прашина со содржина на тешки метали во (Скопје) Велес	5.2 мил.	0	/	Податоците се од 2003 год.
31.	Неутрализација на отпадните гасови од постројката за сулфурна киселина во Велес	1 мил.	0	/	Податоците се од 2003 год.
32.	Постројка за гасна пареа во Велес	20 мил.	0	/	Податоците се од 2003 год.
33.	Рециклирање на водата во фабриката за вештачки губрива во Велес	0.5 мил	0	/	Податоците се од 2003 год.

Идентификувани индустриски контаминирани локалитети - „еколошки жаришта“

Извор: Национален план за управување со отпад (2005 година)

Бр.	Локација („еко-жариште“)	Општина	Статус на работа	Обврски за заштита на животната срејдна
1.	ОХИС Хемиска индустрија	Скопје	Напуштено, делумно работи	Македонија /ОХИС
2.	Силмак Феро/Топилница за силициум (поранешен ХЕК Југохром)	Јегуновце	Затворена депонија	Договорно
3.	МХК Злетово - Топилница за олово и цинк	Велес	Затворено (2 год.)	Одговорност на државата
4.	Рудник Лојане за хром/антимон	Лојане	Напуштено (30 год.)	Македонија
5.	Рудник за олово и цинк Тораница	Крива Паланка	Затворено (>5 год.)	Македонија
6.	Рудник за олово и цинк Злетово	Гробиштип	Затворено (3 год.)	Македонија
7.	Рудник за олово и цинк Саса	Македонска Каменица	Затворено (3 год.)	Македонија
8.	Рудник за бакар Бучим	Радовиш	Работи	Договорно
9.	РЕК Битола (рудник за лигнит/енергетски комбинат)	Битола	Работи	РЕК Битола
10.	РЕК Осломеј (рудник за лигнит/енергетски комбинат)	Кичево	Работи	РЕК Осломеј
11.	Железара Макстил	Скопје	Работи	Макстил
12.	ОКТА (рафинерија за нафта)	Скопје	Работи	ОКТА
13.	Тане Цалески (металопреработувачка)	Кичево	Затворено (3 год.)	Македонија
14.	МХК Злетово, Фабрика за ѓубрива	Велес	Затворено (2 год.)	Македонија
15.	Кожара Годел	Скопје	Затворено (5 год.)	Македонија
16.	Фени (феро-никел легури)	Кавадарци	Работи	Фени индустрија

Трошоци за санација по локација

Извор: Национален план за управување со отпад (2005 година)

Ранг	Жариште	Количество (t)	Површина (m ²)	Трошоци за искористување (почва и подземни води) (Евра)	Годишен мониторинг на подземни води и почви (Евра)	Вкупни трошоци за рехабилитација (Евра)
1	ОХИС АД	252,200	76,725	28,490	6,890	10,936,076
2	Рудник за бакар Бучим	196,000,000	900,000	360,000	53,000	12,663,000
3	МХК Злетово Топилница	1,115,000	95,000	30,000	7,420	5,689,317
4	Лојане	1,000,000	100,000	40,000	10,600	4,250,600
5	Рудник Саса	13,000,000	285,000	114,000	30,210	12,114,210
6	Силмак	851,000	80,000	/	8,480	2,568,480
7	Рудник Тораница	3,000,000	25,000	10,000	2,650	1,062,650
8	Макстил	2,500,000	125,000	50,000	/	3,175,000
9	Рудник Злетово	14,000,000	280,000	112,000	29,680	11,901,680
10	РЕК Битола	11,000,000	100,000	40,000	/	2,540,000
11	Фени	6,800,000	167,000	/	/	1,670,000
12	МХК Злетово- Фабрика за ѓубрива	3,700,000	70,000	/	/	700,000
13	РЕК Осломеј	2,000,000	280,000	112,000	/	7,112,000
14	Кожара Годел	5,600	500	/	/	402,708
15	ОКТА	3,000	6,000	2,400	636	3,036
16	Тане Цалески	10	100	/	/	2,701
	Просек/Вкупно	255,226,810	2,590,325	898,890	149,566	76,791,458

10.14 Листа на членови на телото за подготвување на НЕАП

Национален координатор на Проектот

Каја Шукова, Министерство за животна средина и просторно планирање

Заменик Национален координатор на Проектот

Теодора О. Грнчаровска, Министерство за животна средина и просторно планирање

Локални експерти

Славјанка Пејчиновска Андонова	<i>Експерт за воздух</i>
Станислава Додева	<i>Експерт за вода</i>
Лилјана Пеева	<i>Експерт за отпад</i>
Љупчо Меловски	<i>Експерт за природа и биодиверзитет</i>
Антоанета Буклевска Ралевска	<i>Експерт за природа и биодиверзитет</i>
Стефанка Хаџи Пецова	<i>Експерт за просторно планирање</i>
Јосиф Митриќески	<i>Експерт за почва</i>
Владимир Кендровски	<i>Експерт за здравје</i>
Пеце Недановски	<i>Експерт за економија</i>
Илија Тодоровски	<i>Експерт за одржлив развој</i>
Бошко Ников	<i>Експерт за индустрија и рударство</i>
Наташа Марковска	<i>Експерт за енергија</i>
Маријана Поповска	<i>Експерт за транспорт</i>
Владимир Џабирски	<i>Експерт за земјоделство</i>
Никола Николов	<i>Експерт за шумарството</i>
Бранко Васиљевиќ	<i>Експерт за туризам</i>
Небојша Мојсовски	<i>Помлад експерт за финансии</i>
Роберт Шарламанов	<i>Помлад експерт за мониторинг и оценка</i>
Наташа Љубецки	<i>Помлад експерт за стручна ревизија</i>

Меѓународни експерти

Gijsbert Kok	Раководител на тимот
Malene Sand Jespersen	<i>Економист за животна средина/Директор на Проектот/ В.Д. Раководител</i>
Dinne Smederup Hansen	<i>Спец. за институционални прашања</i>
Jorgen Jordal Jorgensen	<i>Експерт за мониторинг и оценка</i>
Michael Munk Sorensen	<i>Експерт за финансии</i>
Anders Richelsen	<i>Експерти за комуникација/јавна свест</i>
Viktor Simoncic	<i>Експерт за стручна ревизија</i>
Hans Lauritsen	<i>Спец. за институционални прашања</i>
Marko Cacanovski	<i>Помлад експерт за стручна ревизија</i>

Надзорен комитет

Љубомир Јанев /

Зоран Шапуриќ, *Министер, Министерство за животна средина и просторно планирање, Претседател на Управниот комитет;*

Драгољуб Матовски, *Заменик Министер, Министерство за животна средина и просторно планирање, Заменик претседател на Управниот комитет;*

Каја Шукова, *Раководител на сектор за одржливи развој, Министерство за животна средина и просторно планирање, Национален координатор на Проектот;*

Теодора О.Грнчаровска, *Заменик раководител на сектор за одржливи развој, Министерство за животна средина и просторно планирање, Заменик Национален координатор на Проектот;*

Гордана Кожухарова, *Раководител на сектор за евроинтеграции, Министерство за животна средина и просторно планирање;*

Марија Костовска, *Заменик раководител на сектор, Министерство за финансии;*

Лилјана Чадиковска, *Адвисер ин тхе Сектор фор Индустрис анд Мининг, Стопанска комора;*

Игор Марковски, *Заменик раководител, Сектор за евроинтеграции;*

Панче Јовановски, *Советник/Центар за стратешки истражувања, МАНУ;*

Рада Филиповска, *Раководител на сектор за просторно уредување, Министерство за транспорт и врски;*

Марина Поповска

Домазетова, *Раководител на сектор, Министерство за здравство;*

Кенан Селмани, *Директор на Управата за водостопанство, Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство;*

Панчо Минов, *Претседател на Комисијата за комунални претпријатија, и член на Постојаната комисија на "ЗЕЛС";*

Нериман Целадини, *Раководител на Сектор за евроинтеграција, Министерство за економија;*

Rainer Freund/

Ivan Borisavljevic, *Раководител на програма, Единица за земјоделство и животна средина, ЕАР;*

Gijsbert Kok/

Malene Sand Jaspersen, *Раководител, Техничка помош за вториот НЕАП;*

Алекса Томовски, *Заменик раководител, Техничка помош за вториот НЕАП*

Проектна канцеларија

Алекса Томовски, *Заменик раководител на тимот*

Соња Јордановска, *Постар раководител на работна група*

Магдалена Макревска, *Раководител на канцеларија*

Ана Цалева, *Раководител на канцеларија*

ЧЛЕНОВИ НА СЕКТОРСКА РАБОТНА ГРУПА 1: ВОЗДУХ

бр.	Институција	Име
	РАКОВОДИТЕЛ НА РАБОТНА ГРУПА	Славјанка Пејчиновска Андонова
1.	Служба за животна средина	Филип Иванов
2.	Министерство за животна средина и просторно планирање	Марионка Виларова
3.	Служба за животна средина	Емилија Кјупева
4.	Државен инспекторат за животна средина	Славчо Ристов
5.	Министерство за животна средина и просторно планирање	Владо Каровски
6.	Министерство за животна средина и просторно планирање	Анета Доневска
7.	ЕСМ	Елена Буцевска Огњановска
8.	Стопанска комора	Перо Авакумовски
9.	Министерство за транспорт и врски	Петар Кормушевски
10.	Министерство за економија	Дејан Зрмановски
11.	Управа за хидрометеоролошки работи	Лилјана Тодорова
12.	Управа за хидрометеоролошки работи	Пеце Ристевски

ЧЛЕНОВИ НА СЕКТОРСКА РАБОТНА ГРУПА 2: ВОДИ

бр.	Институција	Име
	РАКОВОДИТЕЛ НА РАБОТНА ГРУПА	Станислава Додева
1.	Министерство за животна средина и просторно планирање	Даринка Јантинска
2.	Министерство за животна средина и просторно планирање	Нада Арсова
3.	Министерство за животна средина и просторно планирање Информативен центар	Снежана Рашкова
4.	Министерство за животна средина и просторно планирање Фонд за животна средина	Милена Тагасова
5.	Управа за хидрометеоролошки работи	Јосиф Милевски
6.	Управа за хидрометеоролошки работи	Зоран Караманолевски
7.	ЕСМ	Јасна Иванова Давидовиќ
8.	Министерство за транспорт и врски	/
9.	МЗШВС Управа за водостопанство	Александар Сапунџиоски
10.	Фонд за води	Снежана Мартулкова
11.	МАККОМ	Борче Мимов

12.	Водовод-Скопје	Зоран Божиновски
13.	Хидробиолошки завод, Охрид	Момчило Јордановски

ЧЛЕНОВИ НА СЕКТОРСКА РАБОТНА ГРУПА 3: ОТПАД

бр.	Институција	Име
	РАКОВОДИТЕЛ НА РАБОТНА ГРУПА	Лилјана Пеева
1.	Министерство за животна средина и просторно планирање	Зоран Бошев
2.	Министерство за животна средина и просторно планирање	Ленче Курчиева
3.	Министерство за животна средина и просторно планирање	Граматицова Маја
4.	Министерство за животна средина и просторно планирање	Кирил Калкашлиев
5.	Министерство за животна средина и просторно планирање	Изабела Младеновска
6.	ЈП Комунална хигиена	Милчо Билјановски
7.	Стопанска комора	Слободан Софески
8.	Министерство за транспорт и врски	Илија Николовски
9.	Министерство за локална самоуправа	/
10.	Министерство за економија	Дејан Зрмановски
11.	Ветеринарен факултет	Верка Серафимовска
12.	Ветеринарен факултет	Александар Додовски

ЧЛЕНОВИ НА СЕКТОРСКА РАБОТНА ГРУПА 4: ПРИРОДА И БИОДИВЕРЗИТЕТ

Но.	Институција	Име
	РАКОВОДИТЕЛ НА РАБОТНА ГРУПА	Љупчо Меловски / Антоанета Буклеска Ралевска
1.	Министерство за животна средина и просторно планирање	Даниела Стефкова
2.	Министерство за животна средина и просторно планирање	Драгана Черепналковска
3.	Министерство за животна средина и просторно планирање	Марија Дирлевска Чаловска
4.	Министерство за животна средина и просторно планирање	Робертина Брајановска
5.	Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство	Милан Костов
6.	Природно-научен музеј	Тодор Ивановски
7.	Хидробиолошки завод	Здравко Крстанов
8.	ЈП „Македонски шуми“	Ефтим Брндевски
9.	Ветеринарен факултет	Миќо Христовски
10.	Стопанска комора	Атанас Таневски

ЧЛЕНОВИ НА СЕКТОРСКА РАБОТНА ГРУПА 5: ПРОСТОРНО ПЛАНИРАЊЕ

Но.	Институција	Име
	РАКОВОДИТЕЛ НА РАБОТНА ГРУПА	Стефанка Хаџи Пецова
1.	Министерство за животна средина и просторно планирање	Сашо Апостолов
2.	Министерство за животна средина и просторно планирање	Валентина Чавдарова
3.	Министерство за животна средина и просторно планирање	Виолета Дракуловска
4.	Министерство за животна средина и просторно планирање	Јадранка Иванова
5.	Министерство за локална самоуправа	Пене Пенев
6.	ЈППУП	Душица Трпчевска
7.	Министерство за транспорт и врски	Рада Филиповска
8.	ЗЕЛС	Билјана Алчева
9.	Министерство за економија	Станиша Николовски
10.	Стопанска комора	Марија Петровска

ЧЛЕНОВИ НА СЕКТОРСКА РАБОТНА ГРУПА 6: ЗДРАВСТВО

бр.	Институција	Име
	РАКОВОДИТЕЛ НА РАБОТНА ГРУПА	Владимир Кендровски
1.	Министерство за животна средина и просторно планирање	Нада Арсова
2.	Министерство за животна средина и просторно планирање	Маргарита Матлиевска
3.	Министерство за здравство	/
4.	Ветеринарен институт	/
5.	Завод за здравствена заштита	Гордана Ристовска
6.	Управа за хидрометеоролошки работи	Пеце Ристевски
7.	Ветеринарен факултет	Иванчо Налетовски
8.	Ветеринарен факултет	Митра Пановска